MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
SOCIALINIŲ TECHNOLOGIJŲ FAKULTETO
EDUKOLOGIJOS IR SOCIALINIO DARBO INSTITUTAS

JOLITA ELIAS
TEISĖS EDUKOLOGIJOS MAGISTRANTŪROS IŠTĘSTINĖS STUDIJOS

PRADINUKŲ LIETUVOJE IR ANGLIJOJE INTERNETO SAUGUS NAUDOJIMAS

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovė: Doc.dr. Gintautė Žibėnienė

Vilnius, 2015

TURINYS

ĮVADAS **7**

1. SAUGAUS INTERNETO NAUDOJIMO AKTUALUMAS **12**

1.1 SAUGAUS INTERNETO SAMPRATA 12

1.2 PAGRINDINIAI DOKUMENTAI REGLAMENTUOJANTYS VAIKŲ SAUGUMĄ INTERNETE: LIETUVOJE, ANGLIJOJE IR KITOSE EUROPOS SĄJUNGOS ŠALYSE 16

1.2.1 Lietuvos įstatymai, teisės aktai reglamentuojantys vaikų saugumą internete *18*

1.2.2 Anglijos įstatymai, teisės aktai reglamentuojantys vaikų saugumą internete *22*

1.2.3 Europos Sąjungos (ES) įstatymai, teisės aktai reglamentuojantys vaikų saugumą internete *28*

2. SAUGAUS INTERNETO NAUDOJIMO PREVENCIJA **33**

2.1 PREVENCIJA, JOS GERA PRAKTIKA BEI MODELIAI 33

2.2 PROJEKTAI BEI PROGRAMOS SKIRTOS SAUGIAM VAIKO DARBO INTERNETE UŽTIKRINIMUI 33

2.3 SAUGAUS INTERNETO NAUDOJIMO PREVENCIJOS DALYVIAI 40

2.3.1 Tėvų/globėjų pareigos ir atsakomybė, užtikrinant vaikų saugų interneto naudojimą *40*

2.3.2 Pedagogų pareigos ir atsakomybė, užtikrinant vaikų saugų interneto naudojimą *42*

2.3.3 Valstybės pareigos ir atsakomybė, užtikrinant vaikų saugų interneto naudojimą . *45*

2.3.4 Kitų (socialinio pedagogo, draugų) pareigos ir atsakomybė, užtikrinant vaikų saugų interneto naudojimą *46*

3. PRADINUKŲ LIETUVOJE IR ANGLIJOJE SAUGAUS INTERNETO NAUDOJIMO TYRIMO ANALIZĖ **48**

3.1 PRADINUKŲ LIETUVOJE IR ANGLIJOJE APKLAUSOS TYRIMO METODIKA IR ORGANIZAVIMAS 48

3.2 PRADINUKŲ LIETUVOJE IR ANGLIJOJE SAUGAUS INTERNETO NAUDOJIMO PALYGINIMAS 51

IŠVADOS **83**

REKOMENDACIJOS **87**

NAUDOTI ŠALTINIAI **89**

SANTRAUKA **95**

SUMMARY **96**

PRIEDAI **97**

PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

1 PAV. INTERNETO NAUDOJIMO AKTUALUMAS PRADINUKŲ GYVENIME (KATEGORIJOS IR SUBKATEGORIJOS) 52

2 PAV. NEMALONIOS VAIKŲ PATIRTYS INTERNETE: KATEGORIJOS „NEMALONI PATIRTIS“ SUBKATEGORIJOS 56

3 PAV. NEMALONIOS VAIKŲ PATIRTYS INTERNETE: KATEGORIJA „BLOGAS ELGESYS TIRIAMŲJŲ ATŽVILGIU“ SUBKATEGORIJOS 58

4 PAV. NEMALONIOS VAIKŲ PATIRTYS INTERNETE: KATEGORIJA „TIRIAMŲJŲ NEMALONUS ELGESYS KITŲ ATŽVILGIU“ SUBKATEGORIJOS 59

LENTELIŲ SĄRAŠAS

1 LENTELĖ. SAUGAUS INTERNETO NAUDOJIMO PREVENCIJOS DALYVIAI (KATEGORIJOS IR SUBKATEGORIJOS) 61

2 LENTELĖ. SAUGAUS INTERNETO NAUDOJIMO PREVENCIJOS DALYVIAI (KATEGORJIA IR SUBKATEGORIJA) 62

3 LENTELĖ. GRĖSMĖS INTERNETE (KATEGORIJA IR SUBKATEGORIJOS) 65

4 LENTELĖ. GRĖSMIŲ INTERNETE PREVENCIJA (KATEGORIJA IR SUBKATEGORJOS) 66

5 LENTELĖ. GRĖSMIŲ INTERNETE PREVENCIJA (KATEGORIJA IR SUBKATEGORJOS) 68

6 LENTELĖ. GRĖSMIŲ INTERNETE PREVENCIJA (KATEGORIJA IR SUBKATEGORJOS) 70

7 LENTELĖ. PRADINIŲ KLASIŲ MOKINIŲ ŽINIOS SUSIJUSIOS SU SAUGIU INTERNETO NAUDOJIMU (KATEGORIJA IR SUBKATEGORIJOS) 72

8 LENTELĖ. PRADINIŲ KLASIŲ MOKINIŲ ŽINIOS SUSIJUSIOS SU SAUGIU INTERNETO NAUDOJIMU (KATEGORIJA IR SUBKATEGORIJOS) 73

9 LENTELĖ. PRADINIŲ KLASIŲ MOKINIŲ ŽINIOS SUSIJUSIOS SU SAUGIU INTERNETO NAUDOJIMU (KATEGORIJA IR SUBKATEGORIJOS) 75

10 LENTELĖ. PRADINUKŲ NAUDOJIMASIS SOCIALINIAIS INTERNETINIAIS TINKLAIS ARBA AMŽIAUS CENZO NEATITINKANTYS SOCIALINIŲ INTERNETINIŲ TINKLŲ NAUDOTOJAI (KATEGORIJOS IR SUBKATEGORIJOS) 78

11 LENTELĖ. PRADINUKŲ NAUDOJIMASIS SOCIALINIAIS INTERNETINIAIS TINKLAIS ARBA AMŽIAUS CENZO NEATITINKANTYS SOCIALINIŲ INTERNETINIŲ TINKLŲ NAUDOTOJAI (KATEGORIJOS IR SUBKATEGORIJOS) 79

12 LENTELĖ. PRADINUKŲ NAUDOJIMASIS SOCIALINIAIS INTERNETINIAIS TINKLAIS ARBA AMŽIAUS CENZO NEATITINKANTYS SOCIALINIŲ INTERNETINIŲ TINKLŲ NAUDOTOJAI (KATEGORIJOS IR SUBKATEGORIJOS) 80

SĄVOKŲ ŽODYNAS

Asmeninė informacija (angl. Personal information) – tai bet kokia informacija susijusi su asmeniu, kuris gali būti atpažintas arba yra atpažįstamas pagal tą informaciją, tiesiogiai ar netiesiogiai (Edwards and Waelde, 2009).

Asmens duomenys - tokie duomenimis, kaip asmens kodas, vienas arba keli asmeniui būdingi fizinio, fiziologinio, psichologinio, ekonominio, kultūrinio ar socialinio pobūdžio požymiai; mokinio nuotrauka, vaizdo ir garso įrašas yra laikomi asmens duomenimis, jei iš jų galima nustatyti mokinio tapatybę(Mačėnaitė ir kt. 2011).

Elektroninės patyčios – viena iš patyčių formų. Tai yra agresyvus ir tyčinys elgesys, kuris vyksta virtualioje erdvėje ir kuriuo siekiama pažeminti, įskaudinti ar išgąsdinti kitą/us (Mažionienė ir kt., 2012). Smith teigimu (cit. pagal Žukauskienė, 2012), elektroninės patyčios tai agresyvus, tyčinis, nuolatinis vieno individo aar grupės žmonių pries auką nukreiptas veiksmas naudojant elektronines priemones, kuomet auka negali lengvai apsiginti. Kowalski ir kt. teigė (cit, pagal Žukauskienė, 2012), kad tai patyčios elektroninias laiškais, trumposiomis žinutėmis, pokalbių svetainėse, internetiniame tinkle, skaitmeninėse žinutėse arba žinutėse siunčiamomis į mobilųjį telefoną.

Elektroniniai grasinimai, patyčios, seksualinis viliojimas, el. persekiojimas – interneto naudojimas siunčiant ar skelbiant žinutes arba atvaizdus, kuriais siekiama įbauginti, pažeminti ar suvilioti kitą asmenį (Mačėnaitė ir kt. 2011).

Elektroninis dienynas – dienynas, tvarkomas naudojant tam pritaikytas informacines ir komunikacines technologijas. Naudojantis elektroniniu dienynu mokinių ugdymo apskaita vykdoma elektroniniu būdu (Mačėnaitė ir kt. 2011).

Grasinimai – tai talpinimas internete arba siuntimas grasinančios medžiagos, pagal kurią galima įtarti, kad asmuo patiria žalos, pateko į nemalonę (Ruškus ir kt., 2010).

Informacija apie interesus – informacija apie asmens pomėgius, mėgstamą muziką ir kitus interesus (Mažionienė irk t., 2012).

Informacija apie privatų gyvenimą – informacija apie problemas ir sunkumus, su kuriais susiduriama (Mažionienė irk t., 2012).

Internetas –tarptautinis (pasaulinis) kompiuterių tinklas, kaip visiems prieinamos informacijos šaltinis (Tarptautinių žodžių žodynas, 2005).

Kompiuterinis žaidimas – pramoginė elektroninė programa, skirta kompiuteriams, elektroninių ryšių galiniams įrenginiams, laikoma ir platinama informacijos laikmenoje ir (ar) viešuosiuose kompiuterių tinkluose (internete) (Lietuvos RespublikosNepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikioįstatymas, 2002. Galiojanti suvestinė redakcija nuo 2011-11-05)

Kontaktinė informacija – padeda identifikuoti asmenį: pilnas vardas ir pavardė, adresas, telefonas ir kt. (Mažionienė irk t., 2012).

kurio tapatybė yra žinoma arba gali būti tiesiogiai ar netiesiogiai nustatyta pasinaudojant

Naudoti – vartoti kaip priemonę, įrankį kam nors siekti (Dabartinės Lietuvių kalbos žodynas, 2012 – 2013).

Pradinukas – pradžios mokyklos mokinys (Dabartinės Lietuvių kalbos žodynas, 2012-2013).

Prevencija – galimybių pasireikšti šalinimas, užbėgimas už akių (Dabartinės Lietuvių kalbos žodynas, 2012- 2013).

Programa – veikimo, darbo ir kt. planas (Dabartinės Lietuvių kalbos žodynas, 2012- 2013).

Projektas – planas, sumanymas (Dabartinės Lietuvių kalbos žodynas, 2012- 2013).

Saugus – nekeliantis pavojų, nepavojingas, apsaugotas nuo pavojaus (Dabartinės Lietuvių kalbos žodynas, 2012- 2013).

Vaikas – žmogus, neturintis 18 metų, išskyrus atvejus, kai įstatymai numato kitaip. (Lietuvos Respublikos Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas,2006)

Viktimizacija vartojant internetą (angl. Online Victimization) – nurodo tapsmą interneto auka, kai interneto vartotojas patiria interneto grėsmes ir žalingas pasekmes (Ruškus ir kt., 2010).

ĮVADAS

Aktualumas ir naujumas.

Kompiuterio pagalba vaikas gali tirti du visiškai skirtingus pasaulius, savo vidinį, kur jis vaidina vaidmenis tokius kaip pvz. pasiversdamas monstru bei išorinį, kuris prasideda jam už namų slenksčio (Nekrasova, Nekrasova, 2008).

Saugus internetas – tai asmens duomenų apsauga, atsakingas naudojimasis socialiniais tinklais, saugus video žaidimų,muzikos, filmų atsisiuntimas.

Vaikai yra pažeidžiami. Jiems reikia daugiau apsaugos, nes jie yra daugelio smurto formų aukos. Jais nesirūpinama, jie yra skriaudžiami, žalojami, žudomi. Tai nutinka gatvėje, mokykloje, ligoninėje, **internete**, laisvės atėmimo vietose, žiniasklaidoje, namuose bei kitose vietose, kur vaikai turėtų jaustis saugūs. Tačiau vaikai yra pažeidžiami ir daug kur priklausomi nuo suaugusiųjų. Jie negali ir nesugeba patys apsiginti, dažnai jų nuomonės nėra klausoma. Būtina imtis specialiųjų priemonių vaikų pažeidžiamumui sumažinti (Septyni argumentai, kurių pakanka pagrįsti kvietimą: kurkime Europą vaikams ir su vaikais, 2006).

Tėvai, globėjai, pedagogai bei valstybė, turi imtis priemonių sumažinti vaikų pažeidžiamumą internetinėje erdvėje. Saugumo internetinėje erdvėje užtikrinimas yra didelė problema ne tik Lietuvoje, bet ir visame pasaulyje.

Kaip teigia S. Livingstone (2011) tinklas „EU Kids Online“ septynerius metus tyrė 9–16 metų vaikų ir interneto santykį, orientuodamasis į vaikų naudojimosi internetu naudą ir pavojus.<...> tačiau dabar ypač trūksta informacijos apie mažamečių (0– 8 metų amžiaus) vaikų elgseną, susijusią su internetu. „ES vaikai internete“ tyrimas rodo, kad dabar vis jaunesni vaikai pradeda naudotis internetu ir kad mažiems vaikams „techninių, kritinių ir socialinių įgūdžių trūkumas gali kelti [didesnį] pavojų. (cit. pagal Holloway ir kt.,2013).

Europos Sąjungos (ES) atlikto tyrimo „Nuo nulio iki aštuonerių. Maži vaikai ir jų naudojimasis internetu“ ataskaitoje teigiama, jog vaikai iki devynerių metų užsiima įvairia veikla internete, pavyzdžiui, žiūri vaizdo įrašus, žaidžia žaidimus, ieško informacijos, ruošia namų darbus ir bendrauja vaikams skirtuose virtualiuose pasauliuose. Kuo vaikai vyresni, tuo daugiau veiklos internete jiems siūloma. Nenustatyta, kad vaikai iki devynerių metų visais atvejais gebėtų naudotis internetu saugiai ir naudingai, ypač kalbant apie šios amžiaus grupės vaikų bendravimą internete, nepriklausomai nuo to, ar tai būtų jų amžiui skirti virtualūs pasauliai, ar paaugliams ir suaugusiems skirtos interneto svetainės (pvz., „Facebook“, „You Tube“ ir kt.), prie kurių vaikai jungiasi nepaisydami interneto svetainių nustatyto amžiaus cenzo (Holloway ir kt.,2013).

D. Holloway ir kt., (2013) teigimu, vis daugiau mažų vaikų naudojasi prie interneto prijungtais įrenginiais, ypač planšetiniais kompiuteriais ir išmaniaisiais telefonais su lietimui jautriais ekranais. Šie įrenginiai naudojimąsi internetu daro visiškai nesudėtingą, kartu su tūkstančiais programėlių pritaikytų mažų vaikų rinkai. Šios programėlės naudoja vartotojo informaciją be vaikų ar jų tėvų žinios. Tai gali būti informacija apie vaiko tapatybę, geografinę vietą ar telefono numerį. Be to, kai kurios programėlių operacinės aplinkos turi sąsają su socialinių tinklų interneto svetainėmis, ir vartotojas apie tai sužino tik atsisiuntęs programėlę. Tai suteikia galimybę mažamečiams prieiti prie interneto savarankiškai ir didina tikimybę susidurti su pavojais.

D. Holloway ir kt. (2013) teigimu, visose ES valstybėse pastebėta, kad gerokai padaugėjo internetu besinaudojančių labai mažų vaikų (0–8 metų amžiaus). 9–12 metų amžiaus vaikų naudojimosi internetu tendencijos dabar primena paauglių tendencijas prieš penkerius–šešerius metus, o mažų mokyklinio amžiaus vaikų, besinaudojančių internetu, skaičius artėja prie internetu besinaudojančių 9–12 metų vaikų skaičiaus. Ikimokyklinukai taip pat pradeda naudotis internetu, o išsivysčiusiose šalyse dauguma kūdikių iki dvejų metų vienaip ar kitaip yra atsidūrę internete.

Virtualiajam pasauliui pamažu persipynus su realiu pasauliu, svarbu suvokti, jog jame, kaip ir realiame, slypi daug pavojų, kurie ne visada yra lengvai atpažįstami. Vaikai yra pažeidžiamiausia mūsų visuomenės dalis, tad mums suaugusiems, kyla uždavinys apsaugoti juos nuo pavojų Taip pat kaip mokome vaikus būti atsargiems gatvėje, nesileisti į kalbas su nepažįstamaisiais, taip turime mokyti juos apie saugą internete. Svarbu šviesti ne tik vaikus, bet ir jų tėvus, globėjus, mokytojus, kitus profesionalus atsakingus už vaikų saugą apie saugų interneto naudojimą. Šiuo darbu siekiama išsiaiškinti ir palyginti Lietuvos ir Anglijos pradinukų veiklą internete, kaip saugiai vaikai naudoja internetą, kokios yra jų žinios apie saugų interneto naudojimą, kas jiems šias žinias suteikė ir ką jie žino apie grėsmes tykančias internete.

Ištirtumas.

Trūksta tyrimų, kurie analizuotų labai mažų vaikų naudojimosi internetu privalumus ir pavojus, atsižvelgiant į tai, kad tokių vaikų skaičius gerokai padidėjo paskutiniuoju metu, todėl jaučiama daug žinių spragų (Holloway ir kt., 2013).

Vaikų saugumas internete ir jų tykančios grėsmės pradėtos aptarti dar ne taip seniai Lietuvos bei užsienio šalių autorių darbuose. J. Ruškus, D. Žvirdauskas, V. Kačenauskaitė (2010) nagrinėjo viktimizacijos vartojant internetą problemą, bei tyrė kokiomis interneto teikiamomis temomis domisi mokyklinio amžiaus vaikai, kaip patys vaikai suvokia grėsmes internete ir kokias vaikų reakcijas sukelia grėsmės internete. D. Bereikienė, Ž. Vaščova

(2011) analizavo santykį tarp vaikui saugios internetinės erdvės užtikrinimo ir vaiko teisės į asmeninio gyvenimo, bendravimo bei susirašinėjimo internetinėje erdvėje slaptumą. M. Mačėnaitė, D. Paulikienė, I. Skersytė ir D. Šinkūnienė (2011) analizavo vaikų asmens duomenų apsaugą interneto erdvėje – socialiniuose tinkluose, interneto svetainėse, stebint vaizdo kameromis, bei pateikė informaciją tėvams, mokytojams ir paslaugų teikėjams. G. Žibėnienė ir D. Brasienė (2013) aptarė vaikų naudojimosi internetu, internetiniais socialiniais tinklais ypatumus, galimas grėsmes ir pristatė pačių mokinių nuomonę apie naudojimąsi internetu, internetiniais socialiniais tinklais ir jų galimai patiriamas grėsmes.

Europos tyrimu „ES vaikai internete I“ (EU Kids Online I), kuris buvo vykdomas 2006-2009 metais 21 Europos šalyje buvo siekiama išsiaiškinti vaikų kultūrinius, kontekstinius ir rizikos faktorius naudojant internetą. Projekto vykdytojai ir koordinatoriai mokslininkai S. Livingstone and L. Haddon iš Londono Ekonomikos ir Politikos Mokslų mokyklos (London School of Economics and Political Science).

„ES vaikai internete II“ 2010 – 2011m. (EU Kids Online II), tyrimu, buvo siekiama sužinoti daugiau apie vaikų ir tėvų patirtį bei praktiką rizikingo ir saugesnio naudojimosi internetu. Apklausos vykdytos 25 šalyse, tame tarpe ir Lietuvoje. Projekto koordinatoriai S. Livingstone, L. Haddon, A. Görzig ir K. Ólafssoniš Londono Ekonomikos ir Politikos Mokslų mokyklos (London School of Economics and Political Science). Lietuvą projekte atstovavo Mykolo Riomerio universiteto Socialinės Politikos fakulteto Psichologijos katedros mokslininkai A. Laurinavičius, R. Žukauskienė ir L. Ustinavičiūtė. Projekto „ES vaikai internete III“ 2012 – 2014 m. (EU Kids Online III) metu buvo atliekama tolesnė vaikų interneto naudojimo rizikos ir saugumo tyrimo analizė.

N. Ballantyne, Z. Duncalf, E. Daly (2010) apibūdino žiniasklaidos, visuomenės, įstatymų leidėjų, tėvų, globėjų, vaikų priežiūros darbuotojų bei kitų asmenų įtaką apsaugant vaikus nuo pavojų tykančių internete tokių kaip pornografija, pedofilija ir internetinės patyčios. S. J. Seiler, J. N. Navarro (2014) nagrinėjo ryšį tarp socialinių faktorių (socialiniai internetiniai tinklai, draugingumas, prisijungimas prie interneto naudojant išmaniuosius telefonus), rizikingo elgesio internete (amžiaus melavimas, seksualinio turinio žinučių siuntimas, kitų puldinėjimas), vaikų emocinio prisirišimo bendravimui socialiniuose tinkluose, ir tėvų domėjimosi vaikų internetine veikla.T. Völlink, C. A.W. Bolman, F. Dehue, N.C.L. Jacobs(2013) tyrė santykius tarp naudojamųstrategijų sprendžiant kasdieninius stresus bei strategijų kovai su internetinėmis patyčiomis tarp vaikų, ypatingą dėmesį skirdami 11-12 metų vaikams bei kokią įtaką turi šios kovos strategijos bendrai sveikataiir depresijai internetinių patyčių aukoms. E. Robinson (2013) aprašė tėvų rolę siekiant apsaugoti jų vaikus nuo internetinių patyčių. C.L. Lentz, K.K. Seo, B. Gruner (2014) kalbėjo apie naujųjų

technologijų naudojimo teigiamą ir neigiamą (priklausomybės kompiuteriui atsiradimas, interneto sauga bei su tuo susiję sveikatos klausimai) efektą mažiems vaikams. L.A. Ey, C. G. (2011) Cupit tyrė vaikų nuo penkių iki aštuonerių metų supratimą apie grėsmes tykančias internetinėje erdvėje, kokiomis strategijomis vaikai vadovaujasi pavojams atpažinti bei kas suteikė jiems informacijos apie grėsmes internete. S. Ranguelov (2010) siekė nustatyti kaip švietimo sistemos Europoje reaguoja į saugumo internete klausimus susijusius su vaikais ir ką vaikai mokyklose išmoksta apie pavojus internete.X. Cai, X. Zhao (2013) tyrė reklamas, kurios reklamuojamos vaikų populiariuose internetiniuose puslapiuose,A. Soontae, H. Kang (2013) analizavo reklamas bei reklaminius žaidimus, kurie sąmoningai skatina vaikus pirkti žaidimus.

Internetinius socialinius tinklusbei vaikų dalyvavimą juose analizavo M. Fraser, S. Dutta (2010). D. Barone (2012). S. Bauman T. Tatum (2009) tyrė internetinius puslapius skirtus mažiems vaikams nuo trijų iki dvylikos metų, kurie supažindina vaikus su interneto platybėmis bei ugdo įgūdžius naudotis internetiniais socialiniais tinklais.

Tyrimo objektas. Pradinukų Lietuvoje ir Anglijoje interneto saugus naudojimas.

Darbo tikslas yra išanalizuoti pradinukų Lietuvoje ir Anglijoje saugaus interneto naudojimą.

Tyrimo uždaviniai:

1. Pristatyti saugaus interneto naudojimo aktualumą.
2. Atskleisti saugaus interneto naudojimo Lietuvoje ir Anglijoje prevencijos aktualijas.
3. Išsiaiškinti kaip saugiai pradinukai Lietuvoje ir Anglijoje naudoja internetą.

Metodai

Magistriniame darbe naudojami teoriniai ir empiriniai metodai, siekiant išanalizuoti tyrimo objektą bei pasiekti išsikeltą tyrimo tikslą ir uždavinius.

Teoriniai tyrimo metodai: mokslinės literatūros analizės metodas ir dokumentų analizė – naudojami Lietuvos bei užsienio autorių mokslinių darbų, straipsnių analizei, taip pat Lietuvos, Europos ir Anglijos įstatymų bei teisės aktų analizei. Apibendrinimo metodas naudojamas apibendrinti literatūrai, dokumentams, empirinio tyrimo išvadoms.

Empirinio tyrimo metodas – kryptingasis arba dar kitaip vadinamas individualusis iš dalies struktūrizuotas interviu metodas. Viso apklausti 25 informantai, tarp kurių: 12 informantų apklausta Lietuvoje ir 13 Anglijoje. Tyrimas buvo atliktas Vidurio Lietuvoje 2015 metų gegužės mėnesį 7 ir 14 dienomis ir 2015 metų lapkričio mėnesį 4 ir 16 dienomis, bei 2015 metų balandžio mėnesį 16,20,21,23 dienomis Pietvakarių Anglijoje. Tyrimo metu išsiaiškinta kaip saugiai pradinukai Lietuvoje ir Anglijoje naudoja internetą. Kokybinio

tyrimo imties dydis nustatytas pagal renkamų duomenų informatyvumą. Tyrimo analizei naudojama empirinio tyrimo metu gautų duomenų transkribavimas, sisteminimas, kokybinių duomenų analizė ir lyginimas.

1. SAUGAUS INTERNETO NAUDOJIMO AKTUALUMAS

1.1 Saugaus interneto samprata

Tarptautinio tyrimo „EU Kids Online", atlikto 2013m. duomenimis, per pastaruosius šešerius metus labai padaugėjo internetu besinaudojančių vaikų iki devynerių metų. Pastebėta, jog šalyse, kuriose daugiau vaikų naudojasi internetu, ten vis mažesni vaikai pradeda juo taip pat naudotis. Daugėja skaičius vaikų prisijungiančių prie interneto planšetiniais kompiuteriais ir išmaniaisiais telefonais su lietimui jautriais ekranais ir žaidimų konsolėmis. Dėl to vis daugiau mažamečių vaikų turi galimybę prisijungti prie interneto, o tai didina tikimybę susidurti su įvairiais pavojais. Vaikams iki devynerių metų prieinama įvairi veikla internete, pavyzdžiui, žaisti žaidimus, žiūrėti vaizdo įrašus, bendrauti vaikams skirtuose virtualiuose pasauliuose, ieškoti informacijos ir ruošti namų darbus.

Atliktu tyrimu „EU Kids Online" nebuvo nustatyta, kad vaikai iki devynerių metų gebėtų naudotis internetu saugiai. Tai ypač susiję su šios amžiaus grupės vaikų bendravimu internete. Nustatyta, jog vaikai iki devynerių jungiasi prie amžiaus cenzo neatitinkančių internetinių svetainių (pvz., „Facebook", „You Tube" ir kt.). Anot D. Holloway ir kt. (2013) tyrimas „EU Kids Online", parodė, kad nemažai vaikų iki devynerių metų yra gimę jau turėdami savo pirmąjį "skaitmeninį pėdsaką" internete. Šie vaikai taps pirmąja karta, patyrusia gyvenimo skaitmeniniame pasaulyje poveikį visam tolesniam jų gyvenimui tikrovėje. Jie paveldės savo skaitmeninius profilius iš tėvų, kuriems dažnai atrodo, kad jų skelbiama informacija bus apsaugota skelbimo metu nustatytais privatumo ir saugumo lygiais, arba kurie visiškai nesidomi tokiais klausimais kai skelbia savo vaiko tyrimo ultragarsu nuotraukas ar gydytojų išvadas. Nėra aišku, ar šie vaikai ateityje galės rasti, atsiimti ar pašalinti kitų apie juos paskelbtą asmeninę medžiagą (Holloway ir kt., 2013).

Interneto vartotojų skaičius Lietuvoje auga labai sparčiai. Tyrimų duomenimis, Lietuvoje asmeninį kompiuterį turi 66,2 proc. namų ūkių. Tuo tarpu interneto prieigą turi 66 proc. Lietuvos namų ūkių (Oficialiosios statistikos portalas, 2014).

Eurobarometro 2008m. atlikto tyrimo Europos šalyse vaikų naudojimosi internetu rezultatai rodo, jog net 86 proc. Lietuvos vaikų naudojasi internetu. Šis rodiklis nustumia Lietuvą į aukštos rizikos grupę lyginant su kitomis Europos šalimis (Tsatsou ir kt., 2009). Remiantis S. Livingstone ir kt. (2011) atlikto tyrimo „EU Kids Online" duomenimis, vaikų pradedančių naudotis internetu Europos vidurkis yra 9 m. Lietuvoje kaip ir Anglijoje vidutinis vaikų pradedančių naudoti amžius 8 m. Per paskutiniuosius 5-6 m. vaikų pradedančių naudoti internetą amžius žymiai jaunėja. Pastebėta, jog šalys, kuriose interneto vartojimas tarp vaikų

yra didesnis, papuola į didesnės interneto rizikos kategoriją bei vaikų naudojančių internetą amžius yra jaunesnis.

Europos šalyse atlikto tyrimo (Livingstone ir kt., 2011) rezultatai rodo, kad internete pradeda naršyti jau pradinių klasių moksleiviai. 57% Lietuvos vaikų turi kompiuterį ir internetą savo kambaryje (miegamajam), 44% prisijungimui naudoja mobilųjį telefoną ar kitas nešiojamas priemones, tas reiškia, kad naudojimas internetu tampa sunkiau kontroliuojamas suaugusiųjų. Vaikai yra atviri naujovėms, greitai įgunda naudotis naujomis technologijomis. Kartais savo žiniomis ir gebėjimais jie pranoksta suaugusiuosius, nes bendraudami ar naršydami internetinėje erdvėje, vaikai gali gauti naudingos informacijos. Tačiau, deja, šalia svarbių dalykų, internete galima aptikti ir žalingą turinį bei susidurti su tam tikromis grėsmėmis: seksualiniu viliojimu, duomenų išviliojimu ir neteisėtu jų naudojimu ir kt. Elektroninės patyčios yra vienas galimų virtualių pavojų. Šių patyčių prevencijos klausimas tampa vis aktualesnis tiek Lietuvoje, Anglijoje, tiek kitose Europos šalyse (Mažionienė ir kt., 2012).

Įvairūs šiuolaikiniai prie interneto prijungti įrenginiai ir programėlės kelia pavojų mažų vaikų asmeniniam privatumui ir saugumui. Operacinių aplinkų gausybė bei įvairovė apsunkina naudojimąsi saugumo ir saugos nustatymais asmeniniuose įrenginiuose, o vaikams prieinama daugybė programėlių, kurios nerodo, ar jų kūrėjai renka duomenis ir jais vėliau dalijasi. Jos taip pat dažnai nesuteikia galimybės tėvams ar vaikams lengvai pasinaudoti blokavimo parinktimis sukeldami pavojų vaikų saugumui internete (Holloway ir kt., 2013). Programėlių, žaidimų kūrėjai, dažnai skatina vaikus (ir kitus jų vartotojus), atskleisti vienokius ar kitokius asmeninius duomenis, tarsi netyčia žadėdami laimėti prizus, gauti „nemokamas dovanas“, įsigyti papildomų reikmenų žaidimui palengvinti ar tiesiog prisiregistruoti perėjimui į kitą lygį.

Šviečiamosios kompiuterinės programos gali vaikui duoti daug naudos, skatinti įgūdžių, tokių kaip dėmesio valdymas, uždavinių sprendimas formavimąsi. JAV atliktas šešerių-dvylikos metų vaikų tyrimas atskleidė, kad kompiuterio naudojimas mokymosi tikslams netrukdo skirti pakankamai laiko įprastiniam mokymuisi ar skaitymui. Tačiau žaidimas kompiuteriu atima laiką, kuris galėtų būti panaudotas mokymuisi, fiziniam aktyvumui, bendravimui ir miegui (Legkauskas, 2013).

Dauguma tėvų naudoja internetą, kaip „auklę“ vaikams prižiūrėti. Tuo metu vaikai jaučiasi laisvi lankytis norimose svetainėse, žaisti internetinius žaidimus. Dažnai tokios „auklės“ tampa įprasta rutina ir tėvai dažnai net nesuvokia kiek iš tikrųjų laiko vaikas praleido žaisdamas internetinius žaidimus.

Didelė laiko dalis, kurį vaikai praleidžia naudodamiesi išmaniosiomis technologijomis tenka virtualiam bendravimui su kitais žmonėmis. Bendravimas socialiniuose tinkluose suteikia daug didesnę savęs pateikimo laisvę ir galimybę lengvai „išjungti“ bendravimą. Ypatingai jaunesnio amžiaus vaikams ši laisvė sukelia apgaulingą saugumo įspūdį, todėl jie virtualioje erdvėje nesuvokdami pavojų pateikia apie save daugiau informacijos nei vertėtų (Legkauskas, 2013).

Vaikai yra labai patiklūs, juos lengva įtikinti, tad menkos žinios apie kokią informaciją galima ir kokios nepatartina atskleisti internete, gali vaikus įvilioti į pavojus. Deja, vaikai dažnai mano, jog išjungus kompiuterį, išsijungs ir pranyks ne tik jų pateikta informacija, bet ir bus „paslėpta“ jų veikla internete.

Prisijungimas prie atvirų tinklų, kelia įvairius pavojus. Saugaus interneto užtikrinimas susijęs ne tiek su kompiuterių apsauga, kiek su veiklos organizavimu ir vartotojų švietimu (Studento vikis. Saugus internetas).

Pasak D. Bereikienės, Ž. Vaščiovos (2011) internetas pagrįstai laikomas patogia ir paprasta bendravimo ir saviraiškos priemone, padedančia vaikams mokytis, gauti žinių, komunikuoti, tačiau akivaizdu, jog pasaulinis kompiuterių tinklas kelia grėsmes ne tik vaikų saugumui bet ir pilnavertės asmenybės formavimuisi.

Saugos poreikiui patenkinti reikia jau žinomos, nesukeliančios problemų aplinkos. Žmogus gali susikurti saugią aplinką, vengdamas rizikingų sprendimų ir kartu atsisakydamas galimybės įgyvendinti kūrybines potencijas. Užsiimti kuo nori ir kartu jaustis saugiai - didelė prabanga ir pasiekimas. Bendravimas paprastai tenkina saugos poreikį. Kuomet jaučiamas nerimas, labiau norima siekti emocinio artumo. Bet noras bendrauti gali būti ir prieštaringas. Siekimą užmegzti emocinį kontaktą gali kaustyti atmetimo baimė. Kuo didesnė bendravimo nesėkmių istorija, tuo ši baimė didesnė (Suslavičius, 2006).

Bendravimas labai svarbus vaiko pasaulyje, nes tik bendraudamas jis išreiškia ir geriau pradeda pažinti save ir aplinkinius, tobulina socialinius įgūdžius, įgyja pasitikėjimą savimi, mokosi, atranda.

Socialinis elgesys yra mažiausiai dviejų žmonių elgesys. Nuo abiejų žmonių priklauso jų nuotaika, veiksmai ir poelgiai. Tai reiškia, jei vienas žmogus liūdi, greičiausiai kitas yra prie to kažkaip prisidėjęs. Vadinasi, vienas žmogus yra dirgiklis, sukeliantis kituose dirgikliuose ar stimuluose tam tikrą atsaką. Vieno žmogaus reakcija į kitą žmogų dažnai nėra pirminė, „be jokio reikalo“, paprastai tai yra atsakas kito žmogaus veiksmus, dabartyje ar praeityje. Stimulo-reakcijos principu vyksta bendravimas (Suslavičius, 2006).

Mokyklose gausu vaikų, kurie nepritampa prie socialinės aplinkos, juos dažnai skriaudžia, nepriima į komandą, iš jų tyčiojasi. Internetas tokiems vaikams tampa savotišku

„išsigelbėjimu“ bendravimo ir draugystės poreikiams patenkinti. R. Žukauskienė teigė (cit. pagal Peter, Valkenburg, Schouten, 2005), kad kai kuriems vaikams bendravimas elektroninėje erdvėje suteikia galimybę rasti aplinką, kurioje jie gali reikšti savo jausmus, mintis, bendrauti su internetiniais draugais. Internetas tampa realios draugystės pakaitalu.

Vaikai, kurie linkę save apibūdinti kaip vienišus, dažnai linkę manyti, jog bendravimas internetu padeda susirasti ir turėti draugų. Tačiau bendravimas elektroninėje erdvėje gali būti panaudotas prieš juos pačius, paviešinant jų žinučių turinį ar surengiant pasityčiojimo kampaniją (Žukauskienė, 2012). Žinant, jog vaikai yra pažeidžiami, nes jie neturi išlavintų apsauginių gynybinių instinktų, jais ypač lengva manipuliuoti. To pasekoje grėsmės internete gali būti dar rimtesnės, tokios kaip: asmeninės informacijos išklausinėjimas, banko sąskaitų ištuštinimas, tapatybės vagystės, viliojimas, pedofilija.

Bendraujant socialiniuose tinkluose pasireiškia grupiniai procesai, nes didelė tokio tipo bendravimo dalis yra vieša, matoma artimiems ir nelabai artimiems draugams. Šis grupiškumas ir galimybė nežiūrėti bendraujantiems asmenims į akis, neretai atlaisvina moralinius stabdžius ir sudaro naujas galimybes patyčioms vystytis (Legkauskas, 2013).

R. Žukauskienė teigė (cit. pagal Smith irkt., 2006), kad elektroninės patyčios - tai agresyvus, tyčinis, nuolatinis vieno individo ar grupės žmonių prieš auką nukreiptas veiksmas naudojant elektronines priemones, kuomet auka negali lengvai apsiginti. Anot R. Žukauskienės (cit. pagal Kowalski ir kt., 2008) kiti autoriai teigia, kad tai yra patyčios elektroniniais laiškais, trumposiomis žinutėmis, pokalbių svetainėse, internetiniame tinkle, skaitmeninėse žinutėse arba žinutėse, siunčiamose į mobilųjį telefoną.

Elektroninės patyčios pavojingos, nes jų beveik neįmanoma kontroliuoti, nuo jų apsisaugoti. Virtualiame pasaulyje besityčiojantis asmuo gali būti bet kas, pvz. realiame gyvenime visiškai nepopuliarus vaikas. Tačiau virtualioje erdvėje priešingai, jis gali būti stiprus, pavojingas, agresyvus. Toks asmuo turi privilegiją elektroninėje erdvėje tyčiotis prieš beribę auditoriją ir vis tik išlikti anonimu. Pavykus ištrinti, panaikinti patyčių informaciją internete, patyčios dažnai nesibaigia, nes elektroninės patyčios nelieka internetinėje erdvėje, tačiau pereina į realųjį pasaulį. Išlieka tikimybė, jog kažkas galėjo išsaugoti patyčių informaciją ir ją vėl paskleisti (Mažionienė ir kt., 2012).

Naudojant šiuolaikines informacines technologijas patyčių aukas galima pasiekti bet kuriuo metu ir bet kurioje vietoje (pvz. mokykloje, namuose), todėl manoma, jog elektroninės patyčios yra pavojingesnės už patyčias patiriamas realioje erdvėje. Dažniausiai elektroninės patyčios yra anoniminės. Tokias patyčias patiriantys vaikai bei paaugliai dažnai jaučia ir patiria gėdą, pyktį, kaltę ar net depresiją. Jie linkę užsisklęsti savyje, pradeda bėgti iš

mokyklos, mažėja jų savivertė, savigarba. Tai gali baigtis netgi vaikų ar paauglių savižudybe (Žukauskienė, 2012).

Esant tiek daug pavojų internete (elektroninės patyčios, tapatybės ar banko detalių vagystės, seksualinis viliojimas) svarbu yra kalbėti, šviesti visuomenę apie saugų interneto naudojimą. Ne mažiau svarbu yra saugios internetinės aplinkos kūrimas, turime raginti vyriausybę leisti konkrečius įstatymus ir teisės aktus reglamentuojančius saugų interneto naudojimą visiems virtualiojo pasaulio dalyviams, ne tik interneto vartotojams, bet ir internetinių svetainių kūrėjams, operacinių sistemų, programėlių leidėjams.

1.2 Pagrindiniai dokumentai reglamentuojantys vaikų saugumą internete: Lietuvoje, Anglijoje ir kitose Europos Sąjungos šalyse

Interneto saugumas - tai žinios apie maksimalų vartotojo asmeninį saugumą ir privačios informacijos ir nuosavybės apsaugos rizikos, susijusios su interneto naudojimu, ir savarankiška apsauga nuo kompiuterinių nusikaltimų. Didėjant interneto vartotojams visame pasaulyje, interneto saugumas kelia vis didesnį susirūpinimą tiek dėl vaikų, tiek suaugusiųjų saugumo (Wikipedia. The Free Encyclopaedia).

Internetas jauniems žmonėms ir vis daugiau įvairių skaitmeninių prietaisų, su kuriais jie jungiasi prie interneto, yra neatskiriama jų kasdienio gyvenimo dalis. Nesvarbu, ar jie naudoja jį asmeniniams tikslams, susisiekti su draugais, ar įvairioms pramogoms, ar švietimo tikslais, internetas gali pasitarnauti visais atvejais, ypač naudojant jį saugiai. Bet nors ir skaitmeninės technologijos teikia daug galimybių, visi žinome, kad jos taip pat gali sukelti ir žalą. Kadangi jauniems žmonėms realusis ir internetinis pasauliai dažnai persipina. Realiame pasaulyje išmoktas savisaugos elgesys ne visada pritaikomas virtualiame, kuriame draugai gali būti susirasti mygtuko spustelėjimu ir informacija pasidalinama akimirksniu(Advice on Child internet safety 1.0. Universal guidelines for providers. UKCCIS).

Lietuvoje vienas iš pagrindinių įstatymų, reguliuojančių visuomenės informavimo sritį – Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo pakeitimo įstatymas (Žin., 2006, Nr. 82-3254). Šiame įstatyme internetas nėra išskirtas kaip būdas viešai platinti informaciją, neapibrėžta atsakomybė už internetu platinamos informacijos turinį, tačiau ir nėra teigiama, kad internetu skelbiamai informacijai nėra taikomi visuomenės informavimo principai (jie apibrėžti Visuomenės informavimo įstatymo 3 straipsnyje). Informaciją internete Lietuvoje reglamentuoja ir kiti įstatymai. Vienas iš jų - Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymas, (Žin., 2002, Nr. 91-3890; 2009, Nr. 154-6959), kuris nustato

viešosios informacijos, darančios nepilnamečiams neigiamą poveikį kriterijus, apibrėžia, kokia informacija ribojama, o kokia draudžiama. Reklamos įstatymas aiškiai įvardija ir nusako draudžiamą reklamą. Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo (Žin., 2008, Nr. 22-804)tikslas – ginti žmogaus privataus gyvenimo neliečiamumo teisę, susijusią su asmens duomenų tvarkymu.

Lietuvos Respublikoje veikia ir daugiau įstatymų, draudžiančių arba ribojančių tam tikrą informaciją, o kai kurios nuostatos atsispindi *Baudžiamajame, Civiliniame, Administracinių teisės pažeidimų* kodeksuose.

Vienas iš pagrindinių Anglijos įstatymų reglamentuojančių saugų interneto naudojimą nepilnamečiams yra Vaikų apsaugos įstatymas, 1978. Šis įstatymas reglamentuoja nepilnamečių nepadorių ar seksualinių fotografijų turėjimą, platinimą, reklamavimą, rodymą, fotografavimą, siuntimąsi iš interneto, saugojimą ir spausdinimą. Kita vertus, „Susitarimo memorandumas tarp karališkosios prokuratūros tarnybos ir vyriausiųjų policijos pareigūnų asociacijos“ apsaugo asmenis, užsiimančius elektroninių tinklų valdymu, eksploatavimu ir naudojimu, jog jie nebus apkaltinti nusikalstama veikla, nes jie kovoja prieš išnaudojimų vaikų nuotraukų platinimą ir kūrimą. Saugumo internete aktas, 2012, tai įstatymo projektas, kuriuos siekiama skatinti saugumą internete, raginant interneto paslaugų tiekėjus sukurti paslaugą, kuri pašalintų pornografinius vaizdus, filtruotų interneto turinį. Vaikų kontrolės iš tėvų pusės praktikos kodeksas įpareigoja interneto paslaugos tiekėjus gerinti vaikų kontrolę internete iš tėvų pusės. Premjeras Ministras David Cameron paskelbė „Pasaulinį karą prieš vaikų prievartą internete, 2014“. Planas padėsiantis nustatyti, išaiškinti ir sulaikyti žiaurius pedofilijos nusikaltimus teigia, jog bus išleista naujas Jungtinės Karalystės įstatymas, draudžiantis suaugusiems siųsti seksualinio pobūdžio žinutes vaikams, sukurta nauja komanda susekti pedofilus „tamsiajame internete“, saugios duomenų bazės sukūrimas bei piniginis fondas skirtas kovai su vaikų apsauga. Kitas dokumentas tai „Koronerio teisingumo aktas“, kurisnumato, jog visuomenė gali pranešti Interneto stebėjimo fondui (angl. IWF) apie vaizdinę vaikų pornografiją. Vaikų saugumo internete taryba (angl. UKCCIS) išleido strateginį dokumentą dėl interneto saugumo vaikams ir jauniems žmonėms: *spausk protingai, spausk saugiai.*

Europos Sąjungoje teisės aktais siekiama kontroliuoti informacijos sklaidą internete, tačiau tai yra labai sudėtinga. Komisijos reglamentas (ES) Nr. 611/2013 dėl priemonių, kurios pagal Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą 2002/58/EB dėl privatumo ir elektroninių ryšių taikomos pranešimams apie asmens duomenų saugumo pažeidimus. Vaikų apsaugos skaitmeniniame pasaulyje, aktas (2011) skelbia priemonės, kurias taikė valstybės narės, kad apsaugotų vaikus internetinės veiklos kontekste. Vienas iš pagrindinių ES įstatymų

reglamentuojančių vaikų saugumą internete yra Europos strategija dėl vaikams geresnio interneto (COM (2012) 196 galutinis). Šioje strategijoje teigiama jog vaikai sudaro specifinę grupę, kuriai reikia dėmesio – tai, kaip vaikai internete elgsis šiandien, padės apibrėžti rytojaus skaitmeninį pasaulį. Europos Parlamento rezoliucija dėl vaikų apsaugos skaitmeniniame pasaulyje (2012/2068(INI) primygtinai ragina valstybes nares sklandžiai ir laiku į nacionalinę teisę perkelti ir įgyvendinti Direktyvą 2011/92/ES dėl kovos su seksualine prievarta prieš vaikus, jų seksualiniu išnaudojimu ir vaikų pornografija. Europos parlamento ir tarybos sprendimas Nr. 1351/2008/EB (Europos Sąjungos oficialusis leidinys, L348/118) sprendimu įsteigiama Bendrijos programa, skirta saugesniam ypač vaikų naudojimuisi internetu.

1.2.1 Lietuvos įstatymai, teisės aktai reglamentuojantys vaikų saugumą internete

Informaciją internete reglamentuoja **Lietuvos Respublikos Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymas** (Žin., 2002, Nr. 91-3890; 2009, Nr. 154-6959). Šis įstatymas nustato viešosios informacijos, darančios neigiamą poveikį nepilnamečių protiniam, fiziniam ar doroviniam vystymuisi, kriterijus, bei jos skelbimo ir platinimo tvarką. Taip pat šios informacijos rengėjų, platintojų ir jų savininkų, žurnalistų bei jų veiklą reglamentuojančių institucijų teises, pareigas ir atsakomybę.

Vadovaujantis Lietuvos Respublikos Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamos viešosios informacijos poveikio įstatymo 4 straipsniu (Žin., 2002, Nr. 91-3890) neigiama informacija nepilnamečiui laikytina tokia viešoji informacija, kuri gali būti žalinga nepilnamečių psichinei ar fizinei sveikatai, fiziniam, protiniam, dvasiniam ar doroviniam vystymuisi, susijusi su fizinio ar psichinio smurto vaizdavimu, kurioje rodomas mirusio arba žiauriai sužaloto žmogaus kūnas, erotinio pobūdžio medžiaga, sukelianti baimę ar siaubą, skatinanti savęs žalojimą ar savižudybę, kurioje palankiai vertinamas priklausomumas nuo narkotinių, psichotropinių medžiagų, tabako ar alkoholio, kurstoma diskriminacija.

Remiantis Lietuvos Respublikos nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymo 1,2,3,4,5,7,9 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymu (Žin.; 2009, Nr. 154-6959) neigiamą poveikį nepilnamečiams darančiai informacijai priskiriama ši viešoji informacija:

1) smurtinio pobūdžio, skatinanti agresyvumą ir nepagarbą gyvybei;

2) kai skatinamas turto naikinimas ar gadinimas;

3) kai stambiu planu rodomas mirusio, mirštančio arba žiauriai sužaloto žmogaus kūnas, išskyrus atvejus, kai toks rodymas reikalingas asmens tapatybei nustatyti;

4) erotinio pobūdžio;

5) sukelianti baimę ar siaubą;

6) skatinanti lošti, raginanti, siūlanti dalyvauti azartiniuose lošimuose ir kituose žaidimuose, kuriuose sudaromas lengvo laimėjimo įspūdis;

7) kuria palankiai vertinama priklausomybė nuo narkotinių, toksinių, psichotropinių medžiagų, tabako ar alkoholio, taip pat nuo kitų medžiagų, kurios vartojamos arba gali būti vartojamos svaiginimosi tikslais, ir kuria skatinamas jų vartojimas, gamyba, platinimas ar įsigijimas;

8) skatinanti savęs žalojimą ar savižudybę, detalizuojanti savižudybės priemones ir aplinkybes;

9) kuria teigiamai vertinama nusikalstama veika ar idealizuojami nusikaltėliai;

10) susijusi su nusikalstamos veikos modeliavimu;

11) kuria skatinamas žmogaus orumą žeminantis elgesys;

12) kuria iš žmogaus ar žmonių grupės tyčiojamasi arba žmogus ar žmonių grupė niekinami dėl tautybės, rasės, lyties, kilmės, neįgalumo, seksualinės orientacijos, socialinės padėties, kalbos, tikėjimo, įsitikinimų, pažiūrų ar kitais panašiais pagrindais;

13) kai demonstruojami inscenizuoti paranormalūs reiškiniai, sudarant šių reiškinių tikrumo įspūdį;

14) kuria skatinama nepilnamečių seksualinė prievarta ir jų išnaudojimas, nepilnamečių lytiniai santykiai;

15) kuria skatinami lytiniai santykiai;

16) kuria niekinamos šeimos vertybės, skatinama kitokia, negu Lietuvos Respublikos Konstitucijoje ir Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse įtvirtinta, santuokos sudarymo ir šeimos kūrimo samprata;

17) kai vartojami nešvankūs posakiai, žodžiai ar nepadorūs gestai;

18) kai patariama, kaip pasigaminti, įsigyti ar naudoti sprogmenis, narkotines ar psichotropines medžiagas, taip pat kitus gyvybei ar sveikatai pavojingus dalykus;

19) kuria skatinami blogi mitybos, higienos ir fizinio pasyvumo įpročiai;

20) kai demonstruojami masinės hipnozės seansai, kurių poveikio objektas yra visuomenės informavimo priemonės auditorija;

21) neigiamą poveikį nepilnamečiams darančią informaciją draudžiama tiesiogiai skleisti nepilnamečiams– jiems siūlyti, perleisti ar kitaip leisti asmeniškai ja naudotis.

Lietuvos Respublikos Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamos viešosios informacijos poveikio įstatymo 7 straipsnio 3 dalies pakeitime (Žin., 2011, Nr. 132-6277) skelbiama, jog prieigas prie viešųjų kompiuterių tinklų (interneto) paslaugas teikiantys asmenys privalo užtikrinti Lietuvos Respublikos ryšių reguliavimo tarnybos aprobuotų žalingo interneto turinio, darančio neigiamą poveikį nepilnamečiams, filtravimo priemonių įdiegimą ir veikimą. Ryšių reguliavimo tarnybos teikimu Vyriausybė nustato prieigos prie viešųjų kompiuterių tinklų (interneto) vietose privalomų filtravimo priemonių naudojimo tvarką.

Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003-03-05 nutarimas Nr. 290 „Dėl viešo naudojimo kompiuterių tinkluose neskelbtinos informacijos kontrolės ir ribojamos viešosios informacijos platinimo tvarkos patvirtinimo“. Šiuo nutarimu nustatyta viešo naudojimo kompiuterių tinkluose neskelbtinos informacijos kontrolės ir ribojamos viešosios informacijos platinimo tvarka. Šios tvarkos tikslas – nustatyti viešo naudojimo kompiuterių tinkluose neskelbtinos informacijos kontrolės ir ribojamos viešosios informacijos platinimo šiuose tinkluose nuostatas, jų įgyvendinimą ir laikymosi kontrolę. Ribojama viešoji informacija gali būti pateikiama elektroninėse visuomenės informavimo priemonėse arba kituose interneto tinklalapiuose tik tinkamai pažymėta, kaip numatyta „Neigiamą poveikį nepilnamečių vystymuisi darančios viešosios informacijos žymėjimo ir skleidimo tvarkos apraše“, patvirtintame Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2010 m. liepos 21 d. nutarimu Nr. 1121 (Žin., 2010, Nr. 90-4779). Draudžiama informaciją, kuri ribojama skelbti ir platinti, laikyti laisvai prieinamą Lietuvos Respublikos teritorijoje esančiose tarnybinėse stotyse, skleisti elektroninėse konferencijose, siųsti elektroniniu paštu neapibrėžtam gavėjų skaičiui arba kitaip platinti viešo naudojimo kompiuterių tinkluose, kai informacija, kuri ribojama skelbti ir platinti, gali tapti laisvai prieinama nepilnamečiams.

Lietuvos Respublikos Reklamos įstatymas (Žin., 2000, Nr. 64-1937; 2013, Nr. 57-2854) draudžia daryti žalingą moralinį bei fizinį poveikį vaikams. Neleistina piktnaudžiauti vaikų pasitikėjimu tėvais, globėjais (rūpintojais), mokytojais ar kitais suaugusiais asmenimis; tiesiogiai kviesti vaikus daryti poveikį tėvams ar kitiems asmenims, kad šie nupirktų reklamuojamų prekių ar paslaugų, taip pat tiesiogiai skatinti vaikus pirkti prekių ar paslaugų, pasinaudojant jų nepatyrimu ir patiklumu;formuoti vaikų nuomonę, kad tam tikrų prekių ar paslaugų naudojimas suteiks jiems fizinį, psichologinį ar socialinį pranašumą prieš bendraamžius; nepagrįstai rodyti vaikus, patekusius į situacijas, kurios kelia grėsmę jų sveikatai ir gyvybei.

Visuomenės informavimo sritį Lietuvoje reglamentuoja **Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo pakeitimo įstatymas** (Žin., 2006, Nr. 82-3254). Šis įstatymas nustato viešosios informacijos rinkimo, rengimo, skelbimo ir platinimo tvarką, viešosios informacijos rengėjų, skleidėjų, jų dalyvių, žurnalistų ir jų veiklą reglamentuojančių institucijų teises, pareigas bei atsakomybę. Internetas šiame įstatyme nėra išskirtas kaip būdas platinti informaciją, tačiau šio įstatymo teigimu, visuomenės informavimo priemonės yra laikomos tokios priemonės kaip laikraštis, žurnalas, biuletenis ar kitas leidinys, knyga, televizijos, radijo programa, kino ar kita garso ir vaizdo studijų produkcija, informacinės visuomenės informavimo priemonė (informacinės visuomenės informavimo priemonės – visuomenės informavimo priemonės, kuriomis skleidžiant viešąją informaciją teikiamos informacinės visuomenės paslaugos) ir kita priemonė, kuria viešai skleidžiama informacija (internetas yra informacinės visuomenės informavimo priemonė).

Lietuvos Respublikos Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo 1, 2, 3, 4, 6, 7, 24, 33 ir 34 straipsniai (Žin., 2008, Nr. 22-804) gina žmogaus privataus gyvenimo neliečiamumo teisę tvarkant asmens duomenis.Vadovaujantis šiuo įstatymu asmens duomenys įvardijami kaip bet kuri informacija, susijusi su fiziniu asmeniu – duomenų subjektu, kurio tapatybė yra žinoma arba gali būti tiesiogiai ar netiesiogiai nustatyta pasinaudojant tokiais duomenimis kaip asmens kodas, vienas arba keli asmeniui būdingi fizinio, fiziologinio, psichologinio, ekonominio, kultūrinio ar socialinio pobūdžio požymiai.

Nuostatos, draudžiančios ar ribojančios tam tikrą informaciją, atsispindi **Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekse** 2141-23, 2478, 2479, 2591 straipsniuose (Žin., 1985, Nr. 1-1, Aktuali Redakcija 2015); **Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse** 2.22-2.24, 6.250 straipsniuose (Žin.,2000, Nr. 74-226); **Lietuvos Respublikos Baudžiamajame kodekse** 165-170, 309 straipsniuose (Žin., 2000, Nr. 89-2741); **Lietuvos Respublikos Konstitucijoje** II skirsnio " Žmogus ir valstybė" 22 ir 25 straipsniuose (Žin., 1992, Nr. 33-1014); **Lietuvos Respublikos Elektroninių ryšių įstatymas** (Žin., 2004, Nr. 69-2382) 69 straipsnisdėl elektroninių laiškų siuntimo. Apžvelgiant šiuos dokumentus, galima teigti, kad Lietuvoje yra bandoma riboti grėsmes internete, tačiau vaiko saugumas internetinėje aplinkoje nėra išskirtas. Dėl to kyla įvairios grėsmės internetu besinaudojantiems vaikams, tokios kaip elektroninės patyčios, asmeninės infromacijos pasisavinimas ir paviešinimas, priekabiavimas, nepadorių, seksualinio turinio žinučių gavimas, seksualinis išnaudojimas, pedofilija ir pan. Virtualiojo pasaulio grėsmės nėra teisiškai reguliuojamos Lietuvoje, vaikui nėra užtikrinta saugi aplinka internetinėje erdvėje. Ta yra valstybės pareiga sukurti įstatyminę bazę, kuri užtikrintų nepilnamečių

saugumą internetinėje erdvėje ir apsaugotų juos nuo netinkamo turinio informacijos prieinamumo ir pasiekiamumo.

1.2.2 Anglijos įstatymai, teisės aktai reglamentuojantys vaikų saugumą internete

Vaikų apsaugos įstatymas, 1978 metai Anglija, Velsas (angl.Protection of Children Act 1978 England and Wales).

Jungtinėje Karalystėje yra nusikaltimas fotografuoti, leisti fotografuoti, gaminti, turėti, rodyti, platinti ar reklamuoti nepadorias vaikų fotografijas. Interneto Stebėjimo Fondas (angl. IWF) fotografijų turinį vertina pagal lygius, numatytus bausmės skyrimo gairėse.

1. Kategorija A

   Fotografijos vaizduojančios lytinį aktą; fotografijos, kuriose vaizduojamas lytinis aktas su gyvūnais arba sadizmas.
2. Kategorija B

   Fotografijos vaizduojančios lytinius santykius, glamones.
3. Kategorija C

   Kitos nepadorios fotografijos, nepapuolančios į A ar B kategorijas.

Šio įstatymo 1 skirsnyje, pagal 2008 metų baudžiamojo teisingumo ir imigracijos įstatymo 69 skyrių, toliau apibrėžiama nepadorios vaikų fotografijos, jaunesnių nei 18 metų, tai apima:

1. Kopijas ar kitokius atvaizdus padarytus elektroninėmis ar kitokioms priemonėmis (bet kokio pobūdžio)

   1.1 kurios nėra fotografijosar klastotės, bet kurios gautos iš visos ar dalies fotografijos ar klastotės (arba iš vienos ar abiejų kombinacijos)
2. duomenis sukauptus kompiuterio diske arba kitose elektroninėse priemonėse.

1978 metų vaikų apsaugos įstatymo, pakoreguoto pagal 1994 metų kriminalinio teisingumo ir viešosios tvarkos įstatymą, 1 straipsnis apibrėžia įvairius teisės pažeidimus dėl vaikų iki 18 metų fotografavimo ar nepadorių fotografijų bei klastočių platinimo. Jame teigiama:

1.1. Nusikaltimu laikoma asmeniui - fotografuoti, leisti fotografuoti, platinti, rodyti, turėti ar daryti vaikų nepadorias arba suklastotas fotografijas, siekiant, kad jos būtų išplatintos ar parodytos kitiems; publikuoti ar stengtis, kad būtų paskelbta bet kokia reklama, tikėtina jog tai bus traktuojama kaip įrodymas, kad reklamuotojas platina ar rodo nepadorias fotografijas ar klastotes, ar ketina tai padaryti.

1988 metų Baudžiamosios teisės įstatymo 160 straipsnis nusikaltimu laiko paprastą nepadorių vaikų fotografijų turėjimą. Tai yra nusikalstama veikla, už kurią skiriama maksimali iki 5 metų laisvės atėmimo bausmė.

Nepadorių vaikų fotografijų darymas yra rimta nusikalstama veikla, už kurią skiriama maksimali iki 10 metų laisvės atėmimo bausmė.

Terminas „daryti“ apima vaizdų iš interneto atsisiuntimą, saugojimą ar spausdinimą.

Susitarimo memorandumas tarp karališkosios prokuratūros tarnybos (angl. CPS) ir vyriausiųjų policijos pareigūnų asociacijos (angl. ACPO) dėl 2003m. seksualinių nusikaltimų akto 46 skyriaus (angl. Memorandum of Understanding Between Crown Prosecution Service (CPS) and the Association of Chief Police Officers (ACPO) concerning Section 46, Sexual Offences Act 2003).

Šio memorandumo tikslas yra patikslinti asmenų, užsiimančių elektroninių bendravimo tinklų valdymu, eksploatavimu, naudojimu ar paslaugų tiekimu poziciją bei užtikrinti, kad jie nebus apkaltinti nusikalstama veikla, nes jie kovoja prieš išnaudojamų vaikų nuotraukų kūrimą bei platinimą. Šis memorandumas buvo sukurtas atsižvelgiant į tai, jog vaikų apsaugai visuomet bus teikiamas pirmumas.

1978 metų vaikų apsaugos akto 1(1) (a) skyriuje yra draudžiama „daryti ar imti“ nepadorias vaikų nuotraukos ar jų klastotes. „Darymas“ taikomas ir situacijai, kai asmuo parsisiunčia paveikslėlį iš interneto arba sukuria elektroninę nuotraukos ar jos klastotės kopiją.

Interneto stebėjimo fondas (angl. IWF) – tai organizacija dirbanti su interneto pramone, policija ir vyriausybe.

Kartais elektroninių ryšių paslaugų teikėjai - ar kiti - tvarkydami didelius srautus ar siūlydami tam tikras paslaugas gali prašyti papildomų patarimų, pavyzdžiui, siekiant iš anksto patvirtinti, kad atliekami vidiniai procesai dėl nepadorių paveikslėlių naudojimo yra atliekami priimtinai iki galutinio rezultato. Norint imtis konkretaus darbo, skirto remti įstatymų leidimą, vyriausiojo ACPO (Vyriausiųjų policijos pareigūnų asociacija) pareigūno ar nacionalinės nusikalstamumo agentūros (angl. NCA) vardu, gali būti išduodami specifiniai raštiški įgaliojimai. Tai suteiks papildomo tikrumo asmenis ir organizacijoms, kurios turės dažnai „daryti“ nepadorias nuotraukos ar jų klastotes, tik jei buvo laikomasi sąlygų, tokiai veiklai nebus taikomas baudžiamasis tyrimas, nes tai neatitiktų visuomenės intereso patraukiant baudžiamojon atsakomybėn.

Šios institucijos gali nurodyti asmenims, departamentams ar organizacijoms (pvz., Interneto stebėjimo fondas) tvarkyti medžiagą nuo konkretaus iki individualaus tyrimo arba didesnės kompetencijos (tokius kaip Nacionalinės vaizdo duomenų bazės).

Interneto stebėjimo fondą finansuoja paslaugų teikėjai, mobiliojo ryšio tinklų operatoriai, programinės ir techninės įrangos gamintojai bei kiti asocijuoti partnerių. Jį palaiko Jungtinės Karalystės teisėsauga ir karališkosios prokuratūros tarnyba (angl. CPS) jie taip pat bendradarbiauja su vyriausybe, kad suteiktų asmenims ar organizacijoms „karštąją liniją“, kurioje galima pranešti ir ieškoti galimai neteisėto medžiagos turinio internete. Tada jis nagrinėja ir vertina medžiagą Jungtinės Karalystės teisėsaugos institucijų vardu.

Jeigu galimai neteisėtas turinys yra patalpintas Jungtinėje Karalystėje, interneto stebėjimo fondas dirbs su atitinkamais paslaugų teikėjais ir Didžiosios Britanijos teisėsauga, kad netinkamas turinys būtų panaikintas ir prireikus užtikrinta, kad pažeidėjas bus nubaustas už aptiktą neteisėtą turinį.

Tais atvejais, kai potencialiai neteisėtas turinys yra patalpintas už Jungtinės Karalystės ribų, interneto stebėjimo fondas dirbs, jei įmanoma, su „Karštosiomis linijomis“ visame pasaulyje ir įvairiomis teisėsaugos institucijomis namuose ir užsienyje, kad jis būtų ištirtas.

Koronerio teisingumo aktas 2009 (angl. Coroners and Justice Act, 2009).

IWF vaidmuo pagal vyriausybės teisės aktus dėl vaizdinės vaikų pornografijos laikymo.

2009 m. birželio mėn. Teisingumo ministerija paprašė praplėsti šalies karštąją liniją, kad visuomenė galėtų internetu pranešti apie vaizdinę medžiagą, kurioje užfiksuota vaikų pornografija pagal 2009 m. Koronerio teisingumo akto 62-69 skyrius.

Pasikonsultavus su Finansavimo tarybos nariais, 2009 m. spalį Interneto stebėjimo fondas (angl. IWF) valdybos nariai informavo vyriausybę apie susitarimą vykdyti šį nutarimą nuo 2010 m. balandžio 6 d.

Visuomenė gali pranešti Interneto stebėjimo fondui (angl. IWF) apie vaizdinę vaikų pornografiją, pvz., kompiuteriuose laikomus vaizdus, jei tie vaizdai laikomi Jungtinės Karalystės (JK) svetainėje.

Vaikų saugumo internete taryba (JKCCIS) įsteigta 2008 (angl. UK Council for Child Internet Safety (UKCCIS)

Vaikų saugumo internete taryba (JKCCIS) - tai grupė, kurioje yra daugiau nei 200 organizacijų, sudaryta iš vyriausybės, pramonės, teisės, mokslo ir labdaros sektorių, kurie dirba kartu tam, kad užtikrintų vaikų saugumą internete.

Tarp JKCCIS galima rasti šiuos punktus:

- sukurti šeimai palankų interneto naudojimo praktikos kodeksą, kurį parengė paslaugų teikėjai po konsultacijų apie tėvų kontroliuojamus vaikus internete.
- teikti konsultacijas apie veiksmingus interneto saugos pranešimus, kuriais jie turėtų naudotis.

- teikti konsultacijas apie socialinio tinklo saikingą naudojimą, paiešką ir pokalbius.
- sukurti didelio masto saugaus interneto tyrimų santraukas.

2008 metų rugsėjo 29 dieną vaikų sekretorius EdBalls ir vidaus reikalų ministrė JacquiSmith paskelbė JKCCIS įsteigimą, kurį parėmė organizacijos tokios kaip Google, Yahoo, BT, Miscrosoft ir Facebook ir kurių pradinis tikslas buvo trumpai pristatyti "vaikų apsaugos nuo žalingo interneto poveikio strategiją" ministrui pirmininkui Gordon Brown 2009 metų pradžioje.

Jie taip pat turėjo ieškoti būdų, kaip gerinti visuomenės informuotumą vaikų saugumo internete klausimais, skatinti atsakingas reklamas internete ir taip pat užtikrinti būdus, kad būtų pasirūpinta vaikais ir jaunais žmonėmis, tarp kurių buvo ir nelegalių internetinių puslapių, kurie skatina žalingą elgesį, pašalinimas. Be to, jie turėtų ištirti būdus ir priemones, kaip spręsti internetines patyčias, saugesnes paieškos funkcijas ir žiaurius kompiuterinius vaizdo žaidimus. Taip pat, jie turėjo sukurti kodą vartotojų sukurtoms svetainėms kaip Youtube, kad būtų pasirūpinta netinkamo turinio pašalinimu.

2009 metų gruodžio mėnesį taryba surengė "viršūnių" susirinkimą, šiam vadovavo profesorė Tanya Byron ir išleido strateginį dokumentą dėl interneto saugumo vaikams ir jauniems žmonės: *spausk protingai, spausk saugiai.* Dokumente buvo paminėti šie punktai:

- Tarybos atlikti darbai, įsipareigojimai tėvams, vaikams ir jauniems žmonėms bei planai juos realizuoti.
- Pasiūlymai interneto kompanijoms, labdaros organizacijoms ir vyriausybei turėtų būti peržvelgti atsižvelgiant į tarybos standartus.
- Skaitmeninio kodo išleidimas už saugų internetą (Zip it, Block it, Flag it kampanijos) turėtų būti perimtos mažmenininkų, socialinių tinklų svetainių, mokyklų ir labdaros organizacijų.
- Vaikų išnaudojimo ir internetinis apsaugos centras turėtų sukurti svetainę, kurioje būtų galima rasti patarimų tėvams.
- Internetinis saugumas turėtų būti privaloma mokymo programos dalis nuo 5 metų amžiaus.

Saugumo internete aktas 2012 Privačių narių įstatymo projektas (angl. Online Safety Act 2012 Private Members Bill).

Šiuo įstatymo projektu siekiama skatinti saugumą internete; reikalauti, kad interneto paslaugų tiekėjai ir mobiliųjų telefonų operatoriai sukurtų paslaugą, kuri pašalintų pornografinius vaizdus; reikalauti, kad elektroninių prietaisų gamintojai suteiktų priemones turiniui filtruoti.

Įstatymą priėmė Jos didenybė karalienė su lordų rūmų pritarimu, parlamentas ir valdžios institucijos:

1. Pareiga sukurti paslaugą, kuri pašalintų pornografinius vaizdus

1.1 Interneto tiekėjai privalo abonentams sukurti paslaugą, kuri pašalintų pornografinius vaizdus, nebent būtų įvykdytos visos (1.3) poskyryje išvardintos sąlygos.

1.2 Teikdami abonentams telefono ryšio paslaugas, kurios apima ir prieigos prie interneto paslaugas, mobiliojo ryšio operatoriai privalo užtikrinti, kad ši paslauga pašalins pornografinius vaizdus, nebent būtų įvykdytos visos (1.3) poskyryje išvardintos sąlygos.

1.3 Sąlygos yra tokios:

1.3.1 Abonentas sutinka prisijungti prie paslaugos, kurioje yra pornografinių vaizdų;

1.3.2. abonentas yra vyresnis nei 18 metų;

1.3.3 tinklo tiekėjas turi amžiaus patvirtinimą, pasak kurį abonentas yra vyresnis nei 18 metų.

2. Pareiga pateikti priemones interneto turiniui filtruoti

Pirkėjams, įsigijusiems elektroninį prietaisą, jo gamintojas privalo iš karto pateikti interneto turinį filtruojančias priemones.

3. Pareiga suteikti informaciją apie saugumą internete

Interneto paslaugų tiekėjai ir mobiliojo ryšio operatoriai klientams, įsigijusiems interneto paslaugą, iš karto privalo suteikti visiems lengvai prieinamą ir aiškią informaciją apie saugumą internete. Ši informacija turi būti klientams pasiekiama visą paslaugos laikotarpį.

Paskelbtas pasaulinis karas prieš vaikų prievartą internete 2014 (angl. Global war declared on online child sexual abuse, 2014).

Paskelbtas precedento neturintis veiksmų planas, kuris interneto pagalba padės nustatyti, sulaikyti ir išaiškinti žiaurius pedofilų nusikaltimus.

Ministras pirmininkas David Cameron paskelbė, kad tai yra viena iš priemonių ir techninių naujovių sulaikant tuos, kurie naudoja internetą, norėdami peržiūrėti ir dalintis neteisėtais vaizdais.

Jis sakė, kad kova buvo ir toliau bus kovojama trimis kryptimis: blokuojant paieškos rezultatus, kurie veda į smurto prieš vaikus puslapius; nustatant neteisėtus vaizdus ir juos pašalinant; gaudant nusikaltėlius ir įvykdant teisingumą.

Per dviejų dienų susitikimą Londone susirinko atstovai iš daugiau nei 50 šalių, įskaitant 26 pirmaujančias technologijų kompanijų ir 10 nevyriausybinių organizacijų atstovus.

Jie sutiko koordinuotai spręsti pasaulinio vaikų išnaudojimo medžiagos tekėjimą internete, kuri platina milijonus pasibaisėtinų vaizdų ir yra rodoma nuo pat interneto atsiradimo.

Delegatai pasirašė veiksmų planą ir pristatė novatoriškas technologines iniciatyvas, kurios viską apsunkins nusikaltėliams, siekiantiems naudotis nesibaigiančiomis skaitmeninio amžiaus galimybėmis tam, kad galėtų išnaudoti vaikus.

Pasaulio pirmaujančiųjų JK priemonės prieš nusikaltėlius:

- Naujas JK įstatymas, draudžiantis suaugusiajam siųsti seksualinio pobūdžio žinutes vaikui.
- Nauja, sujungta komanda tarp Nacionalinio saugumo agentūros (NSA)(angl. National Crime Agency NCA) ir GCHQ, kurios tikslas būtų sujungti patirtį bei metodus, susekti teroristus ir pedofilus "tamsiajame internete".
- Skirti papildomai 10 milijonų svarų sterlingų kitais metais, jog kartu su (NSA) būtų sudaryta nauja komanda kovojanti prieš seksualinį vaikų išnaudojimą internete, kuri atsižvelgtų į didžiausias grėsmes.
- Saugios duomenų bazės sukūrimas su nepadoriais vaikų paveikslėliais, smurto prieš vaikus vaizdų duomenų bazė (SPVVDB)(angl. the Child Abuse Image Database CAID), kuri padės JK teisėsaugai pagerinti ir paspartinti tyrimus.
- Įsipareigojimas per penkerius metus su 50 milijonų svarų sterlingų prisidėti prie naujai įsteigto pasaulinio vaikų apsaugos fondo, vadovaujamo UNICEF.

Vaikų kontrolės iš tėvų pusės praktikos kodeksas (angl.Parental Controls Code of Practice).

Interneto paslaugos tiekėjai (angl. ISP) įsipareigoja gerinti vaikų kontrolę internete iš tėvų pusės**.**

Naujas praktikos kodeksas nustato priemones, kurios padeda tėvams blokuoti netinkamą interneto turinį.

Didžiausi Jungtinės Karalystės interneto paslaugų teikėjai (angl. Internet Service Providers ISP) įsipareigojo geriau informuoti bei šviesti tėvus apie internete esančios informacijos kontroliavimą.

Plačiajuosčiai ryšių teikėjai „BT“, „Sky“, „TalkTalk” ir „Virgin Media” paskelbė praktikos kodeksą, kuris buvo sukurtas iš derybų tarp interneto paslaugų teikėjų (angl. ISP), vyriausybės, nevyriausybinių organizacijų (angl. NVO) bei tėvų ir vaikų grupių.

Kodas yra pirmas žingsnis keturiems pagrindiniams interneto paslaugų teikėjams (angl. ISP), įsipareigojant dirbti tarpusavyje bei su kitomis suinteresuotomis šalimis tiriant naujas technologijas, kurios padės tėvams kontroliuoti vaikams prieinamą informaciją, esančią internete.

Tai apima įsipareigojimą didinti informuotumą apie tėvų kontrolės galimybes, naujų klientų supažindinimą su prieinamu filtravimu, kuris yra teikiamas su gaunamomis paslaugomis ir glaudų darbą su Jungtinės Karalystės vaikų saugumo interneto taryba skatinant aiškius, prieinamus kanalus tėvams, jog jie galėtų pranešti apie kylančias problemas.

Apibendrinant galima teigti, kad Anglijos įstatymuose ir teisės aktuose reglamentuojančiuose vaikų saugumą internete pagrindinis dėmesys skiriamas vaikų pornografijai ir kovai su pedofilija. Taip pat įstatymuose ir teisės aktuose daug kalbama apie interneto paslaugų tiekėjų, tėvų ir globėjų atsakomybę už vaikų saugaus interneto naudojimo užtikrinimą. Sukurtos tarnybos gerinti visuomenės informuotumą vaikų saugumo internete klausimais bei interneto stebėjimo agentūros, tokios kaip „Interneto stebėjimo fondas (angl. IWF)“.

1.2.3 Europos Sąjungos (ES) įstatymai, teisės aktai reglamentuojantys vaikų saugumą internete

Komisijos reglamentas (ES) Nr. 611/2013dėl priemonių, kurios pagal Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą 2002/58/EB**dėl privatumo ir elektroninių ryšių taikomos pranešimams apie asmens duomenųsaugumo pažeidimus** (Oficialusis leidinys L, 2013-06-26, Nr. 173). Šis Reglamentas numatytas valstybių narių nuostatų, užtikrinančių vienodo lygio pagrindinių teisių ir laisvių, ypač teisės į privatumą ir konfidencialumą, apsaugą, susijusių su asmens duomenų tvarkymu elektroninių ryšių sektoriuje, ir užtikrinančių laisvą tokių duomenų judėjimą ir laisvą elektroninių ryšių įrangos ir paslaugų judėjimą Sąjungoje.

Vaikų apsauga skaitmeniniame pasaulyje. Aktas. 2011 m. rugsėjo 13 d. Komisijos ataskaita Europos Parlamentui, Tarybai, Ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui dėl 1998 m. rugsėjo 24 d. Tarybos rekomendacijos dėl nepilnamečių ir žmogaus orumo apsaugos ir dėl 2006 m. gruodžio 20 d. Europos Parlamento ir Tarybos rekomendacijos dėl nepilnamečių ir žmogaus orumo apsaugos ir teisės į atsakymą dėl Europos garso ir vaizdo bei internetinės informacijos paslaugų pramonės konkurencingumo taikymo „Vaikų apsauga skaitmeniniame pasaulyje (COM(2011) 556 galutinis – Neskelbtas Oficialiajame leidinyje). Šiame pranešime apžvelgiamos valstybių narių iniciatyvos, skirtos kovai su diskriminuojančiu, neteisėtu arba netinkamu turiniu, kalbama apie įsipareigojimus.

Siekiama įvesti tiesioginės linijas, leidžiančias pranešti apie šokiruojantį arba netinkamą turinį internete. Interneto Paslaugų Tiekėjai skatinami bendriau taikyti elgesio kodeksus ir į savo veiklą įtraukti nepilnamečių apsaugą.Socialiniai tinklai internete kelia įvairias rizikas, kaip antai nelegalus turinys, nepilnamečiams netinkamas turinys, netinkami kontaktai, netinkamas elgesys.Valstybės narės yra įsipareigojusios stiprinti žiniasklaidos raštingumą. Tačiau visų vaikų ir tėvų įtraukimo, taip pat susiderinimo tarp mokyklų ir valstybių narių vis dar labai trūksta. Nepilnamečių prieigos prie turinio ribojimas įpareigoja sukurti amžiaus ir turinio klasifikavimą. Nors šiuo metu egzistuojančios audiovizualinės medžiagos klasifikavimo sistemos yra veiksmingos kai kurioms valstybėms narėms, tačiau kitos valstybės narės mano, kad jos turėtų būti tobulinamos. Taip pat techninės sistemos, kaip antai filtravimas, amžiaus tikrinimo arba tėvų kontrolės sistemos gali būti naudojamos, tačiau negali užtikrinti visiško nepilnamečių prieigos prie turinio apribojimo. Komisija pastebi tam tikrų televizijos paslaugų vėlavimą, susijusį su bendro reguliavimo ir savireguliavimo sistemomis, skirtomis apsaugoti nepilnamečius nuo netinkamo turinio, suteikiančioms vaikams atrankinę prieigą prie interneto turinio. Visos valstybės narės,išskyrus Vokietiją, naudoja sistemą *Visos Europos žaidimų informacijos sistema* (PEGI), susijusią su nepilnamečių apsauga video žaidimų kontekste. (Vaikų apsauga skaitmeniniame pasaulyje, 2011).

Europos parlamento ir tarybos sprendimas Nr. 1351/2008/EB (Europos Sąjungos oficialusis leidinys, L348/118) 2008 m. gruodžio 16 d.nustatantis daugiametę internetu ir kitomis ryšių technologijomis besinaudojančių vaikų apsaugos Bendrijos programą. Šiuo sprendimu įsteigiama Bendrijos programa, skirta saugesniam ypač vaikų naudojimuisi internetu ir kitomis ryšių technologijomis skatinti ir kovoti su neteisėtu turiniu bei žalingu elgesiu internete. Programa vadinama „Saugesnio interneto“ programa. Įgyvendinamos šios veiklos kryptys: visuomenės informuotumo užtikrinimas; kova su neteisėtu turiniu ir žalingu elgesiu internete; saugesnės interneto aplinkos skatinimas; žinių bazės kūrimas.

Visuomenės informuotumo užtikrinimas. Vykdoma veikla bus siekiama gerinti visuomenės, visų pirma vaikų, tėvų, globėjų, mokytojų ir pedagogų, informuotumą apie galimybes ir pavojus, susijusius su naudojimusi interneto technologijomis, ir saugaus naudojimosi internetu būdus. Taip pat bus sprendžiami klausimai, susiję su paslaugų, teikiamų naudojant naujas platinimo platformas, pavyzdžiui, audiovizualinių paslaugų naudojant mobiliosios telefonijos tinklus, teikiamomis galimybėmis ir keliamais pavojais.

Kova su neteisėtu turiniu ir žalingu elgesiu internete. Vykdoma veikla bus siekiama mažinti internete platinamo neteisėto turinio kiekį ir tinkamai kovoti su žalingu elgesiu internete, ypatingą dėmesį skiriant medžiagos, susijusios su vaikų seksualiniu išnaudojimu, platinimui, vaikų viliojimui ir priekabiavimui elektroninėje erdvėje.

Saugesnės interneto aplinkos skatinimas. Vykdoma veikla bus siekiama sutelkti suinteresuotąsias šalis, kad būtų skatinama saugesnė interneto aplinka, o vaikai būtų apsaugomi nuo žalingo turinio.

Žinių bazės kūrimas. Vykdoma veikla bus siekiama sukurti žinių bazę, kad būtų galima tinkamai spręsti su esamais ir su naujais interneto aplinkos naudojimo būdais, atitinkamais pavojais ir padariniais susijusias problemas siekiant suplanuoti tinkamus veiksmus, skirtus visų vartotojų saugumui internete užtikrinti.

Vaikų apsauga skaitmeniniame pasaulyje 2012m. Europos Parlamento rezoliucija dėl vaikų apsaugos skaitmeniniame pasaulyje (2012/2068(INI) buvo paskelbta dėl nepilnamečių apsaugos skaitmeniniame pasaulyje, kurioje susirūpinta dėl vaikų, tėvų ir mokytojų švietimo ir lavinimo siekiant apsaugoti nepilnamečius nuo neteisėto turinio informacijos internete. Rezoliucijoje teigiama, jog nepilnamečių apsaugos skaitmeniniame pasaulyje klausimas turi būti sprendžiamas, švietimo ir lavinimo lygmeniu – mokant vaikus, tėvus ir mokytojus, kad nepilnamečiai negalėtų pasiekti neteisėto turinio. Visi vaikai, jaunimas, tėvai/globėjai turėtų pakankamai informacijos ir įgūdžių apsisaugoti naudodamiesi internetu. Nėra naujiena tai , jog nepilnamečiai dažnai rodo didesnį kompiuterinį raštingumą, nei jų tėvai, jie gali laisvai naudotis internetu, tačiau tėvų užduotis išlieka padėti jiems juo naudotis apgalvotai, atsakingai ir saugiai. Svarbu ne tik tai, kad nepilnamečiai geriau suvoktų potencialius pavojus, su kuriais jie susiduria naudodamiesi internetu, bet ir tai, kad šeimų, mokyklų bendruomenės ir pilietinė visuomenė – visi prisiimtų bendrą atsakomybę už jų švietimą ir siekį užtikrinti, kad vaikams naudojantis internetu ir kitomis naujomis žiniasklaidos priemonėmis jie būtų tinkamai apsaugoti.

Seksualinė prievarta ir išnaudojimas yra opi problema. Rezoliucijoje teigiama, jog yra būtina spręsti visų formų neteisėto interneto turinio problemą ir kadangi seksualinės prievartos prieš vaikus specifika turi būti pripažįstama ne tik kaip neteisėtas turinys, bet ir kaip vienos iš labiausiai atstumiančių formų turinys, prieinamas internetu.

Prevencinės priemonės, kaip teigiama Europos Parlamento rezoliucijoje dėl vaikų apsaugos skaitmeniniame pasaulyje, skirtos turi būti ne tik kovai su neteisėtu interneto turiniu, bet ir kovai su kitomis internetinėmis grėsmėmis, tokiomis kaip priekabiavimas, diskriminacija, galimybės naudotis paslaugomis ribojimas, stebėjimas internetu, išpuolių prieš privatumą ir žodžio bei informavimo laisvė, dėl asmens duomenų apsaugos.

Internetas yra kasdien vis tobulėjantis ir besiplečiantis tinklas, kuris šią dieną suteikia beribes galimybes mokslui ir švietimui. Tačiau švietimo sektoriui nepavyksta vystytis taip sparčiai kaip internetui ir pasiekti staigių išmaniųjų technologijų pokyčių nepilnamečio gyvenime, todėl tėvams ir pedagogams kyla problemų bandant mokyti nepilnamečius kritinio

mąstymo vertinant informaciją įvairiose žiniasklaidos priemonėse. Švietimo sektorius taikosi prie skaitmeninio pasaulio, tačiau tokiu greičiu ir būdu, kad nepavyksta pasiekti greito technologinių pokyčių vaikų gyvenime tempo, veikiau liekant jų virtualiojo gyvenimo pakraštyje. Europos Parlamento Rezoliucijoje taip pat kalbama, jog virtualusis pasaulis be visa kita suteikia ir neaprėpiamas galimybes saviraiškai, minčių išsakymui, žaibiškai greitu ir efektyviu būdu dalintis informacija, nuomone su kitais, įsitraukimu ir dalyvavimu visuomeniniame gyvenime, suteikiant jiems galimybę pasidalyti savo nuomone su kitais ir taip internetu ir ne internetu dalyvauti visuomenės gyvenime ir išmokti jame atlikti svarbų vaidmenį.

Europos Parlamento rezoliucijoje dėl vaikų apsaugos skaitmeniniame pasaulyje taip plačiai kalbama apie nepilnamečių gerovę ir žmogaus orumo saugumą ypatingai išpopuliarėjus socialiniams internetiniams tinklams.

Europos strategija dėl vaikams geresnio interneto (COM (2012) 196 galutinis). Komisijos komunikatas Europos parlamentui, tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir regionų komitetui. Šioje strategijoje teigiama, jog Jungtinės Europos pastangos rems tarpusavyje funkciškai suderinamų ir tvarių infrastruktūrų kūrimą siekiant kad vaikai galėtų naudotis geresniu internetu, ir paskatins augimą bei inovacijas. Taip pat kalbama apie vaikų būsimas profesines ir įsidarbinimo perspektyvas, kurios pagerės ugdant vaikų skaitmeninius įgūdžius ir naudojimosi žiniasklaidos priemonėmis raštingumą. Europos strategija dėl vaikams geresnio interneto yra grindžiama keturiais pamatiniais elementais:

1) kokybiško interneto turinio jaunimui kūrimo skatinimas;

2) geresnis visuomenės informavimas ir įgalinimas;

3) vaikams saugios interneto aplinkos kūrimas;

4) kova su seksualine prievarta prieš vaikus ir vaikų seksualiniu išnaudojimu.

Komisijai ir valstybėms narėmsyra siūlomi įvairūs veiksmai, kurių reikia imtis vaikų saugumo internete užtikrinimui.

ES dokumentai reglamentuojantys vaikų saugumą internete apima keletą svarbių sferų, tokių kaip asmens duomenų saugumas, žmogaus orumas ir netinkamas, diskriminuojantis turinys, seksualinis išnaudojimas bei šios problemos sprendimas, kompiuterinio raštingumo tobulinimas vaikams ir suaugusiems. Šiuose dokumentuose plačiai kalbama apie programas, jų vykdymą bei tobulinimą, skirtas saugiam interneto naudojimui užtikrinti, tokias kaip „Saugesnis internetas“.

Kaip teigia D. Bereikienė ir Ž. Vaščiova (2011) užtikrinti vaikui saugią interneto aplinką bei ginti prioritetines vaiko teises nustato nacionaliniai ir tarptautiniai teisės aktai. Už

tinkamą teisinį reguliavimą sprendžiant bet kokius klausimus susijusius su vaiku yra atsakinga valstybė. Tačiau saugios vaikui internetinės aplinkos užtikrinimo priemonės, kurios nukreiptos į pačio vaiko laisvių ir teisių varžymą nėra efektingos. Šios priemonės neapsaugo vaiko nuo žalingo poveikio ir neužtikrina saugaus interneto vartojimo, bet riboja vaiko teisę į bendravimo ir susirašinėjimo slaptumą. Vaiko teisė į saugų interneto naudojimą yra užtikrinama draudimais, ribojimu laisvai bendrauti ir prieiti prie informacijos, susirašinėti, skleisti ir reikšti savo įsitikinimus. Saugumo internete problema vaikui turėtų būti sprendžiama ne kontroliuojant vaiko bendravimą bei veiklą internete, bet didinant vaiko sąmoningumą, bei didinant suaugusiųjų kompiuterinio raštingumo žinias. Užtikrinti saugią internetinės erdvės aplinką vaikui sudėtinga ir dėl to, kad šiuo metu nėra teisinėmis normomis įtvirtintos grėsmės vaikui internete definicijos.

Apibendrinant galima teigti, kad sparčiai tobulėjant, plečiantis ir populiarėjant išmaniosioms technologijoms, daugėja ir asmenų besinaudojančių jomis, jaunėja vaikų prisijungiančių prie virtualiojo tinklo amžius. Žinant visus teigiamus, naudingus interneto naudojimo aspektus reikia nepamiršti, jog kuo daugiau naudojamės internetu, tuo daugiau kyla rizikos. Informaciją internete Lietuvoje reglamentuoja įstatymai, nors pats internetas įstatymuose, kaip sritis, nėra išskirtas. Visuomenės informavimo sritį Lietuvoje reglamentuoja Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo pakeitimo įstatymas (Žin., 2006, Nr. 82-3254). Nepilnamečių apsaugą internetinėje erdvėje daugiau ar mažiau stengiamasi reglamentuoti įstatymais ir įstatyminiais aktais, tačiau Lietuvoje, įstatymo, kuris reglamentuotų nepilnamečių saugų interneto naudojimą nėra. Anglijos įstatymuose ir teisės aktuose, reglamentuojančiuose vaikų saugumą internete, pagrindinis dėmesys skiriamas vaikų eksplotavimui. Vienas iš pagrindinių Anglijos įstatymų reglamentuojančių saugų interneto naudojimą nepilnamečiams yra Vaikų apsaugos įstatymas, 1978. Taip pat Anglijos mokyklose, interneto sauga yra įtraukta kaip viena iš privalomomųjų mokomųjų dalykų dalių. Europos Sąjungoje teisės aktais siekiama kontroliuoti informacijos sklaidą internete, tačiau tai yra labai sudėtinga. Vienas iš pagrindinių ES įstatymų reglamentuojančių vaikų saugumą internete yra Europos strategija dėl vaikams geresnio interneto (COM (2012) 196 galutinis). Europos Sąjungos šalyse teisės į privatumą ir konfidencialumą apsauga, susijusi su asmens duomenų tvarkymu elektroninių ryšių sektoriuje, ir užtikrinančių lasivą tokių duomenų judėjimą ir lasivą elektroninių ryšių įrangos ir paslaugų judėjimą. Interneto paslaugų tiekėjai skatinami bendriau taikyti elgesio kodeksus ir į savo veiklą įtraukti nepilnamečių apsaugą. Tolimesni veiksmai saugiam internetui užtikrinti „Saugesnio interneto programa“: visuomenės informatyvumo užtikrinimas; kova su neteisėtu turiniu ir žalingu elgesiu internete; saugesnės interneto aplinkos skatinimas; žinių bazės kūrimas.

2. SAUGAUS INTERNETO NAUDOJIMO PREVENCIJA

2.1 Prevencija, jos gera praktika bei modeliai

Prevencija – tai kelio užkirtimas, užbėgimas už akių (Lietuvių kalbos žodynas, 2005).Psichologijoje prevencija suprantama kaip galimų trikdžių atpažinimas ir pašalinimas profilaktiškai kovojant, užkertant kelią bei stiprinant atsparumą negatyviems veiksniams (Psichologijos atlasas, 2002). Pedagogikoje prevencijos sąvoka dažnai apibūdinama kaip įvairių skirtingų auklėjimo metodų, kuriais siekiama užbėgti už akių įvykiams, prieštaraujantiems moralės bei teisės normomis, visuma (Jovaiša, 2007).

Saugaus interneto naudojimo prevencija – kelio užkirtimas grėsmėms tykančioms internete, užbėgimas už akių žalingos informacijos internete prieinamumui. Prevencija internetinėms grėsmėms šalinti yra skatinama teisinėmis priemonėmis, visuomenės švietimu, apsaugos programomis, organizuojamomis programomis ir projektais.J.Ruškus (2010) teigia, jog svarbu ugdyti tėvų, pedagogų ir vaikų supratimą, jog nereikia užsisklęsti vienoje veikloje, t.y. kad vaikas turi užsiimti įvairiomis veiklomis, ne tik internetu. N.Nekrasova ir Z. Nekrasova (2008) teigia, jog vaikams reikai parodyti, įrodyti, kad gyvenimas gali būti reguliuojamas, kad reikia ir galima veikti, augti, mokyti, sodinti ir laistyti,juoktis, parkristi ir atsikelti.

Mokyklų kompiuteriuose yra privalu instaliuoti apsaugos sistemas, nes vaikai naudodami internetą gali peržengti saugos ribas, patys to nesuvokdami. Tačiau kad ir kaip stengtasi būtų apsaugoti vaikus gauti ar siųsti grėsmingą informaciją, visada atsiras informacijos pratekėjimas. Esminė prevencinė priemonė yra moksleivių bei jų tėvų sąmoningumo didinimas. Didinant vaikų psichologinį ir socialinį atsparumą, atpažinti grėsmes, suvokti savisaugą - refleksija ir diskusija yra išskiriamos kaip potencialiai veiksmingos priemonės. Svarbu ugdyti mokinių ir pedagogų gebėjimą drauge analizuoti neišsakytas, jautrias ir neišdiskutuotas temas diskusijų ar debatų forma (Ruškus ir kt., 2010).

2.2 Projektai bei programos skirtos saugiam vaiko darbo internete užtikrinimui

1996 m. Europos Komisija išleido Žaliąją knygą, kuri sukėlė diskusijų dėl nepilnamečių apsaugos teikiant audiovizualines ir informacijos paslaugas per televiziją ir internetą. Buvo priimta rekomendacija dėl nepilnamečių ir žmogiškojo orumo apsaugos

teikiant audiovizualines ir informacijos paslaugas. 1999 m. Europos Sąjunga pradėjo „Veiksmų planą dėl saugesnio interneto vartojimo“. Jo tikslas- sukurti europietišką specialių telefono linijų, filtravimo ir interneto turinio žymėjimo sistemą bei surengti šviečiamųjų ir sąmoningumo akcijų. 2003-2004 m. ši programa buvo išplėsta ir sutelktas dėmesys į tinklo plėtrą ir keitmąsi informacija derinant švietimą, vartotojo galimybes ir apsaugą, įspėjant apie internete nepilnamečių tykančius pavojus (Hautala-Kajos, 2004). Sukurta įvairių internetinių svetainių suteikiančių naudingos informacijos bei patarimų apie interneto saugų naudojimą vaikams, suaugusiems kurie rūpinasi vaikais bei profesionalams.

Lietuvoje vienas iš pagrindinių internetinių svetainių skirtų saugiam interneto naudojimui – www.draugiškasinternetas.lt. Lietuvos Respublikos ryšių reguliavimo tarnybos iniciatyva parengtame tinklalapyje www.esaugumas.lt, Lietuvos vartotojų tinklalapyje www.eprivatumas.lt bei atliekant nemokamą nuotolinio mokymosi kursą „Apsaugokime save ir vaikus internete“ (http://ekursai.langasiateiti.lt) galima rasti naudingos informacijos apie grėsmes ir saugą internete.

ITC sukurta ir palaikoma svetainė www.draugiskasinternetas.lt yra pagrindinė informacijos sklaidos priemonė Lietuvos visuomenei ir švietimo bendruomenei. **Draugiškas internetas** (http://www.draugiskasinternetas.lt/) – tai programa vaikams, jaunimui suaugusiems bei profesionalams, kuria siekiama atkreipti visuomenės dėmesį į žalingą ir nelegalią informaciją internete. Patarimai kaip saugiai naršyti internete. Informacija apie organizuojamas akcijas susijusias su saugesniu interneto naudojimu.

Lietuvos Respublikos ryšių reguliavimo tarnyba (RRT) – tai nepriklausoma nacionalinė reguliavimo institucija, reguliuojanti Lietuvos elektroninių ryšių ir pašto sektorių. RRT įsteigta remiantis Elektroninių ryšių įstatymo ir Europos Sąjungos direktyvų dėl elektroninių ryšių reguliavimo nuostatomis. RRT misija: kiekvienam Lietuvos gyventojui užtikrinti technologiškai pažangių, kokybiškų, saugių ir įperkamų informacijos ir ryšių technologijų (IRT) bei pašto paslaugų (produktų) pasirinkimo įvairovę, sudaryti galimybes IRT bei pašto verslo plėtrai, taip spartinant informacinės visuomenės plėtrą. Informacinės visuomenės plėtra ir pasitikėjimo elektronine erdve skatinimas reikalauja didelių pastangų, kurios privalo būti laiku ir koordinuotai dedamos privačiame, viešajame ir nevyriausybiniame sektoriuje. RRT ėmėsi iniciatyvos vykdant darbus tinklų ir informacijos saugumo srityje ir įsteigė specialųjį Tinklų ir informacijos saugumo departamentą, kurio veikla tinklų ir informacijos saugumo srityje yra sutelkta į keturias sritis:

- vartotojų švietimas ir informacijos sklaida;
- neigiamo saugumo incidentų ir neteisėto turinio poveikio mažinimas;
- saugumo incidentų valdymas (CERT funkcijos);

- teisinių bei standartizavimo priemonių sukūrimo skatinimas (Saugesnio interneto projektas SIC LT II: galutinė viešoji ataskaita, 2012 - 2014).

Asociacija „Langas į ateitį“ (LĮA) Nuo 2002 metų veikianti asociacija „Langas į ateitį“ vienija socialiai atsakingas Lietuvos verslo įmones ir bendradarbiauja su valstybinėmis institucijomis skatindama žinių visuomenės plėtrą šalyje. „Langas į ateitį“ misija – skatinti interneto bei elektorinių paslaugų naudojimą Lietuvoje ir taip gerinti žmonių gyvenimo kokybę, šalies konkurencingumą Europoje bei pasaulyje.

Asociacijos veiklos sritys:

- Savo veiklą asociacija „Langas į ateitį“ pradėjo inicijuodama viešųjų interneto prieigos taškų (VIPT) steigimą Lietuvoje. Dėl įvairių iniciatyvų, vykusių per pastaruosius 11 metų, šiuo metu Lietuvoje veikia daugiau kaip 1200 VIPT (didžioji dauguma – kaimo vietovių viešosiose bibliotekose), o interneto skverbtis siekia 75 proc.
- Nuo 2003 metų asociacija „Langas į ateitį“ moko suaugusius Lietuvos gyventojus naudotis kompiuteriais, internetu bei elektroninėmis paslaugomis. Nemokamuose organizacijos mokymuose, vykdytuose tiesiogiai ir nuotoliniu būdu, mokėsi jau daugiau nei 120 tūkst. šalies gyventojų.
- 2012 metais asociacija „Langas į ateitį“ šalies gyventojams pristatė nemokamą e. paslaugų mokymosi svetainę www.epilietis.eu. Ši svetainė tęsia asociacijos 2008 metais pradėtus visuomenės mokymus internetu. Vykdydama savo veiklas asociacija „Langas į ateitį“ skatina gyventojus informacinėmis technologijomis naudotis saugiai. 2012 metų liepos mėn. asociacija tapo oficialiu projekto SIC LT II partneriu ir projekte vykdo saugesnio interneto mokymų ir viešinimo veiklas bendradarbiaudama su IT ir telekomunikacijų bendrove TEO (Saugesnio interneto projektas SIC LT II: galutinė viešoji ataskaita, 2012 - 2014).

Vaikų linija (VL) – tai pagalbos tarnyba vaikams ir paaugliams, teikianti nemokamą ir anonimišką pagalbą telefonu bei internetu. Vaikai ir paaugliai gali kreiptis dėl įvairių jiems iškilusių sunkumų – nesutarimų su draugais, tėvais ar mokytojais, konfliktų, sunkumų moksluose, patiriamos prievartos, patyčių, kai jaučiasi vieniši ar nemylimi, o taip pat dėl įvairių kitų rūpesčių, kuomet sunku ir norisi pasitarti. Nuo 2011 m. liepos mėnesio Vaikų linija konsultuoja vaikus ir paauglius saugumo elektroninėje erdvėje klausimais.

- Vaikų linija teikia pagalbą telefonu ir internetu;
- Į tarnybą galima kreiptis nemokamu telefono numeriu 116 111;

- Skirta visos Lietuvos vaikams ir paaugliams;
- Anonimiška – paskambinus ar parašius į Vaikų liniją, vaikui ar paaugliui nebūtina prisistatyti;
- Konfidencialu – vaikas ar paauglys gali būti tikras, kad tai, ką papasakos Vaikų linijai, neišeis už tarnybos ribų Jeigu vaikui reikalinga papildoma pagalba jo aplinkoje, specifinė socialinė ar teisinė informacija, Vaikų linijos konsultantai gali skambutį sujungti su kita tarnyba – Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos "Pagalbos vaikams linija"– kurios specialistai galės inicijuosi tolesnę pagalbą, palaikyti ryšį problemos sprendimo metu. Į „Vaikų liniją“ gali kreiptis suaugusieji norėdami:
- Pranešti apie pažeidžiamas vaikų teises. Tokiu atveju "Vaikų linijos" konsultantai skambutį sujungs su Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos "Pagalbos vaikams linija";
- Pasikonsultuoti vaikų saugaus bendravimo internete klausimais, rašydami laiškus el. paštu: saugus.internete@vaikulinija.lt. (Saugesnio interneto projektas SIC LT II: galutinė viešoji ataskaita, 2012 - 2014).

Anglijoje veikiančios agentūros bei programos saugaus interneto prevencijai užtikrinti: ThinkUKnow, Get safe online, Childnet, CEOP.

Svarbiausios saugumo internete taisyklės vaikams prieinamos bei suformuluotos atsižvelgiant į vaikų amžių yra -**ThinkUKnow** (www.thinkuknow.co.uk.) internetinėje svetainėje. Čia patariama kaip smagiai ir saugiai leisti laiką internete; suteikiama informacijos apie įvairias programėles; paaiškinama kaip būnant internetinėje erdvėje išlikti valdžioje renkantis veiklą; mokoma kaip nustatyti privatumo nustatymus; kaip atrinkti informaciją kuria saugu dalintis, tokia kaip asmeninė informacija, nuotraukos; kalbama apie kontaktų užmezgimą su kitais žmonėmis internete; aptariami galimi pavojai tokie kaip asmeninės informacijos dalijimasis ir kodėl vėliau gali tekti gailėtis, susidūrimas su vaizdine medžiaga, kuri privertė jaustis nepatogiai, bendravimas su žmonėmis, kurie jus privertė jaustis nemaloniai, spaudimo jautimas daryti tai ko nenori; pateikiama informacija kur galima kreiptis norint pranešti apie nemalonią patirtį internetinėje erdvėje.

Get Safe Online (http://www.getsafeonline.org/) – suteikia kompiuterių naudotojams patarimus kaip naudotis internetu saugiai, patikimai. Jame gausu informacijos apie interneto saugą vaikams bei jaunuoliams.

Internetinėje svetainėje **Kids Smart** (http://www.kidsmart.org.uk/) pateikiama išsamios informacijos vaikams, pedagogams bei tėvams apie saugų interneto naudojimą, pavojus tykančius internete, kaip jų išvengti ir kur kreiptis su tokiais pavojais susidūrus.

Tinklalapyje **Childnet** (http://www.childnet-int.org/default.aspx) gausu informacijos vaikams bei jaunimui apie tai kaip naudotis internetu efektyviai bei lavinti kompiuterinį raštingumą. Čia taip pat daug informacijos apie suaugusiems kaip apsaugoti vaikus internete.

Valstybinė Policijos agentūra, kuri užsiima operatyviniu policijos darbu ir žvalgyba kovai su internetiniu vaikų prievartavimu bei eksploatacija **CEOP** (http://ceop.police.uk/). Ši agentūra taip pat rengia seminarus bei akcijas skatindami interneto vartotojus būti atidiems naudojantis internetu.

"Saugesnis internetas"– tai Europos Komisijos Informacinės visuomenės ir žiniasklaidos generalinio direktorato programa 2009–2013 m. laikotarpiui. Programa pakeitė "Saugesnio interneto veiksmų planą", kuris buvo įgyvendinamas Europos Sąjungos valstybėse narėse nuo 1999 iki 2004 m. ir "Saugesnis internetas plius (SIP)" 2005–2008 m. programą, kurios tikslai buvo skatinti saugesnį naudojimąsi internetu ir naujosiomis interneto technologijomis, atkreipiant ypatingą dėmesį į vaikų naudojimąsi internetu bei kovoti su neteisėtu ir galutinių vartotojų nepageidaujamu turiniu. Vykdant "SIP" programą buvo imtasi veiksmų siekiant apimti daugiau neteisėto ir žalingo turinio bei žalingo elgesio internete sričių, įskaitant rasizmą ir smurtą. Nauja "Saugesnio interneto" programa siekiama sukurti žinių bazę, naudojant naujausias antrosios kartos saityno (angl. Web 2.0) komunikacijos paslaugas, pavyzdžiui, socialinių tinklų. Programos veiksmais siekiama kovoti ne tik su neteisėtu turiniu, bet ir su žalingu elgesiu, pavyzdžiui, vaikų viliojimu ir priekabiavimu. Įgyvendinant programą visose Europos Sąjungos valstybėse sukurti nacionaliniai "Saugesnio interneto centrai (SIC)", šiuo metu veikiantys trisdešimtyje pasaulio šalių (Saugesnio interneto projektas SIC LT II: galutinė viešoji ataskaita, 2012 - 2014).

Saugesnio interneto diena– remiama ir finansuojama Europos Komisijos. Organizatoriai Insafe ir Inhope. Saugesnio interneto diena minima kiekvienų metų antrojo mėnesio antrosios savaitės antradienį. Ja siekiama vaikus bei jaunimą skatinti saugiau bei atsakingiau naudotis internetu.

2012–2014 metais Lietuvoje vykdomas projektas **SIC LT II („Safer Internet Centre LT II")** praplėtė "Saugesnio interneto" programos veiklą Lietuvoje. Šiuo metu "Saugesnio interneto" projekto veiklas vykdo 4 partneriai: Švietimo informacinių technologijų centras, Lietuvos Respublikos ryšių reguliavimo tarnyba, asociacija „Langas į ateitį", viešoji įstaiga „Vaikų linija". Konsorciumas laimėjo Europos Komisijos surengtą konkursą įgyvendinti projektą nuo 2012 m. liepos iki 2014 m. spalio mėn. Projekto "SIC LT II" tikslas – vykdyti nacionalinio "Saugesnio interneto" centro Lietuvoje veiklą.

Centro veikloje numatytos 4 svarbiausios funkcijos:

- šviesti visuomenę saugesnio interneto klausimais bei padėti vaikams, tėvams ir ugdytojams išvengti su skaitmeniniais ryšiais susijusių pavojų;
- vykdyti karštosios linijos, kuria priimami ir apdorojami vartotojų pranešimai apie neteisėtą ir žalingą turinį internete, funkcijas;
- teikti pagalbą vaikams, internete susidūrusiems su tokiais pavojais kaip viliojimas, patyčios, priekabiavimas, žalingas turinys ar kita nemalonia, ar bauginančia patirtimi naudojantis interneto technologijomis;
- skatinti ir palaikyti Lietuvos vaikų ir jaunimo iniciatyvas siekiant kurti saugią interneto erdvę (Saugesnio interneto projektas SIC LT II: galutinė viešoji ataskaita, 2012 - 2014).

Saugesnio interneto centrai, kurių tikslas geriau informuoti visuomenę yra visose ES (Europos Sąjungos) valstybėse narėse, taip pat Islandijoje, Norvegijoje ir Rusijoje. Centruose, išskyrus Portugalijos, veikia pagalbos linijos, iš kurių tėvai ir vaikai gali gauti patarimų su vaikų naudojimusi interneto technologijomis susijusiais klausimais. Šie centrai ir pagalbos linijos priklauso tinklui **INSAFE.** Saugesnio interneto centruose veikiaspecialiosios telefono linijos priimančios visuomenės pranešimus apie neteisėtą interneto turinį. Aptikus neteisėtą turinį, apie tai specialiosios telefono linijos darbuotojai praneša kompetentingoms šalies teisėsaugos tarnyboms ir (arba) interneto paslaugų teikėjui ir paprašo turinį pašalinti, arba, jei turinys laikomas kitoje valstybėje, apie tai pranešama Tarptautinės interneto specialiųjų telefono linijų asociacijos (INHOPE) tinklo nariui. Specialiąsias telefono linijas koordinuoja asociacija INHOPE. Labai svarbus darbo pagal šią programą tikslas – gausinti žinių apie jaunuolių naudojimąsi technologijomis.

Dabar vykdomi žinių gausinimoprojektai:

– projektu **„ES vaikai internete II**“ (angl. **EU Kids Online II**) siekiama sutvirtinti žinių bazę apie Europos vaikų ir tėvų rizikos ir saugos patirtį ir naudojimąsi internetu ir naujomis technologijomis. Tai pirmasis projektas, kurį įgyvendinant daugumoje valstybių narių tiriamas tiek vaikų, tiek tėvų požiūris į saugą internete ir su ja susiję veiksmai. Projektas pagrįstas ankstesnio projekto **„ES vaikai internete I“** veikla, tačiau dalyvaujančių valstybių skaičius išaugo nuo 21 iki 25 valstybių.

– **Europos kovos su vaikų viliojimu internete projektu** (angl. **European Online Grooming Project, POG**) siekiama ištirti, kaip už viliojimą internete nuteisti nusikaltėliai pasirinkdavo aukas. Šis projektas – pirmasis Europos mokslinių tyrimų projektas, kurį įgyvendinant tiriamos būdingos nusikaltėlių, pasinaudojusių internetu jaunoms aukoms pasirinkti, savybės ir elgesys. Projekte bendradarbiauja 6 partneriai, atstovaujantys keturioms

valstybėms – Jungtinei Karalystei, Italijai, Belgijai ir Norvegijai. Įgyvendinant projektą numatytas parengiamasis tyrimas, kurį vykdant nagrinėjamos viliotojų internetu bylos. Pagal projektą bus pateiktos mokslinių tyrimų ataskaitos ir politikos literatūra iš projekto valstybių partnerių. Be to, numatyti pokalbiai su strateginėmis suinteresuotosiomis šalimis viliojimo internete valdymo ir prevencijos klausimais.

– Projektu **„Rizikingas elgesys internete. Galios įgijimas per mokslinius tyrimus ir mokymus“** (angl. **Risk taking Online Behaviour - Empowerment through Research and Training, ROBERT**) siekiama, kad būtų atsižvelgiama į patirtį, susijusią su išnaudojimo interneto procesais, taip pat į veiksnius, dėl kurių jaunuoliai tampa pažeidžiami, ir į veiksnius, dėl kurių jie tampa saugesni, ir kad taip būtų užtikrinamas saugus vaikų ir jaunuolių bendravimas internete. Taip pat nagrinėjama, kokiomis strategijomis naudojasi nusikaltėliai, viliodami vaikus internete, drauge siekiant suprasti, kaip interneto aplinkoje gali atsirasti išnaudojimas. Vaikai ir jaunimas bus pajėgesni geriau apsisaugoti internete. Galimybė apsisaugoti bus ypač naudinga vaikų grupėms, kurioms, kaip manoma, kyla su didesnė rizika.

Pagal šios programos kovos su neteisėtu turiniu priemonę bendrai finansuojamos teisėsaugos institucijų rėmimo iniciatyvos kovojant su vaikų seksualinio išnaudojimo medžiagos platinimu.

– Pagal ankstesnę programą buvo atrinktas **Tapataus laikmenos atvaizdo ir vaizdo tyrimo rėmimo** (angl. **Forensic Image and Video Examination Support, FIVES**) **projektas**, vykdytas nuo 2009 m. vasario 1 d. iki 2011 m. sausio 31 d. Projekto tikslas – sukurti naujų IRT priemonių, specialiai skirtų judamiems ir nejudamiems vaikų seksualinio išnaudojimo vaizdams tirti, kad policija turėtų daugiau galimybių tvarkyti didelius konfiskuotos įrangos kiekius.

– **Interpolo vaikų seksualinio išnaudojimo vaizdų duomenų bazė** (angl. **International Child Sexual Exploitation Image Database, ICSEDB**) – **projektas**, kuriuo siekiama nustatyti ir išgelbėti daugiau smurtą patiriančių vaikų. Pagrindinė priemonė – sudėtinga vaizdų palyginimo programinė įranga, kuria naudojantis galima susieti aukas ir vietas. Be to, ji įgaliotiems naudotojams Interpolo valstybėse narėse suteikia galimybę duomenų baze naudotis tiesiogiai ir realiuoju laiku. Siekiama, kad galiausiai prieiga prie šios sistemos būtų užtikrinta dar 30 šalių.

Siekiant užtikrinti pilietinės visuomenės dalyvavimą, saugesnio interneto centrai įsteigė nacionalines jaunimo grupes, su kuriomis reguliariai tariasi. 2010 m. spalio mėn. tinklo INSAFE Europos jaunimo grupė antrą kartą subūrė jaunimą iš 30 Europos šalių.

Kitas pilietinės visuomenės įtraukimo būdas – **Europos nevyriausybinių organizacijų aljanso už vaikų saugą internete II** (angl. **European NGO Alliance for Child Safety**

Online II, eNACSO) tinklas. Šį tinklą, kuriam finansavimas skirtas iki 2012 m. rugpjūčio 31 d., sudaro vaikų sauga internete besirūpinančios Europos vaikų teisių organizacijos. Tinklas platina savo bendras strategijas ir pokyčių rekomendacijas nacionaliniams, Europos ir tarptautinio masto sprendimų priėmėjams ir kitoms susijusioms suinteresuotosioms šalims.

Šia programa siekiama, kad būtų lengviau naudotis filtravimo programine įranga, turinio ženklinimu ir paslaugomis. Remiantis 2010–2012 m. vykdomu lyginamuoju tyrimu (SIP-Bench tyrimu) sudaromas priemonių sąrašas, kad tėvai Europoje galėtų pasirinkti jų poreikius atitinkančią tėvų kontrolės priemonę.

Interneto ir mobiliojo ryšio technologijos sparčiai vystomos, todėl, kad būtų galima greitai reaguoti į naujas vaikų naudojimosi šiomis technologijomis tendencijas ir riziką, svarbu užtikrinti sektoriaus savireguliaciją. (Komisijos komunikatas Europos parlamentui, tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir regionų komitetui. Daugiametės internetu ir kitomis ryšių technologijomis besinaudojančių vaikų apsaugos Sąjungos programos tarpinis vertinimas, 2012).

2.3 Saugaus interneto naudojimo prevencijos dalyviai

Esant tiek daug žinomų ir nežinomų pavojų internete, nebeužtenka pačių vaikų budrumo ir atsargumo, kad jie galėtų apsisaugoti ir būtų užtikrinti saugiu interneto naudojimu. Vaikams padėti įžvelgti riziką ir saugiai naudotis internetu turi padėti jų augintojai, t.y. tėvai/globėjai; ugdytojai t.y. mokykla, pedagogai, socialinis pedagogas; valstybė; draugai bei organizacijos besirūpinančios vaikų sugumu internete.

2.3.1 Tėvų/globėjų pareigos ir atsakomybė, užtikrinant vaikų saugų interneto naudojimą

Perfrazuodamas seną posakį apie knygas V. Legkauskas (2013) teigia, išmaniosios technologijos vaikui taps pasauliu, jei jis bus išmokytas iš to pasaulio išeiti, tačiau gali tapti narvu, jei vaikas užsitrenks jo duris. Tėvai turėtų aktyviai pagelbėti vaikui šį pasaulį pažinti ir išmokti jame prasmingai veikti. Pasak M. Mažionienės ir kt. (2012) tėvų pareiga yra užtikrinti savo vaikų saugumą tiek realiame gyvenime, tiek virtualiame pasaulyje.

Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo pakeitimo įstatymo (Žin., 2011, Nr. 38-1804) 47 straipsnyje, kuriame nurodomos tėvų/globėjų teisės ir pareigos, 2.2 punktu teigiama, jog tėvai/globėjai privalo sudaryti vaikui sveikas ir saugias gyvenimo sąlygas, gerbti vaiko

asmenybę, apsaugoti jį nuo smurto, prievartos ir išnaudojimo. Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas (Žin., 2006, Nr. I-1234) nustato tėvų ir kitų fizinių ir juridinių asmenų atsakomybės už vaiko teisių pažeidimus bendrąsias nuostatas. Šio įstatymo 56 straipsnis nusako tėvų ir kitų teisėų vaiko atstovų atsakomybę, kai pažeidus vaiko teises taikoma įstatymų nustatyta civilinė, administracinė arba baudžiamoji atsakomybė.

M. Mažionienė ir kt. (2012) rekomendacijose vaikų saugumui elektroninėje erdvėje užtikrinti teigia, jog tėvai kartais galvoja, kad jei vaikas leidžia laiką namuose ir naudojasi kompiuteriu neišeidamas iš savo kambario, jis yra saugioje aplinkoje, su juo nieko negali atsitikti, tačiau priešingai realybėje, vaikas gali patirti patyčias net ir neišeidamas iš namų. Tėvams/globėjams pateikiamos rekomendacijos kaip įsitraukti į virtualų savo vaikų gyvenimą bei siekti užtikrinti jų saugumą (Mažionienė ir kt., 2012):

Laikykite kompiuterį bendro naudojimo patalpoje ir periodiškai tikrinkite, ką jūsų vaikas daro prie kompiuterio. Kalbėkite su vaiku, kokios veiklos internete jam patinka, kuo jis domisi, kokios informacijos dažniausiai ieško.

- Padėkite vaikui atskirti, ką jam galima talpinti virtualioje erdvėje, o ko nevertėtų viešinti. Svarbu vaikui paaiškinti, kokią informaciją apie save yra rizikinga atskleisti viešoje erdvėje.
- Akcentuokite slaptažodžių parinkimo ir saugojimo svarbą. Vaikai savo prisijungimo duomenis gali atskleisti artimam draugui ar draugams, tačiau to daryti nevertėtų. Tokiu atveju padidėja rizika, kad šie duomenys bus prieinami ir kitiems žmonėms.
- Kalbėkite su vaiku apie bendravimo su nepažįstamais žmonėmis galimas rizikas, t.y. kiek nepažįstamajam galima apie save pasakoti, klauskite, ar vaikas yra tikras, kad vėliau ši informacija nebus to žmogaus paviešinta ar naudojama netinkamiems tikslams.
- Pasakokite apie galimas pasekmes bei realius pavojus einant į susitikimą su internetiniu draugu.
- Tėvai gali domėtis ir apsilankyti interneto erdvėse, kur dažniausiai lankosi vaikai ir paaugliai, t.y. žinoti apie tai, kokie socialiniai tinklai yra populiarūs, kodėl jie yra įdomūs vaikams, kuo galima užsiimti virtualioje erdvėje, kokios yra naujovės.
- Patikrinkinte, kokia informacija yra prienama virtualioje erdvėje apie jūsų vaiką. Pasidomėkite, kaip vaikas save pateikia internete, kur lankosi, kokius komentarus rašo, kokią informaciją apie save skelbia ir kt.

- Įdiekite filtravimo ir stebėjimo programas savo namų kompiuteryje.

Anot M.Mačėnaitės ir kt. (2011) svarbu išmokyti vaikus ne tik vertinti interneto teikiamas galimybes, bet ir įžvelgti galimas grėsmes. Jokiu būdu nesivadovauti nuomone „man taip nenutiks“. Autorė teigia, jog internetu pradėjusį naudotis vaiką tėvai turėtų supažindinti su šiuo nei laiko, nei erdvės neribojamu pasauliu, kompiuterių tinklu. Jos nuomone tėvai turėtų paaiškinti:

- Internetas – vertingas bendravimo ir informacijos šaltinis, kuriuo naudojantis būtina išlikti atsakingu ir atsargiu.
- Internete gausu netikslios ir nepatikimos informacijos, todėl negalima viskuo tikėti.
- Internete yra blogų asmenų, siekiančių pasinaudoti vaikų naivumu taip kaip ir realiame pasaulyje.

Tėvų ir globėjų pareiga įdiegti vaikams, jog internete reikia elgtis taip, kaip ir realiame pasaulyje t.y. būti saugiems, pagarbiems ir atsakingiems. Vaikai turi žinoti, kad pirmiausiai pagalbos ir patarimo galima kreiptis į tėvus, o tėvai turėtų nustatyti aiškias naudojimosi internetu taisykles, padėti ieškoti saugių interneto prieigų. Svarbu, kad tėvai visuomet domėtųsi savo vaikų veiklomis internete nepriklausomai nuo jų amžiaus.

Mokydami vaikus saugos internete tėvai visų pirma patys turėtų rodyti tinkamą pavyzdį gerbdami savo, vaikų ir kitų asmeninį privatumą, t.y. neviešindami vaiko asmeninės informacijos be jo sutikimo ir pan. M. Mačėnaitė ir kt. (2011). Tėvams iškyla dilema „Kaip geriausia elgtis?“. Atrodo, jog tėvai gali rinktis ar valdyti savo vaikus internete ir kartu skatinti jų savarankiškumą, suprantant reikiamybę leisti vaikams surizikuoti, bet bijoti po to sekančių pasekmių. Arba tikėtis, jog valstybė ar pati interneto industrija išspręs iškylančias problemas. Vis dėl to dauguma tėvų tikisi, kad galbūt mokykla išlaisvins tėvus nuo atsakomybės (Livingstone et. al., 2012).

2.3.2 Pedagogų pareigos ir atsakomybė, užtikrinant vaikų saugų interneto naudojimą

Daugėjant mokykų, kurios skatina naujųjų technologijų naudojimą, tokių kaip interaktyvios išmaniosios lentos, skaitmeninės kameros, video kameros, redagavimo programos, plančetiniai kompiuteriai, išryškėja internetinės saugos poreikis ne vien tik apsaugoti vaikus, bet darbuotojus bei pačią mokyklą (Giant, 2013).

Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo pakeitimo įstatyme (Žin. ,2011, Nr. 38-1804) švietimas apibūdinamas kaip veikla, kuria siekiama suteikti asmeniui visaverčio savarankiško gyvenimo pagrindus ir padėti jam nuolat tobulinti savo gebėjimus. Mokymasis šiame įstatytme apibrėžiamas kaip prigimtinė kiekvieno žmogaus teisė. Šio įstatymo 43 straipsnyje „Mokyklos veikla“ 11 punkte teigiama, jog mokykla privalo užtikrinti sveiką, saugią, užkertančią kelią smurto, prievartos apraiškoms ir žalingiems įpročiams aplinką, ugdymo, mokymo, studijų, švietimo programų vykdymą, atvirumą vietos bendruomenei, mokymo sutarties sudarymą ir sutartų įsipareigojimų vykdymą, geros kokybės švietimą.

M.Mažionienės ir kt. (2012) teigimu, elektroninės patyčios paplitusios mokykloje bei už mokyklos ribų, todėl mokyklos darbuotojai negali būti atsakingi už tai, kas vyksta mokinių namuose. Nepaisant to, mokyklos vaidmuo sprendžiant elektroninių patyčių situacijas yra svarbus, nes dažnai tai, kas vyksat elektroninėje erdvėje, persikelia į realų pasaulį. Autorė pateikia veiskmus, kurių gali imtis mokyklos darbuotojai sužinoję apie elektronines patyčias:

- Įvertinti grėsmę vaikui, jo sveikatai. Grasinimų ir persekiojimo atveju, pavyzdžiui, kuomet vaikas gauna žinutę, kad rytoj jis bus vyresnių mokinių pagautas ir primuštas, galima kreiptis į policiją.
- Surinkti informaciją. Išsiaiškinti, kas skriaudžia, kokiu būdu, kiek mokinių įsitraukę, kiek laiko patyčios tęsiasi.
- Kuo daugiau mokyklos darbuotojai turi informacijos apie situaciją, tuo aiškesnis yra veiksmų planas.
- Saugoti įrodymus. Yra svarbu išsaugoti esamus įrodymus apie vykstančias elektronines patyčias (pavyzdžiui, skriaudėjo žinutę, laišką), geriausiai juos saugoti elektroniniame ir atspausdintame variante.
- Siekiant nustatyti skriaudėjo tapatybę, galima pasitelkti į pagalbą interneto teikėją ar mobiliųjų ryšių operatorių, taip pat galima kreiptis į policiją.
- Pranešti visų įsitraukiusių į patyčių situaciją vaikų tėvams..
- Informuoti patyčias patiriantį vaiką ir jo tėvus apie galimus problemos sprendimo būdus ir organizacijas, į kurias galima kreiptis.
- Suteikti elektronines patyčias patyrusiam vaikui galimybę gauti emocinę ar psichologinę pagalbą, pavyzdžiui, pasiūlyti kreiptis į mokykloje dirbantį psichologą, paskambinti emocinę paramą teikiančių tarnybų telefonais.
- Jeigu besityčiojantis vaikas lanko tą pačią ugdymo įstaigą kaip ir nuskriaustasis (yra tos pačios įstaigos mokinys), darbuotojai gali informuoti

apie pasekmes už netinkamą elgesį, numatytas už taisyklių laužymą ir nepagarbų elgesį, bei taikyti jas skriaudėjui.

- Apsaugoti patiriantį patyčias vaiką nuo galimo skriaudėjų keršto apgalvojant saugumo planą t.y. kaip jis gali išvengti patyčių (pavyzdžiui, blokuoti siuntėjus, keisti privatumo nustatymus), kam nedelsiant pranešti, jeigu patyčios pasikartos.

M. Mažionienė ir kt. (2012) pabrėžia, jog svarbu mokiniams turėti galimybę saugiai pranešti apie patiriamas patyčias, nebijant įstaigos darbuotojų nuvertinimo ar nepriėmimo.

Elektroninių patyčių mokykloje prevencijos klausimas, anot M. Mažionienės ir kt. (2012), gali būti įtrauktas į jau vykdomas patyčių prevencijos programas Lietuvoje ir pateikia tokius galimos prevencijos žingsnius:

- Paplitimo vertinimas. Atliekama apklausa siekiant išsiaiškinti skirtingas patyčių formas, virtualios erdvės vietas, kur jos pasireiškia, bei tokio elgesio dažnumą.
- Mokyklos strategija. Mokykla siekdama sumažinti patyčių mastą mokykloje, turėtų sukurti patyčių mažinimo strategiją. Strategijoje turėtų būti ryškiai apibrėžtas patyčių reiškinys ir formos, t.y. koks elgesys priskiriamas patyčiomis, kuriamos taisyklės bei nustatomos pasekmės.
- Įstaigos personal apmokymai – skirti suteikti mokyklos darbuotojams žinių apie patyčių reiškinį, priežastis, pasekmes, kokių priemonių imtis aptikus/įtarus patyčias bei jų preveciją. Sparčiai tobulėjančiame technologijų pasaulyje tokias žinias mokyklos darbuotojams gali suteikti išoriniai konsultantai ar įstaigoje dirbantys specialistai.
- Tėvų švietimas – svarbus tėvų vaidmuo bei dalyvavimas elektroninių patyčių atvejais ypatingai kai tokios patyčios vyksta ir už mokyklos ribų.

M. Mažionienė ir kt. (2012) teigia, jog vykdant prevencinį darbą mokykloje svarbu šviesti moksleivius apie tinkamą bendravimą, etiketą bei saugų elgesį elektroninėje erdvėje ir siūlo:

- Supažindinti mokinius su bendromis saugumo taisyklėmis: atsargiai parinkti prisijungimo vardus bei vartotojo slaptažodžius ir niekam jų neatskleisti bei nesijungti orie savo žašto ar profilio stebint kitiems; neskelbti asmeninės informacijos; laikytis etiketo taisyklių.
- Paaiškinti moksleiviams, kaip elgtis susidūrus su elektroninėmis patyčiomis ir kur jie gali kreiptis.

- Kalbėti su vaikais apie reikšmingą stebėtojų vaidmenį elektroninių patyčių situacijoje. Kaip jie galėtų padėti vaikui iš kurio tyčiojamasi.
- Įtraukti mokinius į prevenciją, t.y. ieškoti medžiagos apie saugumą elektroninėje erdvėje, ruošti prezentacijas bei vesti pamokas kitiems mokiniams apie pavojus internete ir kaip jų išvengti.

Mokytojai ir socialiniai darbuotojai taip pat turi daug galimybių prisidėti prie saugaus interneto naudojimo skatindami kurti saugią informaciją kitiems bei internetinius puslapius apie saugumą internete.

Vien tik tėvų budrumo ir pastangų neužtenka apsaugoti vaikus internete, todėl dauguma tėvų tikisi, kad mokykla, išmokys vaikus saugiai naudotis internetu, taipkaip išmoko literatūros ir kitų mokomųjų dalykų. Reikia nepamiršti, jog mokytojai turi suvaržymų santykiuose su mokiniais: struktūrinių – mokyklos vadovybės, mokytojų paruošimo ir mokymo turinio norminių – mokytojai privalo laikytis lygybės normų bei neprarasti autoriteto; praktinių – laiko trūkumas ir neadekvačios technologijos (Livingstone et. al., 2012).

2.3.3 Valstybės pareigos ir atsakomybė, užtikrinant vaikų saugų interneto naudojimą

Anot C. Ponte ir kt. (2009), 2008 m. atliktas Europos Komisijos tyrimas parodė, jog po artimiausių giminaičių, tėvai mato spaudą (media) kaip antrą, daugiausiai įtakos turintį saugaus interneto naudojimo informacijos perdavimo šaltinį.

B. Lobe ir kt. (2009) teigė, jog ypatingai tose Europos šalyse, kuriose vaikų naudojimosi internetu lygis pažengęs, valstybės pastangos sukurti legalias saugaus interneto naudijimo taisykles, nebespėja pasvyti jaunų žmonių smarkios naudojimosi internetu pažangos.

Valstybė reikalaudama interneto industrijos atstovų diegti saugesnes sistemas internetinėms paslaugoms ir kurdami priemones duomenims apsaugoti prisideda prie saugumo internete užtikrinimo.

M. Mažionienė ir kt. (2012) pateikia institucijų sąraša į kurias galima kreiptis susidūrus su internetinėmis patyčiomis ar kita interneto saugą pažeidžiančia situacija:

- Policija. Informacija išsiųsta elektroniniu paštu info@policija.lt patenka į Nusikaltimų elektroninėje erdvėje tyrimo valdybą, kur vykdoma elektroninė

žvalga tinkluose bei atliekami sukčiavimo, grasinimo irk t. sričių ikiteisminiai tyrimai.

- Valstybinė duomenų apsaugos inspekcija užtikrina asmens duomenų apsaugą, kai pažeistos Lietuvos Respublikos asmens duomenų teisinės apsaugos įstatyme ar Lietuvos Respublikos elektroninių ryšių įstatyme nustatytos teisės.
- Ryšių reguliavimo tarnyboje veikianti "karštoji linija", priimanti pranešimus apie neteisėtą ar žalingą turinį ar veiklą internete. Pranešimo formą galima rasti www.draugiskasinternetas.lt puslapyje.

2.3.4 Kitų (socialinio pedagogo, draugų) pareigos ir atsakomybė, užtikrinant vaikų saugų interneto naudojimą

V. Kalmus, et.al., (2012) teigimu, lyginant su tėvais ir mokytojais, saugiam interneto naudojimui bendraamžių pagalba yra mažiau svarbi, tačiau turi didelį poveikį jaunų žmonių motyvacijai lankytis internete. Taip pat bendraamžiai dažniausiai yra didžiausias naujienų šaltinis apie naujas galimybes internete.

Bendraamžių tarpininkavimas, naudojant internetą saugiai, nesumažina vaikų neigiamų patirčių internete skaičiaus, tačiau, be šio tarpininkavimo, per ilgesnį laiką, daugiau vaikų patirtų grėsmes ir žalą internete (Kalmus, et.al., 2012).

Mokomųjų dalykų vadovai, tokie kaip informatikos (angl. ICT), asmeninės socialinės sveikatos švietimo (angl. PSHE), mokyklų patarėjai, socialiniai pedagogai ir kt., turės didesnės įtakos mokant ir perduodant informaciją susijusią su saugiu interneto naudojimu. Svarbu išnaudoti visas įmanomas galimybes ir įtvirtinti žinią mokiniams apie saugumo internete svarbą tokiomis veiklomis kaip rengti prezentacijas, susirinkimus, darbo grupes bei organizuoti ir vykdyti projektus pvz., Saugesnio Interneto Dienai paminėti (Giant, 2013).

Apibendrinant, saugaus interneto naudojimo prevencija, tai internetinių grėsmių šalinimas ir jų atsiradimo kelio užkirtimas. Lietuvoje ir Anglijoje saugaus interneto naudojimo prevencija yra skatinama įvairiomis teisinėmis priemonėmis, visuomenės švietimu, yra organizuojamos programos ir projektai, sukurtos įvairios organizacijos ir tarnybos, internetinės svetainės ir pagalbos linijos, kurių bendras siekis užtikrinti vaikų saugumą intenrnete. Tačiau neįmanoma visiškai apsaugoti vaikus nuo internetinių grėsmių ir pavojų, kaip ir nėra įmanoma jų išvengti. Todėl pagrindinė prevencinė prevencine priemone išlieka vaikų ir jų tėvų sąmoningumo didinimas. Svarbu vaikams suteikti kuo daugiau žinių

bei įgūdžių, kad patys vaikai gebėtų apsisaugoti nuo galimų pavojų bei turėtų žinių sprendžiant problemas susijusias su saugiu interneto naudojimu. Internetas suteikia neaprėpiamas galimybes vaikams sužinoti, išmokti, atrasti, išreikšti save, dalyvauti veiklose, tad nereikia riboti jų veiklą internete, o skątinti vaikus patiems nuspręsti, kokia veikla internete jiems gali būti žalinga, suteikti neigiamų išgyvenimų ir stengtis to išvengti. Tačiau, išmokyti vaikus budrumo, suteikti jiems gabumų ir išminties kaip būti saugiems internete, atpažinti grėsmes ir jų išvengti reikalauja įdirbio iš visų vaiko ugdymo procese dalyvaujančiųjų t.y. tėvų, pedagogų, valstybės, draugų, pačio vaiko ir visų tų kurie susiję su interneto industrija.

3. PRADINUKŲ LIETUVOJE IR ANGLIJOJE SAUGAUS INTERNETO NAUDOJIMO TYRIMO ANALIZĖ

3.1 Pradinukų Lietuvoje ir Anglijoje apklausos tyrimo metodika ir organizavimas

Tyrimas buvo atliktas keliais etapais ir susidėjo iš dviejų dalių, t.y. viena dalis Lietuvoje ir kita Anglijoje. Tyrimas Lietuvoje atliktas, 2015 metų gegužės mėnesį 7 ir 14 dienomis ir 2015 metų lapkričio mėnesį 4 ir 16 dienomis, Vidurio Lietuvoje. Kita tyrimo dalis atlikta 2015 metų balandžio mėnesį 16,20,21,23 dienomis Pietvakarių Anglijoje pradinėje mokykloje. Buvo siekiama išsiaiškinti kaip saugiai pradinukai Lietuvoje ir Anglijoje naudoja internetą.

Pasirinktas kokybinis tyrimas, nes K. Kardelio, (2007) teigimu, kokybiniai tyrimai pasižymi lankstumu bei duomenų indukcine analize. Lankstumas apibūdina kokybinį tyrimą kaip nestruktūrizuotą, neturintį standartinės tyrimo struktūros, tinkančiai bet kuriai tyrimo aplinkai. Autoriaus teigimu, kokybiniai tyrimai dar yra apibūdinami kaip interpretaciniai tyrimai, leisdami tyrėjams interpretuoti reiškinius prasmėmis, kurias jiems suteikia tiriami žmonės. S. Livingstone ir Haddon (2008) teigia, jog tyrimų orientuotų į mažus vaikus trūkumas susijęs su šios amžiaus grupės vaikų skaitymo ir rašymo įgūdžių stoka, todėl tokiam tyrimui labiau tinka kokybinis tyrimas (cit. pagal Holloway ir kt.,2013).

Tyrimui parinktas kryptingasis arba dar kitaip vadinamas individualusis iš dalies struktūrizuotas interviu metodas, nes tyrėjas numato iš anksto pagrindines temas, bet neįsipareigoja laikytis klausimųar žodžių tvarkos. Tyrėjas gali keisti juos vietomis ir reikalui esant užduoti papildomų klausimų. Interviu siekiama suvokti informantų patirtį, sužinoti nuomones tiriamu klausimu, kurias jie išsako savais žodžiais. Kryptingojo interviu pagrindinis privalumas, jog gaunami išsamesni, susisteminti duomenys, o pats interviu vyksta neformalia pokalbio forma. Tyrėjo gebėjimas išklausti padeda iš respondentų išgauti išsamią informaciją (Bitinas ir kt., 2008).

Kokybinė imtis sudaroma remiantis mišriaja tiksline atranka. Kokybinio tyrimo atlikto Lietuvoje imties sudarymo būdas patogioji atranka, o atlikto Anglijoje – homogeninių atvejų atranka. Patogioji atranka, Lietuvoje atliktam tyrimui, pasirinkta dėl tiriamųjų pasiekimo keblumo. Homogeninių atvejų atranka, Anglijoje atliktam tyrimui, pasirinkta todėl, kad tyrimui parinkti trečios klasės mokiniai iš trijų skirtingų klasių po penkis mišrių gabumų pradinukus.

Kokybinio tyrimo imties dydis nustatytas pagal renkamų duomenų informatyvumą. Viso tyrime apklausiti 25 informantai: 12 apklausta Lietuvoje ir 13 Anglijoje.

Atliekant tyrimą abiejose šalyse buvo vadovaujamasi etikos principais. Sutikimas dalyvauti tyrime nepilnamečiams tiriamiesiems gautas iš tiriamųjų tėvų bei (ar) mokyklos vadovybės. Remiantis B. Bitino ir kt. (2008) aprašytais tyrimo etikos principais pagal W. Trochim atliekant tyrimą, abiejose šalyse, laikytasi laisvaroniškumo principo ir anonimiškumo. Anonimiškumui užtikrinti naudojami slapyvardžiai. Tyrimui atlikti, Lietuvoje, pirmiausiai tyrimas buvo pristatytas tėvams bei gautas žodinis jų sutikimas dėl vaikų dalyvavimo tyrime. Gavus tėvų sutikimą, vaikams buvo pristatomas tyrimas, jo esmė, struktūra bei eiga. Buvo pabrėžiama, jog informantai turi teisę savanoriškai dalyvauti tyrime bei paaiškinama, jog atsisakymas dalyvauti bus gerbiamas ir neturės įtakos jų tolimesnei veiklai. Su tyrime sutikusiais dalyvauti tiriamaisiais buvo sutartas tyrimo laikas bei vieta. Visi tiriamieji sutiko dalyvauti tyrime, tačiau atlikus tyrimą, vienas informantas išreiškė norą nedalyvauti. To pasekoje, atsisakiusio dalyvauti tiriamojo interviu nėra naudojamas tyrimo analizei. Tyrimui atlikti, Anglijoje, pirmiausiai tyrimas buvo pristatytas mokyklos vadovybei ir gautas leidimas atlikti tyrimą jų pradinėje mokykloje. Gavus leidimą atlikti tyrimą, buvo pasidomėta dėl tėvų informavimo bei sutikimo dalyvauti tyrime, tačiau mokykla jau turėjo iš anksto surinkusi tėvų sutikimus leisti jų vaikams dalyvauti tyrimuose bei įrašyti garsinę medžiagą. Tyrimui buvo pasirinkti 3 klasės mokiniai (7 – 8 m.) iš mokykloje esančių trijų klasių, nes D. Holloway ir kt. (2013) teigimu neustatyta, kad vaikai iki devynerių metų visais atvejais gebėtų naudotis internetu saugiai ir naudingai, ypač kalbant apie šios amžiaus grupės vaikų bendravimą internete, nepriklausomai nuo to, ar tai būtų jų amžiui skirti virtualūs pasauliai, ar paaugliams ir suaugusiems skirtos interneto svetainės (pvz., „Facebook“, „You Tube“ ir kt.), prie kurių vaikai jungiasi nepaisydami interneto svetainių nustatyto amžiaus cenzo (Holloway ir kt.,2013).

Atrinktiems ir tyrime sutikusiems dalyvauti trečiokams buvo pristatomas tyrimas, jo esmė, struktūra bei eiga. Buvo pabrėžiama, jog informantai turi teisę savanoriškai dalyvauti tyrime bei paaiškinama, kad atsisakymas dalyvauti bus gerbiamas ir neturės įtakai jų tolimesnei veiklai. Iš tyrime sutikusių dalyvauti tiriamųjų, klasės mokytojų buvo prašoma išrinkti po penkis skirtingų gabumų tiriamuosius. Su išrinktais 15 informantų buvo sutartas tyrimo laikas bei vieta.

Pirmiausiai buvo atliktas pilotinis tyrimas Anglijoje. Pilotiniam tyrimui atlikti buvo naudojamas fokus grupės metodas. Fokus grupė buvo sudaryta iš 7 repondentų ir naudojama kaip bandomasis/pilotinis tyrimas. Interviu metodu apklausiant kiekvieną informantą fokus grupėje užtruko 30 minučių. Atliekant pilotinį tyrimą išryškėjo keletas kliūčių, trukdančių gauti išsamius ir atvirus informantų atsakymus. Pastebėtos kliūtys: laikas, privatumo stoka,

nuovargis, koncentracijos sumažėjimas belaukiant savo pasisakymo eilės, mažiau apgalvoti ir trumpi atsakymai. Taip pat atlikus pilotinį tyrimą buvo paredaguoti klausimai.

Siekiant gauti išsamius ir infromatyvius atsakymusbuvo naudojamas individualusis iš dalies struktūrizuotas interviu. Interviu metodas pasirinktas todėl, kad tyrimas atliekamas su pradinukais, 7-8 metų vaikais, neformalaus pokalbio forma.

Tyrime Anglijoje dalyvavo 13 trečios klasės pradinukų. Tyrimui atlikti buvo gautas mokyklos vadovės sutikimas. Visi interviu buvo paimti keturių pamokų metu, lankantis mokykloje skirtingomis dienomis. Vienoje dienoje buvo atlikta 4-5 interviu. Kiekvienas interviu truko apie 6 – 8 minutes. Tyrimo vieta – klasė.

Tyrimas Lietuvoje buvo vykdomas po tyrimo Anglijoje, todėl pilotinis tyrimas nebuvo atliktas.Tyrimui atlikti pasirinkta parankioji imtis. Tyrimą Lietuvoje atliko pedagogės, dirbančios bendrojo lavinimo mokyklose. Tyrime dalyvavo dvylika 7-8 metų pradinukų. Leidimai tyrime dalyvauti nepilnamečiams buvo gauti iš tėvų. Tyrimo vieta – klasė. Interviu trukmė 5-6 minutės.

Vykdant, tyrimus abiejose šalyse, interviu buvo įrašomi naudojant garso įrašymo programą išmaniajame telefone ir saugomi kompiuterinėse bylose. Interviu transkripcija buvo atliekama po interviu atlikimo, daug kartų išklausant įrašą. Transkribuojant informantų atsakymai nebuvo redaguoti, išskyrus atvejus kai pataisytos stiliaus klaidos.

B. Bitinas ir kt. (2008) teigimu, siekiant tyrimo duomenų patikimumo svarbu parodyti įvairias tyrimo objekto puses, todėl, į tyrimą įtraukti skirtingų lyčių, šalių bei gabumų tiriamieji. Tyrimo metu buvo užduodami iš anksto parengti klausimai, su įtrauktais papildomais klausimais, kurių žodinius duomenis apima kategorijos ir temos. Atlikto tyrimo validumas užtikrinamas išsamiu tyrimo aprašymu bei duomenų įrašymu ir saugojimu skaitmeninėse laikmenose.

Interviu sudarė dvidešimt du atvirojo pobūdžio klausimai (žr. 1 priedas). Sudarant interviu klausimus siekta išsiaiškinti kaip saugiai pradinių klasių mokiniais naudojasi internetu. 1 – 4 klausimai atskleidžia interneto naudojimą t.y. kuo svarbus internetas mažamečiams bei kur, kaip dažnai ir kokiems tikslams jie naudoja internetą. 5 – 8 klausimai skirti išssiaiškinti informantų naudojimuisi internetiniais socialiniais tinklais bei grėsmių ir rizikų galimybemis. 6 klausimas skirtas 5-o klausimo perklausimui. 9 – 10 ir 16 klausimai skirti atskleistižinioms apie saugimą internete. 10 klausimas skirtas 9 klausimo papildymui. 11 – 14 klausimais siekiama sužinoti, apie nemalonius informantų išgyvenimus internete, patirtus ar sukeltus kitiems. 14 klausimas yra 11 klausimo papildyams. 15 klausimas atskleidžia informantų bendravimo internete ypatumus. 17- 22 klausimai atskleidžiaprevencijos aspektus. Interviu klausimai sudaryti remiantis magistro darbo

teorinėje dalyje pateikta teorija bei 2011 metais Europos šalyse atlikto tyrimo „EU Kids Online“ duomenimis. Tyrimo klausimai lietuvių ir anglų kalbomis pateiktipriede (priedas Nr.1).

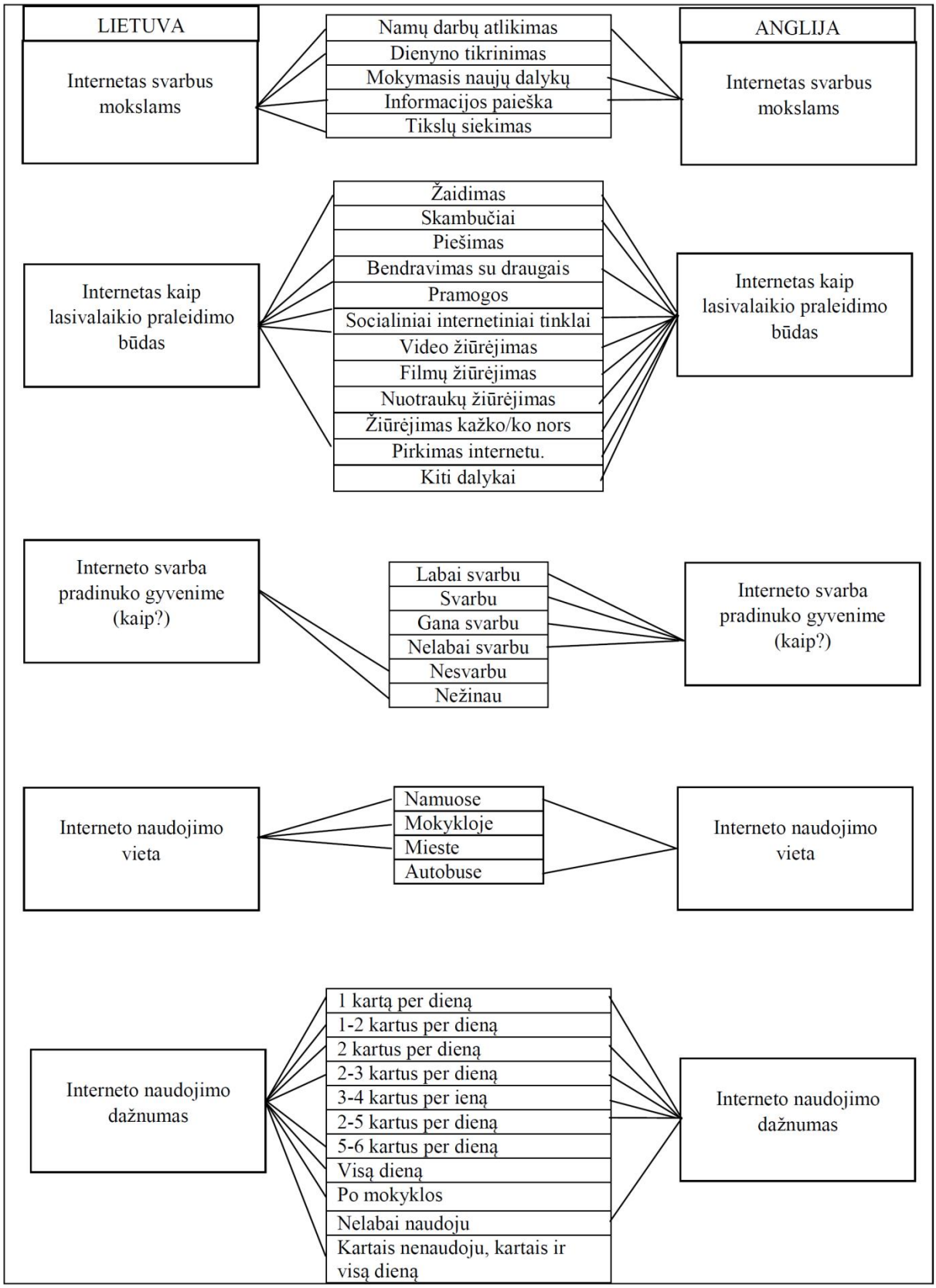
3.2 Pradinukų Lietuvoje ir Anglijoje saugaus interneto naudojimo palyginimas

Empirinio tyrimo duomenys analizuojami naudojant kokybinės turinio (Content)analizės metodą. Kokybinė (content) analizė ir rezultatų palyginimas atlikta remiantis kategorijų ir subkategorijų išskyrimu bei pateikiant įrodymus iš interviu.

„Bendriausia prasme turinio (Content) analizė yra technika, leidžianti, objektyviai ir sistemiškai išnagrinėjus teksto ypatybes, daryti patikimas išvadas. <…> Kontent–analizės metodo esmė – išskirti dokumento tekste tam tikrus prasminius vienetus, tada skaičiuoti jų vartojimo dažnį, tirti įvairių teksto elementų ryšius tiek vieno su kitu, tiek su visa informacijos apimtimi” (Tidikis, 2003, p. 498). B. Bitinas ir kt. (2008) teigia, kad kokybinės turinio analizės metodu gilinamasi į objektą ir kontekstą, domintis panašumais bei skirtumais tarp išskirtų kategorijų, taip pat šis metodas susijęs su skelbiamąja (t.y. ką tekstas sako – kategorijos) ir latentine teksto prasme (t.y. apie ką tekstas kalba- temos).

Kategorijų ir subkategorijų lentelės pateikiamos prieduose (žr. priedą Nr.2).

Interneto naudojimo aktualumas pradinukų gyvenime (kategorijos ir subkategorijos) pateiktos 1 lentelėje. Išskirta 5 kategorjos ir 38 subkategorijos (žr. priedą Nr. 2, 1 lentelė) .

1 pav. Interneto naudojimo aktualumas pradinukų gyvenime (kategorijos ir subkategorijos)

Interneto naudojimo aktualumas pradinukų gyvenime apibūdinamas šiomis kategorijomis: **internetas svarbus mokslams, internetas kaip laisvalaikio praleidimo**

būdas, interneto svarba pradinuko gyvenime (kaip?), interneto naudojimo vieta, interneto naudojimo dažnumas (žr. 1 pav).

Informantai išsakė savo nuomonę apie interneto svarbą jų gyvenime, kokiems tikslams, kur ir kaip dažnai jie naudojasi internetu.

Pirmoji kategorija ***„Internetas svarbus mokslams***“ yra padalinta į 5 subkategorijas (žr. 1 pav.), kurios atskleidžia, jog informantai Lietuvoje plačiai naudoja internetą namų darbams (6 pasikartojimai), informacijos paieškai (3 pasikartojimai), dienyno tikrinimui (3 pasikartojimai) ir kitų tikslų siekimui (1 pasikartojimas): *„<...> galiu pasižiūrėti namų darbus <...>“, „Pasižiūrėti dienyną <...>“, „<...> informacijos pasieškot“, „ <...> kad galėčiau pažiūrėti ko reikia ir pasiekti visokius tikslus“.* Informantai Anglijoje taip pat teigė, jog internetą dažniausiai naudoja namų darbams atlikti (10 pasikartojimų), mokytis naujų dalykų (2 pasikartojimai), ieškoti informacijos (3 pasikartojimai): *„<...> jei neturim interneto, negalime atlikti namų darbų“, „ <...> ir mokytis naujų dalykų <...>“, „Ieškoti informacijos, kurios aš nežinau <...>“.* Iš gautų duomenų galima daryti išvadą, kad pradinių klasių mokiniai Anglijoje daugiau naudoja internetą namų darbams atlikti, negu pradinukai Lietuvoje.Europos Sąjungos tyrimo „EU Kids Online“ duomenimis, vaikai (9 – 16 m.) užsiima įvairia, potencialiai naudinga veikla internete: 85 proc. ruošia namų darbus, 83 proc. žaidžia žaidimus, 76 proc. žiūri video klipus, 62 proc. susirašinėja greitosiomis žinutėmis, 39 proc. dalinasi nuotraukomis ar 31 proc. žinutėmis kitiems , 31 proc. naudoja kamerą, 16 proc. naudoja bylų dalinimosi puslapiusarba 11 proc. rašo blog‘ą (Livingstone ir kt., 2011).

Kategorija ***„Internetas kaip laisvalaikio praleidimo būdas“*** išskirtos 12 subkategorijų (žr. 1 pav.): *žaidimas, skambučiai, piešimas, bendravimas su draugais, pramogos, socialiniai internetiniai tinklai, video žiūrėjimas, filmų žiūrėjimas, nuotraukų žiūrėjimas, žiūrėjimas kažko/ko nors, pirkimas internetu ir kiti dalykai.* Šioje kategorijoje atsiskleidžia informantų Lietuvoje (toliau LT) ir Anglijoje (toliau EN) interneto kaip laisvalaikio praleidimo būdo panašumai, tokie kaip žaidimų žaidimas: *LT (5 pasikartojimai) „<...> internetu naudojuosi vien tam, kad pažaisti žaidimų <...>“ ir EN (8 pasikartojimai) „Žaisti žaidimus <...>“;* bendravimas su draugais: *LT (6 pasikartojiami) „<...> pasirašinėti su draugais“ ir EN (1 pasikartojimas) „<...> kai noriu draugauti su draugais <...>;* socialiniai internetiniai tinklai: *LT (3 pasikartojimai),„<...> Facebooke pabūti“ ir EN(1 pasikartojimas) „Facebooke“,* žiūrėjimas kažko/ko nors: LT(1) „<...> kad galėčiau kažką pažiūrėti“ ir EN (1) „<...> kartais galima pažiūrėti ką nors“. Holloway ir kt. (2013) teigia, jog vaikai iki devynerių metų užsiima įvairia veikla internete, pavyzdžiui, žiūri vaizdo įrašus, žaidžia žaidimus, ieško informacijos, ruošia namų darbus ir bendrauja vaikams skirtuose virtualiuose pasauliuose. Informantai Lietuvoje taip pat teigia, jog jie naudoja internetą, kaip laisvalaikio praleidimo būdą, piešimui

(1 pasikartojimas) *„<...> piešti nuo interneto“* irįvairioms pramogoms (1 pasikartojimas) *„<...> ir šiaip papramogauti“*.Kitokius laisvalaikio praleidimo būdus internete atskleidžia informantai Anglijoje, jie internetą naudoja skambučiams (2 pasikartojimai) *„<...> paskambinti mamai“* , video žiūrėjimui (5 pasikartojimai) *„Žiūriu video <...>“,* filmų žiūrėjimui (2 pasikartojimai) *„žiūrėti filmus <...>“*, nuotraukų žiūrėjimui (1 pasikartojimas) „*Kartais naudoju žiūrėti nuotraukas internete <...>“*, pirkimui internetu (2 pasikartojimai) *„<...> kartais aš turiu padėti mamytei ir man reikia telefono pirkti dalykus ir panašiai“* ir kitiems dalykams (2 pasikartojimai) *„<...> kitiems dalykams“*. Livingstone ir kt. (2013) „ES vaikai internete“ tinklo tyrime skelbiama, kad mažuosius europiečius kartais trikdo vaizdo klipai, kuriuos šie žiūri tokiose vaizdo įrašų bendrinimo interneto svetainėse, kaip „YouTube“ ir „RedTube“. Vaikus dažnai prislegia turinys, kuriame vaizduojama atvira pornografija, smurtas, patyčios mokyklos kieme, žiaurus elgesys su gyvūnais ir tikros automobilių avarijos (Holloway ir kt., 2013).

Kategorija **„Interneto svarba pradinuko gyvenime (kaip?)“** išskirta 6 subkategorijos (žr. 1 pav.) , jos atskleidžia kaip svarbus interneto naudojimas pradinių klasių mokiniams. Informantai Lietuvoje teigia, jog jiems interneto naudojimas yra nesvarbus (1 pasikartojimas) arba nežino (3 pasikartojimai). Informantai Anglijoje teigia, jog interneto naudojimas jiems yra labai svarbus (1 pasikartojimas), svarbus (2 pasikartojimai), gana svarbus (1 pasikartojimas) arba nelabai svarbus (6 pasikartojimai). Tyrimo „EU Kids Online“ duomenimis net 63% (žr. priedas Nr. 3, 3 pav.) Lietuvos vaikų (9 – 16 m.) pasisakė už tai ,jog internetas yra pilnas dalykų geriems jiems patiems bei jų bendraamžiams. 33% respondentų teigė, jog su šiuo teiginiu sutinka, bet tai nėra visškai tiesa. 4% nesutiko su šiuo teiginiu, bei tai pavadino – ne tiesa. Anglijoje 56% vaikų pasisakė už tai, kad internetas yra pilnas gerų dalykų jiems ir jų bendraamžiams, 40% respondentų teigė, jog su šiuo teiginiu sutinka, bet tai nėra visiška tiesa, bei 4% respondentų, kaip ir Lietuvoje, nesutiko su šiuo teiginiu. Įdomu tai, jog Švedijoje, kur net 84 % vaikų naudoja internetą kasdieną, dauguma – 49 % pasisakė, jog šis teiginys nėra visiškai teisus ir net 20% teigė, jog tai nėra tiesa.

Kategorija **„Interneto naudojimo dažnumas“** (žr. 1 pav.) atskleidžia kaip dažnai pradinių klasių mokiniai naudojasi internetu. Informantai Lietuvoje teigia, kad jie naudojasi internetu 1 (2 pasikartojimai), 1-2 (2 pasikartojimai), 2 (2 pasikartojimai), 2-3 (2 pasikartojimai), 5-6 (1 pasikartojimas) kartus dienoje, visą dieną (1 pasikartojimas), po mokyklos (1 pasikartojimas) ir kartais nenaudoju, kartais ir visą dieną (1 pasikartojimas). Informantai Anglijoje teigia, kad jie naudojasi internetu 1 (5 pasikartojimai), 2 (3 pasikartojimai), 2-3 (1 pasikartojimas), 3-4 (2 pasikartojimai), 2-5 (1 pasikartojimas) kartus dienoje arba nelabai naudoju (1 pasikartojimas). Galima daryti išvadą, jog tiek Lietuvoje tiek

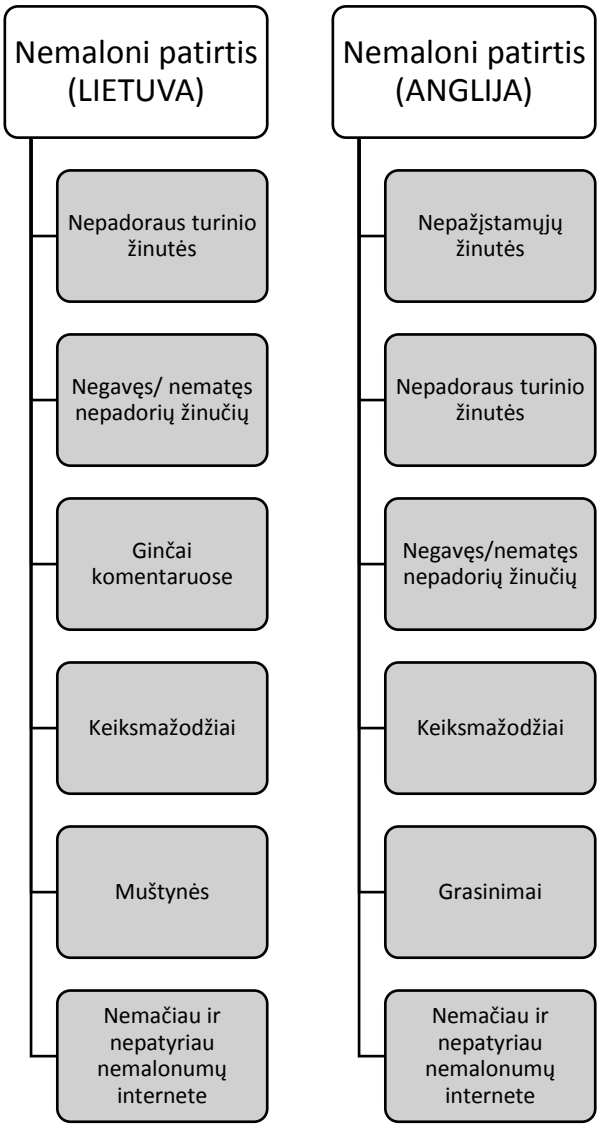
Anglijoje internetu pradinių klasių mokiniai naudojasi dažnai. Linn (2010) teigimu, nerimaujama ir dėl to, kiek laiko vaikai praleidžia prie ekranų, atitinkamai mažiau laiko skirdami kitoms veikloms, pavyzdžiui, žaidimams ir bendravimui, kurie yra svarbūs vaiko kognityvinei, socialinei ir fizinei raidai (Holloway ir kt., 2013). 2011 m. atlikto tyrimo „EU Kids Online“ duomenimis (žr. priedą Nr. 3, 2 pav.), 72 proc. vaikų Lietuvoje, o Anglijoje 70 proc. naudoja internetą kasdieną arba beveik kasdieną. 23 proc. Lietuvos vaikų bei 26 proc. Anglijos vaikų prisijungia prie interneto vieną ar du kartus per savaitę. Dažnas, bei neribotas laikas praleistas internete didina vaikų riziką tapti internetinių grėsmių aukomis, o kartais net ir patys internautai gali tapti tais asmenimis, kurie kelia grėsmę kitiems interneto vartotojams.

Kategorija **„Interneto naudojimo vieta“** (žr. 1 pav.) atskleidžia kur, kokioje vietoje pradinukai naudojasi internetu dažniausiai. Informantai Lietuvoje teigia, jog jie naudojasi internetu dažniausiai namuose (9 pasikartojimai), mokykloje (1 pasikartojimas) ir mieste (1 pasikartojimas). Informantai Anglijoje teigia, jog jie naudojasi internetu dažniausiai namuose (13 pasikartojimai) ir autobuse (1 pasikartojimas). “EU Kids Online” tyrimo duomenimis, daugumoje šalių vaikai (9 – 16 m.) dažniausiai naudojasi internetu namuose (žr. priedą Nr. 3, 1 pav.). Interneto prieiga namuose skirstoma į dvi grupes: atvira erdvė, kai internetas prieinamas viešoje namų erdvėje bei privati erdvė- kada internetas prieinamas vaiko miegamajame. Žinoma, jog vaikas naudodamasis internetu privačioje erdvėje,t.y. savo *miegamajame*, turi daugiau rizikos susidurti (tyčia ar netyčia) su netinkamo turinio vaizdine medžiaga, elektroninėmis patyčiomis. Lietuvoje 29 proc., o Anglijoje 43 proc.vaikų naudojasi internetu namuose, bet ne savo kambaryje. Europos šalių tyrimas rodo, jog net 57 proc. Lietuvos vaikų ir 52 proc. Anglijos vaikų , internetu naudojasi savo miegamajame. Tai rodo, jog Lietuvos vaikai kaip ir Anglijos, tarp Europos šalių priklauso internetinių patyčių bei netinkamos vaizinės medžiagos didelės rizikos grupei.

Apibendrinant informantų pasisakymus galima daryti išvadą, kad Lietuvoje kaip ir Anglijoje internetas yra svarbus mokslams, t.y. namų darbų atlikimui, mokymuisi ir naujos informacijos ieškojimui. Namų darbų atlikimui internetą daugiau naudoja pradinių klasių mokinių Anglijoje (10 pasikartojimų) nei Lietuvoje (7 pasikartojimai). Taip pat abiejose šalyse internetas yra populiarus kaip laisvalaikio praleidimo būdas žaidimams (Lietuvoje 5 pasikartojimai, Anglijoje 8 pasikartojimai), bendravimui su draugais (Lietuvoje 6 pasikartojimai, Anglijoje 1 pasikartojimas), socialinių internetinių tinklų naudojimui (Letuvoje 3 pasikartojimai, Anglijoje 1 pasikartojimas) ir žiūrėjimas kažko/ko nors (Lietuvoje 1 pasikartojimas, Anglijoje 1 pasikartojimas). Atsiskleidė laisvalaikio praleidimo internete skirtumai tarp Lietuvos ir Anglijos, tokie kaip piešimas (1 pasikartojimas) ir pramogavimas (1 pasikartojimas) Lietuvoje. Tačiau paaiškėjo, jog Anglijoje pradinių klasių mokiniai internete

leidžia laisvalaikį skambučiams (2 pasikartojimai), video (5 pasikartojimai), filmų (2 pasikartojimai), nuotraukų žiūrėjimui (1 pasikartojimas) bei perka žaidimus ar padeda tėvams apsipirkti internetu (2 pasikartojimai) ir laiką leidžia kitiems dalykama (2 pasikartojimai). Anot Holloway ir kt. (2013) be akivaizdžios pramoginės vertės, kurią gauna dauguma mažų vaikų žaisdami žaidimus, žiūrėdami vaizdo klipus ir bendraudami internete, naudojimasis internetu padeda jiems lavinti skaitmeninį raštingumą, neatsiliekant nuo technologinės pažangos. Internetas taip pat padeda jiems ateityje pasiekti geresnių akademinių rezultatų, žaismingai praleisti laiką ir dalyvauti socialinėje sąveikoje (cit. pagal Cavanaugh ir kt., 2004; Johnson, 2010; Marsh, 2010; Judge ir kt., 2006).

Nemalonios vaikų patirtys internete (kategorijos ir subkategorijos) pateiktos prieduose (žr. priedas Nr. 2, 2 lentelė). Išskirta 3 kategorijos ir 16 subkategorijų.

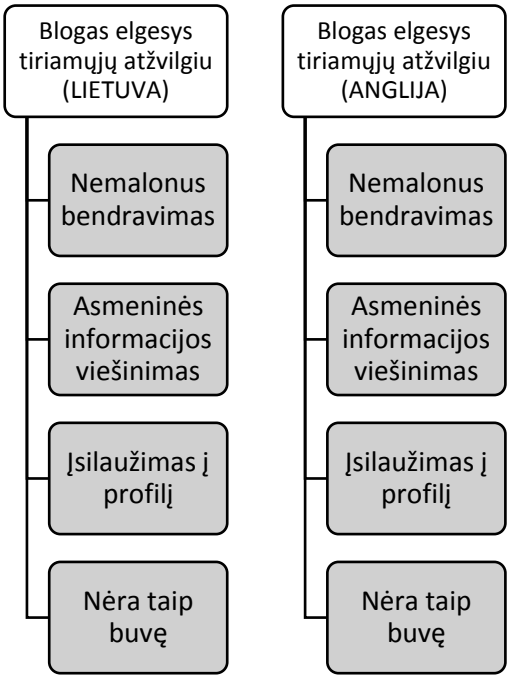

2 pav. Nemalonios vaikų patirtys internete: Kategorijos „Nemaloni patirtis“ subkategorijos

Nemalonios vaikų patirtys internete apibūdinamos tokiomis kategorijomis: **nemaloni patirtis, blogas elgesys tiriamųjų atžvilgiu ir tiriamųjų nemalonus elgesys kitų atžvilgiu.**

Kategorija **„Nemaloni patirtis“** (žr. 2 pav.) atskleidžia, kad vaikai internete jaučiasi nepatogiai gavę žinučių iš nepažįstamųjų taip pat ir nepadoraus turinio žinučių, skaitydami ginčus komentaruose, kuriuose dažnai keikiamasi, stebėdami muštynes ar grasinami. Dalis informantų teigia, jog jie nėra gavę ar matę nepadoraus turinio žinučių internete (Lietuvoje 6 pasikartojimai ir Anglijoje 6 pasikartojimai). Informantai Lietuvoje teigia, jog jie yra jautęsi nemaloniai gavę nepadoraus turinio žinučių (4 pasikartojimai) „*Visokių. Ten išvadina visaip“*, skaitę ginčus komentaruose, kuriuose dažnai yra vartojami keiksmažodžiai (3 pasikartojimas) *„Mačiau kaip komentaruose ginčijasi nepažįstamos“„<...> Keikiasi komentaruose arba pykstasi“,* bei tapę muštynių liudininkais (1 pasikartojimas) *„Kai sumuša ką nors kita“*. Informantai Lietuvoje nėra gavę žinučių iš nepažįstamųjų ar grasinimų, o informantai Anglijoje nėra susidūrę su ginčais komentaruose ar matę muštynes internete. Dauguma informantų Lietuvoje, teigia nėra matę ar patyrę nemalonumų internete (10 pasikartojimų). Informantai Anglijoje teigia, jog jie gauna žinučių iš nepažįstamų asmenų (3 pasikartojimai) *„Kai kas nors kalba su manimi, pvz., nepažįstamieji“*, taip pat nepadoraus turinio žinučių (3 pasikartojimai) *„Jos buvo negražios ir bauginančios“*, susiduria su keiksmažodžiais (4 pasikartojimai) *„Žmonės rašė žinutes su keiksmažodžiais ir pan.“* , bei grasinimais (2 pasikartojimai) *„<...> sako vieni kitiems – aš įsilaušiu į tavo profilį ir ištrinsiu visus žaidimus <...> įsilaušiu į tavo banko sąskaitą ir pan.“*, visa kas sąlygoja nemalonią patirtį internete. Didelė dalis informantų Anglijoje teigia nematę ir nepatyrę nemalonumų internete (7 pasikartojimai).

Sonia Livingstone ir kt. atliktas tyrimas „EU Kids Online“, kuriame dalyvavo 9-16m. vaikai rodo, kaip išssiskiria vaikų ir tėvų nuomonės tuo pačiu klausimu apie nemalonią patirtį internetinėje erdvėje (žr. priedas Nr. 3, 6 pav.). Lietuvoje kaip ir Anglijoje 10% tėvų teigė, jog jie žino kai jų vaikams kažkas nepatinka, ką jie mato internete. Tačiau net 18% Lietuvos vaikų ir 13% Anglijos vaikų teigė, jog jiems kažkas nepatiko ar sukėlė nemalonių emocijų, ką matė internete. Tai rodo, jog vaikai ne visada pasisako tėvams, o galbūt ir tėvai ne visada aktyviai domisi vaiko emocine gerove naršant internete. 57 % Lietuvos vaikų ir 48% Anglijos vaikų teigė, jog internete yra daug dalykų, kurie sukelia neigiamas emocijas jų bendraamžiams. Iš to galima spręsti, jog vaikai bendrauja ir atsiskleidžia daugiau bendraamžiams negu tėvams.

3 pav. Nemalonios vaikų patirtys internete: Kategorija „Blogas elgesys tiriamųjų atžvilgiu“ subkategorijos

Kategorija **„Blogas elgesys tiriamųjų atžvilgiu“** (žr. 3 pav.) atskleidžia, jog pradinių klasių mokiniai internete patiria blogą elgesį jų atžvilgiu: nemalonų bendravimą, asmeninės informacijos viešinimą, asmeninio profilio įsilaužimus. Informantai Lietuvoje (3 pasikartojimai) ir Anglijoje (2 pasikartojimai) teigia, jog jie patiria nemalonų bendravimą internete:

„Kai tarkim parašo kažkoks pažįstamas žmogus, bet jisai kažkaip tai nemaloniai rašo“ (Lietuva), „<...> užrašo komentarą negražų“ (Lietuva) „<...> jei tu sukuri monstrą, jie tau sako tavo monstras bjaurus ir panašiai“ (Anglija)

Patyčios/įžeidinėjimas yra opi vaikų problema. Laiku nesustabdytas įžeidinėjasm bei patyčios atnešą naujų, daug didesnių emocinių, psichologinių ir net fizinių problemų. „EU Kids Online“ tyrimo teigimu (žr. prieduose Nr. 3, 7 pav.), Lietuvoje 19% vaikų, tuo tarpu Anglijoje 21% patyrė patyčias ir įžeidinėjimus internete ir realiame gyvenime. Lietuvoje 5%, Anglijoje 8% vaikų patyrė patyčias bei įžeidinėjimus internete. Panašus skirtumas vyrauja ir kitose šalyse. Lietuva beveik prilygsta Europos šalių vidurkiui - 19 % patyrė patyčias/įžeidinėjimus internete ir realiame gyvenime bei 6 % tik internete. Pateikti duomenys leidžia daryti išvadą, jog patyčios neturi didelės įtakos nuo naudojimosi internetu pažangos/dažnumo. Patyčios už interneto ribų vyksta daug dažniau negu internete. Tai rodo, jog patyčios yra senesnė problema už internetą ir tik dėl šios problemos gilaus įsisšaknijimo

realiame gyvenime, tai pereina ir į virtualųjį pasaulį. Negalime teigti, jog patyčios atsirado kaip nauja interneto problema.

Asmeninės informacijos viešinimą internete teigia patiriantys informantai Lietuvoje (2 pasikartojimai) ir Anglijoje (2 pasikartojimai).

„Kaip ten buom pirmokai, nufilmavo ir įdėjo“(LT) „Kai mano nuotraukos pasidalina“ (LT), „Kai žaidžiu žaidimą ir manęs klausė kur gyvenu“ (EN), „<...> kažkas, ko aš nepažįstu, klausė mano asmeninės infromacijos <...>“(EN)

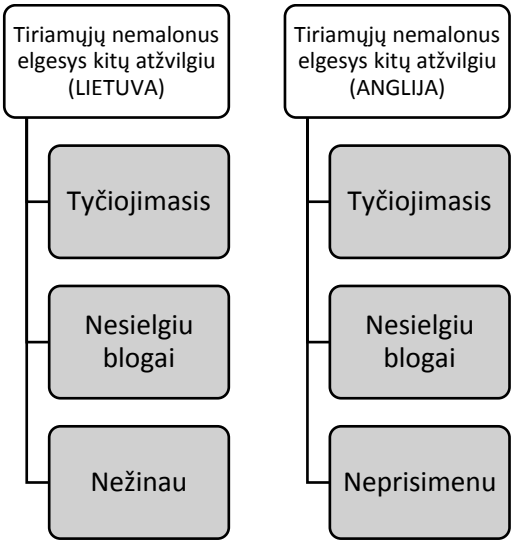
Informantai Lietuvoje (1 pasikartojimas) ir Anglijoje (3 pasikartojimai) teigia, jog jie patiria blogą elgesį internete jų atžvilgiu kuomet yra įsilaužiama į jų asmeninius profilius.

„<...> buvo įsilaužęs, nu sužinojo mano Facebook slaptažodį <...>“ (LT).

„Įsilaužė į mano profilį ir ištrynė mano draugus“(EN) , „ <...> bežaidžiant, kažkas paskė – aš pavogsiu tavo pinigus- ir mano pinigai išnyko, liko 0“ (EN), „<...> Vieną kartą aš bandžiau parsisiųsti tokį žaidimą ir tada internete kažkas man parašė „Tu negali pirkti šito žaidimo, jis tik man“ ir jie neleido man to žaidimo pirkti ir tada monitorius tik užtemo ir nebeveikė“ (EN).

Dėl savo amžiaus jaunesni vaikai yra mažiau atsparūs neigiamam poveikiui, todėl gali susikrimsti, jeigu kas nors vyksta kitaip, nei tikėjosi: patirti socialinę atskirtį, kai jų draugai pašalina juos iš žaidimo; kai draugai ir broliai ar seserys piktnaudžiauja jų interneto profiliais; kai jie kažko netenka virtualioje aplinkoje (pavogiami ar sunaikinami žaidimai arba netenkama virtualios valiutos) (Holloway ir kt., 2013).

Dalis respondentų abiejose šalyse teigė, jog nėra susidūrę su blogu elgesiu jų atžvilgiu internete (Lietuvoje 8 pasikartojimai, Anglijoje 9 pasikartojimai).

4 pav. *Nemalonios vaikų patirtys internete: Kategorija „Tiriamųjų nemalonus elgesys kitų atžvilgiu“ subkategorijos*

Kategorija **„Tiriamųjų nemalonus elgesys kitų atžvilgiu“**(žr. 4 pav.) atskleidžia, jog informantai Lietuvoje nesielgia blogai kitų atžvilgiu (8 pasikartojimai) arba teigia nežinantys apie tokį elgesį (3 pasikartojimai). Vienas informantas pateikia situaciją, kuomet buvo įsilaužta į jo socialinio internetinio tinklo profilį ir tyčiotasi jo vardu *„<...> buvo tokia mergaitė ir kažkas lyg buvo įsilaužęs, nu sužinojo mano Facebook slaptažodį, parašė blogą komentarą ir ta mergaitė supyko <...>“*. Informantai Anglijoje prisipažįsta, jog buvo atvejų, kuomet jie elgėsi nemaloniai draugų atžvilgiu (1 pasikartojimas) *„Vieną kartą aš pasityčiojau iš savo draugo. <...> jis pastatė ten kažką žaidime ir aš nuėjau į jo pasulį ir padegiau“* arba teigia neprisimenantys tokio savo elgesio internete (1 pasikartojimas). Didelė dalis informantų Anglijoje teigia nesielgiantys blogai kitų atžvilgiu (10 pasikartojimų) „Niekada blogai nesielgiau internete“. Livingstone ir kt., (2011) kalbėdami apie patyčias internete teigė, jog 6 proc. 9 – 16 metų vaikų gavo nemalonių, įžeidžiančių žinučių internete ir 3 proc. siuntė tokias žinutes kitems.

Apibendrinant galima daryti išvadą, kad pradinių klasių mokiniai naudodamiesi internetu Lietuvoje ir Anglijoje susiduria su nemaloniomis situacijomis, patiria blogą elgesį savo atžvilgiu ir pasitaiko atvejų , kai jie patys blogai elgiasi kitų atžvilgiu. Jie itin išgyvena, kuomet yra grasinama pašalinti juos iš žaidimo arba ištrinti žaidimo profilį, taip pat kai yra įsilaužiama į jų profilius. Nepilnamečiai jautriai reaguoja į pasityčiojimus ir grasinimus.

Saugaus interneto naudojimo prevencijos dalyviai (kategorijos ir subkategorijos) pateiktos prieduose (žr. priedas Nr. 2, 3 lentelė). Išskirta 2 kategorijos ir 12 subkategorijų.

Saugaus interneto prevencijų dalyviai apibūdinami šiomis kategorijomis**: suteikia žinių apie prevenciją** ir **aš kaip prevencinių žinių skleidėjas.**

Kategorija **„Suteikia žinių apie prevenciją“** atskleidžia, kad pradinių klasių mokiniams žinių apie prevenciją suteikia mokykla, šeima, mokykla ir šeima, draugai ir kompiuteris. Lietuvoje tik vienas informantas (iš apklasutų 12) teigia, jog prevencinių žinių apie saugų internetą jam suteikė mokykla, taip pat vienas informantas teigia, jog prevencinių žinių mokykloje nesuteikia, bet moko naudotis kompiuteriu, jo programomis *„<...> tiesiog moko naudotis kompiuteriu, pažinti jo dalis, naudotis programomis“*(žr. 1 lentelė). Informantai Lietuvoje taip pat teigia, kad draugai (3 pasikartojimai) *„<...> kelios klasiokės ir tiesiog pasipasakojom, kad ten kai kurių dalykų negalima daryti“* ir kompiuteris (1 pasikartojimas) *„ <...> iš kompiuterio“* yra prevencinių žinių skleidėjai. Šeimos kaip prevencinių žinių teikėjo informantai Lietuvoje nepaminėjo. Livingstone ir kt. (2011) teigia, jog 73 proc. vaikų (9-16m.) sako, kad jų bendraamžiai padėjo jiems saugaus interneto naudojimo klausimais bent vienu iš penkių klaustų dalykų.

1 lentelė. Saugaus interneto naudojimo prevencijos dalyviai (kategorijos ir subkategorijos)

Kategorija	**Subkategorija**	**Patvirtinantis teiginys LIETUVA**	**Patvirtinantis teiginys ANGLIJA**
Suteikia žinias apie prevenciją	Mokykla	*„Mokykloje“ (1)* *„<...> tiesiog moko naudotis kompiuteriu, pažinti jo dalis, naudotis programomis“*	*„Mokykloje, antroje klasėje<...>“(1)* *„Mokykloje“ (3)* *„Išmokau mokykloje“ (1)* *„Kalsėje ir šiame klube“ (1)*

Informantai Anglijoje teigia, jog mokykla (6 pasikartojimai) *„Mokykloje, antroje klasėje <...>“, „Išmokau mokykloje“*(žr. 1 lentelė), šeima (3 pasikartojimai) *„Mane mama išmokė, kad negaliu eiti į interneto portalus, nes ten kalbi su nepažįstamais ir jie klausinėja kas tu esi ir visa kita“, „Mano senelis pasakojo <...>“* , mokykla ir šeima (4 pasikartojimai) *„Mokykloje ir kartais iš visos šeimos“, „Pirmiausiai apie tai išmokau namuose, tada mokykloje“* ir draugai (7 pasikartojimai) *„Taip. Vienas iš mano draugų įspėjo būti atsargiam internete, nes gali nepažįstamieji sakyti blogų dalykų ir tave įskaudinti ir tu jautieisi nepatogiai“, „Taip. Jie mane mokė nepasakoti kur mano namai ir mano mokykla yra“, „Taip. Kartais jie sukuria video ir parodo You tube apie saugų internetą“, „Taip <...> aš nemokėjau naudotis internetu ir jie pasakė man kaip saugiai naudotis. Tai pvz. nesisiųsti nieko neatsiklausus tėvų“* skleidžia internetines žinias apie saugaus interneto naudojimą. Taigi Lietuvoje (1 pasikartojimas) pradinėse mokyklose yra mažai kalbama apie saugumą internete lyginant su Anglija (6 pasikartojimai).

Holloway ir kt. (2013) teigia, jog Australijoje atliktu pasirengimo naudotis internetu tyrimu, kuriame dalyvavo 5–8 metų vaikai, nustatyta, kad šio amžiaus vaikai yra jautresni interneto žalai nei vyresni vaikai, nors ir turi bendrą supratimą apie internete tykojančius pavojus. Dauguma ištirtų vaikų sužinojo apie interneto pavojus iš savo tėvų ar kitų šeimos narių.

Livingstone ir kt. (2011) teigia, kad apie pusė vaikų, dalyvavusių projekte „EU Kids Online“, mano, kad jų mokytojai įsitraukia į prevencinę veiklą dėl saugaus interneto. Svarbu paminėti, kad jaunesni vaikai 9 – 10 metų teigė, jog mokytojai labai mažai dalyvavo saugaus interneto naudojimo prevencinėje veikloje.

Kategorijoje **„Aš kaip prevencinių žinių skleidėjas“** (žr. 2 lentelė) informantų pasisakymuose atsikleidžia, kad informantai moko ir pataria savo draugams kaip būti saugiems internete.

2 lentelė. Saugaus interneto naudojimo prevencijos dalyviai (kategorjia ir subkategorija)

Kategorija	**Subkategorija**	**Patvirtinantis teiginys LIETUVA**	**Patvirtinantis teiginys ANGLIJA**
Aš kaip prevencinių žinių skleidėjas	Naudojimosi klausimai	*„<...> viena mergaitė nežinojo kaip naudotis ar ten saugiai ar ne, ir tiesiog aš papasakojau kaip ten viskas turi būti“ (1)* *„Taip. Nu kad negalima, kaip spaudi ten bet ką. Nu ten kai yra toks paspaudi ir toks, tai to negalima“ (1)*	*„Aš pasakiau naudoti internetą teisingai, nes ji įėjo į puslapį, kurio mokytoja neminėjo ir ji nežinojo koks tai psulapis buvo<...>“(1)*
	Asmeninė informacija ir nepažįstamieji		*„Taip. Aš jiems sakiau nesakyti telefono numerio žmonėms, kurių nepažįstat bei vardo Facebooke“ (1)* *„<...> mano draugas žaidė žaidimą ir jis bandė įeiti į kažkieno kito puslapį. Aš jam patariau neiti <...>“(1)* *„<...> .Žaidėme internete pasijungę <...> mano draugas norėjo parašyti savo telefono numerį, tada aš jo paklausiau ar jis pažįsta šitą žmogų <...> sakau nerašyk, nes jie gali rasti kur tu gyveni ir pan.“ (1)*
	Patyčios internete		*„<...> padariau video internete kaip išvengti blogų žmonių, kaip sustabdyti žmones nuo patyčių ir kaip ištrinti žmones, kurių nenori ir pan.“ (1)*
	Elgesio normos	*„<...> tai pasakiau, kad negalima rašyt keiksmažodžių, komentarus kaip rašyt“ (1)*	
	Nesu tikras		*„ Ne. Nesu tikras ar aš patariau. Gali būti, bet nesu tikras“ (1)*
	Nepatariau	*„Ne“ (8)* *„Ne, nes nieks man apie tai nepasakojo“ (1)* *„Ne. Nežinau“ (1*	*„Ne“ (7)*

Lietuvoje informantai teigia, kad jie moko draugus kaip naudotis internetu saugiai (2 pasikartojimai) *„<...> viena mergaitė nežinojo kaip naudotis ar ten saugiai ar ne, ir tiesiog aš papasakojau kaip ten viskas turi būti“* ir duoda patarimų kaip reikia elgtis internetinėje erdvėje (1 pasikartojimas) *„<...> tai pasakiau, kad negalima rašyt keiksmažodžių, komentarus kaip rašyt“*(žr. 2 lentelę). Informantai Anglijoje teigia, kad jie moko draugus kaip naudoti internetą saugiai (1 pasikartojimas) *„Aš pasakiau naudoti internetą teisingai, nes ji*

įėjo į puslapį, kurio mokytoja neminėjo ir ji nežinojo koks tai psulapis buvo<...>“, paaiškina jiems apie asmeninės informacijos skleidimą ir nepažįstamuosius internete (3 pasikartojimai) *„Taip. Aš jiems sakiau nesakyti telefono numerio žmonėms, kurių nepažįstat bei vardo Facebook“, „<...> .Žaidėme internete pasijungę <...> mano draugas norėjo parašyti savo telefono numerį, tada aš jo paklausiau ar jis pažįsta šitą žmogų... sakau nerašyk, nes jie gali rasti kur tu gyveni ir pan.“* ir įspėja draugus apie patyčias internetinėje erdvėje (1 pasikartojimas) *„<...> padariau video internete kaip išvengti blogų žmonių, kaip sustabdyti žmones nuo patyčių ir kaip ištrinti žmones, kurių nenori ir pan.“*(žr. 2 lentelę).

Didelė dalis informantų Lietuvoje (10 pasikartojimų) ir Anglijoje (7 pasikartojimai) teigia nepatarę kaip naudoti internetą saugiai savo draugams (žr. 2 lentelę). 44 proc. tiriamųjų projekte „EU Kids Online“ teigė, kad jie gavo patarimų apie saugų interneto naudojimą iš draugų ir 35 proc. teigė, kad jie patys davė draugams patarimų kaip būti saugiam internete (Livingstone ir kt., 2011).

Apibendrinant infromantų pasisakymus galima teigti, kad Lietuvoje pradinių klasių mokiniai žinias apie prevenciją dėl saugaus interneto naudojimo dažniausiai gauna iš draugų (3 pasikartojimai). Labai maža dalis informantų nurodė mokyklą (1 pasikartojimas) ir kompiuterį (1 pasikartojimas) kaip prevencijos dalyvius, o tai leidžia daryti išvadą, kad saugaus interneto naudojimo prevencija pradinėse mokyklose yra labai mažai vykdoma. Informantai Lietuvoje nepaminėjo šeimos, kaip prevencijos dalyvės, kas leidžia daryti prielaidą, kad šeimose nėra kalbama apie saugumą internete. Informantai Anglijoje plačiai pasakojo apie prevencines žinias, kurias gavo mokykloje (6 pasikartojimai), šeimoje (2 pasikartojimai), šeimoje ir mokykloje (4 pasikartojimai) bei kuriomis noriai dalinasi su draugais. Taigi, galima teigti, kad Anglijoje, apie saugaus interneto naudojimą yra plačiai kalbama tiek mokykloje, tiek šeimoje, tiek su draugais. Tai reiškia, kad pradinių klasių mokinio aplinkoje vyksta bendradarbiavimas ir bendravimas bendram tikslui pasiekti- apsaugoti nepilnamečius nuo pavojų ir grėsmių internete. Informantai Lietuvoje (3 pasikartojimai) ir Anglijoje (5 pasikartojimai) teigė, kad jie pataria draugams saugaus naudojimosi internetu klausimais, nors didžiuma informantų tiek Lietuvoje (10 pasikartojimų) tiek Anglijoje (7 pasikartojimai) teigė nedaliję draugams prevencinių patarimų ir vienas informantas netgi nurodė priežastį *„Nes niekas man apie tai nepasakojo“(LT).*Livingstone ir kt. (2011) teigia, kad daugiausiai patarimų apie saugų internetą vaikai (9 – 16 m.) yra gavę iš tėvų 63 proc., iš mokytojų 58 proc. ir iš bendraamžių 44 proc.

Vaikai per patirtį formuoja savo įgūdžius atskirti grėsmes, pavojus ir kt. Kaip žinome, apsaugoti vaikus yra jų tėvų, globėjų, mokytojų pareiga. Europinio tyrimo „EU Kids Online“ apie vaikų 9- 16 metų naudojimąsi internetu, vaikų teigimu 51 % (žr. priedas Nr. 3, 8 pav.) Lietuvos vaikas sulaukė patarimo iš mokytojų apie tai kaip naudoti internetą saugiai. 48% vaikų sulaukė patarimo iš tėvų apie saugaus interneto naudojimą. 37% gavo patarimų iš bendraamžių apie tai kaip išlikti saugiems internete. Anglija pirmauja savo šalies duomenimis apie aplinkinių suteiktą informaciją, dėl saugaus interneto naudojimo. Net 85% respondentų teigė, jog sulaukė patarimo, kaip naudoti internetą saugiai iš savo mokytojų. 33% Anglijos vaikų sulaukė patarimo apie internetą ir saugumą jame iš bendraamžių. Net 71% Anglijos respondentų teigė, jog sulaukė patarimo apie saugų interneto naudojimą iš tėvų. Iš pateiktų duomenų galime spręsti, jog Anglijoje tėvai bei mokytojai, daug aktyviau dalyvauja vaikų švietime apie saugų interneto naudojimą nei Lietuvoje ar kitose tyrime dalyvavusiose šalyse. Taip pat šie duomenys rodo, jog tėvai ir mokytojai yra panašaus aktyvumo kuomet reikia perspėti vaikus dėl saugaus interneto. Nuo jų ne per daugiausiai atsilieka ir bendraamžiai dalindamiesi patarimais ir patirtimi.

Grėsmės internete (kategorijos ir subkategorijos) pateiktos prieduose (žr. priedas Nr. 2, 4 lentelė). Išskirtos 3 kategorijos ir 4 subkategorijos.

Grėsmes,su kuriomis susiduria informantai internete, apibūdinančios kategorijos **asmeninės infromacijos rinkimas, viliojimas,susitikimas su draugu sutiktu internete.**

Kategorija **„Asmeninės informacijos rinkimas“** atskleidžia, jog informantai Lietuvoje nebuvo susidūrę su asmeninės infromacijos rinkimo grėsme internete. Informantai Anglijoje teigia, jog jie yra susidūrę su asmeninės infromacijos apie gyvenamąją vietą klausinėjimu internete (2 pasikartojimai) *„ Kai žaidžiau žaidimą ir manęs klausė, kur aš gyvenu“, „<...>kažkas, ko aš nepažįstu, klausė mano asmeninės infromacijos“.*

Kategorija **„Viliojimas“** atskleidžia, kad informantai Lietuvoje nėra patyrę viliojimo internete. Infomantai Anglijoje yra susidūrę su viliojimu internete ir gavę kvietimą draugauti iš suaugusiųjų asmenų (1 pasikartojimas) *„<...>norėjau žiūrėti filmą, kažkokia reklama išėjo, man siuntinėti pradėjo žinutes, kažkokia suaugusi moteris, kad ji draugauti kviečiasi“.*

Kategorija **„Susitikimas su draugu sutiktu internete“** atskleidžia, kad informantai Lietuvoje nėra vykę į susitikimą su asmeniu sutiktu internete (12 pasikartojimų) .

3 lentelė. Grėsmės internete (kategorija ir subkategorijos)

Kategorija	**Subkategorija**	**Patvirtinantis teiginys LIETUVA**	**Patvirtinantis teiginys ANGLIJA**
Susitikimas su draugu sutiktu internete	Vykau į susitikimą		*„Pirmas draugas sutiktas internete buvo vardu Arnold. Aš važiavau su juo į susitikimą i Birmingham“ (1)*
	Tokio atvejo nebuvo	*„Nebuvo tokio“ (1)* *„Nėjau“(4)* *„Ne“(2)* *„Tokio atvejo nebuvo“ (1)* *„Nebuvo“ (2)* *„Manyčiau tokių nebuvo“ (1)* *„Ne. Nebuvo“ (1)*	*„Ne“ (8)* *„Tokio dalyko niekada neįvyko“ (4)*

Informantai Anglijoje taip pat teigia, jog nėra vykę į susitikimą su draugu sutiktu internete (12 pasikartojimų), tačiau vienas informantas Anglijoje vyko į susitikimą su žmogumi sutiktu internete *„Pirmas draugas sutiktas internete buvo vardu Arnold. Aš važiavau su juo į susitikimą i Birmingham“*(žr. 3 lentelę).Ey ir Cupit (2011) teigia, jog Australijoje atliktu pasirengimo naudotis internetu tyrimu, kuriame dalyvavo 5–8 metų vaikai, nustatyta, kad šio amžiaus vaikai sugebėjo nurodyti turinio keliamus pavojus (seksualinį turinį, prievartą, nederamą kalbą) ar naujų ryšių keliamus pavojus (susitikimą su žmonėmis, kuriuos pažįsta tik per internetą). Visgi vaikai parodė esą naivoki, jiems pristačius su internetu susijusius „tikroviškus“ scenarijus. Jiems nepavyko nederamą bendravimą, komercinius pasiūlymus, nepatikimą informaciją ir asmeninės informacijos atskleidimą priskirti interneto pavojams (Holloway ir kt.,2013).

Apibendrinant informantų pasisakymus galima teigti, kad tytime dalyvavę Lietuvoje pradinių klasių mokiniai nėra susidūrę su grėsmėmis tokiomis kaip viliojimas, asmeninės informacijos rinkimas ar ėjimas į susitikimą su draugu sutiktu internete. Tuo tarpu Anglijoje pradinių klasių mokiniai yra susidūrę su grėsmėmis internete: asmeninės informacijos rinkimu (2 pasikartojimai), viliojimu (1 pasikartojimas) ir yra vykę į susitikimą su draugu sutiktu internetinėje erdvėje (1 pasikartojimas).

Grėsmės ar rizika internete vaikams gali būti įvardinta įvairiai: patyčios, įžeidinėjimai, seksualinio turinio medžiagos demonstravimas, tapatybės bei asmeninių duomenų vagystės, psichologinis, emocinis ar net fizinis smurtas, seksualinis išnaudojimas. Fizinis smurtas bei seksualinis išnaudojimas nebus grėsmė, jeigu vaikai nebūtų viliojami ir nesutiktų susitikti su nepažįstamais asmenimis realiame gyvenime. Tyrimo „EU Kids Online“ duomenis (žr. priedas Nr.3, 9 pav.) net 52% Lietuvos vaikų yra užmezgę internetinius kontaktus su asmenimis, kurių niekada nėra sutikę realiame gyvenime. 23% Lietuvos vaikų ėjo į

susitikimą su asmeniu, kurio niekada nėra sutikę realiame gyvenime. Lyginant su Lietuva tik 5% Anglijos vaikų ėjo į susitikimą su asmeniu, kurio nėra sutikę realiame gyvenime ir 28% vaikų yra užmezgę kontaktus su asmenimis, kurių nėra sutikę realiame gyvenime. Šie duomenys nustumia Lietuvą į antrąją vietą lyginant su visomis tyrime dalyvavusiomis, 25 Europos šalimis. Tai rodo, jog Lietuvos vaikai (9 – 16 m.) patenka į didelės rizikos grupę dėl saugumo internete stokos.

Grėsmių internete prevencija (kategorijos ir subkategorjos) pateiktos prieduose (žr. priedas Nr.2, 5 lentelė). Išskirtos 3 kategorijos ir 24 subkategorijos.

Grėsmių internete prevenciją apibūdina kategorijos **pradinukams žinomosprevencinės priemonės**, **prevencinės priemonės apie kurias mokė mokykloje** ir **tėvų/globėjų domėjimosi veikla internete dažnumas.**

4 lentelė. Grėsmių internete prevencija (kategorija ir subkategorjos)

Kategorija	**Subkategorija**	**Patvirtinantis teiginys LIETUVA**	**Patvirtinantis teiginys ANGLIJA**
	Pasitikslinti dėl saugumo internete		*„<...>paklausk tėvų ar saugu būti tavo lankomame puslapyje arba jeigu tu mokykloje tai paklausk mokytojos“ (1)*
	Atsiklausti		*„kaskart kai einu prie kompiuterio aš atsiklausiu mamos arba tėčio“ (1)*
	Nežaisti ir nebendrauti su nepažįstamaisiais	*„...neprisiimdama nepažįstamų draugų“ (1)*	*„Nežaisti su nepažįstamais, nes jie gali pradėti iš tavęs tyčiotis“ (1)* *„Kad aš niekada tiesiog neprisijungčiau prie žmonių grupės žaidimuose <...> nesiųsk žinučių Facebook...“ (1)* *„<...>tu negali imti ir sakyti žmonėms kompiuteryje „Labas, būkime draugais“ (1)*
	Nepasitikėti		*„<...> kartais žmonėmis iš interneto, kurie prašosi į draugus negalima pasitikėti. Tik tada pasitikėti galima kai tu juos pamatai“ (1)*
	Sužinoti/surinkti kuo daugiau informacijos	*„Kai žinau apie tas programas viską kur aš einu ir viskas“ (1)*	*„Patikrink kas jis/ji tokia prieš kalbant su jais <...>“(1)* *„Tai reikia žinoti kokie tinklai yra geri <...>“(1)*
	Apsimesti /ignoruoti		*„Kai žinutėse tau sako blogus dalykus ir tu turi apsimesti, kad tu jų nematai“ (1)*
	Neskelbti ir nesidalinti asmenine informacija		*„<...> aš esu saugus internete, nes aš neskelbiu ir nesidalinu dalykais kaip savo adresas, elektroninis paštas, mano banko sąskaita, amžius, mano mokyklos pavadinimas ar mano vardas“ (1)*

Kategorija **„Pradinukams žinomos prevencinės priemonės“** atskleidžia kokias prevencines priemones naudoja pradinukai saugiam darbui internete užtikrinti. Informantai Lietuvoje (1 pasikartojimas) ir Anglijoje (3 pasikartojimai) teigia, jog norint būti saugiam internete svarbu yra nežaisti ir nebendrauti su nepažįstamaisiais (žr. 4 lentelę)*„<...> neprisiimdama nepažįstamų draugų*“ (LT) *„Nežaisti su nepažįstamais, nes jie gali pradėti iš tavęs tyčiotis“(EN), „Kad aš niekada tiesiog neprisijungčiau prie žmonių grupės žaidimuose <...> nesiųsk žinučių Facebook <...>“(EN), „<...> tu negali imti ir sakyti žmonėms kompiuteryje „Labas, būkime draugais“(EN)*.

Pasak informantų Lietuvoje (1 pasikartojimas) ir Anglijoje (2 pasikartojimai) svarbu sužinoti/surinkti kuo daugiau informacijos apie naujas programas, svetaines, kuriose lankaisi ar naujus žmones su kuriais bendrauji virtualioje erdvėje *„Kai žinau apie tas programas viską kur aš einu ir viskas“(LT),„Patikrink kas jis/ji tokia prieš kalbant su jais <...>“(EN)*, *„Tai reikia žinoti kokie tinklai yra geri <...>“ (EN).* Pasak informantų Lietuvoje taip pat svarbu yranesisiųsti virusų(1 pasikartojimas) *„<...>virusų negalima siųstis“ i*r nesilankyti draudžiamosiose lankytis programose (1 pasikartojimas) *„Negalima eiti ten į visokias programas“*.

Dalis informantų Lietuvoje teigia, jog jiems nenutinka blogų atvejų ir jie esa saugūs (1 pasikartojimas) *„<...> niekas nelenda ir nebūna blogų atvejų kai kas nutinka, tai ir būni saugus“*. Informantai Anglijoje teigia, jog svarbu yra būti atsargiam internetinėje erdvėje (1 pasikartojimas) *„Tai kad saugotumės internete ir realiame gyvenime“*, naudojantis internetu svarbu pasitikslinti su suaugusiais dėl saugumo internete (4 pasikartojimai) *„<...> paklausk tėvų ar saugu būti tavo lankomame puslapyje arba jeigu tu mokykloje tai pakalsuk mokytojos“, „<...>jei nepažįstu, tada klausiu mamos ar ji pažįsta<...>“, „Mama ir tėtė man pasako ar aš saugus internete“, „Klausti mamos ir tėčio dėl saugaus interneto“*, svarbu atsiklausti prieš naudojantis internetu (1 pasikartojimas) *„Kaskart kai einu prie kompiuterio aš atsiklausiu mamos arba tėčio“*, nepasitikėti žmonėmis virtualioje erdvėje (2 pasikartojimai) *„<...> kartais žmonėmis iš interneto, kurie prašosi į draugus negalima pasitikėti. Tik tada pasitikėti galima kai tu juos pamatai“, „Negalima pasitikėti kitais žmonėmis, kurie tavęs klausia ko nors, pvz. informacijos apie tave, kad negalima jais pasitikėti, kad nieko negalima sakyti jiems, savo vardo ir informacijos apie tave*“,geriau apsimesti, kad nematei ar ignoruoti žinutes internete (3 pasikartojimai) *„Kai žinutėse tau sako blogus dalykus ir tu turi apsimesti, kad tu jų nematai“*, *„<...> per matematiką, jeigu eini į internetą, reikia naudoti tik matematikos programą ir neatsakinėti į žinučių klausimus<...>“*, *„<...> galima paprasčiausiai ignoruoti“*, *„ Gal tik išjunk internetą arba*

planšetę" bei neskelbti ir nesidalinti asmenine informacija (1 pasikartojimas) *„<...> aš esu saugus internete, nes aš neskelbiu ir nesidalinu dalykais kaip savo adresas, elektroninis paštas, mano banko sąskaita, amžius, mano mokyklos pavadinimas ar mano vardas"*.Nors tinklo „ES vaikai internete" tyrime buvo analizuojami devynerių metų ir vyresni vaikai, galima įtarti, kad jaunesni nei devynerių metų vaikai turės mažiau įgūdžių, reikalingų norint įveikti su naudojimusi internetu susijusius pavojus. Tinklo „EU Kids Online" surinkta informacija atskleidžia, kad Europoje trūksta giluminių tyrimų, analizuojančių vaikų nuo nulio iki aštuonerių metų naudojimosi internetu naudą ir pavojus. Ypač trūksta tyrimų, kuriuose patys vaikai dalintųsi savo patirtimi ir nuomonėmis. Pavyzdžiui, Švedijoje 2013 metais atlikto tyrimo duomenimis, 13 % tėvų, auginančių 3–7 metų vaikus, nurodo, kad jų vaikas yra turėjęs su internetu susijusios neigiamos patirties.(Holloway ir kt., 2013).

5 lentelė. Grėsmių internete prevencija (kategorija ir subkategorjos)

Kategorija	**Subkategorija**	**Patvirtinantis teiginys LIETUVA**	**Patvirtinantis teiginys ANGLIJA**
Prevencinės priemonės apie kurias mokė mokykloje	Neplatinti, neviešinti, neskelbti ir nesidalinti	*„<...> negalima daug ko viešinti, nes gali visoių atvejų būti" (1)* *„neplatyti visokios infromacijos" (1)*	*„Kad aš niekada nesidalinčiau ir neskelbčiau asmeninės infromacijos. Tokios kaip adresas, mano banko sąskaita, mano amžius, mano mokykla, mano telefono numeris" (1)* *„mokykloje mokė pie asmeninę infromaciją ir kad negalima sakyti savo mokyklos adreso ar pan." (1)* *„ ji mokė mus, kad niekada nesklebtume savo svarbios informacijos kaip pvz. slaptažodžių ar adreso namų ar banko sąskaitos numerio" (1)* *saugumą. Pvz, galima duoti adresą savo taksi vairuotojui*
	Nekalbėti su nepažįstamaisiais internete, pranešti tėvams	*„<...> nekalbėk su nepažįstamais žmonėmis<...>"(1)*	*„Nesusitikti internete su žmonėmis, kurių aš nepažįstu. Būtinai pasisakyk tėvams, tuo atveju jeigu jie nebūtų mandagūs" (1)*
	Nemokė	*„Ne <...>"(1)* *„Nepasakojo"(3)* *„Nieko nepasakojo"<...>" (4)* *„Nieko" (2)*	

Kategorija „**Prevencinės priemonės apie kurias mokė mokykloje"**(žr. 5 lenetlę)atskleidžia apie kokias prevencines priemones saugaus interneto naudojimui pradinių klasių mokinius mokė mokykloje. Informantai Lietuvoje (2 pasikartojimai) ir Anglijoje (11

pasikartojimų) teigia, jog mokykloje juos mokė neplatinti, neviešinti, neskelbti ir nesidalinti informacija.

„<...> negalima daug ko viešinti, nes gali visoių atvejų būti“(LT), „neplatyti visokios infromacijos“(LT).

„Kad aš niekada nesidalinčiau ir neskelbčiau asmeninės infromacijos. Tokios kaip adresas, mano banko sąskaita, mano amžius, mano mokykla, mano telefono numeris“(EN), „mokykloje mokė pie asmeninę infromaciją ir kad negalima sakyti savo mokyklos adreso ar pan.“ (EN),, „ ji mokė mus, kad niekada nesklebtume savo svarbios informacijos kaip pvz. slaptažodžių ar adreso namų ar banko sąskaitos numerio“ (EN),, „<...> mokykloje mokė apie tokius dalykus kaip interneto saugumas. Pvz. Gali duoti telefono numerį ir adresą taksi vairuotojui<...>“(EN),, „<...>nepasakok kur tu gyveni“(EN), „Asmeninę informaciją <...>“(EN),, „Mokomės apie interneto saugą. Pvz, galima duoti adresą savo taksi vairuotojui<...> bet negalima skelbti internete“ (EN), „Kad aš niekada tiesiog neprisijungčiau prie žmonių grupės žaidimuose arba jei tu nesi paauglys ar suaugęs žmogus, niekada nesiųsk žinučių „Facebook“<...>“ (EN).

Informantai Lietuvoje teigia, kad mokė mokykloje nekalbėti su nepažįstamaisiais internete (1 pasikartojimas) (žr. 5 lentelę) *„<...> nekalbėk su nepažįstamais žmonėmis<...>“*. Informantai Anglijoje teigia, kad juosjuos taip pat mokykloje mokė, jog negalima kalbėti su nežįstamaisiais internete ir perpsėti tėvus jeigu nepažįstamieji elgtųsi nemandagiai (2 pasikartojmai) *„Nesusitikti internete su žmonėmis, kurių aš nepažįstu. Būtinai pasisakyk tėvams, tuo atveju jeigu jie nebūtų mandagūs“*. Didžioji dauguma informantų Lietuvoje teigia, jog jų niekas mokykloje nemokė kaip elgtis saugiai virtualioje erdvėje (10 pasikartojimų) *„Ne“, „Nepasakojo“, „Nieko nepasakojo <...>“, „Nieko“*(žr. 5 lentelę).

Kaip rodo empirinio tyrimo rezultatai, lyginant su Anglijos (0 pasikartojimų) pradinėmis mokyklomis, Lietuvoje (10 pasikartojimų) labai mažai dėmesio yra skiriama nepilnamečių švietimui apie tai, kaip elgtis ir išlikti saugiems internetinėje erdvėje.

Kategorija **„Tėvų/globėjų domėjimosi veikla internete dažnumas“** atskleidžia, kaip dažnai pradinių klasių mokinių tėvai/globėjai domisi jų veikla internete (žr. 6 lentelę). Informantai Lietuvoje (1 pasikartojimas) ir Anglijoje (1 pasikartojimas) teigia, kad tėvai/globėjai domisi jų veikla virtualioje erdvėje kiekvieną kartą kai pasijungia prie interneto *„Kiekvieną kartą kai pasijungiu prie interneto<...>“ (LT), „Kaskart kai einu į internetą jie tikrina“ (EN).* Informantų teigimu jų tėvai/globėjai netikrina jų veiklos internete Lietuvoje (6 pasikartojimai) ir Anglijoje (5 pasikartojimai)*„Niekada“ (LT) , „Beveik niekada“ (LT), „Nesidomi“(LT), „Jie netikrina mano veiklos internete.<...> patikrina ar aš galiu tą žaidimą žaisti ir jei saugu nuperka man tą žaidimą“ (EN), „Jie netikrina, bet aš pasakau jiems ką aš*

veiksiu internete“(EN), „ Iš tikrųjų jie netikrina“(EN), „Jie netikrina. Tik kartais, kai aš internete apie pusvalandį, jie gali prieiti ir paklausti parodyk ką čia darai“(EN), „Niekada“(EN)

6 lentelė. Grėsmių internete prevencija (kategorija ir subkategorjos)

Kategorija	**Subkategorija**	**Patvirtinantis teiginys LIETUVA**	**Patvirtinantis teiginys ANGLIJA**
Tėvų/globėjų domėjimosi veikla internete dažnumas	Kiekvieną kartą kai pasijungiu	*„Kiekvieną kartą kai pasijungiu prie interneto ateina ir pasižiūri“ (1)*	*„Kaskart kai einu į internetą jie tikrina“ (1)*
	Kasdien	*„Kiekvieną dieną“ (1)* *„Gal visą savaitę“ (1)* *„Visas dienas“ (1)*	
	Netikrina	*„Niekada“ (2)* *„Beveik niekada“ (1)* *„Nesidomi“(3)*	*„Jie netikrina mano veiklos internete.<...> patikrina ar aš galiu tą žaidimą žaisti ir jei saugu nuperka man tą žaidimą“ (1)* *„Jie netikrina, bet aš pasakau jiems ką aš veiksiu internete“ (1)* *„ Iš tikrųjų jie netikrina“ (1)* *„Jie netikrina. Tik kartais, kai aš internete apie pusvalandį, jie gali prieiti ir paklausti parodyk ką čia darai“ (1)* *„Niekada“ (1)*

Informantai Lietuvoje teigia, jog jų veiklą internete kontroliuoja jų tėvai/globėjai kasdien (3 pasikartojimai) *„Kiekvieną dieną“, „Gal visą savaitę“, „Visas dienas“*ir daug (1 pasikartojimas) *„Daug“.*

Informantai Anglijoje teigia, jog tėvai/globėjai domisi jų veikla internete 5 kartus dienoje (1 pasikartojimas) *„<...> dažniausiai tikrina 5 kartus dienoje“*, 5 kartus per savaitę (1 pasikartojimas)*„<...> 5 kartus per savaitę“,* 3 kartus per savaię (1 pasikartojimas) *„Apie 3 kartus per savaitę“*, 2 kartus per savaitę (2 pasikartojimai) *„Dažniausiai 2 kartus, kartais dažniau“*, *„<...>2 kartus per savaitę“*, kas 3 dienos (1 pasikartojimas) *„Kas 3 dienos“,* kartą per savaitę (1 pasikartojimas) *„Galbūt kartą per savaitę“.*Pasak S. Livingstone ir kt. (2011) 40 proc. tėvų, kurių vaikai matė seksualinio pobūdžio medžiagos internete teigia, jog jų vaikai tokios medžiagos nėra matę ir 56 proc. tėvų, kurių vaikai gavo skaudinančių žinučių internete, teigia, kad jų vaikai tokių žinučių nėra gavę.

“Holloway ir kt. teigė, kad maži vaikai, gimę esant skaitmeninėms technologijoms, jas įtraukia į savo žaidimą jų neskirdami. Suaugusieji, kita vertus, mintimis grįžta į savo pačių vaikystę ir, tuo remdamiesi, konstruoja idealizuotą supratimą apie vaikų žaidimą –

nesugadintą žaidimą, kuriame nėra skaitmeninių technologijų“ (cit. pagal Zevenbergen, 2005).

Apibendrinant informantų pasisakymus galima teigti, kad Lietuvoje tyrime dalyvavę pradinių klasių mokiniai turi mažiau žinių kaip aspisaugoti internete lyginant su pradinių klasių mokiniais Anglijoje. Taip pat Lietuvos pradinėse mokyklose vykdoma nepakankamai prevencinės šviečiamosios veiklos saugaus interneto naudojimui. Informantai Anglijoje plačiai pasisakė žinantys apie prevencines priemones saugiam interneto naudojimui, bei išvardino prevencines priemones, apie kurias mokėsi mokykloje. Tėvų/globėjų domėjimasis nepilnamečių veikla internetėje erdvėje gana panašus Lietuvoje ir Anglijoje. Lietuvoje 6 informantai teigė, jog tėvai nesidomi jų veikla internete, o Anglijoje 5 informantai.

Pradinių klasių mokinių žinios susijusios su saugiu interneto naudojimu (kategorijos ir subkategorijos) pateiktos prieduose (žr. priedas Nr. 2, 6 lentelė). Išskirta 6 kategorijos ir 34 subkategorijos.

Pradinių klasių mokinių žinias susijusias su saugiu interneto naudojimu apibūdina kategorijos: **asmeninė infromacija, grėsmės internete susijusios su asmenine informacija, bendros saugaus elgesio taisyklės internete, privatumo ribe/nereikėtų viešinti, draudžiama medžiaga internete** ir **naudojimosi kompiuteriu trūkumai.**

Kategorija **„Asmeninė informacija“** atskleidžia, kokią informaciją pradinių klasių mokiniai priskiria asmeninei informacijai (žr. 7 lentelę). Lietuvos (2 pasikartojimai) ir Anglijos (8 pasikartojimai) informantai teigia, jog vardas, pavardė ir amžius yra asmeninė informacija *„Vardas, pavardė, amžius <...>“ (LT), „Tai kur būna aprašytas žmogus, vardas, pavardė, gimimo data ir pan.“ (LT), „<...> tavo vardas, amžius“ (EN), „<...>tai ką tu nori turėti tik sau..kaip tavo vardas ir pavardė“ (EN).* Informantai Lietuvoje ir Anglijoje teigia, jog telefono numeris (Lietuvoje 2 pasikartojimai, Anglijoje 6 pasikartojimai) *„<...>telefonas<...>“(LT), „<...>koks telefono numeris“ (LT), „<...> tavo telefono numeris <...>“(EN), „<...> numerio <...>“(EN)*, namų adresas (Lietuvoje 2 pasikartojimai, Anglijoje 9 pasikartojimai) *„Gyvenamoji vieta <...>“(LT), „<...> kur gyveni <...>“(LT), „Tavo adresas <...>“(EN), „<...> ir tavo namų adresas<...> , dalykai kurių neturėtum rodyti“ (EN), „<...> kur gyveni <...>“(EN)* ir nuotraukos (Lietuvoje 1 pasikartojimas, Anglijoje 2 pasikartojimai) *„<...> kitiem nerodai, bet vienam žmogui kažką parašai ir astiunti nuotrauką“ (LT), „<...> tai nuotraukų dalinimasis <...>“ (EN), „Tavo nuotraukos“ (EN)* yra asmeninė informacija.

7 lentelė. Pradinių klasių mokinių žinios susijusios su saugiu interneto naudojimu (kategorija ir subkategorijos)

Kategorija	**Subkategorija**	**Patvirtinantis teiginys LIETUVA**	**Patvirtinantis teiginys ANGLIJA**
Asmeninė informacija	Vardas, pavardė, amžius	*„Vardas, pavardė, amžius <...>“ (1)* *„Tai kur būna aprašytas žmogus, vardas, pavardė, gimimo data ir pan.“ (1)*	*„<...> tavo vardas, amžius“ (4)* *„<...>tai ką tu nori turėti tik sau..kaip tavo vardas ir pavardė“ (1)* *„<...> tavo vardas, tavo amžius <...> tavo pavardė“ (1)* *„<...> tavo vardas <...> kiek tau metų <...>“(1)* *„<...> tavo vardas <...>“(1)*
	Telefono numeris	*„<...>telefonas<...>“(1)* *„<...>koks telefono numeris“ (1)*	*„<...> tavo telefono numeris <...>“(4)* *„<...> numerio <...>“(2)*
	Namų adresas	*„Gyvenamoji vieta <...>“(1)* *„<...> kur gyveni <...>“(1)*	*„Tavo adresas <...>“(5)* *„<...> ir tavo namų adresas<...> , dalykai kurių neturėtum rodyti“ (2)* *„<...> kur gyveni <...>“(1)* *„<...> adresas <...>“(1)*
	Mokyklos adresas		*„<...> kur tavo mokykla<...>“(1)* *„<...>tavo mokyklos pavadinimas <...>“(2)* *„<...> tavo mokykla <...>“(1)* *„<...> mokyklos“ (1)*
	Nuotraukos	*„<...> kitiem nerodai, bet vienam žmogui kažką parašai ir astiunti nuotrauką“ (1)*	*„<...> tai nuotraukų dalinimasis <...>“ (1)* *„Tavo nuotraukos“ (1)*
	Elektroninis pašto adresas		*„<...>.tai tavo elektroninio pašto adresas <...>(2)*
	Banko duomenys		*„<...> tavo banko duomenys <...>(1)*
	Socialinių internetinių tinklų profiliai		*„<...>Facebook profilis, Twitter profilis<...>“(1)*
	Nežinau	*„Nežinau“ (4)* *„Nesupratau“ (1)*	

Mažiau nei pusė pasisakiusių informantų Lietuvoje teigia nežinantys kas yra asmeninė informacija (5 pasikartojimai), Anglijoje (0 pasikartojimų) (žr. 7 lentelę). Informantai Anglijoje taip pat teigia, kad asmeninė informacija yra mokyklos kurioje mokaisi adresas (5 pasikartojimai) *„<...> kur tavo mokykla<...>“, „<...>tavo mokyklos pavadinimas <...>“, „<...> tavo mokykla <...>“, „<...> mokyklos“ ,* elektroninio pašto adresas (2 pasikartojimai) *„<...> tai tavo elektroninio pašto adresas <...>“,* banko duomenys (1 pasikartojimas) *„<...>*

tavo banko duomenys <...>“ ir socialinių internetinių tinklų profiliai *„<...> Facebook profilis, Twitter profilis <....>“*.

8 lentelė. Pradinių klasių mokinių žinios susijusios su saugiu interneto naudojimu (kategorija ir subkategorijos)

Kategorija	**Subkategorija**	**Patvirtinantis teiginys LIETUVA**	**Patvirtinantis teiginys ANGLIJA**
Grėsmės internete susijusios su asmenine informacija	Asmeninė infromacija ir vagystės	*„Kad tiesiog neskleidi daug ko apie save ir kad nebūtų taip kad apiplėšia ir pan.“ (1)*	*„<...> turi būti atsargus nepasakojant, nededant savo nuotraukų į internetą, bei privačių dalykų, tokių kaip mašinos registracijos numeriai, nes kas nors gali pamatyti ir rasti pastatytą mašiną, tada pagal tai rasti kur gyveni, apvogti“ (1)* *„<...> negalima dalintis asmenine informacija <...>, nes jie visi gali būti plėšikai“ (1)* *„<....> nuotraukos, nes kas nors gali pažiūrėti į nuotrauką ir atpažinti, kur ji daryta ir jie gali ateiti ir apvogti“ (1)* *„<...> jei tu pasakysi savo adresą, jie gali ateiti ir apvogti, arba prisijungti prie tavo kompiuterio, jei neturėjai slaptažodžio“ (1)*
	Asmeninė informacija ir nepažįstamieji		*„Saugumas internete yra labai svarbus, nes tu gali kalbėti internete su nepažįstamu žmogumi. Ir jeigu, tu nežinai kaip būti saugiam internete, tu gali pasakyti dalykus kaip savo adresą“ (1)* *„Niekada negalima dalintis adresu ir pasakoti kur gyvename nepažįstamiems“ (1)*
	Kitų žmonių asmeninė informacija		*„Nepasakok asmeninės infromacijos, nepaskok kitų žmonių asmeninės informacijos“ (1)* *„Negalima skelbti asmeninės informacijos ar nuotraukų, kurios priklauso tavo šeimai ir pan.“ (1)*

Kategorija **„Grėsmės internete susijusios su asmenine informacija“** atskleidžia su kokiomis grėsmėmis, susijusiomis su asmenine informacija virtualioje erdvėje, buvo susidūrę pradinių klasių mokiniai ir kuo svarbus yra asmeninės informacijos saugojimas (žr. 8 lentelę). Informantai Lietuvoje (1 pasikartojimas) ir Anglijoje (4 pasikartojimai) teigia, kad asmeninės informacijos viešinimas, gali baigtis vagyste.

„Kad tiesiog neskleidi daug ko apie save ir kad nebūtų taip kad apiplėšia ir pan.“ (LT),„<...> turi būti atsargus nepasakojant, nededant savo nuotraukų į internetą, bei privačių dalykų, tokių kaip mašinos registracijos numeriai, nes kas nors gali pamatyti ir rasti pastatytą mašiną, tada pagal tai rasti kur gyveni, apvogti“ (EN) , „<...> negalima dalintis asmenine

informacija <...>, nes jie visi gali būti plėšikai“ (EN), „<....> nuotraukos, nes kas nors gali pažiūrėti į nuotrauką ir atpažinti, kur ji daryta ir jie gali ateiti ir apvogti“ (EN), „<...> jei tu pasakysi savo adresą, jie gali ateiti ir apvogti, arba prisijungti prie tavo kompiuterio, jei neturėjai slaptažodžio“ (EN)

Informantai Anglijoje teigia, jog asmeninės informacijos atskleidimas nepažįstamiesiems yra grėsmė (2 pasikartojimai) *„Saugumas internete yra labai svarbus, nes tu gali kalbėti internete su nepažįstamu žmogumi. Ir jeigu, tu nežinai kaip būti saugiam internete, tu gali pasakyti dalykus kaip savo adresą“ , „Niekada negalima dalintis adresu ir pasakoti kur gyvename nepažįstamiems“.* Pasak informantų Anglijoje negalima skelbti ne tik savo, bet ir kitų žmonių asmeninės informacijos (2 pasikartojimai) *„Nepasakok asmeninės infromacijos, nepaskok kitų žmonių asmeninės informacijos“, „Negalima skelbti asmeninės informacijos ar nuotraukų, kurios priklauso tavo šeimai ir pan.“.*Livingstone ir kt. (2011) teigia, kad 9 proc. 11 – 16 m. vaikų, buvo susidūrę su asmeninės infomacijos panaudojimu blogiems tikslams, 7 proc. su slaptažodžių piktnaudžiavimu, 4 proc. su asmeninės infromacijos paviešinimu ir 1 proc. su pinigų vagyste internete.

Vaikams skirtos išmaniųjų telefonų ir planšetinių kompiuterių programėlės naudoja vartotojo informaciją be vaikų ar jų tėvų žinios. Tai gali būti informacija apie vaiko tapatybę, geografinę vietą ar telefono numerį. Be to, kai kurios programėlių operacinės aplinkos turi sąsają su socialinių tinklų interneto svetainėmis, ir vartotojas apie tai sužino tik atsisiuntęs programėlę (Holloway ir kt., 2013).

Kategorija **„Bendros saugaus elgesio taisyklės internete“** atskleidžia, kokių žinių turi pradinių klasių mokiniai apie saugų elgesį internetinėje erdvėje (žr. 9 lentelę). Informantai Lietuvoje teigia nežinantys jokių saugaus elgesio internete taisyklių (10 pasisakymų). Informantai Anglijoje teigia, jog svarbu yra nekalbėti su nepažįstamaisiais (2 pasikartojimai) *„Nekalbėk su nepažįstamais <...>“*, nesidalinti asmenine informacija (3 pasikartojimai) *„Tu neturėtum dalintis tau svarbiais dalykais, nebent nusiųsti žinutę kažkam kuo pasitiki, pvz. tėvai, šeima“ , „Aš žinau, kad negalima sakyti tavo mokyklos adreso ir nepasakoti kur ji yra“ , „Kad niekada negalima dalintis asmenine infromacija netgi su draugais arba tavo mamos ir tėtės draugais <...>“*, dalintis informacija tik su patikimu žmogumi (1 psikartojimas) *„Aš žinau, kad internete reikėtų dalintis informacija tik su patikimu žmogumi <...>“*, galima dalintis juokingomis žinutėmis (1 pasikartojimas) *„ Juokingos žinutės <...>“*, nesiūsti kitiems ir neatsakyti į negražias žinutes (1 pasikartojimas) *“<...> nesiųsk negražių žinučių, arba jei kas nors tau atsiųs negražių žinučių, nesiųsk atgal“*, elgtis taip, kaip norėtum kad elgtūsi su tavimi (1 pasikartojimas) *„<...> neturėtum daryti blogų dalykų kitiems žmonėms, nes jie gali padaryti ką nors blogiau tau <...>“.*

9 lentelė. Pradinių klasių mokinių žinios susijusios su saugiu interneto naudojimu (kategorija ir subkategorijos)

Kategorija	**Subkategorija**	**Patvirtinantis teiginys LIETUVA**	**Patvirtinantis teiginys ANGLIJA**
Bendros saugaus elgesio taisyklės internete	Nekalbėti su nepažįstamais		*„Nekalbėk su nepažįstamais <...>“(2)*
	Nesidalinti asmenine informacija		*„Tu neturėtum dalintis tau svarbiais dalykais, nebent nusiųsti žinutę kažkam kuo pasitiki, pvz. tėvai, šeima“ (1)* *„Aš žinau, kad negalima sakyti tavo mokyklos adreso ir nepasakoti kur ji yra“ (1)* *„Kad niekada negalima dalintis asmenine infromacija netgi su draugais arba tavo mamos ir tėtės draugais <...“ (1)*
	Dalintis informacija tik su patikimu žmogumi		*„Aš žinau, kad internete reikėtų dalintis informacija tik su patikimu žmogumi <...>“(1)*
	Nesiūsti kitiems ir neatsakyti į negražias žinutes		*“<...> nesiųsk negražių žinučių, arba jei kas nors tau atsiųs negražių žinučių, nesiųsk atgal“ (1)*
	Elkis taip, kaip kad nori, kad elgtųsi su tavimi		*„<...> neturėtum daryti blogų dalykų kitiems žmonėms, nes jie gali padaryti ką nors blogiau tau <...>“(1)*
	Galima dalintis juokingomis žinutėmis		*„ Juokingos žinutės <...>“(1)*
	Nežinau	*„Nieko nežinau“ (1)* *„Nieko“ (8)* *„Nežinau“ (1)*	

Kategorija **„Privatumo riba/nereikėtų viešinti“** atskleidžia, vaikų žinias kokios informacijos nereikėtų viešinti internete. Informantai Lietuvoje ir Anglijoje teigia, jog nereikėtų viešinti namų adreso (Lietuvoje 6 pasikartojimai, Anglijoje 6 pasikartojimai)*„Gyvenamosios vietos<...>“(LT), „Kur gyveni <...>“(LT), „Savo adreso namų <...>“(LT), „Adreso <...>“ (EN), „<...> durų numerio <...>“(EN), „Kur gyveni, <...>“ (EN), „<...> bet ko susijusio su tavo namų adresu ir pan.“ (EN), „<...> gyvenamosios vietos“ (EN)*, telefono numerio (Lietuvoje 5 pasikartojimai, Anglijoje 3 pasikartojimai) *„<...> telefono“ (LT), „<...> savo numerių <...>“(LT), „<...> numerio <....>“(LT), „Telefono numerio <...>“(LT) „<...> telefono numerio <...>“(EN)*, paslapčių (Lietuvoje 2 pasikartojimai, Anglijoje 1 pasikartojimas)*„Gal kokių ten paslapčių, gal kokių slaptų dalykų“ (LT), „<...> paslapčių galbūt“ (LT) „ Tavo paslapčių <...>“(EN).*Informantai Lietuvoje teigia, jog nereikėtų skelbti internetinėje erdvėje informacijos apie savo šeimą (3

pasikartojimai) *„Kad kažkas ten mirė“, „Kad tenai gal kas žuvo“, „Apie savo šeimą“* irdraugų pažeminimo (1 pasikartojimas) *„Draugų pažeminimo“*. Vienas informantas Lietuvoje teigia nežinantis, kokios infromacijos nereikėtų viešinti internete. Informantai Anglijoje teigia, kad nereikia viešinti virtualioje erdvėje asmeninės infromacijos (1 pasikartojimas) *„<...> asmeninės informacijos <....>“*, vardo, pavardės ir amžiaus (4 pasikartojimai) *„Vardo <...> pavardės <...>“ , „<....> kiek tau metų <...>“, „Tavo vardo ir tavo amžiaus“ , „<...> vardo“*, nuotraukų (6 pasikartojimai) *„Tavo nuotraukų <...>“ , „<...> šeimos nuotraukos“, „<...> savo nuotraukų“, „Nuotraukų“*, mokyklos adreso (2 pasikartojimai) *„<...> mokyklos <...>“, „Tavo mokyklos adreso<....>“, „<...> elektroninio pašto<...>“*, elektroninio pašto adreso (1 pasikartojimas), prisijungimo duomenų (1 pasikartojimas) „<...>.prisijungimo duomeų ir pan. Puslaių pavadinimų, kuriuose turi profilius. Negalima dalintis profilio informacija“ ir nieko neviešinti (1 pasikartojimas).

Kategorija **„ Draudžiama medžiaga internete“** atskleidžia pradinukų žinias apie amžiaus cenzą atitinkantį turinį internete. Informantai Lietuvoje amžiaus cenzo atitinkančio turinio nemini savo pasisakymuose, o informantai Anglijoje teigia, jog negalima žiūrėti, žaisti, lankytis svetainėse, kurios neatitinka amžiaus cenzo (3 pasikartojimai)*„<...>galima žiūrėti filmus, bet tik tokio amžiaus kiek tau yra. <...>“ , „Aš žinau, kad neturėtu žiūrėti dalykų, kurių negalima. Negalima kalbėti negražiai, nes paskui per jauni vaikai išmoksta“, „Nežaisk žaidimų, kurie skirti ne tavo amžiaus grupei <....>“*. Atliktu tyrimu „EU Kids Online“ nebuvo nustatyta, kad vaikai iki devynerių metų gebėtų naudotis internetu saugiai. Tai ypač susiję su šios amžiaus grupės vaikų bendravimu internete. Nustatyta, jog vaikai iki devynerių jungiasi prie amžiaus cenzo neatitinkančių internetinių svetainių (pvz., „Facebook“, „You Tube“ ir kt.) (Holloway ir kt., 2013).

Kategorija **„ Naudojimosi kompiuteriu trūkumai“** atskleidžia nepilnamečių žinias apie neigiamą naudojimosi kompiuteriu aspektą. Informantai Lietuvoje teigia, kad ilgas naudojimasis kompiuteriu kenkia akims (1 pasisakykmas) *„ Kad daug būti negalima prie kompiuterio, nes pavyzdžiui jei daug būsi, tai gali prireikti akinių“*. Informantai Anglijoje naudojimosi kompiuteriu trūkumų savo pasisakymuose nemini. Holloway ir kt. (2013) teigimu, Amerikos pediatrijos akademija dažnai pataria riboti vaiko žiūrėjimo į ekraną laiką ankstyvojoje vaikystėje – vaikams iki dvejų metų visiškai nerekomenduojama žiūrėti į ekraną ir būti aplinkoje, kurioje veikia įrenginys su ekranu (cit. pagal Brown, 2011).

Kompiuterio naudojimas, žiūrėjimas į ekraną, apkrauna akis labiau negu knygų skaitymas, nes yra sunkiau sutelkti ir išlaikyti dėmes kompiuterio sukurtiems vaizdams, negu spausdintiems - tai ypatingai pasiteisina jauniems vaikams, kurių rega nėra visiškai išsivysčiusi. Vaikai ypatingai jautrūs su kompiuterio naudojimu susijusioms regos

problemomis dėl kelių priežasčių: jie turi limituotą savimonę ir gali praleisti valandų valandas naršydami kompiuteryje be jokių arba tik su keletu pertraukų- tai ir yra viena iš pagrindinių priežasčių galinti sukelti dėmesio sutelkimo ir akių nuovargio problemas, kurios lydi į trumparegystę (Bateman, 2013).

Apibendrinant galima teigti, kad Lietuvoje pradinukai neturi pakankamai žinių apie asmeninę informaciją lyginant su pradinukais Anglijoje. Keletas pradinių klasių mokinių Lietuvoje paminėjo vardą, pavardę, amžių, telefono numerį, namų adresą ir nuotraukas kaip asmeninę informaciją, tuo tarpu Anglijoje pradinių klasių mokiniai be minėtų sukategorijų dar paminėjo mokyklos adresą, elektroninio pašto adresą, banko duomenis, socialinių internetinių tinklų profilius kaip asmeninius duomenis. Lietuvoje (5 pasikartojimai) , o Anglijoje (0 pasikartojimų) teigė nežinantys, kas yra asmeninė infromacija. Pradinukai Lietuvoje labai mažai žino apie grėsmes susijusias su asmeninės informacijos viešinimu, tokias kaip vagystės (1 pasikartojimas), tačiau pradinukai Anglijoje žino, jog asmeninės informacijos viešinimas yra pavojingas ir gali baigtis vagyste (4 pasikartojimai), kaip ir bendravimas su nepažįstamaisiais yra pavojingas (2 pasikartojimai). Mažamečiai Anglijoje taip pat žino, kad negalima dalintis kitų žmonių asmenine informacija (2 pasikartojimai). Pradinių klasių mokiniai Lietuvoje nežino bendrų saugaus interneto naudojimo taisyklių, priešingai nei pradinių klasių mokiniai Anglijoje, kurie išskyrė net keletą taisyklių: nekalbėti su nepažįstamasiais, nesidalinti asmenine infromacija, dalintis informacija tik su patikimu žmogumi, nesiūsti kitiems ir neatsakyti į negražias žinutes, elgtis taip, kaip kad norėtum kad elgtūsi su tavimi ir galima siūsti tik juokingas žinutes. Pradinukai Lietuvoje žino, jog nereikėtų viešinti asmeninės informacijos tokios kaip namų adresas, telefono numeris, informacijos apie šeimą, taip pat slaptų dalykų ir nežeminti draugų internete, pradinukai Anglijoje žino, jog nereikėtų viešinti asmeninės informacijos, vardo, pavardės ir amžiaus, namų adreso, telefono numerio, nuotraukų, mokyklos adreso, elektroninio pašto adreso, paslapčių ir prisijungimo duomenų. Pradinių klasių mokiniai Anglijoje žino, jog negalima lankytis svetainėse, žiūrėti video/ filmus ir pan., žaisti žaidimus, kurie neatitinka tavo amžiaus. Pradinukai Lietuvoje žino, kad ilgas naudojimasis kompiuteriu kenkia akims.

Pradinukų naudojimasis socialiniais internetiniais tinklais arba amžiaus cenzo neatitinkantys socialinių internetinių tinklų naudotojai (kategorijos ir subkategorijos) pateiktos prieduose (žr. priedas Nr. 2, 7 lentelė). Išskirta 3 kategorijos ir 24 subkategorijos.

Pradinukų naudojimąsi socialiniais internetiniais tinklais arba amžiaus cenzo neatitinkančius socialinių internetinių tinklų naudotojus apibūdinančios kategorijos:

socialiniai internetiniai tinklai, draugų skaičius socialinio internetinio tinklo profilyje ir **skelbiama infromacija.**

Kategorija **„Socialiniai internetiniai tinklai“** atskleidžia, kokiais socialiniais internetiniais tinklais naudojasi pradinių klasių mokiniai.

10 lentelė. Pradinukų naudojimasis socialiniais internetiniais tinklais arba amžiaus cenzo neatitinkantys socialinių internetinių tinklų naudotojai (kategorijos ir subkategorijos)

Kategorija	**Subkategorija**	**Patvirtinantis teiginys LIETUVA**	**Patvirtinantis teiginys ANGLIJA**
Socialiniai internetiniai tinklai	Facebook	*„Facebook“ (9)* *„Facebooke ir viskas“(2)*	*„<...> Turiu Facebook <...>“(1)* *„Facebook“ (naudoju mamos profilį) (1)*
	Nesilankau		*„Nesilankau tokiose svetainėse“ (1)* *„Nesu“ (1)* *„Nesu prisiregistravęs“ (1)*
	Nesuprantu		*„Nesu tikras ką tai reiškia“ (1)* *„Nesu tikras ką turite galvoje“ (1)* *„Nelabai žinau šito dalyko“ (1)*
	Turiu /neturiu asmeninį profilį	*„Taip“ (10)* *„Nežinau“ (2)*	*„Taip“ (1)* *„Taip, turiu žaidime <...>“ (1)* *„Ne“(7)* *„Neturiu“ (2)* *„Ne. Naudoju mamos profilį“ (1)* *„Neturiu. Nežinau kas čia yra.“ (1)* *„Ką turite uomenyje?Neturiu“ (1)*

Informantai Lietuvoje ir Anglijoje teigia, jog jie naudojasi „Facebook“ (Lietuvoje 11 pasikartojimų, Anglijoje 2 pasikartojimai) (žr. 10 lentelę), „Youtube“ (Lietuvoje 1 pasikartojimas, Anglijoje 3 pasikartojimai). Informantai Lietuvoje taip pat teigia besinaudojantys dienynu (1 pasikartojimas) „<...> dienyne“, internetiniais socialiniais tinklais „ Gmail“ (1 pasikartojimas) „<...> Gmail <...>“ ir „Pamo9“ (1 pasikartojimas) „Pamo9 <...>“. Informantai Anglijoje teigia, jog jie naudojasi internetiniais socialiniais tinklais tokiais kaip Messenger (1 pasikartojimas) *„Messenger“,* Facetime (1 pasikartojimas) *„Facetime“ ,* TalkTalk *(1 pasikartojimas) „Aš TalkTalk“,* Google *(2 pasikartojimai) „Einu į Google<...>“, „Google“* ir elektroninis paštas *„<...> elektroninio pašto prijungą“*. Į jaunesnių vaikų, skirtingai nei vyresnių vaikų (13+), veiklas internete, pavyzdžiui, žaidimus ir pokalbius su draugais, tėvai žiūri kaip į ganėtinai nepavojingus užsiėmimus. Padaugėjo vaikų, kurie, nepaisant amžiaus cenzo, turi galimybę prisijungti prie tokių interneto svetainių, kaip, pavyzdžiui, „Facebook“, kurio nariais leidžiama tapti ne jaunesniems nei 13 metų asmenims. (Holloway ir kt., 2013).

(Žr. 10 lentelę) Nemaža dalis infromantų Anglijoje teigia nesilankantys internetiniuose socialiniuose tinklalapiuose (3 pasikartojimai) *„Nesilankau tokiose svetainėse“ , „Nesu“,*

„Nesu prisiregistravęs“ arba nesuprantantys kas tai yra (3 pasikartojimai) *„Nesu tikras ką tai reiškia“, „Nesu tikras ką turite galvoje“ , „Nelabai žinau šito dalyko“*. Svarbu paminėti, kad net 10 informantų Lietuvoje teigė turintys asmeninį profilį socialiniuose internetiniuose tinkluose, lyginant tik su 2 informantais Anglijoje bei 2 informantai Lietuvoje, kaip ir 2 informantai Anglijoje teigia nežinantys ar turi asmeninį profilį. Tyrimo „EU Kids Online“ duomenimis net 76% (žr. priedas Nr. 3, 4 pav.) Lietuvos jaunųjų internautų (9-16m.) turi susikūrę profilį socialiniuose tinkluose. Truputėlų mažiau 67% Anglijos vaikų turi susikūrę socialinį profilį internete. Tačiau ir Lietuva ir Anglija viršija šalių vidurkį, kuris rodo 59% vaikų turi susikūrę profilį socialiniuose tinkluose. Lietuvą lenkia tik Nyderlandai, 80 % vaikų turi susikūrę savo asmeninį socialinio tinko profilį. Tuo tarpu paklusniausi taisyklėmis yra Romunijos vaikai 46%. Net 9 informantai Anglijoje teigia neturintys asmeninio profilio socialiniuose internetiniuose tinkluose ir 1 informantas teigia naudojantis mamos internetinio socialinio tinklo profilį.

11 lentelė. Pradinukų naudojimasis socialiniais internetiniais tinklais arba amžiaus cenzo neatitinkantys socialinių internetinių tinklų naudotojai (kategorijos ir subkategorijos)

Kategorija	**Subkategorija**	**Patvirtinantis teiginys LIETUVA**	**Patvirtinantis teiginys ANGLIJA**
Draugų skaičius socialinio internetinio tinklo profilyje	Iki 10	*„Apie 10“ (1)*	*„3“ (1)*
	Nuo 10 iki 50	*„Apie 20“ (1)* *„20“ (1)* *„Gal 30“ (1)* *„40-50“ (1)* *„41“ (1)*	
	Nuo 50 iki 100	*„Daug..kokia 50“ (1)* *„Apie 50“ (1)*	
	Virš 100	*„Virš 100“ (1)* *„280“ (1)* *„<...> Facebook‘e tai 300 kažkiek“ (1)*	*„Apie 109“ (1)*

Kategorija **„Draugų skaičius socialinio internetinio tinklo profilyje**“ atskleidžia, kiek draugų turi nepilnamečiai pradinių klasių mokiniai savo asmeniniuose socialinių tinklų profiliuose (žr. 11 lentelę). Informantai Lietuvoje teigia turintys iki 10 (1 pasikartojimas) *„Apie 10“* , nuo 10 iki 50 (5 pasikartojimai) *„Apie 20“*, *„20“, „Gal 30“, „40-50“, „41“,* nuo 50 iki 100 (2 pasikartojimai) *„Daug..kokia 50“, „Apie 50“,* virš 100 (3 pasikartojimai) *„Virš 100“, „280“, „<...> Facebook‘e tai 300 kažkiek“*. Informantai Anglijoje teigia turintys 3 (1 pasikartojimas) „3“ ir virš 100 (1 pasikartojimas) „109“. Tik turint asmeninį socialinį profilį yra mažesnė tikimybė patirti grėsmes internete, negu tų, kurie turi asmeninį profilį bei didelį kontaktų skaičių. Artimųjų, giminių ir draugų, su kuriais susitinkame ir bendraujame realiame pasaulyje nereikėtų baimintis. Tačiau žmonių, kurių niekada nesi

matęs, nebendravęs tikrame gyvenime, reikėtų vengti ir virtualiojoje erdvėje. Įdomu tai, jog Lietuvoje 76 % vaikų (žr. priedas Nr. 3, 5 pav.) naudojančių internetą, turi susikūrę asmeninį profilį socialiniuose tinkluose. Tačiau tik 5 % turi daugiau nei 300 draugų, 14 % nuo 101 iki 300 virtualiųjų draugų, 22 % nuo 51 iki 100 draugų, 38 % nuo 11 iki 50 ir 21 % mažiau nei 10 virtualiųjų draugų. Anglijoje 67 % vaikų naudojančių internetą, turi susikūrę asmeninį profilį socialiniuose tinkluose. Tačiau skirtingai nei Lietuvoje net 16 % turi daugiau nei 300 draugų, 26 % nuo 101 iki 300 virtualiųjų draugų, 21 % nuo 51 iki 100 draugų, 24 % nuo 11 iki 50 ir tik 13 % mažiau nei 10 virtualiųjų draugų. Graikijoje net 20 % vaikų turi daugiau nei 300 virtualiųjų draugų.

12 lentelė. Pradinukų naudojimasis socialiniais internetiniais tinklais arba amžiaus cenzo neatitinkantys socialinių internetinių tinklų naudotojai (kategorijos ir subkategorijos)

Kategorija	**Subkategorija**	**Patvirtinantis teiginys LIETUVA**	**Patvirtinantis teiginys ANGLIJA**
Skelbiama informacija	Nuotraukos	*„Savo nuotraukomis“(2)* *„Nuotraukomis“ (3)* *„Nuotraukomis ir vaizdo įrašais“ (1)* *„Nuotraukomis...kur buvo smagiai praleistas laikas nufotografuotas ir viskas“ (1)*	*„Dalinuosi nuotraukomis ir vietomis kur buvau“ (1)* *„Nuotraukomis ar kitais paveiksliukais“ (1)*
	Klausimai	*„Paklausiu kas namų darbų užduota, dar ko“ (1)*	
	Įspūdžiais	*„Savo įspūdžiais“ (1)*	
	Žinutėmis	*„<...> žinutėmis“ (1)*	
	Koduotomis žinutėmis		*„<...> pavyzdžiui „balta krovininė mašina“ –tai kaip įspėjimas“ (1)*
	Nesidalinu	*„Nesidalinu“ (1)*	

Kategorija **„Skelbiama informacija“** atskleidžia kokia infromacija dalijasi pradinių klasių mokiniai socialiniuose internetiniuose tinkluose (žr. 12 lentelę). Informantai Lietuvoje (7 pasikartojimai) ir Anglijoje (2 pasikartojimai) teigia, jog socialiniuose internetiniuose tinkluose dalijasi nuotraukomis.

„Savo nuotraukomis“(LT), „Nuotraukomis“ (LT), „Nuotraukomis ir vaizdo įrašais“ (LT) „Nuotraukomis...kur buvo smagiai praleistas laikas nufotografuotas ir viskas“ (LT), „Dalinuosi nuotraukomis ir vietomis kur buvau“ (EN), „Nuotraukomis ar kitais paveiksliukais“ (EN).

Vaikai, kurie linkę save apibūdinti kaip vienišus, dažnai linkę manyti, jog bendravimas internetu padeda susirasti ir turėti draugų. Tačiau bendravimas elektroninėje erdvėje gali būti panaudotas prieš juos pačius, paviešinant jų žinučių turinį ar surengiant pasityčiojimo kampaniją (Žukauskienė, 2012).

Informantai Lietuvoje teigia, jog jie internetiniuose socialiniuose tinkluose taip pat dalijasi (žr. 12 lentelę) įspūdžiais (1 pasikartojimas) *„Savo įspūdžiais“,* siunčia žinutes (1 pasikartojimas) *„<...> žinutėmis“* ir klausimams (1 pasikartojimas) *„Paklausiu kas namų darbų užduota, dar ko“*. Vienas informantas Lietuvoje teigia nesidalinantis informacija. Informantai Anglijoje teigia, jog jie dalijasi koduotomis žinutemis internetiniuose socialiniuose tinkluose (1 pasiakrtojimas) *„<...> pavyzdžiui „balta krovininė mašina“ –tai kaip įspėjimas“.*

Analizuojant šią kategoriją paaiškėjo, jog pradinių klasių mokiniai Anglijoje ne visiškai supranta sąvoką „socialiniai internetiniai tinklai“, nes nemaža dalis teigė nesuprantantys „socialinio internetinio tinklo“ (3 pasikartojimai) ir „profilio“ (2 pasikartojimai) reikšmės. Beveik visi pradinių klasių mokiniai Lietuvoje (11 pasikartojimų) naudojasi socialiniu internetiniu tinklu „Facebook“ , lyginant su labai maža dalimi pradinukų Anglijoje (2 pasikartojimai) . Bendravimas socialiniuose tinkluose suteikia daug didesnę savęs pateikimo laisvę ir galimybę lengvai „išjungti“ bendravimą. Ypatingai jaunesnio amžiaus vaikams ši laisvė sukelia apgaulingą saugumo įspūdį, todėl jie virtualioje erdvėje nesuvokdami pavojų pateikia apie save daugiau informacijos nei vertėtų (Legkauskas, 2013).Pradinukai Lietuvoje dar naudojasi dienynu, Youtube, Gmail ir Pamo9, tačiau pradinių klasių mokiniai Anglijoje naudojasi socialiniais internetiniasi tinklais tokiais kaip Messenger, Facetime, TalkTalk, Google, elektroniniu paštu ir turi profilius žaidimuose. Apžvelgiant empirinio tyrimo duomenis apie draugų skaičių socialiniame internetiniame tinkle, galima daryti išvadą, kad pradinukai turi labai daug draugų savo profiliuose (virš 50 : Leituvoje 5 pasikartojimai, Anglijoje 1 pasikartojimas) ir yra labai maža tikimybė, kad visus juos pažįsta realiame gyvenime, o tai leidžia daryti prielaidą, kad nepilnamečiai yra didelėje rizikoje patirti internetines grėsmes ar nemalonumus.

Nepažįstamųjų kontakto užmezgimo su nepilnamečiais būdai (kategorjos ir subkategorijos) pateikti prieduose (žr. priedas Nr. 2, 8 lentelėje. Išskirtos 3 kategorijos ir 8 subkategorijos.

Nepažįstamųjų kontakto su nepilnamečiais užmezgimo būdus apibūdinančios kategorjos: **žinutės raštu, žinutės žodžiu ir susitikimai.**

Kategorija **„ Žinutės raštu“** atskleidžia, jog pradinių klasių mokiniai yra gavę žinučių raštu iš nepažįstamųjų. Informantai Lietuvoje teigia, kad žinučių iš nepažįsatmųjų yra

gavę komentaruose (1 pasikartojimas) *„<...> komentaruose <...>“*. Informantai Anglijoje teigia gavę žinučių iš nepažįstamųjų „Youtube“ (1 pasikartojimas)*„Youtube“* , telefone (2 pasikartojimai) *„Kartais aš gaunu žinutę telefone iš kažko ir jie tiesiog parašo labai blogą žodį“, „<...>kažkas ko aš nepažįstu klausė mano asmeninės informacijos <...> tada aš išjungiau telefoną <...>“,* reklamos metu žiūrint filmą (1 pasikartojimas) *„Kai norėjau žiūrėti filmą, išėjo reklama, man siuntinėti pradėjo žinutes <...>“* ir žaidimo aplinkoje *„<...>bandžiau parsisiųtsi žaidimą ir tada internetu man kažkas parašė <...>“*. Lietuvoje infromantai tokių užkalbinimo atvejų nemini. Tyrimo „EU Kids Online“ duomenimis trys iš dešimties vaikų (9 – 16 m.) kontaktavo internete su kažkuo ko jie anksčiau nepažinojo realiame gyvenime (Livingstone ir kt., 2011).

Kategorija **„Žinutės žodžiu“** atskleidžia, jog nepažįstamieji užkalbina pradinukus žodžiu žaidimo metu. Informantai Anglijoje teigia, jog buvo užkalbinti žaidimo metu per mikrofoną žmogaus, kurio nepažinojo (1 pasikartojimas) *„Man bežaidžiant žmogus kalbėjo su manimi per mikrofoną“*. Informantai Lietuvoje dėl nepažįstamųjų užkalbinimo žaidimo metu nepasisakė.

Kategorija **„Susitikimai“** atskleidžia, kad pradinių klasių mokiniai Anglijoje vyko į susitikimą su draugu sutiktu internete (1 pasikartojimas) *„<...> aš važiavau su juo į susitikimą“*. Informantai Lietuvoje teigia, kad tokio tavejo nėra buvę, kai jie vyko į susitikimą su draugu sutiktu internete (12 pasikartojimų), kaip ir Anglijoje (12 pasikartojimų). Tyrimo vykdyto 25 Europos šalyse „Eu Kids Online“ duomenimis 2 proc. vaikų (9- 10 m.) ėjo į susitikimą su draugais sutiktais internetinėje erdvėje ir 13 proc. intenete užmezgė kontaktą su asmenimis, kurių nepažinojo realiame gyvenime (Livingstone ir kt., 2011).

Apibendrinant galima teigti, jog pradinių klasių mokiniai Lietuvoje labai mažai yra susidūrę su nepažįstamųjų kontaktu internete (1 pasikartojimas), tačiau pradinių klasių mokiniai Anglijoje yra patyrę nepažįsatmųjų kontakto įvairiose internetinėse veiklose, t.y. „Youtube“ svetainėje (1 pasikartojimas), žinutėse telefone (2 pasikartojimai), žinutėse filmo reklamoje (1 pasikartojimas), žaidimo aplinkoje (1 pasikartojimas) ir audio pokalbiuose žaidimo metu (1 pasikartojimas). Informantai Anglijoje (1 pasikartojimas) yra vykę į susitikimą su draugu sutiktu internetinėje erdvėje. Informantai Lietuvoje į susitikimus su draugais sutiktais internete nevyko.

IŠVADOS

Internetui tapus kasdienybe, vaikams, o dažnai ir jų tėvams, sunku suvokti, kad virtualusis pasaulis be visų teikiamų pramogų ir galimybių yra pavojingas.

1. Europos Sąjungos valstybėse atliktuose tyrimuose įvardintas didėjantis internetu besinaudojančių vaikų iki 9 metų skaičius. Vis mažesni vaikai prisijungia prie interneto įvairiais interneto prieigą turinčiais įrenginiais. Vaikų iki 9 metų veikla internete yra labai įvairi[1].
2. Analizuojant saugaus interneto naudojimo Vidurio Lietuvoje ir Pietvakarių Anglijoje prevencijos aktualijas pastebėtos panašios patirtys:
    - Anglijoje ir Lietuvoje veikia internetinės svetainės skirtos saugiam interneto naudojimui[2].
    - Lietuvoje prieigas prie viešųjų kompiuterių tinklų (interneto) paslaugas teikiantys asmenys privalo užtikrinti žalingo neigiamo interneto turinio nepilnamečiams filtravimo priemonių įdiegimą ir veikimą. O Anglijoje didieji interneto paslaugų tiekėjai įstatymiškai įsipareigoja gerinti vaikų kontrolę internete iš tėvų pusės, padedant tėvams blokuoti/filtruoti netinkamą interneto turinį, taip pat įvardinta interneto paslaugų tiekėjų, tėvų ir globėjų atsakomybė už vaikų saugaus interneto naudojimo užtikrinimą.
    - Lietuvoje ir Anglijoje veikia „karštoji linija“ galimai neteisėtos medžiagos turinio internete paieškai ir pranešimams. Lietuvoje veikia pagalbos tarnyba vaikams ir paaugliams, teikianti nemokamą anonimišką pagalbą. Galima pranešti IWF apie vaizdinę vaikų pornografiją
3. Saugaus interneto naudojimo prevencijos Vidurio Lietuvoje ir Pietvakarių Anglijoje išsiskyrė šiais aspektais:

    3.1. Lietuvoje:

    - internetinės aplinkos saugumas vaikui nėra pakankamai teisiškai reguliuojamas, nėra užtikrinta saugi internetinė aplinka (internetas, kaip atskira šaka, nėra išskirta).

---

[1] ruošia namų darbus, ieško įvairios informacijos, bendrauja, žiūri video klipus, žaidžia lavinamuosius ir pramoginius žaidimus, išreiškia save.

[2] Lietuvoje veikia draugiškas internetas www.draugiškasinternetas.lt, e - saugumaswww.esaugumas.lt, e-privatumas www.eprivatumas.ltir langas į ateitį http://ekursai.langasiateiti.lt. Anglijoje veikiančios internetinės svetainėse suteikiama įvairi informacija apie saugų interneto naudojimą: ThinkUKnowwww.thinkuknow.co.uk, Get Safe Onlinehttp://www.getsafeonline.org, Kid Smarthttp://kidsmart.org.uk, Childnethttp://www.childnet-int.org.

- Nustatyta viešosios informacijos rinkimo, rengimo, skelbimo ir platinimo tvarka ir numatyta viešos informacijos skleidėjų, rengėjų, žurnalistų ir jų veiklą reglamentuojančių institucijų teisės, pareigos bei atsakomybė.
- Įstatymiškai reglamentuojama viešosios informacijos, darančios neigiamą poveikį nepilnamečių protiniam, fiziniam, ir doroviniam vystymuisi skelbimo ir platinimo tvarka.
- Draudžiama daryti moralinį ir fizinį poveikį vaikams.

3.2. Anglijoje:

- Įstatymuose ir teisės aktuose reglamentuojančiuose vaikų saugumą internete pagrindinis dėmesys skiriamas vaikų eksplotavimui.
- Įstatymiškai draudžiama suaugusiąjam siųsti seksualinio pobūdžio žinutes vaikui.Kaip nusikaltama veikla įvardinama turėti, gaminti, fotografuoti, leisti fotografuoti, rodyti, platinti ar reklamuoti vaikų nepadorias arba suklastotas fotografijas, siekiant, ka jos būtų išplatintos ar parodytos kitiems; publikuoti ar stengtis, kad būtų paskelbta bet kokia reklama.
- Saugumas internete yra privaloma mokymo programos dalis pradinėse mokyklose (nuo 5 metų amžiaus).
- Esant atvejui, kai galimai neteisėtas turinys patalpintas JK, užtikrinama, kad toks turinys būtų panaikintas ir prireikus užtikrins, kad pažeidėjas bus nubaustas už aptiktą neteisėtą turinį.
- Sukurtos tarnybos gerinti visuomenės informuotumą vaikų saugumo internete klausimais (pvz. IWF, CEOP).
- Paskelbtas precedento neturintis veiksmų planas, kuris interneto pagalba padės nustatyti, sulaikyti ir išsiaiškinti žiaurius pedofilų nusikaltimus.
- Kovojama trimis kryptimis: blokuojant paieškos rezultatus, kurie veda į smurto prieš vaikus puslapius; nustatant neteisėtus vaizdus ir juos pašalinant; gaudant nusikaltėlius ir įvykdant teisingumą.

4. Pradinukų (7-8 m. vaikų) Vidurio Lietuvoje ir Pietvakarių Anglijoje saugus interneto naudojimas:

4.1. analizuojant interneto aktualumą pradinukų gyvenime išssiskyrė tokios kategorijos: internetas svarbus mokslams, internetas kaip laisvalaikio praleidimo būdas, interneto svarba pradinuko gyvenime, interneto naudojimo vieta ir interneto naudojimo dažnumas.

4.2. Pradinių klasių mokiniai Lietuvoje ir Anglijoje internetu naudojasi kasdien, daugiausiai namuose: namų darbų atlikimui, informacijos paieškai,laisvalaikiui, žaidimams, bendravimui su draugais, lankymuisi socialiniuose internetiniuose tinkluose. Pradinukai Anglijoje taip pat pramogauja internete, žiūri įvairią video medžiagą ir naudoja pirkimo funkciją internetu.

4.3. Analizuojant nemalonias pradinukų patirtis internete išskirtos šios kategorijos: nemaloni patirtis, blogas elgesys tiriamųjų atžvilgiu, tiriamųjų nemalonus elgesys kitų atžvilgiu. Pradinukai Lietuvoje ir Anglijoje gauna nepadoraus turinio žinučių, susiduria su keiksmažodžiais internete, patiria nemalonų bendravimą, tampa asmeninės informacijos viešinimo ir įsilaužimo jų profilius aukomis.Maža dalis nepilnamečių Lietuvoje ir Anglijoje tyčiojasi iš kitų internete. Pradinukams Lietuvoje tenkastebėti muštynes internete.

4.4. Atliekant saugaus interneto naudojimo prevencijos dalyvių analizę išskirtos kategorijos: suteikia žinias apie prevenciją ir aš kaip prevencinių žinių skleidėjas. Lietuvos ir Anglijos pradinukams žinių apie prevenciją internete suteikia draugai. Pradinukams Lietuvoje prevencinių žinių nėra suteikusi šeima, labai mažai žinių apie prevenciją yra suteikta mokykloje. O pradinukams Anglijoje labai daug žinių, kaip būti saugiam internetinėje erdvėje, suteikiama mokykloje, šeimoje.

4.5. Analizuojant grėsmes internete išskirtos kategorijos: asmeninės infromacijos rinkimas, viliojimas ir susitikimas su draugais sutiktais internete. Pradinukai Lietuvoje nėra susidūrę su minėtomis grėsmėmis. Pradinukai Anglijoje patiria asmeninės infromacijos rinkimo grėsmių apie gyvenamąją vietą, suaugusiųjų kvietimus draugauti bei yra vykę į susitikimą su draugu sutiktu internete.

4.6. Analizuojant grėsmių internete prevenciją išskirtos kategorijos: pradinukams žinomos prevencinės priemonės, prevencinės priemonės apie kurias mokė mokykloje ir tėvų/globėjų domėjimosi veikla internete dažnumas. Pradinių klasių mokiniams Lietuvoje stinga žinių apie prevencines priemone, o pradinukai Anglijoje žino daug prevencinių priemonių internete, nes apie tai daug kalbama/mokoma mokykloje. Tėvai/globėjai Lietuvoje ir Anglijoje dažnai domisi vaikų veikla internete.

4.7. Analizuojant pradinukų žinias susijusias su saugiu interneto naudojimu išsiskyrė kategorijos: asmeninė informacija, grėsmės internete susijusios su asmenine informacija, bendros saugaus elgesio taisyklės internete, privatumo riba/nereikėtų viešinti, draudžiama medžiaga internete, naudojimosi kompiuteriu trūkumai. Pradinių klasių mokinių Lietuvoje žinios apie asmeninę informaciją ir privatumo ribą/ko nereikėtų viešinti internete yra limituotos, o žinių apie grėsmes internete susijusias su

asmenine informacija, bendras saugaus elgesio taisykles ir draudžiamą medžiagą internete neturi. Anglijoje mažamečiai gerai žino kas yra asmeninė informacija, grėsmės susijusios su asmenine informacija, bendras saugaus elgesio taisykles internete, privatumo ribą/ko nereikėtų viešinti ir draudžiamą medžiagą internete.

4.8. Analizuojant pradinukų naudojimąsi socialiniais internetiniais tinklais išskirtos kategorijos: socialiniai internetinai tinklai, draugų skaičius socialinio internetinio tinklo profilyje ir skelbiama informacija. Pradinių klasių mokiniai Lietuvoje turi susikūrę savo profilius ir amžiaus cenzo neatitinkačiuose internetiniuose socilainiuose tinkluose, kuriuose (populiariausias „Facebook“) skelbia informaciją apie save pvz., nuotraukas. Internetinių socialinių tinklų profiliuose nepilnamečiai turi neįtikėtinai daug draugų (iki 300). Anglijoje pradinukai daug mažiau negu Lietuvoje naudojasi amžiaus cenzo neatitinkančiais internetiniais socialiniais tinklais (tokiais kaip „Facebook“), dalinasi informacija apie save.

4.9.Analizuojant nepažįstamųjų kontakto su nepilnamečiais užmezgimo būdus išskirtos kategorijos: žinutės raštu, žinutės žodžiu ir susitikimai. Pradinių klasių mokiniai Lietuvoje yra labai mažai gavę žinučių iš nepažįstamųjų internetinio socialinio tinklo profilyje ir nėra kalbėję su nepažįstamaisiais ar važiavę į susitikimą su draugu sutiktu internete, o mokiniai Anglijoje yra gavę žinučių iš nepažįstamųjų raštu „Youtube“, telefone, filmo reklamoje, žaidimo aplinkoje, bei žodžiu bei yra vykę į susitikimą su draugu sutiktu internete.

REKOMENDACIJOS

Tėvai/globėjai

- Rekomenduojama tėvams, globėjams Vidurio Lietuvoje ir Pietvakarių Anglijoje bendradarbiauti ir aktyviau dalyvauti, domėtis vaikų veikla virtualiajame pasaulyje.
- Tėvams ir globėjams Vidurio Lietuvoje ir Pietvakarių Anglijoje rekomenduojama mokyti vaikus bendrų elgesio taisyklių, kurios galioja ir internetinėje erdvėje, t.y. būti saugiems, pagarbiems ir atsakingiems.
- Tėvams ir globėjams Vidurio Lietuvoje ir Pietvakarių Anglijoje rekomenduojama įdiekti filtravimo ir stebėjimo programas savo namų kompiuteryje.

Vyriausybė

- Lietuvos Respublikos vyriausybė turėtų atsižvelgti į naujus besikeičiančius visuomenės įpročius, gyvenimo būdus ir apsaugoti vaikus nuo žalingos rizikos internete išleisdami vaikų apsaugos internetinėje erdvėje įstatymą, kuris reglamentuotų nepilnamečių saugumą internete.
- Lietuvos ir Anglijos vyriausybėms rekomenduojama reikalauti (reglamentuoti teisės aktais) interneto industrijos atstovų diegti saugesnes sistemas, programas internetinėms paslaugoms ir kurti naujas priemones apsaugoti duomenis internetinėje erdvėje.
- Lietuvos ir Anglijos vyriausybėms rekomenduojama skatinti bendradarbiavimą tarp įstatymų leidėjų ir internetinių kompanijų siekiant užtikrinant saugų internetą visiems vartotojams, kuriant programas, kuriose būtų galima nesudėtingai įsjungti/išjungti saugos ir blokavimo funkcijas bei pateikti kiekvienos programos vartotojų asmeninių duomenų rinkimo galimybes.
- Lietuvoje ir Anglijoje vyriausybės turėtų siekti geriau informuoti visuomenę, skatinti savireguliaciją bei įtraukti vaikus į saugesnės interneto veiklos formavimą, parengti ir išplėtoti žinių bazę, kurioje būtų skelbiamos interneto technologijų naudojimo naujovės ir jų padariniai vaikų gyvenimui.
- Lietuvoje rekomenduojama teisiškai užtikrinti saugią internetinę aplinką vaikui ir riboti grėsmes internete.

Mokykla/ mokytojai

- Vidurio Lietuvos mokykloms rekomenduojama:

- įtraukti saugaus interneto naudojimą, kaip privalomą mokymo programos dalį;
- mokyklos vidinėse taisyklėse įtraukti saugaus naudojimosi internetu punktą;
- į mokyklos strateginį planą įtraukti.interneto saugą;
- į kasmetinių švenčių ir minėjimų kalendorių įtraukti ir organizuoti „Saugaus interneto dieną“;
- rekomenduojama paskirti informatikos mokytojams saugaus interneto naudojimo koordinatotriaus pareigas.
- Mokykloms Vidurio Lietuvoje ir Pietvakarių Anglijoje rekomenduojama aktyviai vykdyti prevencinę veiklą, į ją įtraukiant mokinius ir tėvus/globėjus ir mokyklos darbuotojus, organizuojant projektus, susirinkimus, išvykas ir pan.
- Vidurio Lietuvos ir Pietvakarių Angljjos pedagogams bei kitiems dirbantiems su vaikais asmenims, rekomenduojama lavinti skaitmeninį raštingumą bei rengti kvalifikacinius kursus interneto saugos temomis.
- Lietuvos ir Anglijos mokykloms rekomenduojama šviesti tėvus/globėjus apie vaikų skaitmeninį pėdsaką.

Švietimo ir mokslo ministerijai

Rekomenduojama inicijuoti:

- į visos Lietuvos mokyklų darbo sutartis įtraukti darbuotojų elgesio ir naudojimosi internetu mokykloje kodą, kuriame būtų nurodytos darbuotojų pareigos, įsipareigojimai ir atsakomybė naudojantis internetu mokyklose.
- visoms mokykloms Lietuvoje sukurti saugaus naudojimosi internetu mokykloje pareigų ir atsakomybės kodą mokiniams, kurį pasirašyti turėtų ne tik mokiniai, bet ir jų tėvai/globėjai.

Tyrėjams/mokslininkams

- Rekomenduojama organizuoti tyrimą Europos Sąjungos šalyse, siekiant ištirti mažų vaikų (nuo 0 iki 8 metų) naudojimosi internetu paplitimą bei ypatumus.

NAUDOTI ŠALTINIAI

1. *Advice on Child internet safety 10. Universal guidelines for providers. UKCCIS.*Prieiga per internetą: [žiūrėta 2015-01-09] <https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/251455/advice_on_child_internet_safety.pdf>
2. Ballantyne, N. et.al. (2010). Corporate Parenting in the Network Society.*Journal of Technology in Human Services*, 28, 95–107.
3. Barone, D. (2012). Exploring home and school involvement of young children with Web 2.0 and Social media . *Research in the schools*, 19(1), 1-11.
4. Bateman, C. (2013). Computers contribute to children‘s near-sightedness survey.*CME:Continuing Medical Education*, 31 (5),192 – 192.
5. Bauman, S., Tatum, T. (2009). Web Sites for young children: Gateway to online social Networking? *Professional school counselling*, 13(1), 1-10.
6. Bereikienė D., Vaščova Ž. (2011). Interneto keliamos grėsmės ir vaiko teisė į asmeninį gyvenimą, bendravimą ir susirašinėjimo internetinėje erdvėje slaptumą. *Visuomenės saugumas ir viešoji tvarka: mokslinių straipsnių rinkinys*, 5, 43-55.
7. Bitinas, B.,irkt. (2008). Kokybinių tyrimų metodologija: *vadovėlis vadybos ir administravimo studentams*. Klaipėda: S. Jokužio leidykla-spaustuvė.
8. Cai, X., Zhao, X. (2013). Online advertising on popular children’s websites: Structural features and privacy issues.*Computers in Human Behavior*,29(4), 1510-1518.
9. *Coroners and Justice Act, (2009).*Prieiga per internetą: [žiūrėta 2015-01-18] <https://www.iwf.org.uk/hotline/the-laws/non-photographic-child-sexual-abuse-images/coroners-and-justice-act-2009>
10. Edwards, L., and Waelde, C. (2009). *Law and the Intenet: Third Edition. Oxford and Portland*. Oregon: Hart publishing.
11. Ey, L.A., Glenn, C.C. (2011). Exploring Young Children's Understanding of Risks Associated with Internet Usage and Their Concepts of Management Strategies. *Journal of Early Childhood Research*, 9(1), 53-65.
12. Europos parlamento ir tarybos sprendimas Nr. 1351/2008/EB (2008). *Europos Sąjungos oficialusis leidinys*. Prieiga per internetą: [žiūrėta 2015-02-08] <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?qid=1423651400935&uri=CELEX:32008D1351>

13. Europos strategija dėl vaikams geresnio interneto (COM (2012) 196 galutinis). *Europos Komisija*, Briuselis, 2012. Prieiga per internetą: [žiūrėta 2015-02-10] <https://www.google.co.uk/search?q=europa+2020+vaik%C5%B3+apsauga&rlz=1C1EODB_enGB563GB563&oq=europa+2020+vaik%C5%B3+apsauga&aqs=chrome..69i57.13189j0j4&sourceid=chrome&es_sm=93&ie=UTF-8#q=europos+strategija+vaikams+d%C4%97l+geresnio+interneto>
14. Fraser, M., Dutta, S. (2010). *Mano virtualieji aš. Kaip socialiniai tinklai keičia gyvenimą, darbą ir pasaulį.* Vilnius: Eugrimas.
15. *Get safe online.* Prieiga per internetą: [žiūrėta 5-12-2014] <https://www.getsafeonline.org/safeguarding-children/>
16. Giant, N. (2013). *E-safety for the i-generation: combating the misuse and abuse of technology in schools.* London: Jessica Kingsley Publishers.
17. *Global war declared on online child sexual abuse//Home Office, Foreign & Commonwealth Office and The Rt Hon Theresa May MP, (2014).*Prieiga per internetą: [žiūrėta 2015-02-05] <https://www.gov.uk/government/news/ending-online-child-sexual-exploitation-uk-leads-global-summit-in-london-weprotect-children-online>
18. Hautala-Kajos, K. (2004). Kaip apsaugoti nepilnamečius naujoje visuomenės informavimo priemonių aplinkoje. *Žiniasklaida ir asmenybės raida: nepilnamečių apsauga ir žmogaus orumas* (p. 192 – 196).Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
19. Holloway, D. ir kt.(2013). Nuo 0 iki 8 . *Maži vaikai ir jų naudojimasis internetu. EU Kids Online. LSE, London.* Prieiga per internetą: [žiūrėta 22-11-2014] <http://www.draugiskasinternetas.lt/repository/dokumentai/ataskaitos/2014/zero_to_eight_19aug.pdf>
20. Jovaiša, L. (2007). *Enciklopedinis Edukologijos žodynas.* Vilnius: Gimtasis žodis.
21. Kalmus, V. ir kt. (2012). Effectiveness of teachers‘ and peers‘ mediation in supporting opportunities and reducing risks online. From S. Livingstone, et.al., *Children, risk and safety on the internet: research and policy challenges in comparative perspective* (p. 245-256).Great Britain: The Policy Press.
22. Kardelis, K. (2007). *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai: vadovėlis (edukologija ir kiti socialiniai mokslai).* Šiauliai: Liucijus.
23. Komisijos komunikatas Europos parlamentui, tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir regionų komitetui. *Daugiametės internetu ir kitomis ryšių technologijomis besinaudojančių vaikų apsaugos Sąjungos programos tarpinis vertinimas, /COM/2012/033.* Prieiga per internetą: [žiūrėta 2015-01-05]

<http://eur-lex.europa.eu/legal content/LT/TXT/?qid=1427994545278&uri=CELEX:52012DC0033>

24. Komisijos Reglamentas (ES) dėl priemonių, kurios pagal Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą 2002/58/EB dėl privatumo ir elektroninių ryšių taikomos pranešimams apie asmens duomenų saugumo pažeidimus (2013). *Oficialusis leidinys*, Nr.173.
25. Legkauskas, V. (2013). *Vaiko ir paauglio psichologija*. Vilnius: Vaga.
26. Lentz, C.L. et. al. (2014). Revisiting the Early Use of Technology: A Critical Shift from "How Young is Too Young?" to "How Much is 'Just Right'?".*Dimensions of Early Childhood*, 42(1), 15-23.
27. *Lietuvių kalbos žodynas (2005). Elektroninė versija*. Prieiga per internetą: [žiūrėta 18-01-2015]<http://www.lkz.lt/startas.htm>
28. Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodeksas (1985). *Valstybės žinios,* 1(1), Aktuali Redakcija 2015-01-01.
29. Lietuvos Respublikos Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymas (2008). *Valstybės žinios*, 22(804).
30. Lietuvos Respublikos Baudžiamasis kodeksas (2000). *Valstybės žinios*, 89(2741).
31. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (2000). *Valstybės žinios*, 74(2262)
32. Lietuvos Respublikos Elektroninių ryšių įstatymas (2004).*Valstybės žinios*, 69(2382).
33. Lietuvos Respublikos Konstitucija (1992). *Valstybės Žinios*, 33(1014).
34. Lietuvos Respublikos Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymas (2002).*Valstybės žinios*, 91(3890)
35. Lietuvos Respublikos Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymo 1,2,3,4,5,7,9 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymas (2009). *Valstybės žinios*, 154(6959).
36. Lietuvos Respublikos Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio Įstatymo 7 ir 9 straipsnio pakeitimo įstatymas (2011). *Valstybės žinios*, 132(6277).
37. *Lietuvos Respublikos Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymas (2002). Galiojanti suvestinė redakcija nuo (2011-11-05).*
38. Lietuvos Respublikos Reklamos įstatymas (2000). *Valstybės žinios*, 64(1937).
39. Lietuvos Respublikos Reklamos įstatymo pakeitimo įstatymas (2013). *Valstybės žinios*, 57(2854).
40. Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo pakeitimo įstatymas (2011).*Valstybės žinios*, 38(1804).

41. Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas (2006). *Valstybės žinios,* I(1234).
42. *Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003-03-05 nutarimu Nr. 290 Dėl viešo naudojimo kompiuterių tinkluose neskelbtinos informacijos kontrolės ir ribojamos viešosios informacijos platinimo tvarkos patvirtinimo.*
43. Lietuvos Respublikos Visuomenės informavimo įstatymo pakeitimo įstatymas (2006). *Valstybės žinios*, 82(3254).
44. Livingstone, S., et.al. (2011). Risks and safety on the internet: The perspective of European children. *Full Findings. LSE, London: EU Kids Online.*Prieiga per internet: [žiūrėta 2014-08-22] <http://www.lse.ac.uk/media%40lse/research/EUKidsOnline/EU%20Kids%20II%20(2009-11)/EUKidsOnlineIIReports/D4FullFindings.pdf>
45. Livingstone, S., Haddon, L. (2012). Theoretical framework for children‘s internet use. *From Children, risk and safety on the internet: research and policy challenges in comparative perspective* (p. 1 – 14). Great Britain: The Policy Press.
46. Lobe, B., et.al. (2009). The role of parental mediation in explaining cross-national experiences of risk. *From S., Livingstone and L., Haddon, Kids online:opportunities and risks for children* (p. 173-183). Great Britain: The Policy Press.
47. Mačėnaitė, M. ir kt. (2011). *Vaiko privatumo apsauga internete.* Vilnius: Lietuvos vartotojų institutas.
48. Mažionienė, M. ir kt. (2012). *Elektroninės patyčios ir jų prevencija*.Prieiga per internetą:[žiūrėta2014-12-09] <http://www.old.bepatyciu.lt/static/cms_page_media/4/Leidinys%20%20Elektronines%20patycios%20ir%20ju%20prevencija.pdf>
49. *Memorandum of Understanding Between Crown Prosecution Service (CPS) and the Association of Chief Police Officers (ACPO) concerning Section 46, Sexual Offences Act 2003.*Prieiga per internet: [žiūrėta 2015-01-18] <https://www.iwf.org.uk/assets/media/hotline/CPS%20ACPO%20S46%20MoU%202014%202.pdf>
50. Nekrasova, N., Nekrasova, Z. (2008). *Kaip atitraukti vaiką nuo kompiuterio ir ką daryti paskui. Tėvams, mokytojams, psichologams, gydytojams: naujieji vaikai jau atėjo*. Kaunas: Mijalba.
51. *Oficialiosios statistikos portalas.* Prieiga per internetą: [žiūrėta 2014-12-09] <http://www.osp.stat.gov.lt/web/guest/statistiniu-rodikliu-analize1>

52. *Online Safety Act 2012 Private Members Bill.*Prieiga per internetą: [žiūrėta 2015-02-05] <http://www.publications.parliament.uk/pa/bills/lbill/2010-2012/0137/lbill_2010-20120137_en_2.htm>
53. *Parental Controls Code of Practice*. Prieiga per internetą: [žiūrėta 2015-02-05]<https://www.gov.uk/government/news/isps-commit-to-aiding-parental-control>
54. Ponte, C., et.al. (2009). Children and the internet in the news: agency, voices and agendas. *From S., Livingstone and L., Haddon, Kids online:opportunities and risks for children* (p. 159-171). Great Britain: The Policy Press.
55. *Protection of Children Act 1978 (England and Wales*). Prieiga per internetą: [žiūrėta 2015-01-18] <https://www.iwf.org.uk/hotline/the-laws/child-sexual-abuse-content/protection-of-children-act-1978>
56. *Psichologijos atlasas I tomas*. (2002). Vilnius: Alma littera.
57. Ranguelov, S. (2010). Summary Report Education on Online Safety in Schools in Europe.*New Horizons in Education*, 58 (3), 149-163.
58. Robinson, E. (2013). Parental involvement in preventing and responding to cyberbullying.*Family Matters*, 92, 68-76.
59. Ruškus, J. ir kt. (2010). Interneto vartojimo grėsmių suvokimas ir patirtis: moksleivių viktimizacijos prielaidos. *Socialinis darbas*,9 (2), 70-78.
60. Seiler, S. J., Navarro, J. N. (2014). Bullying on the pixel playground: Investigating risk factors of cyberbullying at the intersection of children's online-offline social lives. *Cyberpsychology: Journal of Psychosocial Research on Cyberspace*,8 (4), 37-52.
61. *Septyni argumentai, kurių pakanka pagrįsti kvietimą: kurkime Europą vaikams ir su vaikais.* Prieiga per internetą: [žiūrėta: 2014-08-17] <http://www.coe.int/t/dg3/children/other%20langauges/bookletLithuan.pdf>
62. Soontae, A., Kang, H. (2013). Do online ad breaks clearly tell kids that advergames are advertisements that intend to sell things?*International Journal of Advertising*, 32(4), 655-678.
63. *Studento vikis. Saugus internetas*. Prieiga per internetą: [žiūrėta 9-01-2015] <http://studento.vikis.lt/wiki/index.php/Saugus_internetas>
64. Suslavičius, A. (2006). *Socialinė psichologija:vadovėlis*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
65. Tidikis, R. (2003). *Socialinių mokslų tyrimų metodologija.* Vilnius: Lietuvos teisės universitetas.

66. Tsatsou, P., et.al. (2009). *Digital divides. Kids online. Opportunities and risks for children. Edited by Sonia Livingstone and Leslie Haddon*,107 – 119. Great Britain: The Policy Press.
67. *UK Council for Child Internet Safety (UKCCIS).* Prieiga per internetą:[žiūrėta 2015-01-18] <https://www.gov.uk/government/groups/uk-council-for-child-internet-safety-ukccis>
68. *Vaikų apsauga skaitmeniniame pasaulyje. Aktas. EUR-Lex.* Prieiga per internetą: [žiūrėta 2015-02-06] <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?qid=1423651598227&uri=URISERV:si0023>
69. *Vaikų apsauga skaitmeniniame pasaulyje. Europos Parlamento rezoliucija dėl vaikų apsaugos skaitmeniniame pasaulyje (2012). Strasbūras, 2012/2068(INI).* Prieiga per internetą: [žiūrėta:2015-02-06]<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=TA&reference=P7-TA-2012-0428&language=LT&ring=A7-2012-0353>
70. *Vikipedija. Laisvoji Enciklopedija.* Prieiga per internetą: [žiūrėta 2015-01-09] <http://lt.wikipedia.org/wiki/Internetas>
71. VöllinkT. et. al. (2013). Coping with Cyberbullying: Differences Between Victims, Bully-victims and Children not Involved in Bullying.*Journal of Community & Applied social Psychology*, 23 (1), 7-24.
72. *Wikipedia. The Free Encyclopaedia.* Prieiga per internetą:[žiūrėta 2015-01-09] <http://en.wikipedia.org/wiki/Internet_safety>
73. Žibėnienė, G., Brasienė, D. (2013). Naudojimasis internetu, internetiniais socialiniais tinklais ir galimai patiriamos grėsmės: mokinių nuomonė. *Socialinės technologijos*, 3 (1), p. 53-67.Prieiga per internetą: [žiūrėta 2015-02-06] <https://www.mruni.eu/upload/iblock/8f5/004_Zibeniene_Brasiene.pdf>
74. Žukauskienė, R. (2012). *Raidos psichologija: integruotas požiūris.* Vilnius: Margi raštai.

SANTRAUKA

J. Elias. Pradinukų Lietuvoje ir Anglijoje interneto saugus naudojimas: magistro baigiamasis darbas. Darbo vadovė: Doc.dr. Gintautė Žibėnienė, Vilnius: Mykolo Riomerio Universitetas, Socialinio darbo katedra, 2015, p. 156.

Tyrimo tikslas: išanalizuoti pradinukų Lietuvoje ir Anglijoje saugaus interneto naudojimą.

Magistro darbe analizuojamas pradinių klasių mokinių Lietuvoje ir Anglijoje saugus interneto naudojimas, siekiant išsiaiškinti kaip saugiai pradinukai Lietuvoje ir Anglijoje naudoja internetą. Vidurio Lietuvoje tyrimas atliktas, 2015 metų gegužės mėnesį 7 ir 14 dienomis ir 2015 metų lapkričio mėnesį 4 ir 16 dienomis bei Pietvakarių Anglijoje 2015 metų balandžio mėnesį 16, 20, 21, 23 dienomis pradinėje mokykloje. **Individualiame, iš dalies struktūrizuotame, interviu** dalyvavo 25 pradinukai (7-8 metų), t.y. 12 Lietuvoje ir 13 Anglijoje. **Tyrimo rezultatai** parodė, kad pradinių klasių mokiniai Lietuvoje (LT) ir Anglijoje (EN) internetu naudojasi kasdien, daugiausiai namuose ir naudoja internetą: namų darbų atlikimui, informacijos paieškai ir kaip laisvalaikio praleidimo būdą, žaidžia, bendrauja su draugais, lankosi socialiniuose internetiniuose tinkluose. Pradinukai EN taip pat pramogauja internete, žiūri įvairią video medžiagą ir naudoja pirkimo funkciją internetu. Atlikus analizę paaiškėjo, kad pradinukai LT ir EN gauna nepadoraus turinio žinučių, susiduria su keiksmažodžiais, patiria nemalonų bendravimą, tampa asmeninės informacijos viešinimo ir įsilaužimo jų profilius aukomis. Pradinukams LT prevencinių žinių apie interneto naudojimo saugą nėra suteikusi šeima, labai mažai žinių suteikusi mokykla ar draugai, tačiau EN labai daug žinių apie prevenciją internete suteikia mokykla, šeima, mokykla, šeima ir draugai. Pradinukai EN internete yra patyrę grėsmių susijusių su asmenine informacijos, suaugusiųjų kvietimus draugauti. EN pradinukai labai gerai žino, o LT vaikams stinga žinių apie prevencines priemones, o žinios apie asmeninę informaciją ir privatumo ribą/ko nereikėtų viešinti internete yra limituotos, taip pat žinių apie grėsmes internete susijusias su asmenine informacija, bendras saugaus elgesio taisykles ir draudžiamą medžiagą internete nėra. LT pradinių klasių mokiniai turi susikūrę savo profilius internetiniuose socialiniuose tinkluose ir plačiai juose skelbia informaciją apie save. EN pradinukai mažiau negu LT naudojasi internetiniais socialiniais tinklais, dalinasi informacija apie save, o dalis pradinukų nežino kas tai yra. LT labai mažai pradinukų yra gavę žinučių iš nepažįstamųjų ir nėra kalbėję su nepažįstamaisiais ar važiavę į susitikimą su draugu sutiktu internete. Pradinių klasių mokiniai EN yra gavę žinučių iš nepažįstamųjų raštu „Youtube“, telefone, filmo reklamoje, žaidimo aplinkoje, bei žodžiu ir esa vykę į susitikimą su draugu sutiktu internete.

Raktiniai žodžiai: saugus interneto naudojimas, Lietuva ir Anglija, pradinių klasių mokiniai, prevencija.

SUMMARY

J. Elias. Safe Usage of the Internet by Primary School Pupils in Lithuania and England: master final thesis. Thesis leader: assoc. prof., dr. Gintaute Zibeniene, Vilnius: Mykolas Romeris University, Department of Social Work, 2015, 156 pages.

Research aim: to analyze safe usage of the Internet by primary school pupils in Lithuania and England. The thesis analyzes safe internet usage of primary school pupils in England Lithuania in order to find out how safely pupils in Lithuania and England use the internet. The survey conducted in May, 7 and 14, and November 4 and 16, 2015 in the Middle of Lithuania as well as in Southwest England in April 16, 20, 21, 23 2015 in a primary school. **Individual, partially structured, interview method** was used to interview a total of 25 children of primary school (7-8 years), i.e, 12 from Lithuania and 13 from England. **The research showed that** primary school pupils in Lithuania (LT) and England (EN) use the Internet daily, mostly at home and use the Internet for: homework, search for information and how to spend their time, playing, interacting with friends , spend time online in social networks. Pupils in EN also have fun on the Internet, watching various videos and purchase on the internet. Research data analysis showed that pupils in LT and EN receive messages with obscene content, bad words, experience an unpleasant communication, become victims of personal information publicity and hacking their profiles. Pupils in LT do not have prevention knowledge given by their family, very limited knowledge given by school and friends, but EN pupils have much knowledge about prevention on the internet given at school, by family, school, and friends. Pupils in EN online experienced threats associated with the personal information, adults invitations to befriend. EN pupils aware vey well but LT pupils lack the knowledge about preventive measures about personal information and privacy limits, what not to publicize on the Internet, and knowledge of threats on the Internet related to personal information, general safety rules and prohibited material on the Internet. Primary school pupils in LT have their own profiles in social networking sites and information about them is widely available. Pupils in EN use online social networks, share information about themselves much less than pupils in LT, and some of them even do not know what it is. Just a few primary school pupils in LT received messages from strangers and never talked to strangers or went to a meeting with a friend met on the internet. Primary school pupils from EN received messages from strangers through Youtube, phone, in a film advertisement, game environment, as well as orally and went to the meeting with an online friend.

Keywords: safe usage of the Internet, Lithuania and England, primary school pupils, preven

PRIEDAI

1 PRIEDAS

Interviu klasuimai ietuviškai ir angliškai.

1. How important is internet for you?	Kuo ir kaip svarbus jums yra internetas?
2. Where (in what environment) do you use internet most?	Kur (kokioje aplinkoje)dažniausiai naudojatės internetu?
3. How many times a day do you use internet?	Kiek kartų per dieną naudojate internetą?
4. What do you use the internet for?	Kam (kokiems tikslams) naudojate internetą?
5. What social networking site are you on?	Kokiame socialiniame tinkle esate prisiregistravęs/usi?
6. Do you have your own profile on a social networking site?	Ar turite savo asmeninį profilį socialiniame internetiniame tinkle?
7. How many friends have you got in your social networking site friends' list?	Kiek draugų turite savo socialinio internetinio tinklo draugų sąraše?
8. What information do you share on a social networking site?	Kokia informacija jūs noriai dalinatės socialiniame internetiniame tinkle?
9. What is personal information?	Asmeninė informacija, kas tai?
10. What do you think, what personal information is not OK to share online?	Kaip manote, kokios asmeninės informacijosnereikėtųviešinti internete?
11. What have you seen or experienced on the internet that has made you feel uncomfortable?	Ką matėte ar patyrėte internete kas privertė jus jaustis nepatogiai?
12. When did you feel that someone acted in a nasty way to you on the internet?	Kada jautėte kad kažkas blogai elgiasi su jumis internete?
13. Have you acted in a way that might have felt nasty to someone else on the internet? Explain more.	Papasakokite, kada ir kodėl jūs elgėtės blogai internete kitų atžvilgiu?
14. Tell me about inappropriate (nasty/ rude) messages that you have you seen or received on the internet?	Papasakokite aresate gavę ar matę nepadorių žinučių internete?
15. Did you ever meet anyone from the internet?	Papasakokite apie atvejį (jei toks yra) kai ėjote į susitikimą su žmogumi, su kuriuo susipažinote internete?
16. What do you know about safety online?	Ką žinote apie saugų interneto naudojimą?
17. Where did you learn about safety online?	Kur jūs sužinojote apie saugų interneto naudojimą?
18. How can you be sure that you are safe online?	Kaip galite užtikrinti, jog esate saugūs internete?
19. How many times a week do your parents/carers check your online activities?	Kiek kartų per savaitę jūsų tėvai/globėjai tikrina /domisi jūsų veiklą internete?
20. What did teachers at your school taught you about safety online?	Ką mokytojai mokykloje pasakojo jums apie saugų interneto naudojimą?
21. Have you ever suggested waysto use internet safely to your friends? Tell me more. (Have you ever explained to your friends how to use internet safely?)	Ar jūs kada nors patarėte kaip naudoti internetą saugiai jūsų draugams? Papasakokite plačiau.
22. Have your friends ever suggested ways to use internet safely? Tell me more	Ar jūsų draugai jums patarė kaip naudoti internetą saugiai? Papasakokite plačiau.

1 lentelė

Interneto naudojimo aktualumas pradinukų gyvenime (kategorjios ir subkategorijos)

Kategorija	**Subkategorija**	**Patvirtinantis teiginys LIETUVA**	**Patvirtinantis teiginys ANGLIJA**
Internetas svarbus mokslams	Namų darbų atlikimas	*„<...> galiu pasižiūrėti namų darbus <...>“(2)* *„<...> gali padaryti namų darbus“(2)* *„<...> ir šiaip pamokas kai reikia informaciją surinkti ir ten panašiai“(1)* *„Mokslui ir viskas“ (1)*	*„<...> atlikti namų darbus <...>“(1)* *„<...> aš naudoju internetą namų darbams <...>“(1)* *„<...> jei neturim interneto, negalime atlikti namų darbų“ (1)* *„Aš dirbu<...> ruošiu plakatą mokyklai, galiu surasti daugiau informacijos ir panaudoti“(1)* *„<...> ruošiu namų darbus“(1)* *„Ieškoti informacijos, kurios nežinau namų darbams“(1)* *„<...> namų darbams“(1)* *„<...> kartais daryti namų darbus padeda“(2)* *„<...>aš turiu atlikti namų darbus ir tam naudoju internetą“(1)*
	Dienyno tikrinimas	*„Pasižiūrėti dienyną<...>“ (1)* *„<...>.dienyne“ (1)* *„<...> pažymius <...>“(1)*	
	Mokymasis naujų dalykų		*„ <...> ir mokytis naujų dalykų <...>“(1)* *„<...> mokausi naujus dalykus“(1)*
	Informacijos paieška	*„<...> galiu susirasti daug informacijos“ (1)* *„<...> kad sužinočiau daugiau informacijos“(1)* *„<...> kartais informaciją susirinkt“(1)*	*„<...> svarbu pasitikrinti žodžio reikšmę ar kažką tokio“ (1)* *„ <...> galiu ieškoti ko aš nežinau <...>“(1)* *„Ieškoti informacijos, kurios aš nežinau <...>“(1)*
	Tikslų siekimas	*„ <...> kad galėčiau pažiūrėti ko reikia ir pasiekti visokius tikslus“(1)*	

Internetas kaip laisvalaikio praleidimo būdas	Žaidimas	*„<...> galima pažaisti įvairių žaidimų“(1)* *„<...> internetu naudojuosi vien tam, kad pažaisti žaidimų <...>“ (1)* *„Kartais pažaisti<...>“ (1)* *„Žaidimams<...>“(1)* *„Kad galiu tenai pažaisti <...>“ (1)*	*„<...> žaisti“(1)* *„Žaisti žaidimus <...>“(1)* *„Žaidžiu žaidimus <...>“ (4)* *„Žaisti žaidimus ir mokytis žaidžiant lavinamuosius žaidimus“(1)* *„Kartais žaidimams <...>“(1)*
	Skambučiai		*„<...> paskambinti mamai <....>“(1)* *„<...>kartais tiesiog paskambinti draugams“(1)*
	Piešimas	*„ <...> piešti nuo interneto“ (1)*	
	Bendravimas su draugais	*„Susitikti su draugais“ (1)* *„<...> pasirašinėti su draugais“ (1)* *„<...> pasikalbėti su draugais“(2)* *„...susisiekti su draugais“ (1)* *„<...> psbendrauti su draugais <...>“ (1)*	*„<...> kai noriu draugauti su draugais<...>“(1)*
	Pramogos	*„<...> ir šiaip papramogauti“ (1)*	
	Socialiniai internetiniai tinklai	*„<...> Facebooke pabūti“(2)* *„Gmail, Facebooke ir dienyne“ (1)*	*„Facebooke“ (1)*
	Video žiūrėjimas		*„<...>žiūrėti video per „Youtube“(1)* *„Žiūriu „Ben and Holy little Kingdom“ (1)* *„Žiūriu video<...>“ (2)* *„<...>žiūriu vidoe klipus“ (1)*
	Filmų žiūrėjimas		*„<..>filmą pažiūrėti<...>“(1)* *„žiūrėti filmus<...>“(1)*
	Nuotraukų žiūrėjimas		*„Aš kartais naudoju žiūrėti nuotraukas internete. <..>“(1)*
	Žiūrėjimas kažko/ko nors	*„<...> kad galėčiau kažką pažiūrėti“(1)*	*„<...> kartais galima pažiūrėti ką nors“ (1)*
	Pirkimas internetu.		*„<...>.kartais aš turiu padėti mamytei ir man*

			reikia telefono ir pirkti dalykus ir panašiai“(1) *„<...> kartais perku dalykus žaidimams“ (1)*
	Kiti dalykai		*„<...> darau svarbius dalykus <...>“(1)* *„<...> kitikems dalykams“(1)*
Interneto svarba pradinuko gyvenime (kaip?)	Labai svarbu		*„Labai svarbus“(1)*
	Svarbu		*„Svarbu<...>“(1)* *„Manau svarbus <...>“ (1)*
	Gana svarbu		*„Gana svarbu<...>“ (1)*
	Nelabai svarbu		*„Nelabai svarbus“ (2)* *„Nelabai svarbus, nes naudoju tik pamokų pabaigoje arba po mokyklos“ (1)* *„Nelabai svarbus, nes daug nesinaudoju internetu“ (1)* *„Nelabai svarbus, nes aš jį nelabai naudoju“ (1)* *„Kartais svarbu <...>“ (1)*
	Nesvarbu	*„Nėra svarbus“ (1)*	
	Nežinau	*„Nežinau“(3)*	
Interneto naudojimo vieta	Namuose	*„Namuose“ (6)* *„Namie“ (1)* *„Daugiausiai naudoju namuose“ (1)* *„Gal tiktais namuose <...>“ (1)*	*„Namuose <...> lovoje“ (1)* *„Namuose“(7)* *„Dažniausiai namuose“ (2)* *„Namuose, prie kompiuterio, mamos ir tėčio miegamajame“ (1)* *„Namie“ (1)* *„Namuose daugiausiai“ (1)*
	Mokykloje	*„<...> mokykloj“(1)*	
	Mieste	*„Mieste“(1)*	
	Autobuse		*„Autobuse“(1)*
Interneto naudojimo dažnumas	1 kartą per dieną	*„1 kartą per dieną“ (2)*	*„ 1 kartą per dieną“ (5)*
	1-2 kartus per dieną	*„1-2 kartus per dieną“(2)*	
	2 kartus per dieną	*„2 kartus per dieną“(2)*	*„2 kartus per dieną“ (3)*
	2-3 kartus per dieną	*„2 ar 3 kartus“(2)*	*„2 ar 3 kartus dienoje“ (1)*
	3-4 kartus per ieną		*„3 ar 4 kartus per dieną“ (2)*
	2-5 kartus per		*„Kartais 2 kartus , kartais*

	dieną		*5 kartus dienoje“ (1)*
	5-6 kartus per dieną	*„5-6 kartus“(1)*	
	Visą dieną	*„Per visą dieną“(1)*	
	Po mokyklos	*„Po mokyklos“ (1)*	
	Nelabai naudoju		*„<...> aš nelabai naudoju, nes žaid-iu su draugėm“ (1)*
	Kartais nenaudoju, kartais ir visą dieną	„Kartais nenaudoju, kartais ir visą dieną“(1)	

2 lentelė

Nemalonios vaikų patirtys internete (kategorjios ir subkategorijos)

Kategorija	**Subkategorija**	**Patvirtinantis teiginys LIETUVA**	**Patvirtinantis teiginys ANGLIJA**
Nemaloni patirtis	Nepažįstamųjų žinutės		*„Kai kas nors kalba su manimi, pvz., nepažįstamieji“(1)* *„<...>siuntinėti žinutes pradėjo kažkokia suaugusi moteris“ (1)* *„Kartais aš tiesiog gaunu žinutę telefone iš kažko <...>“ (1)*
	Nepadoraus turinio žinutės	*„<...> Nebent keiksmažodžių“ (1)* *„Nu tai išvadinę ten negražiai ir viskas“ (1)* *„Gavusi vieną. Dabar nebeatsimenu“ (1)* *„Visokių. Ten išvadina visaip“ (1)*	*„Jos buvo negražios ir bauginančios“ (1)* *„<...> tas žmogus pradėjo keiktis“ (1)* *„<.... jie tiesiog parašo labai nlogą žodį“ (1)*
	Negavęs ir nematęs nepadorių žinučių	*„Ne. Nesu“ (2)* *„Nieko“ (1)* *„Ne“ (3)*	*„Ne“(3)* *„Negavau tokių žinučių“(1)* *„Nesu gavęs“(2)*
	Ginčai ir komentaruose	*„Mačiau kaip komentaruose ginčijasi nepažįstamos“ (1)*	
	Keiksmažodžiai	*„<...> komentaruose buvo keiksmažodžių parašyta“ (1)* *„<...>Keikiasi komentaruose arba pykstasi“ (1)*	*„Keiksmažodžiai“ (1)* *„Žmonės rašė žinutes su keiksmažodžiais ir pan.“ (1)* *„Elektroniniame pašte ir Youtube kartais žmonės keikiasi“ (1)* *„Keiksmažodžių. Daug nemalonių žodžių*

			Youtube“ (1)
	Muštynės	*„Kai sumuša ką nors kita“ (1)*	
	Grasinimai		*„<...> sako vieni kitiems – aš įsilaušiu į tavo profilį ir ištrinsiu visus žaidimus <...> įsilaušiu į tavo banko sąskaitą ir pan.“ (1)* *„ Iš buvusio darugo esu gavęs žinučių kur sakė „Aš tave pagausiu“ (1)*
	Nemačiau ir nepatyriau nemalonumų internete	*„Nemačiau“(2)* *„Nežinau. Niekas“ (1)* *„Nežinau“(2)* *„Nieko nepatyriau“ (1)* *„Nieko“ (2)* *„Niekada“ (1)* *„Lyg nieko. Nieko tokio nemačiau keisto“ (1)*	*„Nesu to patyręs“ (4)* *„Nieko“(3)*
Blogas elgesys tiriamųjų atžvilgiu	Nemalonus bendravimas	*„Kai tarkim parašo kažkoks pažįstamas žmogus, bet jisai kažkaip tai nemaloniai rašo“ (1)* *„<...> užrašo komentarą negražų“ (1)* *„<...> nu gal ir mačiau“ (1)*	*„<...> jei tu sukuri monstra, jie tau sako tavo monstras bjaurus ir panašiai“ (1)* *“ <...> dar kažkas man pradėjo rašyti, kad aš nieko negaliu daryti, nes aš esu mažas vaikas ir pavadino mane didele sauskelne<...>“ (1)*
	Asmeninės informacijos viešinimas	*„ Kaip ten buvom pirmokai, nufilmavo ir įdėjo“ (1)* *„Kai mano nuotraukos pasidalina <...>“(1)*	*„Kai žaidžiu žaidimą ir manęs klausė kur gyvenu“ (1)* *„<...> kažkas, ko aš nepažįstu, klausė mano asmeninės infromacijos <...>“(1)*
	Įsilaužimas į profilį	*„<...> buvo įsilaužęs, nu sužinojo mano Facebook slaptažodį <...>“(1)*	*„Įsilaužė į mano profilį ir ištrynė mano draugus“ (1)* *„ <...> bežaidžiant, kažkas paskė – aš pavogsiu tavo pinigus- ir mano pinigai išnyko, liko 0“ (1)* *„<...> Vieną kartą aš bandžiau parsisiųsti tokį žaidimą ir tada internete kažkas man parašė „Tu negali pirkti šito žaidimo, jis tik man“ ir jie neleido man to žaidimo pirkti ir tada monitorius tik užtemo*

			ir nebeveikė“ (1)
	Nėra taip buvę	*„Nejaučiau“ (1)* *„Niekada nejaučiau“(2)* *„Niekada“(5)*	*„Nenutiko man tai“(2)* *„To niekada nebuvo“(5)* *„Niekada“(2)*
Tiriamųjų nemalonus elgesys kitų atžvilgiu	Tyčiojimasis	*„<...> buvo tokia mergaitė ir kažkas lyg buvo įsilaužęs, nu sužinojo mano Facebook slaptažodį, parašė blogą komentarą ir ta mergaitė supyko <...>“(1)*	*„Vieną kartą aš pasityčiojau iš savo draugo. <...> jis pastatė ten kažką žaidime ir aš nuėjau į jo pasulį ir padegiau“ (1)*
	Nesielgiu blogai	*„Nesielgiau“(5)* *„Nesielgiau blogai internete“ (1)* *„Niekada“ (1)* *„Niekada blogai nesielgiau“ (1)*	*„Aš taip nesielgiu“(2)* *„Ne“(3)* *„Nemanau. Ne“ (1)* *„Niekada blogai nesielgiau internete“(3)* *„<...> Aš niekada nesityčioju“ (1)*
	Nežinau	*„Nežinau“(3)*	
	Neprisimenu		*„Neprisimenu“ (1)*

3 lentelė

Saugaus interneto prevencijų dalyviai (kategorijos ir subkategorijos)

Kategorija	**Subkategorija**	**Patvirtinantis teiginys LIETUVA**	**Patvirtinantis teiginys ANGLIJA**
Suteikia žinias apie prevenciją	Mokykla	*„Mokykloje“ (1)* *„<...> tiesiog moko naudotis kompiuteriu, pažinti jo dalis, naudotis programomis“*	*„Mokykloje, antroje klasėje<...>“(1)* *„Mokykloje“ (3)* *„Išmokau mokykloje“ (1)* *„Kalsėje ir šiame klube“ (1)*
	Šeima		*„Mano brolis kartais naudojasi ir aš iš jo sužinojau ir mama kartais pasakoja“ (1)* *„Mane mama išmokė, kad negaliu eiti į interneto portalus, nes ten kalbi su nepažįstamais ir jie klausinėja kas tu esi ir visa kita“ (1)* *„Mano senelis pasakojo <...>“(1)*
	Mokykla ir šeima		*„Mokykloje ir kartais iš visos šeimos“ (1)* *„Mokykloje kartais ir kartais tėvai mane moko“ (1)* *„Mano tėtis ir mokykloje“ (1)* *„Pirmiausiai apie tai*

			išmokau namuose, tada mokykloje“ (1)
	Draugai	*„<...> kelios klasiokės ir tiesiog pasipasakojom, kad ten kai kurių dalykų negalima daryti“ (1)* *„parodė tokią programą, kad telefoną, nu į kompiuterį įsirašai ir negalima su kompiuteriu nieko daryti“ (1)* *„Dažniausiai iš draugų <...>“(1)*	*„Taip. Vienas iš mano draugų įspėjo būti atsargiam internete, nes gali nepažįstamieji sakyti blogų dalykų ir tave įskaudinti ir tu jautieisi nepatogiai“ (1)* *„Jie sakė, mes neturėtume belstis į duris ir neturėtume kalbėti su nepažįsatmaisiais“ (1)* *„Taip. Jie mane mokė nepasakoti kur mano namai ir mano mokykla yra“ (1)* *„Taip. Kartais jie sukuria video ir parodo You tube apie saugų internetą“ (1)* *„Taip <...> aš nemokėjau naudotis internetu ir jie pasakė man kaip saugiai naudotis. Tai pvz. nesisiųsti nieko neatsiklausus tėvų“ (1)* *„Taip. Tariq kai atėjo į mokyklą pirmą kartą <...> jis man pasakojo daug gerų dalykų apie internetą, tokių kaip nežisk žaidimų, kurie yra skirti vyresniems ir neik į pokalbių kambarius jei tavo mama ir tėtė nemėgsta kai tu ten juose lankaisi“ (1)* *„Nemanau. Oi taip..pvz. klausiu ar skelbi savo nuotraukas ir pan. nes to daryti neturėtum“ (1)*
	Draugai nepatarė	*„Ne“(8)* *„Niekada“ (1)* *„Nežinau“(2)*	*„Ne“(5)*
	Kompiuteris	*„ <...> iš kompiuterio“ (1)*	
Aš kaip prevencinių žinių skleidėjas	Naudojimosi klausimai	*„<...> viena mergaitė nežinojo kaip naudotis ar ten saugiai ar ne, ir tiesiog aš papasakojau kaip ten viskas turi būti“ (1)* *„Taip. Nu kad negalima, kaip spaudi ten bet ką. Nu ten kai yra toks paspaudi ir toks, tai to negalima“ (1)*	*„Aš pasakiau naudoti internetą teisingai, nes ji įėjo į puslapį, kurio mokytoja neminėjo ir ji nežinojo koks tai psulapis buvo<...>“(1)*
	Asmeninė informacija ir nepažįstamieji		*„Taip. Aš jiems sakiau nesakyti telefono numerio žmonėms, kurių nepažįstat bei vardo Facebooke“ (1)* *„<...> mano draugas žaidė žaidimą ir jis bandė įeiti į kažkieno kito puslapį. Aš jam*

			patariau neiti <...>“(1) *„<...> .Žaidėme internete pasijungę <...> mano draugas norėjo parašyti savo telefono numerį, tada aš jo paklausiau ar jis pažįsta šitą žmogų <...> sakau nerašyk, nes jie gali rasti kur tu gyveni ir pan.“ (1)*
	Patyčios internete		*„<...> padariau video internete kaip išvengti blogų žmonių, kaip sustabdyti žmones nuo patyčių ir kaip ištrinti žmones, kurių nenori ir pan.“ (1)*
	Elgesio normos	*„<...> tai pasakiau, kad negalima rašyt keiksmažodžių, komentarus kaip rašyt“ (1)*	
	Nesu tikras		*„ Ne. Nesu tikras ar aš patariau. Gali būti, bet nesu tikras“ (1)*
	Nepatariau	*„Ne“ (8)* *„Ne, nes nieks man apie tai nepasakojo“ (1)* *„Ne. Nežinau“ (1)*	*„Ne“ (7)*

4 lentelė

Grėsmės internete (kategorijos ir subkategorijos)

Kategorija	**Subkategorija**	**Patvirtinantis teiginys LIETUVA**	**Patvirtinantis teiginys ANGLIJA**
Asmeninės informacijos rinkimas	Gyvenamoji vieta		*„ Kai žaidžiau žaidimą ir manęs klausė, kur aš gyvenu“ (1)* *„<...>kažkas, ko aš nepažįstu, klausė mano asmeninės infromacijos“ (1)*
Viliojimas	Suaugusiųjų kvietimas draugauti		*„<...>norėjau žiūrėti filmą, kažkokia reklama išėjo, man siuntinėti pradėjo žinutes, kažkokia suaugusi moteris, kad ji draugauti kviečiasi“ (1)*
Susitikimas su draugu sutiktu internete	Vykau į susitikimą		*„Pirmas draugas sutiktas internete buvo vardu Arnold. Aš važiavau su juo į susitikimą i Birmingham“ (1)*
	Tokio atvejo nebuvo	*„Nebuvo tokio“ (1)* *„Nėjau“(4)* *„Ne“(2)* *„Tokio atvejo nebuvo“ (1)*	*„Ne“ (8)* *„Tokio dalyko niekada neįvyko“ (4)*

		„Nebuvo“ (2) *„Manyčiau tokių nebuvo“ (1)* *„Ne. Nebuvo“ (1)*	

5 lentelė

Grėsmių internete prevencija (kategorijos ir subkategorijos)

Kategorija	**Subkategorija**	**Patvirtinantis teiginys LIETUVA**	**Patvirtinantis teiginys ANGLIJA**
Pradinukams žinomos prevencinės priemonės	Būti atsargiam		*„Tai kad saugotumės internete ir realiame gyvenime“ (1)*
	Pasitikslinti dėl saugumo internete		*„<...>paklausk tėvų ar saugu būti tavo lankomame puslapyje arba jeigu tu mokykloje tai paklausk mokytojos“ (1)* *„<...>jei nepažįstu, tada klausiu mamos ar ji pažįsta<...>“(1)* *„Mama ir tėtė man pasako ar aš saugus internete“ (1)* *„Klausti mamos ir tėčio dėl saugaus interneto“ (1)*
	Atsiklausti		*„kaskart kai einu prie kompiuterio aš atsiklausiu mamos arba tėčio“ (1)*
	Nežaisti ir nebendrauti su nepažįstamaisiais	*„...neprisiimdama nepažįstamų draugų“ (1)*	*„Nežaisti su nepažįstamais, nes jie gali pradėti iš tavęs tyčiotis“ (1)* *„Kad aš niekada tiesiog neprisijungčiau prie žmonių grupės žaidimuose <...> nesiųsk žinučių Facebook...“ (1)* *„<...>tu negali imti ir sakyti žmonėms kompiuteryje „Labas, būkime draugais“ (1)*
	Nepasitikėti		*„<...> kartais žmonėmis iš interneto, kurie prašosi į draugus negalima pasitikėti. Tik tada pasitikėti galima kai tu juos pamatai“ (1)* *„Negalima pasitikėti kitais žmonėmis, kurie tavęs klausia ko nors, pvz. informacijos apie tave, kad negalima jais pasitikėti, kad nieko negalima sakyti jiems, savo vardo ir infromacijos apie tave“ (1)*
	Sužinoti/surinkti kuo daugiau	*„Kai žinau apie tas programas viską kur aš*	*„Patikrink kas jis/ji tokia prieš kalbant su jais*

	informacijos	*einu ir viskas“ (1)*	*<...>“(1)* *„Tai reikia žinoti kokie tinklai yra geri <...>“(1)*
	Apsimesti /ignoruoti		*„Kai žinutėse tau sako blogus dalykus ir tu turi apsimesti, kad tu jų nematai“ (1)* *„<...> per matematiką, jeigu eini į internetą, reikia naudoti tik matematikos programą ir neatsakinėti į žinučių klausimus<...>“(1)* *„ Gal tik išjunk internetą arba planšetę <...> galima paprasčiausiai ignoruoti“ (1)*
	Neskelbti ir nesidalinti asmenine informacija		*„<...> aš esu saugus internete, nes aš neskelbiu ir nesidalinu dalykais kaip savo adresas, elektroninis paštas, mano banko sąskaita, amžius, mano mokyklos pavadinimas ar mano vardas“ (1)*
	Nesisiųsti virusų	*„<...> virusų negalima siųstis“ (1)*	
	Nesilankyti draudžiamosiose lankytis programose	*„Negalima eiti ten į visokias programas“ (1)*	
	Nenutinka blogų atvejų	*„<...> niekas nelenda ir nebūna blogų atvejų kai kas nutinka tai ir būni saugus“ (1)*	
Prevencinės priemonės apie kurias mokė mokykloje	Neplatinti, neviešinti, neskelbti ir nesidalinti	*„<...> negalima daug ko viešinti, nes gali visoių atvejų būti“ (1)* *„neplatyti visokios infromacijos“ (1)*	*„Kad aš niekada nesidalinčiau ir neskelbčiau asmeninės infromacijos. Tokios kaip adresas, mano banko sąskaita, mano amžius, mano mokykla, mano telefono numeris“ (1)* *„mokykloje mokė pie asmeninę infromaciją ir kad negalima sakyti savo mokyklos adreso ar pan.“ (1)* *„ ji mokė mus, kad niekada nesklebtume savo svarbios informacijos kaip pvz. slaptažodžių ar adreso namų ar banko sąskaitos numerio“ (1)* *„<...> mokykloje mokė apie tokius dalykus kaip interneto saugumas. Pz. Gali duoti telefono numerį ir adresą taksi vairuotojui<...>“(1)*

			„<...>nepasakok kur tu gyveni.“(1) *„Asmeninę informaciją<...>“(1)* *„Mokėmės apie interneto saugumą. Pvz, galima duoti adresą savo taksi vairuotojui <...> bet negalima skelbti internete“ (1)* *„Kad niekada neskelbtume savo vardo ir adreso<...>“(1)* *„<...>mokė apie asmeninę infromaciją“ (1)* *„<...>mokėmės viską apie tokius dalyus kaip interneto saugumas. <...>“(1)* *„Kad aš niekada tiesiog neprisijungčiau prie žmonių grupės žaidimuose arba jei tu nesi paauglys ar suaugęs žmogus, niekada nesiųsk žinučių „Facebook“<...>“ (1)*
	Nekalbėti su nepažįstamaisiais internete, pranešti tėvams	*„<...> nekalbėk su nepažįstamais žmonėmis<...>“(1)*	*„Nesusitikti internete su žmonėmis, kurių aš nepažįstu. Būtinai pasisakyk tėvams, tuo atveju jeigu jie nebūtų mandagūs“ (1)* *„Jie mus mokė internete niekada nekalbėk su nepažįstamais žmonėmis“ (1)*
	Nemokė	*„Ne <...>“(1)* *„Nepasakojo“(3)* *„Nieko nepasakojo“<...>“ (4)* *„Nieko“ (2)*	
Tėvų/globėjų domėjimosi veikla internete dažnumas	Kiekvieną kartą kai pasijungiu	*„Kiekvieną kartą kai pasijungiu prie interneto ateina ir pasižiūri“ (1)*	*„Kaskart kai einu į internetą jie tikrina“ (1)*
	Kasdien	*„Kiekvieną dieną“ (1)* *„Gal visą savaitę“ (1)* *„Visas dienas“ (1)*	
	5 kartus dienoje		*„<...>.daažniausiai tikrina 5 kartus dienoje“ (1)*
	5 kartus per savaitę		*„<...> 5 kartus per savaitę“ (1)*
	3 kartus per savaitę		*„Apie 3 kartus per savaitę“ (1)*
	2 kartus per savaitę		*„Dažniausiai 2 kartus, kartais dažniau“ (1)* *„<...>2 kartus per savaitę“ (1)*
	Kas 3 dienos		*„Kas 3 dienos“ (1)*
	Kartą per savaitę		*„Galbūt kartą per savaitę“ (1)*

	Daug	*„Daug“ (1)*	
	Netikrina	*„Niekada“ (2)* *„Beveik niekada“ (1)* *„Nesidomi“(3)*	*„Jie netikrina mano veiklos internete.<...> patikrina ar aš galiu tą žaidimą žaisti ir jei saugu nuperka man tą žaidimą“ (1)* *„Jie netikrina, bet aš pasakau jiems ką aš veiksiu internete“ (1)* *„ Iš tikrųjų jie netikrina“ (1)* *„Jie netikrina. Tik kartais, kai aš internete apie pusvalandį, jie gali prieiti ir paklausti parodyk ką čia darai“ (1)* *„Niekada“ (1)*

6 lentelė

Pradinių klasių mokinių žinios susijusios su saugiu interneto naudojimu (kategorijos ir subkategorijos

Kategorija	**Subkategorija**	**Patvirtinantis teiginys LIETUVA**	**Patvirtinantis teiginys ANGLIJA**
Asmeninė informacija	Vardas, pavardė, amžius	*„Vardas, pavardė, amžius <...>“ (1)* *„Tai kur būna aprašytas žmogus, vardas, pavardė, gimimo data ir pan.“ (1)*	*„<...> tavo vardas, amžius“ (4)* *„<...>tai ką tu nori turėti tik sau..kaip tavo vardas ir pavardė“ (1)* *„<...> tavo vardas, tavo amžius <...> tavo pavardė“ (1)* *„<...> tavo vardas <...> kiek tau metų <...>“(1)* *„<...> tavo vardas <...>“(1)*
	Telefono numeris	*„<...>telefonas<...>“(1)* *„<...>koks telefono numeris“ (1)*	*„<...> tavo telefono numeris <...>“(4)* *„<...> numerio <...>“(2)*
	Namų adresas	*„Gyvenamoji vieta <...>“(1)* *„<...> kur gyveni <...>“(1)*	*„Tavo adresas <...>“(5)* *„<...> ir tavo namų adresas<...> , dalykai kurių neturėtum rodyti“ (2)* *„<...> kur gyveni <...>“(1)* *„<...> adresas <...>“(1)*
	Mokyklos adresas		*„<...> kur tavo mokykla<...>“(1)* *„<...>tavo mokyklos pavadinimas <...>“(2)* *„<...> tavo mokykla <...>“(1)* *„<...> mokyklos“ (1)*
	Nuotraukos	*„<...> kitiem nerodai, bet vienam žmogui kažką parašai ir astiunti nuotrauką“ (1)*	*„<...> tai nuotraukų dalinimasis <...>“ (1)* *„Tavo nuotraukos“ (1)*

	Elektroninis pašto adresas		*„<...>.tai tavo elektroninio pašto adresas <...>(2)*
	Banko duomenys		*„<...> tavo banko duomenys <...>(1)*
	Socialinių internetinių tinklų profiliai		*„<...>Facebook profilis, Twitter profilis<...>“(1)*
	Nežinau	*„Nežinau“ (4)* *„Nesupratau“ (1)*	
Grėsmės internete susijusios su asmenine informacija	Asmeninė infromacija ir vagystės	*„Kad tiesiog neskleidi daug ko apie save ir kad nebūtų taip kad apiplėšia ir pan.“ (1)*	*„<...> turi būti atsargus nepasakojant, nededant savo nuotraukų į internetą, bei privačių dalykų, tokių kaip mašinos registracijos numeriai, nes kas nors gali pamatyti ir rasti pastatytą mašiną, tada pagal tai rasti kur gyveni, apvogti“ (1)* *„<...> negalima dalintis asmenine informacija <...>, nes jie visi gali būti plėšikai“ (1)* *„<....> nuotraukos, nes kas nors gali pažiūrėti į nuotrauką ir atpažinti, kur ji daryta ir jie gali ateiti ir apvogti“ (1)* *„<...> jei tu pasakysi savo adresą, jie gali ateiti ir apvogti, arba prisijungti prie tavo kompiuterio, jei neturėjai slaptažodžio“ (1)*
	Asmeninė informacija ir nepažįstamieji		*„Saugumas internete yra labai svarbus, nes tu gali kalbėti internete su nepažįstamu žmogumi. Ir jeigu, tu nežinai kaip būti saugiam internete, tu gali pasakyti dalykus kaip savo adresą“ (1)* *„Niekada negalima dalintis adresu ir pasakoti kur gyvename nepažįstamiems“ (1)*
	Kitų žmonių asmeninė informacija		*„Nepasakok asmeninės infromacijos, nepaskok kitų žmonių asmeninės informacijos“ (1)* *„Negalima skelbti asmeninės informacijos ar nuotraukų, kurios priklauso tavo šeimai ir pan.“ (1)*
Bendros saugaus elgesio taisyklės	Nekalbėti su nepažįstamais		*„Nekalbėk su nepažįstamais <...>“(2)*
	Nesidalinti asmenine		*„Tu neturėtum dalintis tau svarbiais dalykais, nebent*

internete	informacija		*nusiųsti žinutę kažkam kuo pasitiki, pvz. tėvai, šeima“ (1)* *„Aš žinau, kad negalima sakyti tavo mokyklos adreso ir nepasakoti kur ji yra“ (1)* *„Kad niekada negalima dalintis asmenine infromacija netgi su draugais arba tavo mamos ir tėtės draugais <...“ (1)*
	Dalintis informacija tik su patikimu žmogumi		*„Aš žinau, kad internete reikėtų dalintis informacija tik su patikimu žmogumi <...>“(1)*
	Nesiūsti kitiems ir neatsakyti į negražias žinutes		*“<...> nesiųsk negražių žinučių, arba jei kas nors tau atsiųs negražių žinučių, nesiųsk atgal“ (1)*
	Elkis taip, kaip kad nori, kad elgtųsi su tavimi		*„<...> neturėtum daryti blogų dalykų kitiems žmonėms, nes jie gali padaryti ką nors blogiau tau <...>“(1)*
	Galima dalintis juokingomis žinutėmis		*„ Juokingos žinutės <...>“(1)*
	Nežinau	*„Nieko nežinau“ (1)* *„Nieko“ (8)* *„Nežinau“ (1)*	
Privatumo riba/ nereikėtų viešinti	Asmeninės informacijos		*„<...> asmeninės informacijos <....>“(1)*
	Vardas, pavardė, amžius		*„Vardo <...> pavardės <...>“ (1)* *„<....> kiek tau metų <...>“ (1) „Tavo vardo ir tavo amžiaus“ (1)* *„<...> vardo“ (2)*
	Namų adresas	*„Gyvenamosios vietos<...>“(4)* *„Kur gyveni <...>“(1)* *„Savo adreso namų <...>“(1)*	*„Adreso <...>“ (2)* *„<...> durų numerio <...>“(1)* *„Kur gyveni, <...>“ (1)* *„<...> bet ko susijusio su tavo namų adresu ir pan.“ (1)* *„<...> gyvenamosios vietos“ (1)*
	Telefono numeris	*„<...> telefono“ (2)* *„<...> savo numerių <...>“(1)* *„<...> numerio <....>“(1)* *„Telefono numerio <...>“(1)*	*„<...> telefono numerio <...>“(3)*
	Nuotraukos		*„Tavo nuotraukų <...>“ (1)* *„<...> šeimos nuotraukos“ (1) „<...> savo nuotraukų“*

			(1) *„Nuotraukų“ (3)*
	Mokyklos adresas		*„<...> mokyklos <...>“(1)* *„Tavo mokyklos adreso<....>“(1)*
	Elektroninio pašto adresas		*„<...> elektroninio pašto<...>“ (2)*
	Informacija apie šeimą	*„Kad kažkas ten mirė“ (1)* *„Kad tenai gal kas žuvo“ (1)* *„Apie savo šeimą“ (1)*	
	Paslapčių	*„Gal kokių ten paslapčių, gal kokių slaptų dalykų“ (1)* *„<...> paslapčių galbūt“ (1)*	*„ Tavo paslapčių <...>“(1)*
	Prisijungimo duomenų		*„<...>.prisijungimo duomenų ir pan. Puslaių pavadinimų, kuriuose turi profilius. Negalima dalintis profilio informacija“ (1)*
	Draugų pažeminimo	*„Draugų pažeminimo“ (1)*	
	Neviešinti nieko		*„<...> .manau kad nereikia jokos informacijos viešinti“ (1)*
	Nežinau	*„Nežinau“ (1)*	
Draudžiama medžiaga internete	Amžiaus cenzą atitinkantis turinys		*„<...>galima žiūrėti filmus, bet tik tokio amžiaus kiek tau yra. <...>“ (1)* *„Aš žinau, kad neturėtu žiūrėti dalykų, kurių negalima. Negalima kalbėti negražiai, nes paskui per jauni vaikai išmoksta“(1)* *„Nežaisk žaidimų, kurie skirti ne tavo amžiaus grupei <....>“(1)*
Naudojimosi kompiuteriu trūkumai	Kenkia akims	*„Kad daug būti negalima prie kompiuterio, nes pavyzdžiui jei daug būsi tai gali prireikt akinių“ (1)*	

7 lentelė

Pradinukų naudojimasis socialiniais internetiniais tinklais arba amžiaus cenzo neatitinkantys socialinių internetinių tinklų naudotojai (kategorijos ir subkategorijos)

Kategorija	**Subkategorija**	**Patvirtinantis teiginys LIETUVA**	**Patvirtinantis teiginys ANGLIJA**
Socialiniai internetiniai tinklai	Facebook	*„Facebook“ (9)* *„Facebooke ir viskas“(2)*	*„<...> Turiu Facebook <...>“(1)* *„Facebook“ (naudoju mamos profilį) (1)*

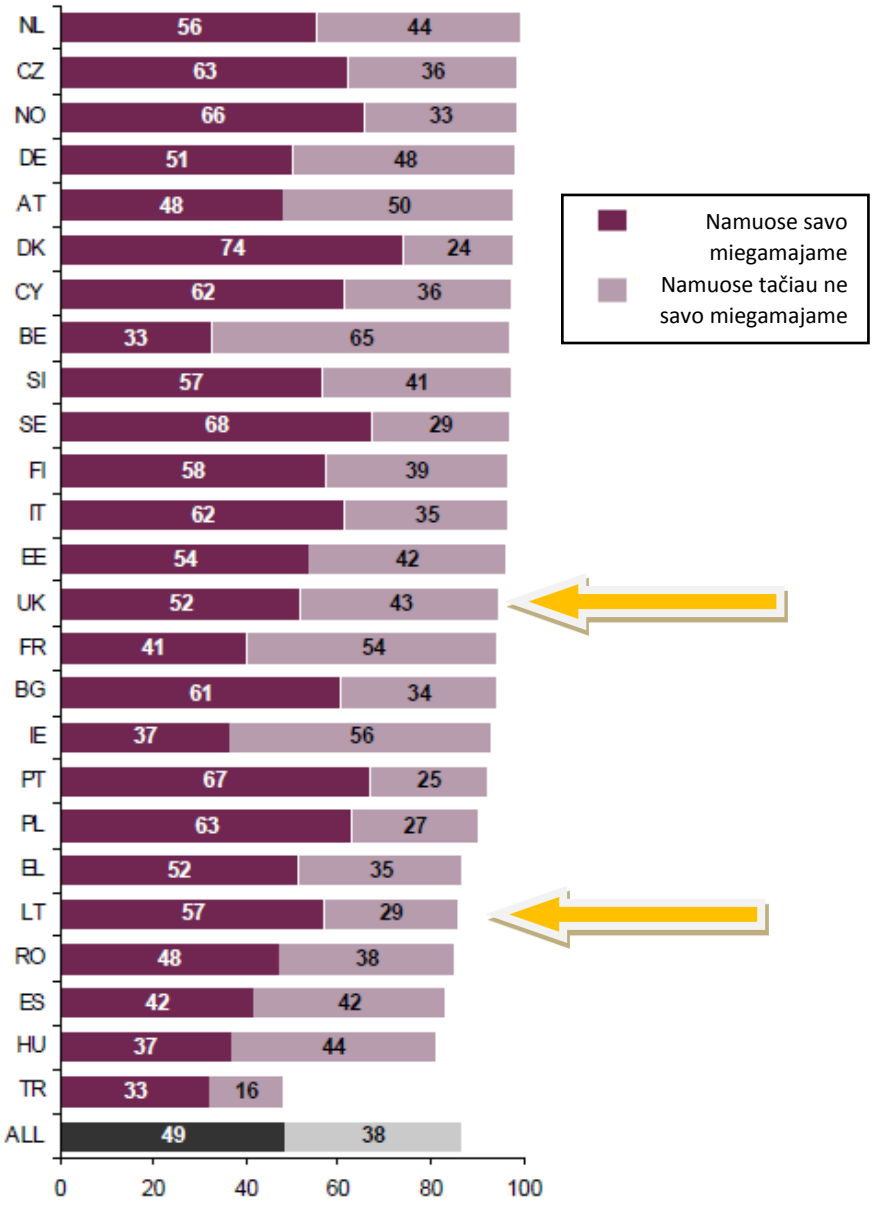
	Dienynas	*„<...> dienyne“ (1)*	
	Youtube	*„<...>Youtube“ (1)*	*„You tube“ (1)* *„Dažniausias „You tube“ (1)* *„Kartais „Youtube“(1)*
	Gmail	*„<...>Gmail <...>“(1)*	
	Pamo9	*„Pamo 9<...>“(1)*	
	Messenger		*„Messenger“ (1)*
	Facetime		*„Facetime“ (1)*
	TalkTalk		*„Aš TalkTalk“ (1)*
	Google		*„Einu į Google<...>“(1)* *„Google“ (1)*
	Elektroninis paštas		*„<...> elektroninio pašto prijungą“ (1)*
	Nesilankau		*„Nesilankau tokiose svetainėse“ (1)* *„Nesu“ (1)* *„Nesu prisiregistravęs“ (1)*
	Nesuprantu		*„Nesu tikras ką tai reiškia“ (1)* *„Nesu tikras ką turite galvoje“ (1)* *„Nelabai žinau šito dalyko“ (1)*
	Turiu /neturiu asmeninį profilį	*„Taip“ (10)* *„Nežinau“ (2)*	*„Taip“ (1)* *„Taip, turiu žaidime <...>“ (1)* *„Ne“(7)* *„Neturiu“ (2)* *„Ne. Naudoju mamos profilį“ (1)* *„Neturiu. Nežinau kas čia yra.“ (1)* *„Ką turite uomenyje?Neturiu“ (1)*
Draugų skaičius socialinio internetinio tinklo profilyje	Iki 10	*„Apie 10“ (1)*	*„3“ (1)*
	Nuo 10 iki 50	*„Apie 20“ (1)* *„20“ (1)* *„Gal 30“ (1)* *„40-50“ (1)* *„41“ (1)*	
	Nuo 50 iki 100	*„Daug..kokia 50“ (1)* *„Apie 50“ (1)*	
	Virš 100	*„Virš 100“ (1)* *„280“ (1)* *„<...> Facebook‘e tai 300 kažkiek“ (1)*	*„Apie 109“ (1)*
Skelbiama informacija	Nuotraukos	*„Savo nuotraukomis“(2)* *„Nuotraukomis“ (3)* *„Nuotraukomis ir vaizdo įrašais“ (1)* *„Nuotraukomis...kur buvo smagiai praleistas laikas nufotografuotas ir viskas“ (1)*	*„Dalinuosi nuotraukomis ir vietomis kur buvau“ (1)* *„Nuotraukomis ar kitais paveiksliukais“ (1)*
	Klausimai	*„Paklausiu kas namų darbų užduota, dar ko“ (1)*	

	Įspūdžiais	*„Savo įspūdžiais“ (1)*	
	Žinutėmis	*„<...> žinutėmis“ (1)*	
	Koduotomis žinutėmis		*„<...> pavyzdžiui „balta krovininė mašina“ –tai kaip įspėjimas“ (1)*
	Nesidalinu	*„Nesidalinu“ (1)*	

8 lentelė

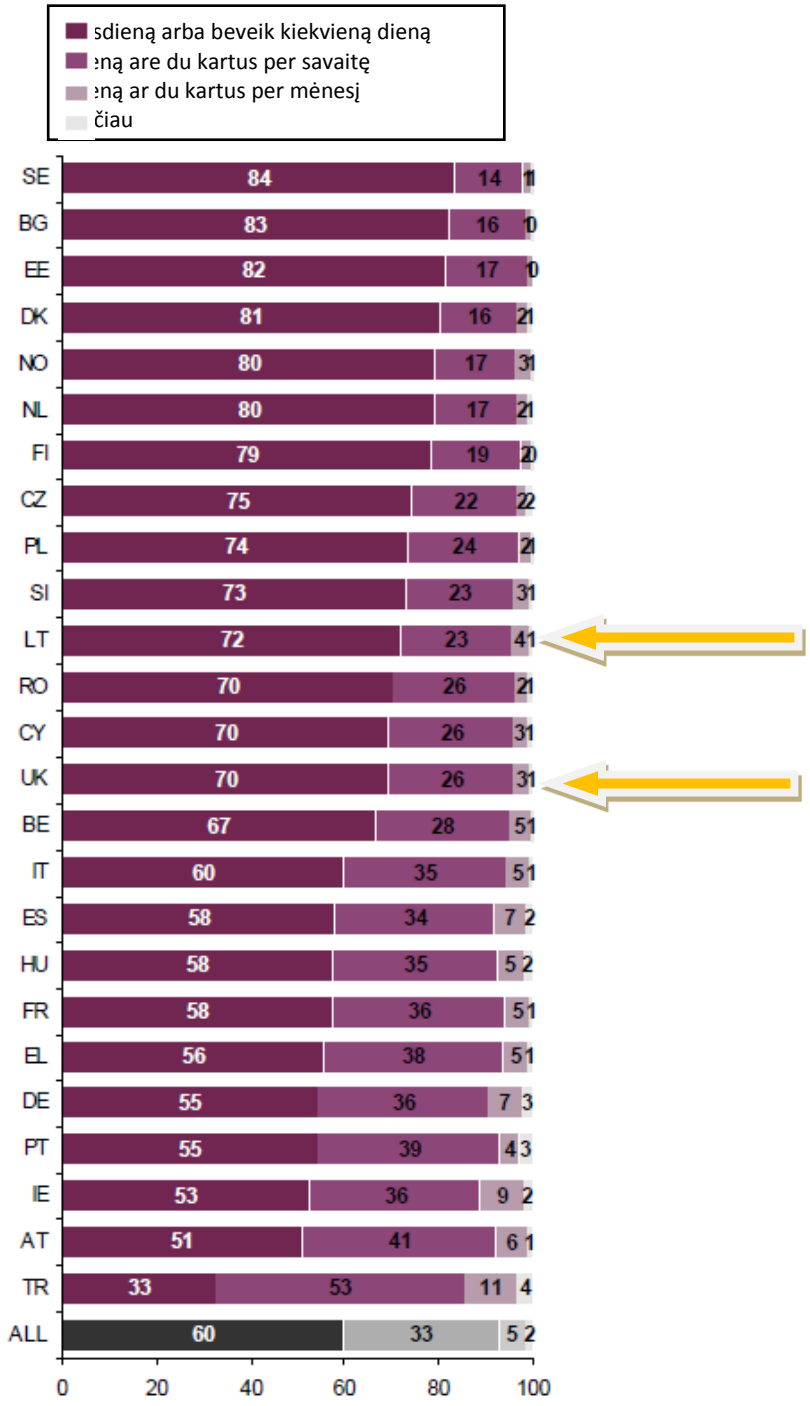
Nepažįstamųjų kontakto su nepilnamečiais užmezgimo būdai (kategorjos ir subkategorijos)

Kategorija	**Subkategorija**	**Patvirtinantis teiginys LIETUVA**	**Patvirtinantis teiginys ANGLIJA**
Žinutės raštu	Socialinio internetinio tinklo puslapyje	*„<...> komentaruose<...>(1)*	
	Youtube		*„Youtube“ (1)*
	Telefone		*„Kartais aš gaunu žinutę telefone iš kažko ir jie tiesiog parašo labai blogą žodį“ (1)* *„<...>kažkas ko aš nepažįstu klausė mano asmeninės informacijos <...> tada aš išjungiau telefoną <...>“ (1)*
	Reklamoje filmo metu		*„Kai norėjau žiūrėti filmą, išėjo reklama, man siuntinėti pradėjo žinutes <...>“(1)*
	Žaidimo aplinkoje		*„<...>bandžiau parsisiųtsi žaidimą ir tada internetu man kažkas parašė <...>“(1)*
Žinutės žodžiu	Audio pokalbiai		*„Man bežaidžiant žmogus kalbėjo su manimi per mikrofoną“ (1)*
Susitikimai	Važiavau		*„<...> aš važiavau su juo į susitikimą“(1)*
	Tokio atvejo nebuvo	*„Ne“(8)* *„Tokio atvejo nebuvo“ (4)*	*„Tokio atvejo nėra buvę“(7)* *„ Ne“(5)*

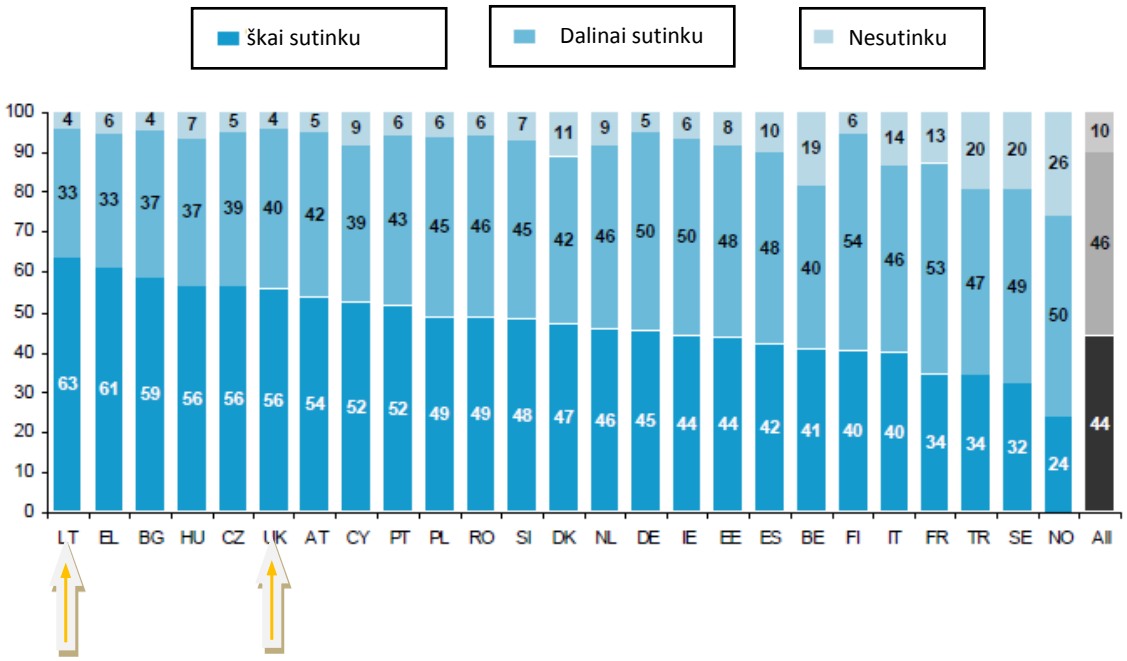
1 pav. Vaikų naudojimasis internetu namuose pagal šalį (proc.)

Šaltinis: Livingstone ir kt. , 2011, p. 21.

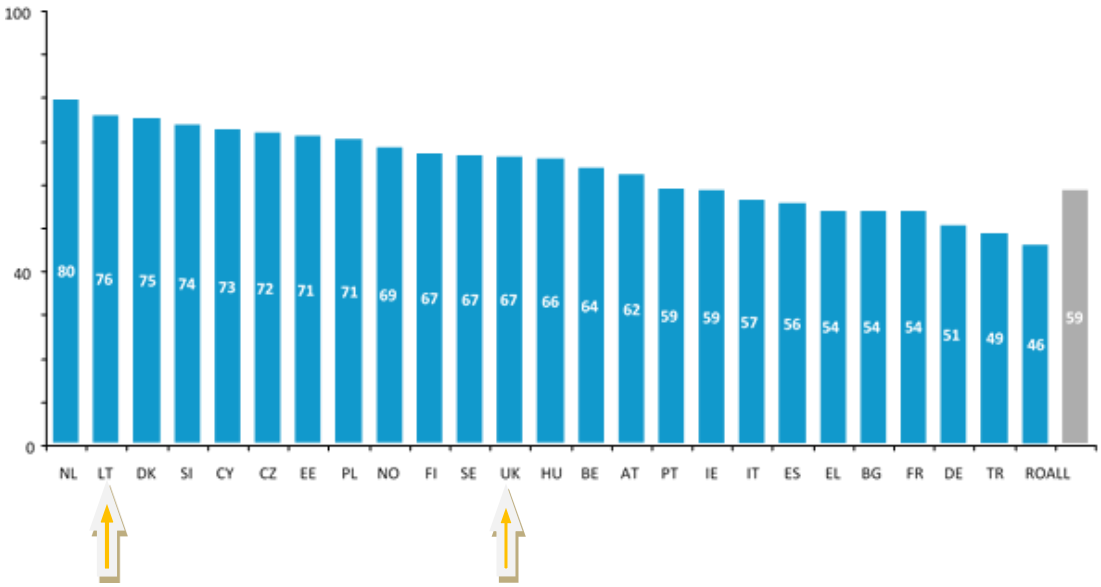
2 pav. : Kaip dažnai vaikai naudoja internetą pagal šalį (proc.)

Šaltinis: Livingstone ir kt. , 2011, p.25.

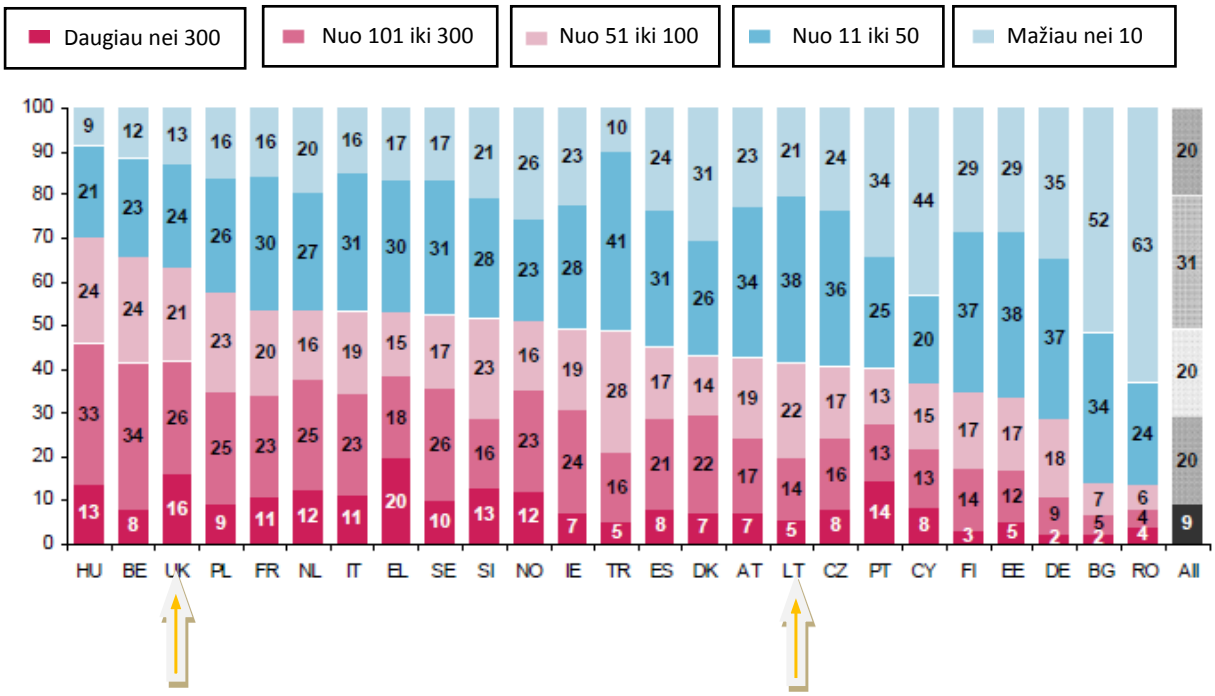
3 pav. „ Daugybė dalykų internete, kurie yra geri mano amžiaus vaikams“ pagal šalį (proc.)

Šaltinis: Livingstone ir kt. , 2011, p. 35.

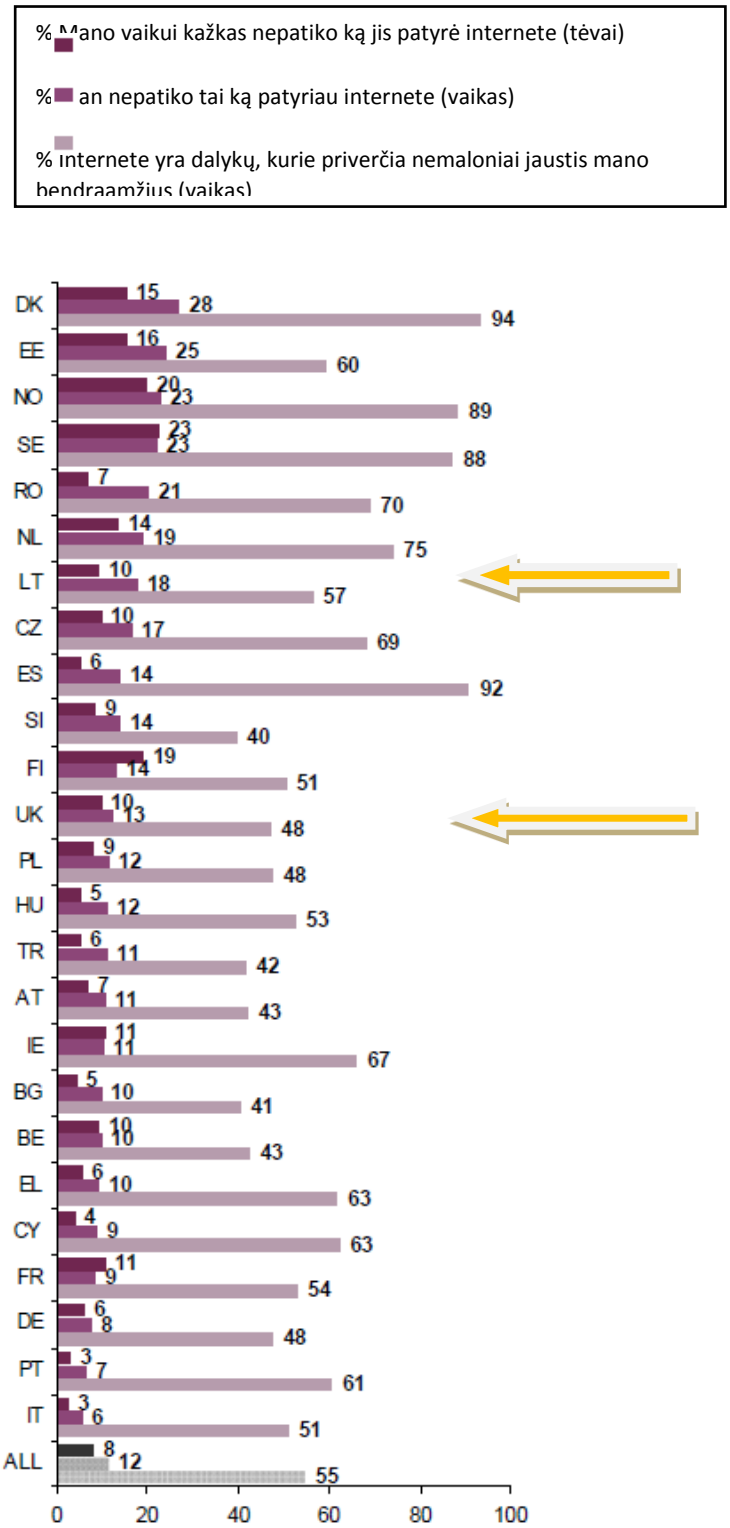
4 pav. Vaikai turintys profilį socialiniuose tinkluose pagal šalį (proc.)

Šaltinis: Livingstone ir kt. , 2011, p. 37.

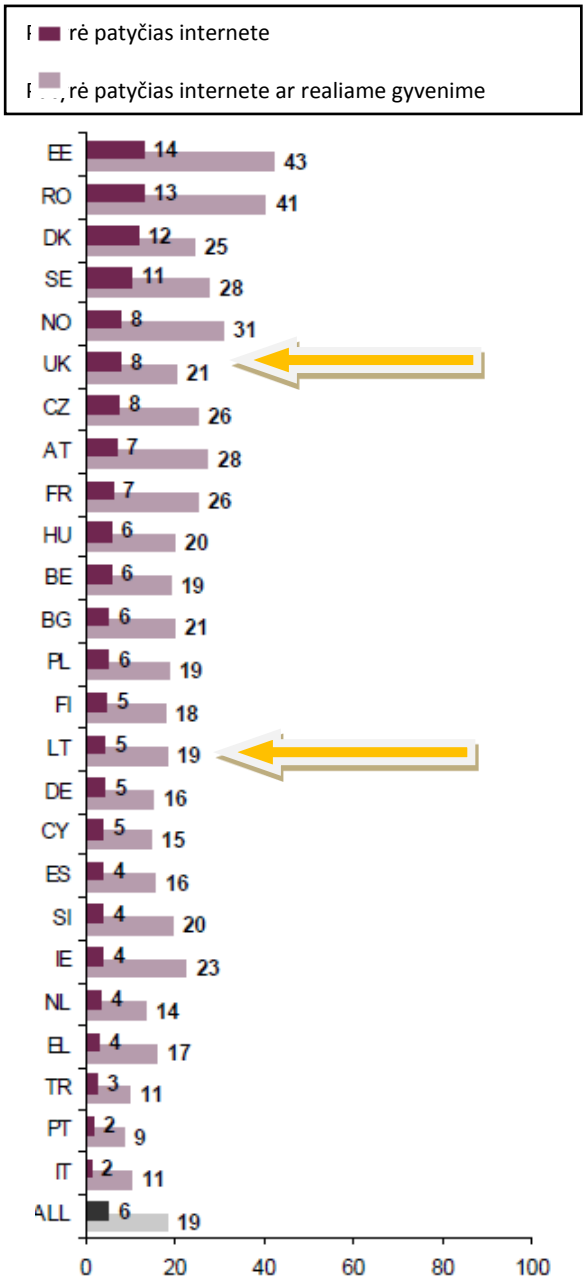
5 pav. Kontaktų skaičius vaikų socialinių tinklų profiliuose pagal šalį (proc.)

Šaltinis: Livingstone ir kt. , 2011, p. 38.

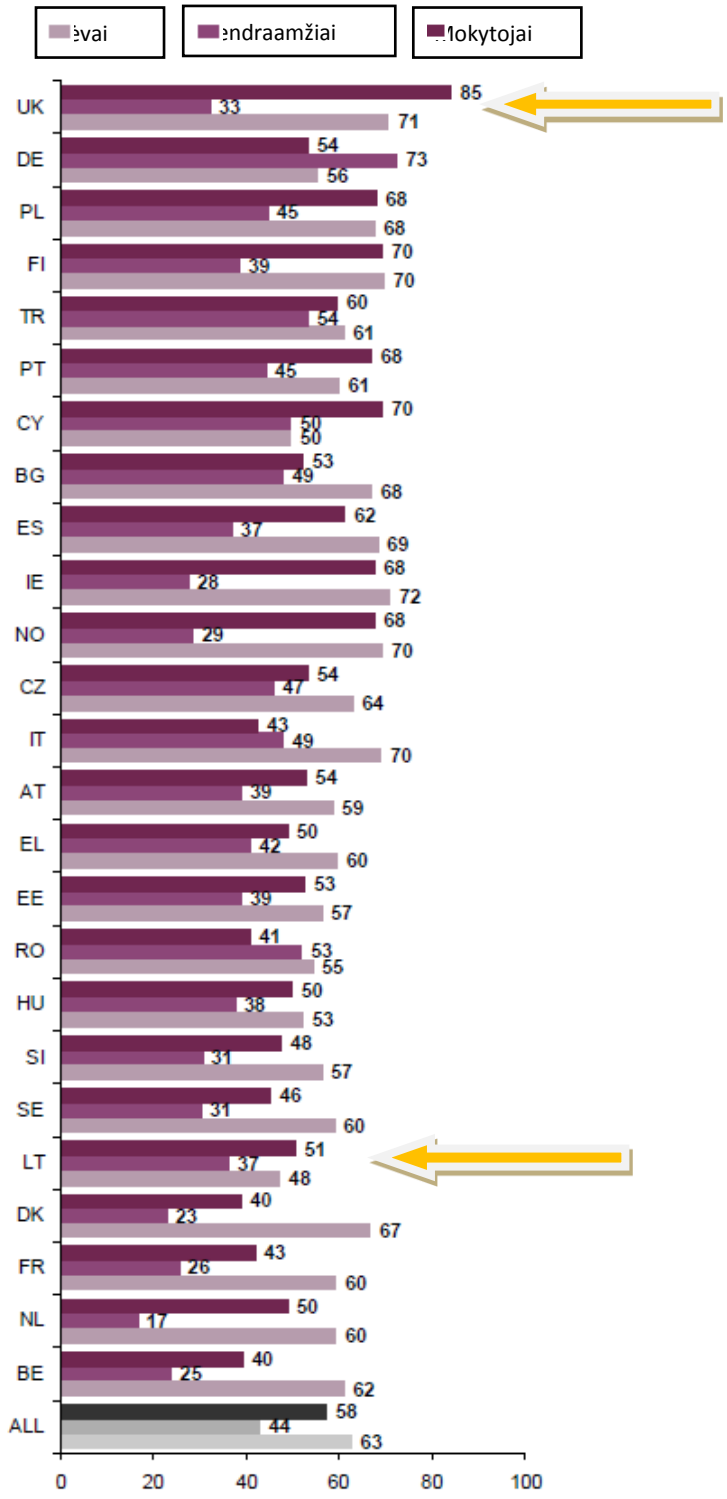
6 pav. Internetinė patirtis, kuri sukėlė nemalonių emocijų, įvardinta tėvų ir vaikų, pagal šalį (proc.)

Šaltinis: Livingstone ir kt. , 2011, p. 48.

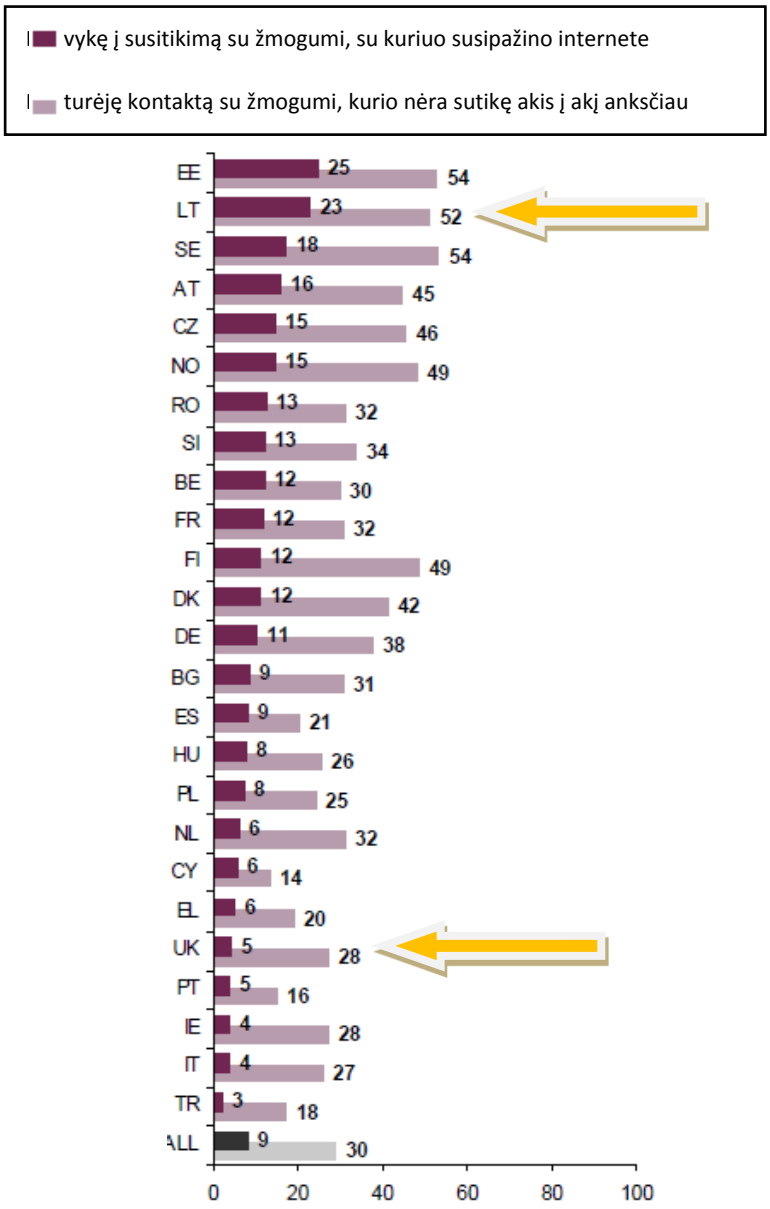
7 pav. Vaikas patyrė patyčias internete arba realiame gyvenime pagal šalį (proc.)

Šaltinis: Livingstone ir kt. , 2011, p. 63.

8 pav. Bendraamžiai, tėvai ar mokytojai patarė kaip naudoti internetą saugiai pagal vaikus, pagal šalį (proc.)

Šaltinis: Livingstone ir kt. , 2011, p. 127.

9 pav. Vaikai užmezga naujas pažintis bei kontaktus internete ir susitinka, pagal šalį (proc.)

Šaltinis: Livingstone ir kt. , 2011, p. 86.

Interviu I – LT

1. **Kuo ir kaip svarbus jums yra internetas?**
   Pasižiūrėti dienyną ir pasirašinėti su draugais.
2. **Kur (kokioje aplinkoje) dažniausiai naudojatės internetu?**
   Namuose.
3. **Kiek kartų per dieną naudojate internetą?**
   Du kartus per dieną. Maždaug dvi val.
4. **Kam (kokiems tikslams) naudojate internetą?**
   Pasižiūrėti namų darbus, pažymius, pabendrauti su draugais, Facebooke pabūti.
5. **Kokiame socialiniame tinkle esate prisiregistravęs/usi?**
   Gmail, Facebooke ir dienyne.
6. **Ar turite savo asmeninį profilį socialiniame internetiniame tinkle?**
   Taip.
7. **Kiek draugų turite savo socialinio internetinio tinklo draugų sąraše?**
   Apie 40-50.
8. **Kokia informacija jūs noriai dalinatės socialiniame internetiniame tinkle?**
   Savo nuotraukomis.
9. **Asmeninė informacija, kas tai?**
   Gyvenamoji vieta, telefonas, vardas, pavardė, amžius.
10. **Kaip manote, kokios asmeninės informacijos nereikėtų viešinti internete?**
    Gyvenamosios vietos, telefono.
11. **Ką matėte ar patyrėte internete kas privertė jus jaustis nepatogiai?**
    Nieko nepatyriau.
12. **Kada jautėte kad kažkas blogai elgiasi su jumis internete?**
    Nejaučiau niekada.
13. **Papasakokite, kada ir kodėl jūs elgėtės blogai internete kitų atžvilgiu?**
    Niekada blogai nesielgiau.
14. **Papasakokite ar esate gavę ar matę nepadorių žinučių internete?**
    Buvo, kad komentaruose buvo keiksmažodžių parašyta..
15. **Papasakokite apie atvejį (jei toks yra) kai ėjote į susitikimą su žmogumi, su kuriuo susipažinote internete?**
    Nebuvo tokio.
16. **Ką žinote apie saugų interneto naudojimą?**
    Nieko.
17. **Kur jūs sužinojote apie saugų interneto naudojimą?**
    Mokykloje.
18. **Kaip galite užtikrinti, jog esate saugūs internete?**
    Nežinau. Galbūt neprisiimdama nepažįstamų draugų.
19. **Kiek kartų per savaitę jūsų tėvai/globėjai tikrina /domisi jūsų veiklą internete?**
    Kiekvieną dieną.
20. **Ką mokytojai mokykloje pasakojo jums apie saugų interneto naudojimą?**
    Nieko nepasakojo, tiesiog moko naudotis kompiuteriu, pažinti jo dalis, naudotis programomis.
21. **Ar jūs kada nors patarėte kaip naudoti internetą saugiai jūsų draugams? Papasakokite plačiau.**
    Ne, nes nieks man apie tai nepasakojo .
22. **Ar jūsų draugai jums patarė kaip naudoti internetą saugiai? Papasakokite plačiau.**
    Ne.

Interviu II – LT

1. **Kuo ir kaip svarbus jums yra internetas?**
   Nėra svarbus.
2. **Kur (kokioje aplinkoje) dažniausiai naudojatės internetu?**
   Namuose.
3. **Kiek kartų per dieną naudojate internetą?**
   Du kartus per dieną.
4. **Kam (kokiems tikslams) naudojate internetą?**
   Žaidimams, Facebooke pabūti.
5. **Kokiame socialiniame tinkle esate prisiregistravęs/usi?**
   Facebooke.
6. **Ar turite savo asmeninį profilį socialiniame internetiniame tinkle?**
   Taip.
7. **Kiek draugų turite savo socialinio internetinio tinklo draugų sąraše?**
   Apie 20.
8. **Kokia informacija jūs noriai dalinatės socialiniame internetiniame tinkle?**
   Nuotraukomis.
9. **Asmeninė informacija, kas tai?**
   Nežinau.
10. **Kaip manote, kokios asmeninės informacijos nereikėtų viešinti internete?**
    Gyvenamosios vietos, telefono.
11. **Ką matėte ar patyrėte internete kas privertė jus jaustis nepatogiai?**
    Nieko.
12. **Kada jautėte kad kažkas blogai elgiasi su jumis internete?**
    Niekada.
13. **Papasakokite, kada ir kodėl jūs elgėtės blogai internete kitų atžvilgiu?**
    Nesielgiau.
14. **Papasakokite ar esate gavę ar matę nepadorių žinučių internete?**
    Ne.
15. **Papasakokite apie atvejį (jei toks yra) kai ėjote į susitikimą su žmogumi, su kuriuo susipažinote internete?**
    Nėjau.
16. **Ką žinote apie saugų interneto naudojimą?**
    Nieko.
17. **Kur jūs sužinojote apie saugų interneto naudojimą?**
    -
18. **Kaip galite užtikrinti, jog esate saugūs internete?**
    Nežinau.
19. **Kiek kartų per savaitę jūsų tėvai/globėjai tikrina /domisi jūsų veiklą internete?**
    Nesidomi.
20. **Ką mokytojai mokykloje pasakojo jums apie saugų interneto naudojimą?**
    Nepasakojo.
21. **Ar jūs kada nors patarėte kaip naudoti internetą saugiai jūsų draugams? Papasakokite plačiau.**
    Ne.

22. **Ar jūsų draugai jums patarė kaip naudoti internetą saugiai? Papasakokite plačiau.**

Interviu III – LT

1. **Kuo ir kaip svarbus jums yra internetas?**
   Susitikti su draugais.
2. **Kur (kokioje aplinkoje) dažniausiai naudojatės internetu?**
   Namuose.
3. **Kiek kartų per dieną naudojate internetą?**
   Po mokyklos.
4. **Kam (kokiems tikslams) naudojate internetą?**
   Susitikti su draugais.
5. **Kokiame socialiniame tinkle esate prisiregistravęs/usi?**
   Pamo9 ir Facebooke.
6. **Ar turite savo asmeninį profilį socialiniame internetiniame tinkle?**
   Taip.
7. **Kiek draugų turite savo socialinio internetinio tinklo draugų sąraše?**
   280.
8. **Kokia informacija jūs noriai dalinatės socialiniame internetiniame tinkle?**
   Nuotraukomis ir vaizdo įrašais.
9. **Asmeninė informacija, kas tai?**
   Nežinau.
10. **Kaip manote, kokios asmeninės informacijos nereikėtų viešinti internete?**
    Nežinau.
11. **Ką matėte ar patyrėte internete kas privertė jus jaustis nepatogiai?**
    Nemąčiau.
12. **Kada jautėte kad kažkas blogai elgiasi su jumis internete?**
    Niekada.
13. **Papasakokite, kada ir kodėl jūs elgėtės blogai internete kitų atžvilgiu?**
    Nesielgiu.
14. **Papasakokite ar esate gavę ar matę nepadorių žinučių internete?**
    Ne.
15. **Papasakokite apie atvejį (jei toks yra) kai ėjote į susitikimą su žmogumi, su kuriuo susipažinote internete?**
    Nėjau.
16. **Ką žinote apie saugų interneto naudojimą?**
    Nežinau.
17. **Kur jūs sužinojote apie saugų interneto naudojimą?**
    -
18. **Kaip galite užtikrinti, jog esate saugūs internete?**
    Nežinau.
19. **Kiek kartų per savaitę jūsų tėvai/globėjai tikrina /domisi jūsų veiklą internete?**
    Visas dienas.
20. **Ką mokytojai mokykloje pasakojo jums apie saugų interneto naudojimą?**
    Nepasakojo.
21. **Ar jūs kada nors patarėte kaip naudoti internetą saugiai jūsų draugams? Papasakokite plačiau.**
    Ne. Nežinau.
22. **Ar jūsų draugai jums patarė kaip naudoti internetą saugiai? Papasakokite plačiau.**

    Ne.

Interviu IV- LT

1. **Kuo ir kaip svarbus jums yra internetas?**
   Svarbus, kad galiu pasižiūrėti namų darbus ar šiaip papramogauti.
2. **Kur (kokioje aplinkoje) dažniausiai naudojatės internetu?**
   Daugiausia naudojuosi savo namuose.
3. **Kiek kartų per dieną naudojate internetą?**
   1 -2 kartus.
4. **Kam (kokiems tikslams) naudojate internetą?**
   Pasižiūrėti namų darbus arba susisiekti su draugais.
5. **Kokiame socialiniame tinkle esate prisiregistravęs/usi?**
   Facebooke.
6. **Ar turite savo asmeninį profilį socialiniame internetiniame tinkle?**
   Taip.
7. **Kiek draugų turite savo socialinio internetinio tinklo draugų sąraše?**
   Apie 50.
8. **Kokia informacija jūs noriai dalinatės socialiniame internetiniame tinkle?**
   Savo įspūdžiais.
9. **Asmeninė informacija, kas tai?**
   Mano asmeninių daiktų turėjimas.
10. **Kaip manote, kokios asmeninės informacijos nereikėtų viešinti internete?**
    Savo gyvenamosios vietos arba paslapčių galbūt.
11. **Ką matėte ar patyrėte internete kas privertė jus jaustis nepatogiai?**
    Nemačiau.
12. **Kada jautėte kad kažkas blogai elgiasi su jumis internete?**
    Niekada nejaučiau.
13. **Papasakokite, kada ir kodėl jūs elgėtės blogai internete kitų atžvilgiu?**
    Nesielgiau.
14. **Papasakokite ar esate gavę ar matę nepadorių žinučių internete?**
    Ne, nesu.
15. **Papasakokite apie atvejį (jei toks yra) kai ėjote į susitikimą su žmogumi, su kuriuo susipažinote internete?**
    Tokio atvejo nebuvo.
16. **Ką žinote apie saugų interneto naudojimą?**
    Nieko.
17. **Kur jūs sužinojote apie saugų interneto naudojimą?**
    -
18. **Kaip galite užtikrinti, jog esate saugūs internete?**
    Nežinau.
19. **Kiek kartų per savaitę jūsų tėvai/globėjai tikrina /domisi jūsų veiklą internete?**
    Nesidomi.
20. **Ką mokytojai mokykloje pasakojo jums apie saugų interneto naudojimą?**
    Nepasakojo nieko.
21. **Ar jūs kada nors patarėte kaip naudoti internetą saugiai jūsų draugams? Papasakokite plačiau.**
    Ne.
22. **Ar jūsų draugai jums patarė kaip naudoti internetą saugiai? Papasakokite plačiau.**
    Niekada.

Interviu V- LT

1. **Kuo ir kaip svarbus jums yra internetas?**
   Kad galėčiau pasižiūrėt ko man reikia ir pasiekti visokius tikslus.
2. **Kur (kokioje aplinkoje) dažniausiai naudojatės internetu?**
   Namuose.
3. **Kiek kartų per dieną naudojate internetą?**
   Per visą dieną.
4. **Kam (kokiems tikslams) naudojate internetą?**
   Nežinau.
5. **Kokiame socialiniame tinkle esate prisiregistravęs/usi?**
   Facebooke.
6. **Ar turite savo asmeninį profilį socialiniame internetiniame tinkle**
   Taip.
7. **Kiek draugų turite savo socialinio internetinio tinklo draugų sąraše?**
   41.
8. **Kokia informacija jūs noriai dalinatės socialiniame internetiniame tinkle?**
   Nuotraukomis.
9. **Asmeninė informacija, kas tai?**
   Nesupratau.
10. **Kaip manote, kokios asmeninės informacijos nereikėtų viešinti internete?**
    Telefono numerio, gyvenamosios vietos.
11. **Ką matėte ar patyrėte internete kas privertė jus jaustis nepatogiai?**
    Niekada.
12. **Kada jautėte kad kažkas blogai elgiasi su jumis internete?**
    Niekada.
13. **Papasakokite, kada ir kodėl jūs elgėtės blogai internete kitų atžvilgiu?**
    Niekada.
14. **Papasakokite ar esate gavę ar matę nepadorių žinučių internete?**
    Ne, nesu.
15. **Papasakokite apie atvejį (jei toks yra) kai ėjote į susitikimą su žmogumi, su kuriuo susipažinote internete?**
    Ne.
16. **Ką žinote apie saugų interneto naudojimą?**
    Nieko.
17. **Kur jūs sužinojote apie saugų interneto naudojimą?**
    -
18. **Kaip galite užtikrinti, jog esate saugūs internete?**
    Nežinau.
19. **Kiek kartų per savaitę jūsų tėvai/globėjai tikrina /domisi jūsų veiklą internete?**
    Niekada.
20. **Ką mokytojai mokykloje pasakojo jums apie saugų interneto naudojimą?**
    Nieko.
21. **Ar jūs kada nors patarėte kaip naudoti internetą saugiai jūsų draugams? Papasakokite plačiau.**
    Ne.
22. **Ar jūsų draugai jums patarė kaip naudoti internetą saugiai? Papasakokite plačiau.**
    Ne.

Interviu VI - LT

1. **Kuo ir kaip svarbus jums yra internetas?**
   Man svarbu, kad galima pažaisti įvairių žaidimų.
2. **Kur (kokioje aplinkoje) dažniausiai naudojatės internetu?**
   Namuose.
3. **Kiek kartų per dieną naudojate internetą?**
   2-3 kartus.
4. **Kam (kokiems tikslams) naudojate internetą?**
   Kad sužinočiau daugiau informacijos.
5. **Kokiame socialiniame tinkle esate prisiregistravęs/usi?**
   Nežinau.
6. **Ar turite savo asmeninį profilį socialiniame internetiniame tinkle?**
7. **Kiek draugų turite savo socialinio internetinio tinklo draugų sąraše?**
8. **Kokia informacija jūs noriai dalinatės socialiniame internetiniame tinkle?**
9. **Asmeninė informacija, kas tai?**
   Sužinoti kaip daryti kažką.
10. **Kaip manote, kokios asmeninės informacijos nereikėtų viešinti internete?**
    Kad kažkas ten mirė.
11. **Ką matėte ar patyrėte internete kas privertė jus jaustis nepatogiai?**
    Nežinau.
12. **Kada jautėte kad kažkas blogai elgiasi su jumis internete?**
    Kaip ten buvo pirmokai. Nufilmavo ir įdėjo.
13. **Papasakokite, kada ir kodėl jūs elgėtės blogai internete kitų atžvilgiu?**
    Nesielgiau taip.
14. **Papasakokite ar esate gavę ar matę nepadorių žinučių internete?**
    Ne.
15. **Papasakokite apie atvejį (jei toks yra) kai ėjote į susitikimą su žmogumi, su kuriuo susipažinote internete?**
    Nebuvo.
16. **Ką žinote apie saugų interneto naudojimą?**
    Nežinau nieko.
17. **Kur jūs sužinojote apie saugų interneto naudojimą?**
    -
18. **Kaip galite užtikrinti, jog esate saugūs internete?**
    Niekaip.
19. **Kiek kartų per savaitę jūsų tėvai/globėjai tikrina /domisi jūsų veiklą internete?**
    Niekada.
20. **Ką mokytojai mokykloje pasakojo jums apie saugų interneto naudojimą?**
    Nepasakojo.
21. **Ar jūs kada nors patarėte kaip naudoti internetą saugiai jūsų draugams? Papasakokite plačiau.**
    Ne.
22. **Ar jūsų draugai jums patarė kaip naudoti internetą saugiai? Papasakokite plačiau.**
    Ne.

Interviu VII – LT

1. **Kuo ir kaip svarbus jums yra internetas?**
   Galiu piešti nuo interneto.
2. **Kur (kokioje aplinkoje) dažniausiai naudojatės internetu?**
   Namie.
3. **Kiek kartų per dieną naudojate internetą?**
   Kartais nenaudoju, kartais ir visą diena.
4. **Kam (kokiems tikslams) naudojate internetą?**
   Kad galėčiau kažką pažiūrėti.
5. **Kokiame socialiniame tinkle esate prisiregistravęs/usi?**
   Facebooke, Youtubėje.
6. **Ar turite savo asmeninį profilį socialiniame internetiniame tinkle?**
   Taip.
7. **Kiek draugų turite savo socialinio internetinio tinklo draugų sąraše?**
   Daug. Nu kokia 50 kažkiek.
8. **Kokia informacija jūs noriai dalinatės socialiniame internetiniame tinkle?**
   Nesidalinu.
9. **Asmeninė informacija, kas tai?**
   Nu kur pavyzdžiui gyveni, koks telefono numeris.
10. **Kaip manote, kokios asmeninės informacijos nereikėtų viešinti internete?**
    Kur gyveni, savo numerių nepažįstamiem.
11. **Ką matėte ar patyrėte internete kas privertė jus jaustis nepatogiai?**
    Mačiau kaip komentaruose ginčijasi nepažįstamos.
12. **Kada jautėte kad kažkas blogai elgiasi su jumis internete?**
    Nejaučiau.
13. **Papasakokite, kada ir kodėl jūs elgėtės blogai internete kitų atžvilgiu?**
    Nesielgiau blogai internete..
14. **Papasakokite ar esate gavę ar matę nepadorių žinučių internete?**
    Ne.
15. **Papasakokite apie atvejį (jei toks yra) kai ėjote į susitikimą su žmogumi, su kuriuo susipažinote internete?**
    Nėjau.
16. **Ką žinote apie saugų interneto naudojimą?**
    Nieko.
17. **Kur jūs sužinojote apie saugų interneto naudojimą?**
    -
18. **Kaip galite užtikrinti, jog esate saugūs internete?**
    Nežinau.
19. **Kiek kartų per savaitę jūsų tėvai/globėjai tikrina /domisi jūsų veiklą internete?**
    Nesidomi.
20. **Ką mokytojai mokykloje pasakojo jums apie saugų interneto naudojimą?**
    Nieko nepasakojo.
21. **Ar jūs kada nors patarėte kaip naudoti internetą saugiai jūsų draugams? Papasakokite plačiau.**
    Ne.
22. **Ar jūsų draugai jums patarė kaip naudoti internetą saugiai? Papasakokite plačiau.**
    Ne.

Interviu VIII– LT

1. **Kuo ir kaip svarbus jums yra internetas?**
   Man internetas yra svarbus tuo , kad galiu susirasti daug informacijos.
2. **Kur (kokioje aplinkoje) dažniausiai naudojatės internetu?**
   Gal tiktais namuose ir kartais mokykloj.
3. **Kiek kartų per dieną naudojate internetą?**
   Gal 2 arba 1.
4. **Kam (kokiems tikslams) naudojate internetą?**
   Kartais, kad pasikalbėt su draugais, kad ten informacijospasieškot.
5. **Kokiame socialiniame tinkle esate prisiregistravęs/usi?**
   Facebooke.
6. **Ar turite savo asmeninį profilį socialiniame internetiniame tinkle?**
   Taip, turiu.
7. **Kiek draugų turite savo socialinio internetinio tinklo draugų sąraše?**
   Tiksliai negaliu pasakyt, bet daug. Gal 30.
8. **Kokia informacija jūs noriai dalinatės socialiniame internetiniame tinkle?**
   Nežinau.
9. **Asmeninė informacija, kas tai?**
   Gal tik apie save ten.
10. **Kaip manote, kokios asmeninės informacijos nereikėtų viešinti internete?**
    Gal kokių ten paslapčių, gal kokių slaptų dalykų.
11. **Ką matėte ar patyrėte internete kas privertė jus jaustis nepatogiai?**
    Nežinau.
12. **Kada jautėte kad kažkas blogai elgiasi su jumis internete?**
    Nu tai..nu gal ir mačiau..
13. **Papasakokite, kada ir kodėl jūs elgėtės blogai internete kitų atžvilgiu?**
    Nesielgiau.
14. **Papasakokite ar esate gavę ar matę nepadorių žinučių internete?**
    Taip. Gal ir mačius. Keikiasi komentaruose. Arba pykstasi..
15. **Papasakokite apie atvejį (jei toks yra) kai ėjote į susitikimą su žmogumi, su kuriuo susipažinote internete?**
    Nėjau.
16. **Ką žinote apie saugų interneto naudojimą?**
    Nieko.
17. **Kur jūs sužinojote apie saugų interneto naudojimą?**
18. **Kaip galite užtikrinti, jog esate saugūs internete?**
    Nežinau.
19. **Kiek kartų per savaitę jūsų tėvai/globėjai tikrina /domisi jūsų veiklą internete?**
    Nu tai kiekvieną dieną, ateina pažiūri ką veikiu internete ir išeina.
20. **Ką mokytojai mokykloje pasakojo jums apie saugų interneto naudojimą?**
    Nieko nepasakojo.
21. **Ar jūs kada nors patarėte kaip naudoti internetą saugiai jūsų draugams? Papasakokite plačiau.**
    Ne.
22. **Ar jūsų draugai jums patarė kaip naudoti internetą saugiai? Papasakokite plačiau.**
    Tai turbūt. Jo. Nu pasakiau, kad negalima irgi rašyt visokių ten keiksmažodžių, komentarus kaip rašyt.

Interviu IX – LT

1. **Kuo ir kaip svarbus jums yra internetas?**
   Nu aš tai internetu naudojuosi vien tam, kad pažaisti žaidimų kartais ir šiaip pamokas kai reikia informaciją surinkti ir ten panašiai.
2. **Kur (kokioje aplinkoje) dažniausiai naudojatės internetu?**
   Jeigu yra ryšys tai per telefoną, o jeigu kas tai per kompiuterį namie.
3. **Kiek kartų per dieną naudojate internetą?**
   Vieną kartą.
4. **Kam (kokiems tikslams) naudojate internetą?**
   Kartais pažaisti, o kartais ir informaciją surinkti.
5. **Kokiame socialiniame tinkle esate prisiregistravęs/usi?**
   Facebooke ir viskas.
6. **Ar turite savo asmeninį profilį socialiniame internetiniame tinkle?**
   Taip.
7. **Kiek draugų turite savo socialinio internetinio tinklo draugų sąraše?**
   Jeigu Facebooke tai 300 kažkiek.
8. **Kokia informacija jūs noriai dalinatės socialiniame internetiniame tinkle?**
   Nuotraukomis,nu ten kur buvo smagiai praleistas laikas nufotografuotas ir viskas.
9. **Asmeninė informacija, kas tai?**
   Tai kur būna aprašytas žmogus, vardas , pavardė, gimimo data ir pan.
10. **Kaip manote, kokios asmeninės informacijos nereikėtų viešinti internete?**
    Savo adreso namų ir numerio manyčiau.
11. **Ką matėte ar patyrėte internete kas privertė jus jaustis nepatogiai?**
    Lyg nieko. Nieko tokio nemačiau keisto.
12. **Kada jautėte kad kažkas blogai elgiasi su jumis internete?**
    Kai tarkim parašo kažkoks pažįstamas žmogus, bet jisai kažkaip tai nemaloniai rašo.
13. **Papasakokite, kada ir kodėl jūs elgėtės blogai internete kitų atžvilgiu?**
    Kai tarkim vieną kartą buvo tokia mergaitė ir kažkas lyg buvo įsilaužęs, nu sužinojo mano Facebooko slaptažodį, parašė blogą komentarą ir ta mergaitė užpyko ten labai. O po to tą slaptažodį pasikeičiau ir po to viskas buvo gerai.
14. **Papasakokite ar esate gavę ar matę nepadorių žinučių internete?**
    Nebuvus,nebent keiksmažodžių.
15. **Papasakokite apie atvejį (jei toks yra) kai ėjote į susitikimą su žmogumi, su kuriuo susipažinote internete?**
    Manyčiau tokių nebuvo.
16. **Ką žinote apie saugų interneto naudojimą?**
    Kad tiesiog neskleidi daug ko apie save ir kad nebūtų taip kad apiplėšia ir pan.
17. **Kur jūs sužinojote apie saugų interneto naudojimą?**
    Dažniausiai iš draugų ir iš kompiutery.
18. **Kaip galite užtikrinti, jog esate saugūs internete?**
    Jeigu niekas nelenda ir nebūna jokių blogų atvejų kai kas nutinka tai ir būni saugus.
19. **Kiek kartų per savaitę jūsų tėvai/globėjai tikrina /domisi jūsų veiklą internete?**
    Kiekvieną kartą kai pasijungi prie interneto ateina ir pasižiūri..
20. **Ką mokytojai mokykloje pasakojo jums apie saugų interneto naudojimą?**
    Kad negalima daug ko viešinti, nes gali visokių atvejų būt.
21. **Ar jūs kada nors patarėte kaip naudoti internetą saugiai jūsų draugams? Papasakokite plačiau.**
    Taip. Tai buvo vienas toks dalykas, kad tokia mergaitė nežinojo kaip naudotis ar ten saugiai ar ne ir tiesiog aš papasakojau kaip ten viskas turi būti.

22. Ar jūsų draugai jums patarė kaip naudoti internetą saugiai? Papasakokite plačiau.

Taip. Kelios klasiokės ir tiesiog papasakojom kad ten kai kurių dalykų negalima ten daryt.

Interviu X – LT

1. **Kuo ir kaip svarbus jums yra internetas?**
   Kad galiu tenai pažaist, pasikalbėt su draugais.
2. **Kur (kokioje aplinkoje) dažniausiai naudojatės internetu?**
   Mieste.
3. **Kiek kartų per dieną naudojate internetą?**
   Daugiausia tai vieną.
4. **Kam (kokiems tikslams) naudojate internetą?**
   Kadgalėčiau pažaisti.
5. **Kokiame socialiniame tinkle esate prisiregistravęs/usi?**
   Nežinau.
6. **Ar turite savo asmeninį profilį socialiniame internetiniame tinkle**
   Facebooke.
7. **Kiek draugų turite savo socialinio internetinio tinklo draugų sąraše?**
   Apie 10.
8. **Kokia informacija jūs noriai dalinatės socialiniame internetiniame tinkle?**
   Nuotraukomis, žinutėmis.
9. **Asmeninė informacija, kas tai?**
   Nu kaip kitiem nerodai bet vienam žmogui kažką parašai ir atsiunti nuotrauką.
10. **Kaip manote, kokios asmeninės informacijos nereikėtų viešinti internete?**
    Kad tenai gal kas žuvo.
11. **Ką matėte ar patyrėte internete kas privertė jus jaustis nepatogiai?**
    Nieko.
12. **Kada jautėte kad kažkas blogai elgiasi su jumis internete?**
    Niekada.
13. **Papasakokite, kada ir kodėl jūs elgėtės blogai internete kitų atžvilgiu?**
    Nežinau.
14. **Papasakokite ar esate gavę ar matę nepadorių žinučių internete?**
    Nu gavusi vieną. Dabar neatsimenu.
15. **Papasakokite apie atvejį (jei toks yra) kai ėjote į susitikimą su žmogumi, su kuriuo susipažinote internete?**
    Ne.
16. **Ką žinote apie saugų interneto naudojimą?**
    Kad daug būti negalima prie kompiuterio, nes pavyzdžiui jei daug būsi tai gali prireikt akinių.
17. **Kur jūs sužinojote apie saugų interneto naudojimą?**
    Nežinau.
18. **Kaip galite užtikrinti, jog esate saugūs internete?**
    Nežinau.
19. **Kiek kartų per savaitę jūsų tėvai/globėjai tikrina /domisi jūsų veiklą internete?**
    Beveik niekada, nes man leidžia labia dažnai, bet aš nesėdžiu.
20. **Ką mokytojai mokykloje pasakojo jums apie saugų interneto naudojimą?**
    Nieko.
21. **Ar jūs kada nors patarėte kaip naudoti internetą saugiai jūsų draugams? Papasakokite plačiau.**
    Taip. Nu kad negalima, kaip spaudi ten bet ką..nu ten kai yra toks paspaudi ir toks, tai to negalima paspausti.
22. **Ar jūsų draugai jums patarė kaip naudoti internetą saugiai? Papasakokite plačiau.**
    Ne.

Interviu XI – LT

1. **Kuo ir kaip svarbus jums yra internetas?**
   Nu su juo gali padaryt namų darbus.
2. **Kur (kokioje aplinkoje) dažniausiai naudojatės internetu?**
   Namuose.
3. **Kiek kartų per dieną naudojate internetą?**
   5-6.
4. **Kam (kokiems tikslams) naudojate internetą?**
   Mokslui ir viskas.
5. **Kokiame socialiniame tinkle esate prisiregistravęs/usi?**
   Facebooke.
6. **Ar turite savo asmeninį profilį socialiniame internetiniame tinkle**
   Taip.
7. **Kiek draugų turite savo socialinio internetinio tinklo draugų sąraše?**
   20.
8. **Kokia informacija jūs noriai dalinatės socialiniame internetiniame tinkle?**
   Savo nuotraukomis.
9. **Asmeninė informacija, kas tai?**
   Nežinau.
10. **Kaip manote, kokios asmeninės informacijos nereikėtų viešinti internete?**
    Draugų pažeminimo.
11. **Ką matėte ar patyrėte internete kas privertė jus jaustis nepatogiai?**
    Kai sumuša ką nors kita.
12. **Kada jautėte kad kažkas blogai elgiasi su jumis internete?**
    Kai mano nuotraukos pasidalina, nu užrašo komentarą negražų.
13. **Papasakokite, kada ir kodėl jūs elgėtės blogai internete kitų atžvilgiu?**
    Nežinau.
14. **Papasakokite ar esate gavę ar matę nepadorių žinučių internete?**
    Taip. Nu tai išvadinę ten negražiai ir viskas.
15. **Papasakokite apie atvejį (jei toks yra) kai ėjote į susitikimą su žmogumi, su kuriuo susipažinote internete?**
    Ne nebuvo.
16. **Ką žinote apie saugų interneto naudojimą?**
    Nieko.
17. **Kur jūs sužinojote apie saugų interneto naudojimą?**
    -.
18. **Kaip galite užtikrinti, jog esate saugūs internete?**
    Kai žinua nu apie tas programas viską kur aš einu ir viskas.
19. **Kiek kartų per savaitę jūsų tėvai/globėjai tikrina /domisi jūsų veiklą internete?**
    Gal visą savaitę.
20. **Ką mokytojai mokykloje pasakojo jums apie saugų interneto naudojimą?**
    Kad negalima eiti ten į visokias programas negalima, kad virusų ten negalima siųstis.
21. **Ar jūs kada nors patarėte kaip naudoti internetą saugiai jūsų draugams? Papasakokite plačiau.**
    Tne.
22. **Ar jūsų draugai jums patarė kaip naudoti internetą saugiai? Papasakokite plačiau.**
    Taip. Parodė tokią programą, kad į telefonę, nu kompiuterį įsirašai ir negalima su kompiuteriu nieko daryt

Interviu XII – LT

1. **Kuo ir kaip svarbus jums yra internetas?**
   Nežinau.
2. **Kur (kokioje aplinkoje) dažniausiai naudojatės internetu?**
   Facebooke.
3. **Kiek kartų per dieną naudojate internetą?**
   2 ar 3.
4. **Kam (kokiems tikslams) naudojate internetą?**
   Nežinau.
5. **Kokiame socialiniame tinkle esate prisiregistravęs/usi?**
   Facebooke.
6. **Ar turite savo asmeninį profilį socialiniame internetiniame tinkle**
   Taip.
7. **Kiek draugų turite savo socialinio internetinio tinklo draugų sąraše?**
   Virš 100.
8. **Kokia informacija jūs noriai dalinatės socialiniame internetiniame tinkle?**
   Paklausiu kas namų darbų užduota, dar ko.
9. **Asmeninė informacija, kas tai?**
   Nežinau.
10. **Kaip manote, kokios asmeninės informacijos nereikėtų viešinti internete?**
    Apie savo šeimą.
11. **Ką matėte ar patyrėte internete kas privertė jus jaustis nepatogiai?**
    Nežinau. Niekas.
12. **Kada jautėte kad kažkas blogai elgiasi su jumis internete?**
    Niekada.
13. **Papasakokite, kada ir kodėl jūs elgėtės blogai internete kitų atžvilgiu?**
    Nežinau.
14. **Papasakokite ar esate gavę ar matę nepadorių žinučių internete?**
    Taip. Visokiu ten išvadina.
15. **Papasakokite apie atvejį (jei toks yra) kai ėjote į susitikimą su žmogumi, su kuriuo susipažinote internete?**
    Nebuvo.
16. **Ką žinote apie saugų interneto naudojimą?**
    Nieko.
17. **Kur jūs sužinojote apie saugų interneto naudojimą?**
    Nežinau.
18. **Kaip galite užtikrinti, jog esate saugūs internete?**
    Nežinau.
19. **Kiek kartų per savaitę jūsų tėvai/globėjai tikrina /domisi jūsų veiklą internete?**
    Daug.
20. **Ką mokytojai mokykloje pasakojo jums apie saugų interneto naudojimą?**
    Neplatyti visokios informacijos. Ir viskas.
21. **Ar jūs kada nors patarėte kaip naudoti internetą saugiai jūsų draugams? Papasakokite plačiau.**
    Ne.
22. **Ar jūsų draugai jums patarė kaip naudoti internetą saugiai? Papasakokite plačiau.**
    Ne.

Interviu I EN

1. **Kuo ir kaip svarbus jums yra internetas?**
   Nelabai svarbus.
2. **Kur (kokioje aplinkoje) dažniausiai naudojatės internetu?**
   Namuose.
3. **Kiek kartų per dieną naudojate internetą?**
   Vieną kartą per dieną. Mano mama sako jeigu naudosiu internetą daug tada turėsime mokėti daugiau, tai aš naudoju vieną kartą per dieną..
4. **Kam (kokiems tikslams) naudojate internetą?**
   Ieškoti informacijos, kurios aš nežinau namų darbams.
5. **Kokiame socialiniame tinkle esate prisiregistravęs/usi?**
   Google. Nesu tikras ką turite galvoje. ‚Messenger', ‚Facetime'.
6. **Ar turite savo asmeninį profilį socialiniame internetiniame tinkle?**
   Neturiu, Mano sese duoda man Ipad ir aš naudoju Facetime paskambinti mano pusbroliams.
7. **Kiek draugų turite savo socialinio internetinio tinklo draugų sąraše?**
8. **Kokia informacija jūs noriai dalinatės socialiniame internetiniame tinkle?**
9. **Asmeninė informacija, kas tai?**
   Tavo adresas, tavo vardas, tavo amžius, tavo mokykla, tavo pavardė.
10. **Kaip manote, kokios asmeninės informacijos nereikėtų viešinti internete?**
    Tavo vardo ir tavo amžiaus.
11. **Ką matėte ar patyrėte internete kas privertė jus jaustis nepatogiai?**
    Nieko.
12. **Kada jautėte kad kažkas blogai elgiasi su jumis internete?**
    To niekada nebuvo.
13. **Papasakokite, kada ir kodėl jūs elgėtės blogai internete kitų atžvilgiu?**
    Niekada blogai nesielgiau internete.
14. **Papasakokite ar esate gavę ar matę nepadorių žinučių internete?**
    Ne.
15. **Papasakokite apie atvejį (jei toks yra) kai ėjote į susitikimą su žmogumi, su kuriuo susipažinote internete?**
    Tokio dalyko niekada neįvyko.
16. **Ką žinote apie saugų interneto naudojimą?**
    Aš žinau, kad internete reikėtų dalintis informacija tik su patikimu žmogumi. Tavo vardas ir galbūt tavo amžius.
17. **Kur jūs sužinojote apie saugų interneto naudojimą?**
    Klasėje ir šiame klube.
18. **Kaip galite užtikrinti, jog esate saugūs internete?**
    Aš galiu būti tikras, kad esu saugus internete jei aš pažįstu tą žmogų, tačiau jeigu nepažįstu, tada klausiu mamos ar ji pažįsta. Jeigu mama nepažįsta, tada jau nebežinau ką daryti.
19. **Kiek kartų per savaitę jūsų tėvai/globėjai tikrina /domisi jūsų veiklą internete?**
    Jie netikrina mano veiklos internete. Mano tėvai klausia kokius žaidimus nori pirkti ir jei aš išsirenku, jie patikrina ar aš galiu tą žaidimą žaisti. Tuomet jeigu aš galiu ir jei tai saugu man nuperka tą žaidimą.
20. **Ką mokytojai mokykloje pasakojo jums apie saugų interneto naudojimą?**
    Mano klasės mokytoja ir mano matematikos mokytoja. Sako per matematiką, jeigu eini į internetą, reikia naudoti tiktai matematikos programą ir neatsakinėti į žinučių klausimus. Ir toks žaidimas sako žaisk matematikos žaidimus, nežaisk žaidimų, kurių tavo tėvai nežino kad žaidi, tik žaisk žaidimą, kurį žaidei anksčiau ir nežaisk, kurio nesi žaidęs anksčiau.

21. Ar jūs kada nors patarėte kaip naudoti internetą saugiai jūsų draugams? Papasakokite plačiau.

Aš pasakiau Ailah naudoti internetą teisingai, nes ji įėjo į puslapį, kokio mokytoja neminėjo ir ji nežinojo koks tai puslapis buvo. Aš jos paklausiau ar žinai kas tai buvo, ji man atsakė, kad nežino. Tada aš jai pasakiau neik į šitą puslapį, eik į kitą, kurį mokytoja minėjo – Microsoft Word.

22. Ar jūsų draugai jums patarė kaip naudoti internetą saugiai? Papasakokite plačiau.

Ne.

Interviu II EN

1. **Kuo ir kaip svarbus jums yra internetas?**
   Nelabai svarbus, nes aš nelabai jį naudoju.
2. **Kur (kokioje aplinkoje) dažniausiai naudojatės internetu?**
   Namuose.
3. **Kiek kartų per dieną naudojate internetą?**
   Du kartus per dieną.
4. **Kam (kokiems tikslams) naudojate internetą?**
   Žiūrėti filmus ir žaisti.
5. **Kokiame socialiniame tinkle esate prisiregistravęs/usi?**
   Nesilankau tokiose svetainėse.
6. **Ar turite savo asmeninį profilį socialiniame internetiniame tinkle?**
   Neturiu.
7. **Kiek draugų turite savo socialinio internetinio tinklo draugų sąraše?**
8. **Kokia informacija jūs noriai dalinatės socialiniame internetiniame tinkle?**
9. **Asmeninė informacija, kas tai?**
   Tavo nuotraukos.
10. **Kaip manote, kokios asmeninės informacijos nereikėtų viešinti internete?**
    Tavo adreso ir numerio ir mokyklos.
11. **Ką matėte ar patyrėte internete kas privertė jus jaustis nepatogiai?**
    Nieko.
12. **Kada jautėte kad kažkas blogai elgiasi su jumis internete?**
    To niekada nebuvo.
13. **Papasakokite, kada ir kodėl jūs elgėtės blogai internete kitų atžvilgiu?**
    Niekada blogai nesielgiau internete.
14. **Papasakokite ar esate gavę ar matę nepadorių žinučių internete?**
    Negavau tokių žinučių.
15. **Papasakokite apie atvejį (jei toks yra) kai ėjote į susitikimą su žmogumi, su kuriuo susipažinote internete?**
    To niekada neįvyko.
16. **Ką žinote apie saugų interneto naudojimą?**
    Nekalbėk su nepažįstamais ir nesiųsk negražių žinučių arba jei kas nors tau atsiųs negražių žinučių, nesiųsk atgal.
17. **Kur jūs sužinojote apie saugų interneto naudojimą?**
    Mokykloje.
18. **Kaip galite užtikrinti, jog esate saugūs internete?**
    Dėl to kad tu negali imti ir sakyti žmonėms kompiuteryje „Labas, būkime draugais“.
19. **Kiek kartų per savaitę jūsų tėvai/globėjai tikrina /domisi jūsų veiklą internete?**
    Mano mama visada tikrina ką aš veikiu kompiuteryje arba kas nors sėdi šalia manęs. 5 kartus per savaitę.
20. **Ką mokytojai mokykloje pasakojo jums apie saugų interneto naudojimą?**
    Jie mus mokė, kad internete niekada nekalbėk su nepažįstamais žmonėmis, nepasakok kur tu gyveni ir panašių dalykų.
21. **Ar jūs kada nors patarėte kaip naudoti internetą saugiai jūsų draugams? Papasakokite plačiau.**
    Ne.
22. **Ar jūsų draugai jums patarė kaip naudoti internetą saugiai? Papasakokite plačiau.**
    Ne.

Interviu III EN

1. **Kuo ir kaip svarbus jums yra internetas?**
   Labai svarbus, nes jei neturim interneto, negalime atlikti namų darbų.
2. **Kur (kokioje aplinkoje) dažniausiai naudojatės internetu?**
   Kompiuteryje. Lovoje. Namuose.
3. **Kiek kartų per dieną naudojate internetą?**
   Vieną kartą per dieną.
4. **Kam (kokiems tikslams) naudojate internetą?**
   Žaisti žaidimus, atlikti namų darbus ir žiūrėti video per „You tube‘.
5. **Kokiame socialiniame tinkle esate prisiregistravęs/usi?**
   You tube.
6. **Ar turite savo asmeninį profilį socialiniame internetiniame tinkle?**
   Ne.
7. **Kiek draugų turite savo socialinio internetinio tinklo draugų sąraše?**
8. **Kokia informacija jūs noriai dalinatės socialiniame internetiniame tinkle?**
9. **Asmeninė informacija, kas tai?**
   Asmeninė infromacija tai tokia infromacija kaip tavo telefono, „Facebook“ profilis, „Twitter“ profilis visi šie.
10. **Kaip manote, kokios asmeninės informacijos nereikėtų viešinti internete?**
    Juokingos žinutės tavo draugams. Tu nekalbi su jais, tu tik naudoji internetą su jais kalbėti.
11. **Ką matėte ar patyrėte internete kas privertė jus jaustis nepatogiai?**
    Nieko.
12. **Kada jautėte kad kažkas blogai elgiasi su jumis internete?**
    Niekada.
13. **Papasakokite, kada ir kodėl jūs elgėtės blogai internete kitų atžvilgiu?**
    Ne
14. **Papasakokite ar esate gavę ar matę nepadorių žinučių internete?**
    Ne.
15. **Papasakokite apie atvejį (jei toks yra) kai ėjote į susitikimą su žmogumi, su kuriuo susipažinote internete?**
    Ne.
16. **Ką žinote apie saugų interneto naudojimą?**
    Nežaisk žaidimų, kurie skirti ne tavo amžiaus grupei ir nekalbėk su nepažįstamais.
17. **Kur jūs sužinojote apie saugų interneto naudojimą?**
    Mano tėtis ir mokykloje.
18. **Kaip galite užtikrinti, jog esate saugūs internete?**
    Nes kaskart kai einu prie kompiuterio aš atsiklausiu mamos arba tėčio.
19. **Kiek kartų per savaitę jūsų tėvai/globėjai tikrina /domisi jūsų veiklą internete?**
    Iš tikrųjų jie netikrina.
20. **Ką mokytojai mokykloje pasakojo jums apie saugų interneto naudojimą?**
    Ponia Lulu. Mes mokėmės viską apie tokius dalykus kaip interneto saugumas. Tai pavyzdžiui tu gali duoti savo telefono numerį ir adresą taxi vairuotojui, nes tu žinai kada tau reikia taksi ir jis žino kur tu gyveni.
21. **Ar jūs kada nors patarėte kaip naudoti internetą saugiai jūsų draugams? Papasakokite plačiau.**
    Ne.

22. Ar jūsų draugai jums patarė kaip naudoti internetą saugiai? Papasakokite plačiau.

Taip. Tariq, kai jis atėjo į mokyklą pirmą kartą, mes nuėjome į žaidimų aikštelę ir jis man pasakojo daug gerų dalykų apie internetą. Tokių kaip nežaisk žaidimų, kurie yra skirti vyresniems ir neik į pokalbių kambarius jei tavo mama ir tėtė nemgsta kai tu juose lankaisi.

Interviu IV EN

1. **Kuo ir kaip svarbus jums yra internetas?**
   Svarbu vidutiniškai, nes svarbu pasitikrinti žodžio reikšmę ar kažką tokio..
2. **Kur (kokioje aplinkoje) dažniausiai naudojatės internetu?**
   Namuose.
3. **Kiek kartų per dieną naudojate internetą?**
   Manau apie kartus per savaitę. Vieną kartą dienoje.
4. **Kam (kokiems tikslams) naudojate internetą?**
   Žaisti žaidimus ir mokytis žaidžiant lavinamuosius žaidimus..
5. **Kokiame socialiniame tinkle esate prisiregistravęs/usi?**
   Ką turite uomenyje? Neturiu
6. **Ar turite savo asmeninį profilį socialiniame internetiniame tinkle?**
   Ne.
7. **Kiek draugų turite savo socialinio internetinio tinklo draugų sąraše?**
8. **Kokia informacija jūs noriai dalinatės socialiniame internetiniame tinkle?**
9. **Asmeninė informacija, kas tai?**
   Tai tavo elektroninio pašto adresas ir tavo namų adresas ir tavo vardas bei amžius.
10. **Kaip manote, kokios asmeninės informacijos nereikėtų viešinti internete?**
    Nežinau..manau, akd nereikia jokios informacijos viešinti.
11. **Ką matėte ar patyrėte internete kas privertė jus jaustis nepatogiai?**
    Žmonės rašė žinutes su keiksmažodžiais ir panašias.
12. **Kada jautėte kad kažkas blogai elgiasi su jumis internete?**
    To niekada nebuvo.
13. **Papasakokite, kada ir kodėl jūs elgėtės blogai internete kitų atžvilgiu?**
    Aš taip nesielgiu.
14. **Papasakokite ar esate gavę ar matę nepadorių žinučių internete?**
    Žmonės sakantys ieni kitiem pavyzdžiui jei tu sukuri monstrą, jie sako tavo monstras bjaurus ar panašiai.
15. **Papasakokite apie atvejį (jei toks yra) kai ėjote į susitikimą su žmogumi, su kuriuo susipažinote internete?**
    To niekada neįvyko.
16. **Ką žinote apie saugų interneto naudojimą?**
    Nepasakok asmeninės informacijos ir nepassakok kitų žonių asmeninės informacijos.
17. **Kur jūs sužinojote apie saugų interneto naudojimą?**
    Mokykloje.
18. **Kaip galite užtikrinti, jog esate saugūs internete?**
    Mama ir tėtė man pasako ar aš saugus internete.
19. **Kiek kartų per savaitę jūsų tėvai/globėjai tikrina /domisi jūsų veiklą internete?**
    Kaskartą kai einu į internetą jie tikrina.
20. **Ką mokytojai mokykloje pasakojo jums apie saugų interneto naudojimą?**
    Mes mokomės apie interneto saugą. Kaip pavyzdžiui galima duoti adresą savo taxi vairuotojui, kad jis žinotų kur tu gyveni, kur važiuoti, bet negalima skelbti internete.
21. **Ar jūs kada nors patarėte kaip naudoti internetą saugiai jūsų draugams? Papasakokite plačiau.**
    Ne.
22. **Ar jūsų draugai jums patarė kaip naudoti internetą saugiai? Papasakokite plačiau.**
    Ne.

Interviu V EN

1. **Kuo ir kaip svarbus jums yra internetas?**
   Tiesiog kartais kai galima pažiūrėti ką nors arba kai noriu draugauti su draugais arba filmą pažiūrėti tai turi įsijungti internetą pavyzdžiui Google arba Youtube.
2. **Kur (kokioje aplinkoje) dažniausiai naudojatės internetu?**
   Namie, nes namie geriausiai veikia internetas.
3. **Kiek kartų per dieną naudojate internetą?**
   Mano brolis tai kiekvieną dieną ir visą laiką aš nelabai nes žaidžiu su draugėm lauke.
4. **Kam (kokiems tikslams) naudojate internetą?**
   Aš žiūriu Ben and Hooly Little Kingdom, kartais prieš miegą arba kai negaliu žaisti su draugėm.
5. **Kokiame socialiniame tinkle esate prisiregistravęs/usi?**
   Nelabai žinau šito dalyko.
6. **Ar turite savo asmeninį profilį socialiniame internetiniame tinkle?**
   Neturiu, nežinau kas čia yra.
7. **Kiek draugų turite savo socialinio internetinio tinklo draugų sąraše?**
8. **Kokia informacija jūs noriai dalinatės socialiniame internetiniame tinkle?**
9. **Asmeninė informacija, kas tai?**
   Asmeninė informacija yra tavo vardas, numeris, kur gyveni, kur tavo mokykla, kiek tau metų ir viskas.
10. **Kaip manote, kokios asmeninės informacijos nereikėtų viešinti internete?**
    Kur gyveni, kiek tau metų, telefono numerio ir vardo.
11. **Ką matėte ar patyrėte internete kas privertė jus jaustis nepatogiai?**
    Nieko. Tik vieną kartą kai norėjau žiūrėti filmą, kažkokia reklama išėjo, man siuntinėti pradėjo žinutes, kažkokia suaugusi moteris, kad ji draugauti kviečiasi.
12. **Kada jautėte kad kažkas blogai elgiasi su jumis internete?**
    Niekada. To niekada nebuvo.
13. **Papasakokite, kada ir kodėl jūs elgėtės blogai internete kitų atžvilgiu?**
    Niekada blogai nesielgiau internete.
14. **Papasakokite ar esate gavę ar matę nepadorių žinučių internete?**
    Ne.
15. **Papasakokite apie atvejį (jei toks yra) kai ėjote į susitikimą su žmogumi, su kuriuo susipažinote internete?**
    Ne. Tokio dalyko niekada neįvyko.
16. **Ką žinote apie saugų interneto naudojimą?**
    Nelabai, beveik nieko. Tai kad galima žiūrėti pavyzdžiui filmus , bet tik tokio amžiaus kiek tau yra. Ir dar nu galima eiti pavyzdžiui į tokius tinklus kurie neatrodo labai baisūs, tiesiog pavyzdžiui Google, Youtube arba dar kas nors.
17. **Kur jūs sužinojote apie saugų interneto naudojimą?**
    Mano brolis kartais naudojasi aš iš jo sužinojau ir mama kartais papasakoja.
18. **Kaip galite užtikrinti, jog esate saugūs internete?**
    Tai reikia žinoti kokie tinklai yra geri ir kad kartais žmonėmis iš interneto, kurie kartais prašosi į draugus negalima pasitikėti. Tik tada pasitikėti galima kai tu juos pamatai.
19. **Kiek kartų per savaitę jūsų tėvai/globėjai tikrina /domisi jūsų veiklą internete?**
    Niekada. Brolis nelabai domisi, bet kai kas nors nutinka arba kai ko nors bijau tai visą laiką jam parodau ,nes jis vyresnis už mane ir aš juo biškį pasitikiu.
20. **Ką mokytojai mokykloje pasakojo jums apie saugų interneto naudojimą?**
    Kad negalima pasitikėti kitais žmonėmis, kurie tavęs klausia ko nors, nu pavyzdžiui informacijos apie tave, kad negalima jais pasitikėti, kad nieko negalima sakyti jiems. Sakyti jiems savo vardo ir informacijos apie tave.

21. Ar jūs kada nors patarėte kaip naudoti internetą saugiai jūsų draugams? Papasakokite plačiau.
Ne. Kartais bet ne visą laiką

22. Ar jūsų draugai jums patarė kaip naudoti internetą saugiai? Papasakokite plačiau.
Ne.

Interviu VI EN

1. **Kuo ir kaip svarbus jums yra internetas?**
   Svarbu, nes aš galiu ieškoti ko aš nežinau ir mokytis naujų dalykų.
2. **Kur (kokioje aplinkoje) dažniausiai naudojatės internetu?**
   Namuose, autobuse.
3. **Kiek kartų per dieną naudojate internetą?**
   Du kartus dienoje.
4. **Kam (kokiems tikslams) naudojate internetą?**
   Prisijungiu prie interneto, ruošiu namų darbus ir mokausi naujus dalykus.
5. **Kokiame socialiniame tinkle esate prisiregistravęs/usi?**
   Einu į Google , nes ieškau informacijos.
6. **Ar turite savo asmeninį profilį socialiniame internetiniame tinkle?**
   Ne. Neturiu. Turiu Facebook ir elektroninio pašto prijungą.
7. **Kiek draugų turite savo socialinio internetinio tinklo draugų sąraše?**
   3.
8. **Kokia informacija jūs noriai dalinatės socialiniame internetiniame tinkle?**
   Dalinuosi nuotraukomis ir vietomis kur buvau.
9. **Asmeninė informacija, kas tai?**
   Tai tavo elektroninio pašto adresas ir tavo namų adresas ir tavo telefono numeris, dalykai kurių neturėtum rodyti..
10. **Kaip manote, kokios asmeninės informacijos nereikėtų viešinti internete?**
    Nuotraukų.
11. **Ką matėte ar patyrėte internete kas privertė jus jaustis nepatogiai?**
    Elektroninime pašte ir „Youtube“, kartais žmonės keikiasi.
12. **Kada jautėte kad kažkas blogai elgiasi su jumis internete?**
    To niekada nebuvo.
13. **Papasakokite, kada ir kodėl jūs elgėtės blogai internete kitų atžvilgiu?**
    Dalintis blogais dalykais su kitais žmonėmis ar tyčiotis yra negražu. Aš niekada nesityčioju.
14. **Papasakokite ar esate gavę ar matę nepadorių žinučių internete?**
    Iš buvusio draugo esu gavęs žinučių kur sakė „Aš tave pagausiu“.
15. **Papasakokite apie atvejį (jei toks yra) kai ėjote į susitikimą su žmogumi, su kuriuo susipažinote internete?**
    Pirmas draugas sutiktas internete buvo vardu Arnold. Aš važiavau su juo į susitkimą į Birmingham.
16. **Ką žinote apie saugų interneto naudojimą?**
    Aš žinau, kad neturėtum žiūrėti dalykų kurių negalima. Negalima kalbėti negražiai, nes paskui per jauni vaiaki išmoksta.
17. **Kur jūs sužinojote apie saugų interneto naudojimą?**
    Mokykloje antroje klasėje. Nesusitikti internete su žmonėmis, kurių aš nepažįstu. Būtinai pasisakyk tėvams, tuo atveju jeigu jie būtų nemandagūs.
18. **Kaip galite užtikrinti, jog esate saugūs internete?**
    Klausti mamos ir tėčio dėl saugaus interneto.
19. **Kiek kartų per savaitę jūsų tėvai/globėjai tikrina /domisi jūsų veiklą internete?**
    Galbūt kartą per savaitę.
20. **Ką mokytojai mokykloje pasakojo jums apie saugų interneto naudojimą?**
    Nežaisti su nepažįstamais , nes jie gali pardėti iš tavęs tyčiotis.
21. **Ar jūs kada nors patarėte kaip naudoti internetą saugiai jūsų draugams? Papasakokite plačiau.**
    Ne. Nesu tikras ar aš patariau. Gali būti, bet nesu tikras.

22. Ar jūsų draugai jums patarė kaip naudoti internetą saugiai? Papasakokite plačiau.

Taip. Vienas iš mano draugų įspėjo būti atsargiam internete, nes gali nepažįstamieji sakyti blogų dalykų ir tave įskaudinti ir tu jausiesi nepatogia

Interviu VII EN

1. **Kuo ir kaip svarbus jums yra internetas?**
   Nelabai svarbus.
2. **Kur (kokioje aplinkoje) dažniausiai naudojatės internetu?**
   Namuose.
3. **Kiek kartų per dieną naudojate internetą?**
   Vieną kartą dienoje.
4. **Kam (kokiems tikslams) naudojate internetą?**
   Žaidžiu žaidimus ir žiūriu video ir kartais daryti namų darbus padeda.
5. **Kokiame socialiniame tinkle esate prisiregistravęs/usi?**
   Kartais „Youtube“, kartais „Zelekai“...Negaliu paaiškinti.
6. **Ar turite savo asmeninį profilį socialiniame internetiniame tinkle?**
   Taip, turiu žaidime. Siunti žinutes nepažįstamiems žmonėms, tačiau kartais tai gali būti tavo draugas ar pusbrolis. Galima dalintis nuotraukomis, bet aš niekada nededu savo nuotraukos, nerašau ir savo vardo.
7. **Kiek draugų turite savo socialinio internetinio tinklo draugų sąraše?**
   Apie 109.
8. **Kokia informacija jūs noriai dalinatės socialiniame internetiniame tinkle?**
   Dalinuosi informacija kaip pavyzdžiui balta krovininė mašina..tai kaip įspėjimas.
9. **Asmeninė informacija, kas tai?**
   Asmeninė infromacija tai kai ką tu nori turėti tik sau..kaip tavo vardas ir pavardė..
10. **Kaip manote, kokios asmeninės informacijos nereikėtų viešinti internete?**
    Vardo, adreso, pavardės, elektroninio pašto, adreso, durų numerio, savo nuotraukų.
11. **Ką matėte ar patyrėte internete kas privertė jus jaustis nepatogiai?**
    Žmonės rašinėja keiksmažodžius ir sako vieno kitiems „Aš įsilaušiu į tavo profilį ir ištrinsiu visus tavo žaidimus. Ir aš įsilaušiu į tavo banko sąskaitą..ir panašūs dalykai..
12. **Kada jautėte kad kažkas blogai elgiasi su jumis internete?**
    Kai įsilaužė į mano profilį ir ištrynė mano draugus.
13. **Papasakokite, kada ir kodėl jūs elgėtės blogai internete kitų atžvilgiu?**
    Neprisimenu,.
14. **Papasakokite ar esate gavę ar matę nepadorių žinučių internete?**
    Keiksmažodžių. Daug nemalonių žodžių „Youtune“.
15. **Papasakokite apie atvejį (jei toks yra) kai ėjote į susitikimą su žmogumi, su kuriuo susipažinote internete?**
    Ne..
16. **Ką žinote apie saugų interneto naudojimą?**
    Saugumas internete tai kai turi būti atsargus nepasakojant, nededant savo nuotraukų į internetą, bei privačių dalykų, tookių kaip tavo mašinos registracijos numeriai, nes kas nors gali pamatyti ir rasti pastatytą mašiną, tada pagal tai rasti kur gyveni, apvogti.
17. **Kur jūs sužinojote apie saugų interneto naudojimą?**
    Mano mama mane išmokė, kad negaliu eiti į interneto portalus, nes ten kalbi su nepažįstamais ir jie klausinėja kas tu esi ir visa kita.
18. **Kaip galite užtikrinti, jog esate saugūs internete?**
    Nežinau tiksliai.
19. **Kiek kartų per savaitę jūsų tėvai/globėjai tikrina /domisi jūsų veiklą internete?**
    Jie netikrina. Tik kartais kai aš internete apie pusvalandį gali prieiti ir paklausti parodyk ką čia darai...
20. **Ką mokytojai mokykloje pasakojo jums apie saugų interneto naudojimą?**
    Tai kad saugotumes internete ir realiame gyvenime..
21. **Ar jūs kada nors patarėte kaip naudoti internetą saugiai jūsų draugams? Papasakokite plačiau.**
    Ne.

22. Ar jūsų draugai jums patarė kaip naudoti internetą saugiai? Papasakokite plačiau.

Taip. Jie ėjo į „Facebook“ kai aš žaidžiau s savo pusbroliu ir jis ją nukopijavo ir tada atėjo žintė, kažkas parašė „Aš įsilaušiu į jūsų profilį“. Tada aš greitai ištryniau profilį tai tas žmogus pas mane daugiau neįsilauš.

Interviu VIII EN

1. **Kuo ir kaip svarbus jums yra internetas?**
   Labai svarbus.
2. **Kur (kokioje aplinkoje) dažniausiai naudojatės internetu?**
   Namuose.
3. **Kiek kartų per dieną naudojate internetą?**
   3 ar 4 kartus dienoje.
4. **Kam (kokiems tikslams) naudojate internetą?**
   Žaidžiu žaidimus ir žiūriu video.
5. **Kokiame socialiniame tinkle esate prisiregistravęs/usi?**
   Nesu.
6. **Ar turite savo asmeninį profilį socialiniame internetiniame tinkle?**
7. **Kiek draugų turite savo socialinio internetinio tinklo draugų sąraše?**
8. **Kokia informacija jūs noriai dalinatės socialiniame internetiniame tinkle?**
9. **Asmeninė informacija, kas tai?**
   Asmeninė infromacija tavo adresas, telefono numeris, tavo vardas, amžius ..
10. **Kaip manote, kokios asmeninės informacijos nereikėtų viešinti internete?**
    Adreso, telefono numerio ir elektroninio pašto.
11. **Ką matėte ar patyrėte internete kas privertė jus jaustis nepatogiai?**
    Nesu to patyręs.
12. **Kada jautėte kad kažkas blogai elgiasi su jumis internete?**
    Niekada.
13. **Papasakokite, kada ir kodėl jūs elgėtės blogai internete kitų atžvilgiu?**
    Aš taip nesielgiu
14. **Papasakokite ar esate gavę ar matę nepadorių žinučių internete?**
    Nesu gavęs.
15. **Papasakokite apie atvejį (jei toks yra) kai ėjote į susitikimą su žmogumi, su kuriuo susipažinote internete?**
    Ne..
16. **Ką žinote apie saugų interneto naudojimą?**
    Saugumas internete yra labai svarbu, nes tu gali kalbėti internete su nepažįstamu žmogumi. Ir jeigu tu nežinai kaip būti saugiam internete tu gali pasakyti dalykus kaip savo adresą.
17. **Kur jūs sužinojote apie saugų interneto naudojimą?**
    Mokykloje.
18. **Kaip galite užtikrinti, jog esate saugūs internete?**
    Aš galiu būti tikras, kad aš esu saugus internete nes aš neskelbiu ir nesidalinu dalykais kaip savo adresas, elektroninis paštas, mano banko sąskaita, amžius, mano mokyklos pavadinimas ar mano vardas.
19. **Kiek kartų per savaitę jūsų tėvai/globėjai tikrina /domisi jūsų veiklą internete?**
    Jie netikrina, bet aš pasakau jiems ką aš veiksiu internete.
20. **Ką mokytojai mokykloje pasakojo jums apie saugų interneto naudojimą?**
    Kad aš niekada nesidalinčiau ir neskelbčiau asmeninės informacijos. tokios kaip adresas, mano banko sąskaita, mano amžius, mano mokykla, mano telefono numeris..
21. **Ar jūs kada nors patarėte kaip naudoti internetą saugiai jūsų draugams? Papasakokite plačiau.**
    Ne.
22. **Ar jūsų draugai jums patarė kaip naudoti internetą saugiai? Papasakokite plačiau.**
    Ne

Interviu IX EN

1. **Kuo ir kaip svarbus jums yra internetas?**
   Gana svarbus, nes kartais aš turiu atlikti namų darbus ir tam naudoju internetą. Kartais aš turiu kai ką padaryti mamytei ir man reikia telefono ir pirkti dalykus ir panašiai.
2. **Kur (kokioje aplinkoje) dažniausiai naudojatės internetu?**
   Dažniausiai namuose.
3. **Kiek kartų per dieną naudojate internetą?**
   3 ar 4 kartus dienoje.
4. **Kam (kokiems tikslams) naudojate internetą?**
   Žaidžiu žaidimus ir kartais perku dalykus žaidimams.
5. **Kokiame socialiniame tinkle esate prisiregistravęs/usi?**
   Dažniausiai „Youtube“.
6. **Ar turite savo asmeninį profilį socialiniame internetiniame tinkle?**
   Ne.
7. **Kiek draugų turite savo socialinio internetinio tinklo draugų sąraše?**
8. **Kokia informacija jūs noriai dalinatės socialiniame internetiniame tinkle?**
9. **Asmeninė informacija, kas tai?**
   Asmeninė infromacija tai dalykai ko žmonė tavęs klausia..tokia kaip tavo adresas, mokyklos pavadinimas, tavo vardas, amžius.
10. **Kaip manote, kokios asmeninės informacijos nereikėtų viešinti internete?**
    Tavo paslapčių. Tokių kaip nuotraukos, nes kas nors gali pažiūrėti į nuotrauką ir atpažinti, kur ji daryta ir jie gali ateiti ir apvogti.
11. **Ką matėte ar patyrėte internete kas privertė jus jaustis nepatogiai?**
    Nesu to patyręs, bet mano maža sesė vieną kartą kompiuteriu rašinėjo žodžius, kurių aaš negalėjau suprasti ir netyčia parašė keiksmažodį, kurio ji tikrai nežinojo.
12. **Kada jautėte kad kažkas blogai elgiasi su jumis internete?**
    Kai aš jaučiausi itin liūdnas. Vieną kartą aš bandžiau parsisiųsti tokį žaidimą ir tada internete kažkas man parašė „Tu negali pirkti šito žaidimo, jis tik man“ r jie neleido man to žaidimo pirkti, ir tada monitorius užtemo ir nebeveikė
13. **Papasakokite, kada ir kodėl jūs elgėtės blogai internete kitų atžvilgiu?**
    Vieną kartą aš pasityčiojau iš savo draugo. Jis atėjo pas mane į svečius, jis pastatė ten kažką žaidime ir aš nuėjau į jo pasaulį ir padegiau.
14. **Papasakokite ar esate gavę ar matę nepadorių žinučių internete?**
    Vieną kartą aš siunčiau žinutę mamai ir laukiau jos atsakymo. Tada , kažkas ko aš nepažįstu klausė mano asmeninės infromacijos ir kai aš nesakiau tas žmogus pradėjo keiktis. Tada aš išjungiau telefoną ir iš tėčio telefono parašiau mamai ir papasakojau kas nutiko. Ir dar kaažkas man pradėjo rašyti, kad aš nieko negaliu daryti, nes aš esu mažas vaikas ir pavadino mano didele sauskelne. Man tas labai nepatiko.
15. **Papasakokite apie atvejį (jei toks yra) kai ėjote į susitikimą su žmogumi, su kuriuo susipažinote internete?**
    Ne..
16. **Ką žinote apie saugų interneto naudojimą?**
    Kad niekada negalima dalintis asmenine informacija netgi su draugais arba tavo mamaos ar tėtės draugais, nes jie visi gali būti plėšikai..
17. **Kur jūs sužinojote apie saugų interneto naudojimą?**
    Mano senelis pasakojo man, nes jis yra buvęs policininkas, ir dabar jis yra saugumo internete padėjėjas, tai jis padeda žmonėms kai jie turi problemą internete.
18. **Kaip galite užtikrinti, jog esate saugūs internete?**
    Nsuprantu. Gal tik išjunk internetą arba jei turi, tą mažą dalyką (planšetę), tai išjunk. Arba galima papraščiausiai ignoruoti.
19. **Kiek kartų per savaitę jūsų tėvai/globėjai tikrina /domisi jūsų veiklą internete?**
    Jie dažniausiai tikrina 5 kartus dienoje, ateina pažiūrėti ką aš veikiu.

20. **Ką mokytojai mokykloje pasakojo jums apie saugų interneto naudojimą?**
    Kad aš niekada tiesiog neprisijungčiau prie žmonių grupės žaidimuose arba jeigu tu nesi paauglys ar suaugęs žmogus, niekada nesiųsk žinučių „Facebook“, nes jie gali būti plėšikai.
21. **Ar jūs kada nors patarėte kaip naudoti internetą saugiai jūsų draugams? Papasakokite plačiau.**
    Nemanau. Aš tik padariau video internete, kaip išvengti blogų žmonių. Kaip sustabdyti žmones nuo patyčių ir kaip ištrinti žmones kurių nenori ir panašūs dalykai.
22. **Ar jūsų draugai jums patarė kaip naudoti internetą saugiai? Papasakokite plačiau.**
    Taip. Kartais jie sukuria video ar parodo „Youtube“ video apie saugų internetą.

Interviu X EN

1. **Kuo ir kaip svarbus jums yra internetas?**
   Kartais svarbu, nes kai aš namuose ir noriu paskambinti mamai ir jeigu nėra interneto aš negaliu paskambinti mamai. (Viber)
2. **Kur (kokioje aplinkoje) dažniausiai naudojatės internetu?**
   Dažniausiai namuose.
3. **Kiek kartų per dieną naudojate internetą?**
   Kartais 2 kartais 5 kartus dienoje.
4. **Kam (kokiems tikslams) naudojate internetą?**
   Aaš kartais naudoju žiūrėti nuotraukas internete, kartais tiesiog paskambinti draugams. Naudoju „Viber“..
5. **Kokiame socialiniame tinkle esate prisiregistravęs/usi?**
   Aš „TalkTalk“.
6. **Ar turite savo asmeninį profilį socialiniame internetiniame tinkle?**
   Ne.
7. **Kiek draugų turite savo socialinio internetinio tinklo draugų sąraše?**
8. **Kokia informacija jūs noriai dalinatės socialiniame internetiniame tinkle?**
9. **Asmeninė informacija, kas tai?**
   Asmeninė infromacija tai nuotraukų dalinimasis su žmonėmis, kurių tu nepažįsti, taip pat tavo telefono numeris, tavo vardas bei amžius.
10. **Kaip manote, kokios asmeninės informacijos nereikėtų viešinti internete?**
    Tavo nuotraukų, telefono numerio ir šeimos nuotraukos.
11. **Ką matėte ar patyrėte internete kas privertė jus jaustis nepatogiai?**
    Nesu to patyręs.
12. **Kada jautėte kad kažkas blogai elgiasi su jumis internete?**
    Nenutiko tai man.
13. **Papasakokite, kada ir kodėl jūs elgėtės blogai internete kitų atžvilgiu?**
    Ne.
14. **Papasakokite ar esate gavę ar matę nepadorių žinučių internete?**
    Kartais aš tiesiog gaunu žinutę telefoneiš kažko ir jie tiesog parašo labai blogą žodį.
15. **Papasakokite apie atvejį (jei toks yra) kai ėjote į susitikimą su žmogumi, su kuriuo susipažinote internete?**
    Ne.
16. **Ką žinote apie saugų interneto naudojimą?**
    Kad niekada negalima dalintis adresu ir pasakoti kur gyvename.
17. **Kur jūs sužinojote apie saugų interneto naudojimą?**
    Mokykloje ir kartais iš visos šeimos.
18. **Kaip galite užtikrinti, jog esate saugūs internete?**
    Aš galiu būti tikras, kad aš saugus internete...nesu tikras..paklausk tėvų ar saugu būti tavo lankomame puslapyje arba jeigu tu mokykloje tai paklsuk mokytojos.
19. **Kiek kartų per savaitę jūsų tėvai/globėjai tikrina /domisi jūsų veiklą internete?**
    Jie dažniausiai 2 kartus kartasi dažniau..
20. **Ką mokytojai mokykloje pasakojo jums apie saugų interneto naudojimą?**
    Kad aš niekada neskelbtume savo vardo ir adreso , nes gali ateiti ir ką nors padaryti.
21. **Ar jūs kada nors patarėte kaip naudoti internetą saugiai jūsų draugams? Papasakokite plačiau.**
    Taip. Nežinau. Aš jiems sakiau nesakyti telefono numerio žmonėms, kurių nepažįstat bei vardo „Facebook‘e“.
22. **Ar jūsų draugai jums patarė kaip naudoti internetą saugiai? Papasakokite plačiau.**
    Jie sakė me sneturėtume belsti į duris ir neturėtume kalbėti su nepažįstamaisiais.

Interviu XI EN

1. **Kuo ir kaip svarbus jums yra internetas?**
   Manau svarbus, nes aš naudoju internetą namų darbams ir kitiems dalykams.
2. **Kur (kokioje aplinkoje) dažniausiai naudojatės internetu?**
   Namuose. Prie kompiuterio. Mano mamos ir tėtės miegamajame.
3. **Kiek kartų per dieną naudojate internetą?**
   Dažniausiai vieną kartą dienoje.
4. **Kam (kokiems tikslams) naudojate internetą?**
   Aš dirbu ir žaidžiu žaidimus ir darau svarbius dalykus. Pavyzdžiui jei ruošiu plakatą mokyklai, galiu surasti daugiau informacijos ir tai panaudoti.
5. **Kokiame socialiniame tinkle esate prisiregistravęs/usi?**
   Nesu tikras ką tai reiškia. Ne.
6. **Ar turite savo asmeninį profilį socialiniame internetiniame tinkle?**
   Ne.
7. **Kiek draugų turite savo socialinio internetinio tinklo draugų sąraše?**
8. **Kokia informacija jūs noriai dalinatės socialiniame internetiniame tinkle?**
9. **Asmeninė informacija, kas tai?**
   Asmeninė infromacija tai pavyzdžiui tavo adresas. Taigi, jei tu pasakysi savo adresą jie gali ateiti ir apvogti, arba prisijungti prie tavo kompiuterio, jei neturėjai slaptažodžio.
10. **Kaip manote, kokios asmeninės informacijos nereikėtų viešinti internete?**
    Tavo prisijungimo duomenų ir panašių dalykų. Puslapių pavadinimų, kuriuose turi profilius. Negalima dalintis profilio informacija.
11. **Ką matėte ar patyrėte internete kas privertė jus jaustis nepatogiai?**
    Nesu to patyręs.
12. **Kada jautėte kad kažkas blogai elgiasi su jumis internete?**
    Nenutiko tai man.
13. **Papasakokite, kada ir kodėl jūs elgėtės blogai internete kitų atžvilgiu?**
    Ne , nenutiko man tai internete.
14. **Papasakokite ar esate gavę ar matę nepadorių žinučių internete?**
    Kartą buvo draugas mano klasėje ir jis sakė jam buvo atsiųsta labai bloga žinutė. Ten buvo nemalonių žodžių. Man tai niekada nenutiko.
15. **Papasakokite apie atvejį (jei toks yra) kai ėjote į susitikimą su žmogumi, su kuriuo susipažinote internete?**
    Ne.
16. **Ką žinote apie saugų interneto naudojimą?**
    Kad neturėtum daryti blogų dalykų kitiems žmonėms, nes jie gali padaryti ką nors blogiau tau. Tu niekada neturėtum dalintis tau svarbiais dalykais, nebent nusiųstu žinutę kažkam kuo tu pasitiki, tai pavyzdžiui tavo tėvai, šeima.
17. **Kur jūs sužinojote apie saugų interneto naudojimą?**
    Mokykloje kartais ir kartais tėvai mane moko.
18. **Kaip galite užtikrinti, jog esate saugūs internete?**
19. **Kiek kartų per savaitę jūsų tėvai/globėjai tikrina /domisi jūsų veiklą internete?**
    Gana dažnai. Aš nedarau blogų dalykų. Sakyčiau du kartus per savaitę.
20. **Ką mokytojai mokykloje pasakojo jums apie saugų interneto naudojimą?**
    Jie mokė mus, kad niekada neskelbtume savo svarbios infromacijos kaip pavyzdžiui slaptažodžių ar adresonamų ar banko sąskaitos numerio.
21. **Ar jūs kada nors patarėte kaip naudoti internetą saugiai jūsų draugams? Papasakokite plačiau.**
    Taip. Vieną kartą mano draugas žaidė žaimą ir jis bandė įeiti į kažkieno kito puslapį. Aš jam patariau neiti, nes jie gali jo ten nenorėti.

22. Ar jūsų draugai jums patarė kaip naudoti internetą saugiai? Papasakokite plačiau.

Taip, nes kartą , kai aš buvau jaunesnis, aš nemokėjau naudotis internetu, ir jie pasakė man kaip saugiai naudotis. Tai pavyzdžiui nesisiųsti nieko neatsiklausus tėvų. Nes jei aš noriu ką nors parsisiųsti, turiu pirmiausiai paklausti tėvų.

Interviu XII EN

1. **Kuo ir kaip svarbus jums yra internetas?**
   Nelabai svarbus, nes naudoju tik pamokų pabigoje arba po mokyklos.
2. **Kur (kokioje aplinkoje) dažniausiai naudojatės internetu?**
   Namuose.
3. **Kiek kartų per dieną naudojate internetą?**
   2 ar 3 kartus.
4. **Kam (kokiems tikslams) naudo Ar jate internetą?**
   Kartais žaidimamas, namų darbams.
5. **Kokiame socialiniame tinkle esate prisiregistravęs/usi?**
   Nesu prisiregistravęs.
6. **Ar turite savo asmeninį profilį socialiniame internetiniame tinkle?**
   Ne.
7. **Kiek draugų turite savo socialinio internetinio tinklo draugų sąraše?**
8. **Kokia informacija jūs noriai dalinatės socialiniame internetiniame tinkle?**
9. **Asmeninė informacija, kas tai?**
   Asmeninė infromacija tai tokia informacija kaip tavo telefono numeris, namų adresas, tavo banko duomenys ir panašūs dalykai.
10. **Kaip manote, kokios asmeninės informacijos nereikėtų viešinti internete?**
    Nuotraukų, asmeninės informacijos, bet ko susijusio su tavo namų adresu ir pan.
11. **Ką matėte ar patyrėte internete kas privertė jus jaustis nepatogiai?**
    Keiksmažodžiai.
12. **Kada jautėte kad kažkas blogai elgiasi su jumis internete?**
    Jaučiausi nuliūdęs kai jie pavogė iš manęs žaidimo pinigus. Man bežaidžiant kažkas pasakė „Aš pavogsiu tavo pinigus“ ir mano pinigai išnyko, beliko 0. Žmogus kalbėjo su manimi per mikrofona..
13. **Papasakokite, kada ir kodėl jūs elgėtės blogai internete kitų atžvilgiu?**
    Nemanau. Ne..
14. **Papasakokite ar esate gavę ar matę nepadorių žinučių internete?**
    Nepadorios žinutės tai įžeidžiančios žinutės telefone. Aš tokių nesu gavęs..
15. **Papasakokite apie atvejį (jei toks yra) kai ėjote į susitikimą su žmogumi, su kuriuo susipažinote internete?**
    Ne.
16. **Ką žinote apie saugų interneto naudojimą?**
    Negalima skelbti savo asmeninės informacijos ar nuotraukų, kurios priklauso tavo šeimai ir pan..
17. **Kur jūs sužinojote apie saugų interneto naudojimą?**
    Pirmiausiai apie tai išmokau namuose, tada mokykloje..
18. **Kaip galite užtikrinti, jog esate saugūs internete?**
    Patikrink kas jis/ji tokia prieš kalbant su jais, ir pažiūrėk kokie jie ir pan.
19. **Kiek kartų per savaitę jūsų tėvai/globėjai tikrina /domisi jūsų veiklą internete?**
    Turbūt apie 3 kartus per savaitę.
20. **Ką mokytojai mokykloje pasakojo jums apie saugų interneto naudojimą?**
    Jie mokė apie asmeninę informaciją.
21. **Ar jūs kada nors patarėte kaip naudoti internetą saugiai jūsų draugams? Papasakokite plačiau.**
    Taip. Tai buvo mano draugas. Žaidėme internete pasijungę, buvome misijojeir tada aš prisijungiau prie kito žaidėjo, nesmano draugas pabėgo. Pavyzdžiui neskelbk asmeninės informacijos, nes mano draugas norėjo parašyti savo telefono numerį, tada aš jo paklausiau ar jis pažįsta šį žmogų, jis pasakė, kad nepažįsta. Sakau nerašyk, nes jie gali rasti kur tu gyveni ir pan.

22. Ar jūsų draugai jums patarė kaip naudoti internetą saugiai? Papasakokite plačiau.

Nemanau. Oi taip , kaip pavyzdžiui klausiu ar skelbi savo nuotraukas ir pan.nes to daryti neturėtum.

Interviu XIIIEN

1. **Kuo ir kaip svarbus jums yra internetas?**
   Nelabai svarbus, nes naudoju internetu.
2. **Kur (kokioje aplinkoje) dažniausiai naudojatės internetu?**
   Namuose daugiausiai.
3. **Kiek kartų per dieną naudojate internetą?**
   2 kartus.
4. **Kam (kokiems tikslams) naudo Ar jate internetą?**
   Kartais namų darbams arba žiūriu video klipus.
5. **Kokiame socialiniame tinkle esate prisiregistravęs/usi?**
   NeNežinau. Facebook..
6. **Ar turite savo asmeninį profilį socialiniame internetiniame tinkle?**
   Ne. Naudoju mamos profilį.
7. **Kiek draugų turite savo socialinio internetinio tinklo draugų sąraše?**
   Jie mano mamos draugai.
8. **Kokia informacija jūs noriai dalinatės socialiniame internetiniame tinkle?**
   Nuotraukomis ar kitais paveiksliukais.
9. **Asmeninė informacija, kas tai?**
   Asmeninė infromacija tai tokia informacija kaip tavo mokyklos pavadinimas, adresas, tavo vardas ir pan.
10. **Kaip manote, kokios asmeninės informacijos nereikėtų viešinti internete?**
    Tavo mokyklos adreso, vardo ir gyvenamosios vietos.
11. **Ką matėte ar patyrėte internete kas privertė jus jaustis nepatogiai?**
    Kai kas nors kalba su manimi, pavyzdžiui nepažystamieji.
12. **Kada jautėte kad kažkas blogai elgiasi su jumis internete?**
    Kai žaidžiau žaidimą ir manęs klausė kur gyvenu.
13. **Papasakokite, kada ir kodėl jūs elgėtės blogai internete kitų atžvilgiu?**
    Ne..
14. **Papasakokite ar esate gavę ar matę nepadorių žinučių internete?**
    Jos buvo negražios ir bauginančios..
15. **Papasakokite apie atvejį (jei toks yra) kai ėjote į susitikimą su žmogumi, su kuriuo susipažinote internete?**
    Ne.
16. **Ką žinote apie saugų interneto naudojimą?**
    Aš žinau, kad negalima sakyti tavo mokyklos adreso ir nepasakoti kur ji yra..
17. **Kur jūs sužinojote apie saugų interneto naudojimą?**
    Išmokau mokykloje..
18. **Kaip galite užtikrinti, jog esate saugūs internete?**
    Kai žinutėse tau sako blogus dalykus tau ir tu turi apsimesti, kad tu jų nematai.
19. **Kiek kartų per savaitę jūsų tėvai/globėjai tikrina /domisi jūsų veiklą internete?**
    Kas 3 dienos.
20. **Ką mokytojai mokykloje pasakojo jums apie saugų interneto naudojimą?**
    Jie mokė apie asmeninę informaciją. Ir kad negalima sakyti tavo mokyklos adreso ar pan.
21. **Ar jūs kada nors patarėte kaip naudoti internetą saugiai jūsų draugams? Papasakokite plačiau.**
    Ne.
22. **Ar jūsų draugai jums patarė kaip naudoti internetą saugiai? Papasakokite plačiau.**
    Taip. Jie mane mokė nepasakoti kur mano namai ir mano mokykla yra.